Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

श्रीजगद्गुरुमुरुघराजेन्द्रविद्यापीठग्रन्थमालायाः प्रथमं पुष्पम्

श्वेताश्वतरोपनिषद्वीरशैवभाष्यम्

(कर्णाटकानुवादसहितम्)

(भाष्यकर्ता अनुवादकश्च)

विद्वान् डा. टि. जि. सिद्धप्पाराध्यः, एम्.ए. पि.एच्.डि.
संस्कृताध्यापकः
मानसगङ्गोत्री, मैसूरुविश्वविद्यानिलयः, मैसूरु.

Q234:9,1
33K5

प्रकाशकाः
श्रीबृहन्मठमहासंस्थानाध्यक्षाः
श्रीजगद्गुरुमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनः चित्रदुर्गः

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

Q234:g,1 6527
33K5
Siddharapparadhya
T.G.
Swetaswataropanishad
Veerashaiva bhasyam

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

Q234:9,1
33K5

6527

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

श्रीजगद्गुरुमुरुघराजेन्द्रविद्यापीठग्रन्थमालायाः प्रथमं पुष्पम्

श्वेताश्वतरोपनिषद्वीरशैवभाष्यम्

(कर्णाटकानुवादसहितम्)

Shwetashwataropanishad-
Vee Shaiva bhasyam

(भाष्यकर्ता अनुवादकश्च)

T. G. Siddhapparadhay

विद्वान् डा. टि. जि. सिद्धप्पाराध्यः, एम्.ए. पि.एच्.डि.

संस्कृताध्यापकः

मानसगङ्गोत्री, मैसूरुविश्वविद्यानिलयः, मैसूरु.

प्रकाशकाः

Vreechannamalli Mah sansthan

श्रीबृहन्मठमहासंस्थानाध्यक्षाः

श्रीजगद्गुरुमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनः चित्रदुर्गः

Chitradurga

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

प्रथममुद्रणम्—१९६५—१००० प्रतयः
1965

Q234;9.1
33K5

ग्रन्थस्य सर्वाधिकारः श्रीगुरुमुरुघेशे समर्पितः

Price Rs. 6-0-0

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. ......6527..................

मुद्रणस्थानम्
तांडवमूर्तिमुद्रणालयः, इर्विन् रोड्, मैसूर्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

श्रीगुरुमुरुघेशाय नमः

श्रीमदल्लमप्रभुपरंपरागतश्रीमच्चिन्मूलाद्रिश्रीबृहन्मठान्तराळपरिशोभित शून्यसिंहासनाधीश्वर श्रीमन्निरञ्जनश्रीमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनां श्रीशिवयोगसमाधिः

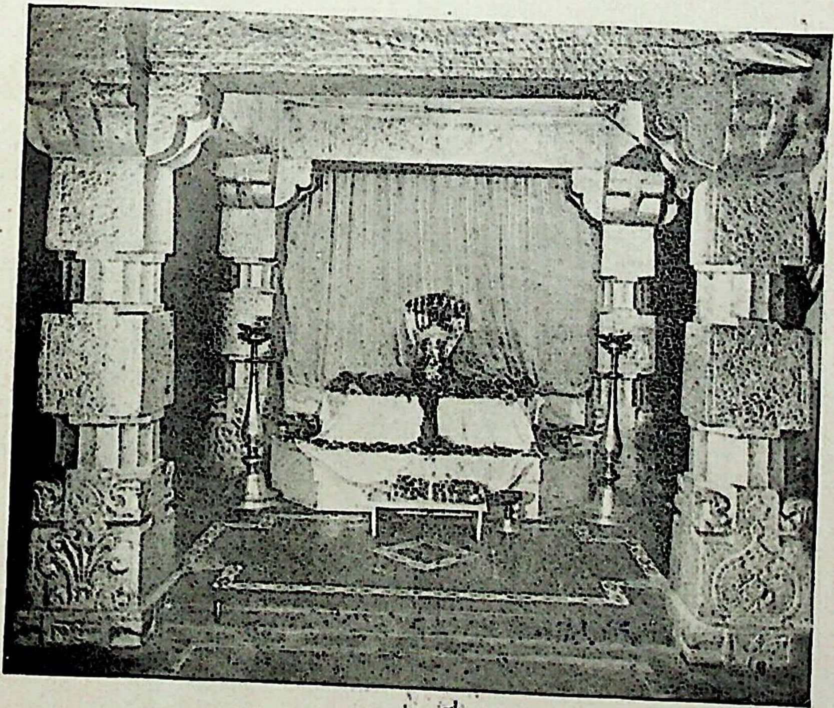

जगद्गुरुः श्रीमुरुघेशवर्यः कैवल्यरूपः शिवयोगनिष्ठः ।
श्रीचित्रदुर्गस्थबृहन्मठेऽस्मिन् विराजते लोकहितैषणाय ॥ १ ॥

इदं हि श्वेताश्वतरश्रुतेस्तु व्याख्यानरूपेण मया निबद्धम् ।
भाष्यं पवित्रं मुरुघेशपादपद्मेऽर्प्यते मज्जनकस्य तुष्ट्यै ॥ २ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

श्रीगुरुमुरुघेशाय नमः

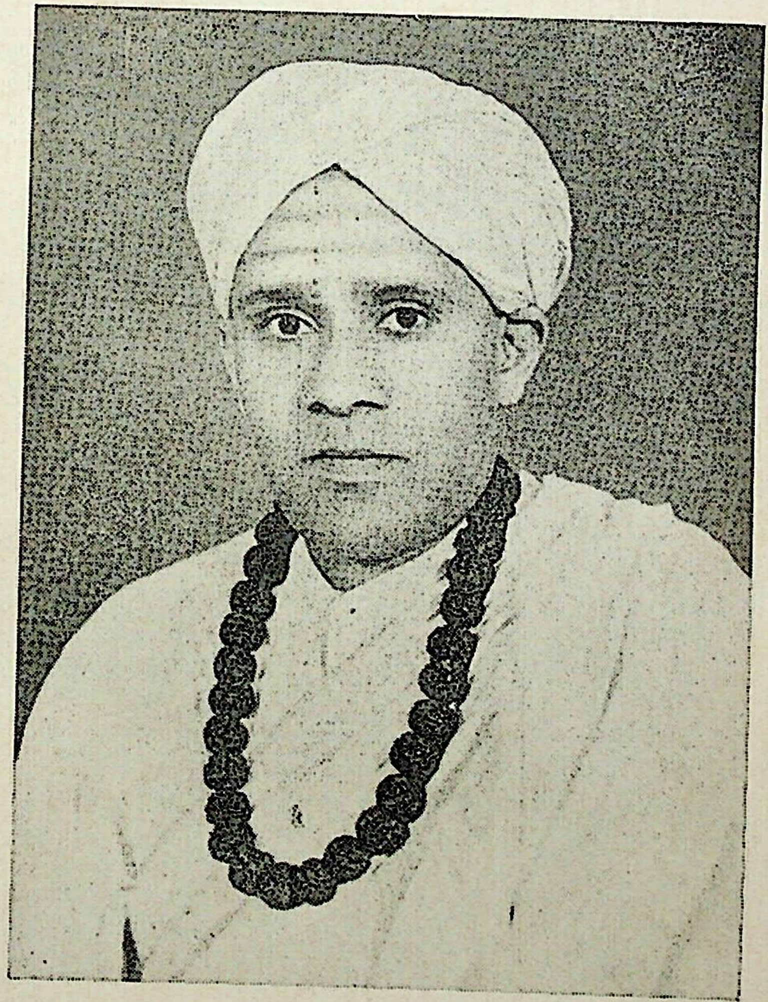

इदानींतनाः श्रीमच्चिन्मूलाद्रिबृहन्मठाधिपतयः श्रीमन्महाराजनिरञ्जन-
जगद्गुरुश्रीमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनः

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

श्रीः

विषयानुक्रमणिका

1	श्रीजगद्गुरुमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनां शुभाशंसनम्	1–2
2.	ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ಶುಭಾಶಂಸನದ ಅನುವಾದ	2–3
3.	Foreword by Sri G. R. Josyer M.A.,	3–4
4.	ಶ್ರೀ ಜಿ. ಆರ್. ಜೋಸ್ಯರ್ ಅವರ ಮುನ್ನುಡಿಯ ಅನುವಾದ	4–5
5	भूमिका (भाष्यकर्त्री)	6–18
6.	ಭೂಮಿಕೆಯ ಅನುವಾದ (ಭಾಷ್ಯಕರ್ತರಿಂದ)	19–35
7	आत्मनिवेदनम् (भाष्यकर्त्री)	36–41
8.	ಆತ್ಮನಿವೇದನದ ಅನುವಾದ (ಭಾಷ್ಯಕರ್ತರಿಂದ)	41–45
9.	विद्वदभिप्रायाः (ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು)	46–48
10	श्वेताश्वतरोपनिषद्वीरशैवभाष्यम्	१–९१
11	शुद्धाऽशुद्धसूची	९२
12.	ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದ್ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದ	1–104

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एतद्ग्रन्थप्रकाशकानां श्रीमच्चिन्मूलाद्रिबृहन्मठमहापीठाध्यक्षाणां श्रीमन्निरञ्जनजगद्गुरुमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनां शुभाशंसनम्

श्रीगुरुमुरुघेशाय नमः ।

महदिदं प्रमोदास्पदं यदियं श्वेताश्वतरश्रुतिः वीरशैवभाष्योपेता, श्रीजगद्गुरुमुरुघराजेन्द्रविद्यापीठग्रन्थमालायां प्रथमतया प्रकाश्यत इति । अस्या ग्रन्थमालाया ग्रथनं गुम्फनं वा संस्कृतादिनैकविधासु भाषासु सर्वमान्यैः प्रमाणग्रन्थैरेव क्रमशः क्रियते । ते च ग्रन्थाः साहित्यसंस्कृति-सौरभान्विता धर्मतत्त्वसुधासम्पूरिताः प्राचीना अर्वाचीनाश्च भवेयुः । सिद्धान्त-प्रतिपादकाः विचारप्रचुरा शान्तिप्रवणाश्च; तादृशा एव ग्रन्था अस्यां मालाया-मवकाशं लभेरन् ।

सम्प्रति वीरशैवदर्शनरीत्या श्वेताश्वतरश्रुतिः यथायोग्यं यथासाध्यं च व्याख्याता वर्तते पं. टी. जी. सिद्धप्पाराध्यमहोदयेन । एतद् व्याख्यानं न तर्ककर्कशं, न वादोपवादविजृम्भितं वा; किन्तु सूत्रवत्स्वल्पाक्षरं असन्दिग्धं अनवद्यं च । वीरशैवसाहित्ये दर्शने च कृतभूरिपरिश्रमाणां अनेकग्रन्थनिर्मातॄणामेतेषां व्याख्याप्रणाली सर्वथा सुलभा सुभगा चेति संस्कृतज्ञैः बाढं विश्वस्यते । ये तु संस्कृतं न जानन्ति तेषां कृते कर्णाटवाण्यां श्रुतिरियं तैरेवानूदिता परिशिष्टे विराजते । एवञ्च समेषां तत्त्वपिपासूनां नितान्तं तुष्टिप्रदोऽयं भाष्यप्रबन्धः ।

सामान्यतः सर्वासु उपनिषत्सु सर्वे सिद्धान्ता उपलभ्यन्ते सूक्ष्म-दृशाम् । प्रकृते श्वेताश्वतरोपनिषदि शक्तिविशिष्टाद्वैतं शिवाद्वैतं वा कथं निरूपितमित्येतदाविष्कृतं भाष्यकृता । तदवश्यं पर्यवलोकनीयं विद्वद्वर्यैः । आगमा इव आम्नाया अपि वीरशैवमतं पोषयन्तीति सर्वोपनिषदामवगाहनेन विस्पष्टं प्रतीयते । अत एव वीरशैवधर्मग्रन्थेषु वचनवाङ्मये च परम-प्रमाणत्वेन वेदागमवाक्यानि उपन्यस्यन्ते । तथैव श्वेताश्वतरश्रुतिरपि वीरशैव-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

प्रक्रियाप्रतिपादने समर्थने च सर्वात्मना पुरस्कृता वर्तते । सेयं श्रुतिः इदानीं वीरशैवभाष्यविभूषिता, भाष्यकर्त्रा सप्रश्रयं श्रीगुरुमुरुघेशाय समर्पिता समुल्लसति । प्रागुक्तग्रन्थमालायां विलसिता, समीचीनया सर्वार्पणबद्ध्या निष्पन्ना कृतिरियं श्राद्धालुसम्पादकानां श्रेयसे, सिद्धान्तलिप्सूनां प्रेक्षावतां प्रेयसे च भूयादिति संमोदपुरःसरमाशास्महे ।

चित्रदुर्ग, जगद्गुरुश्रीमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनः,
१३–९–६५ श्रीबृहन्मठमहासंस्थानाध्यक्षाः.

ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ಶುಭಾಶಂಸನದ ಅನುವಾದ

ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಯು ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯದೊಡನೆ ಬೃಹನ್ಮಠದ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರವಿದ್ಯಾಪೀಠಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಗೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಿಂದಿನವೂ ಮತ್ತು ಈಗಿನವೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ಮಾಧುರ್ಯದೊಡನೆ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಸುಗಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವಂತಿರುವುವು. ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯದಿಂದ ಓದುಗರಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಬೀರುವಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವುವು.

ವೀರಶೈವದರ್ಶನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರಕಟಿಸಲಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಮಯವಾದ ವಾದೋಪವಾದಗಳ ಜಂಜಾಟವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಇದು ಸೂತ್ರದಂತೆ ಮಿತವೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ ಆಗಿದ್ದು ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ಸಂದೇಹಕ್ಕೂ ಎಡೆಗೊಡದಂತಿದೆ. ವೀರಶೈವಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ದರ್ಶನದಲ್ಲೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸರಣಿಯು ಸುಲಭವೂ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲರು. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ತಿಳಿಯದವರಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ತಮ್ಮ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯವು ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿದೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಸಿಧ್ಧಾಂತಗಳೂ ಅಡಕವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಈಗ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವತತ್ತ್ವವು ಹೇಗೆ ಅಡಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆಗಮಗಳಂತೆ ವೇದಗಳೂ ಸಹ ವೀರಶೈವಮತಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೀರಶೈವಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ವಚನವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲೂ ಪರಮಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿದ ವೇದಾಗಮಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವೀರಶೈವಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಸಮರ್ಥನೆಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯದೊಡನೆ ಶ್ರೀಗುರುಮುರುಘೇಶನಿಗೆ ಪಂ॥ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರು ಸಮರ್ಪಣಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾದ ಈ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೂ, ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಲೆಂದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

100 Feet Road
Mysore

Sri G. R. Josyer, M.A.
Founder Director,
International Academy of Sanskrit Research,

FOREWORD

The Vedas and Upanishads are to India what the Crown and Sceptre are to an anointed King. They are India's proudest and most ancient possessions. They are the world's oldest intellectual legacies. They are the only composition in the universe invested with Divine origin and almost Divine sanctity. They are said to emanate from God, and are held to be the means for attaining God.

When Europeans first came to know them they roused amazement. Guigault of France exclaimed, "The Rigveda is the most sublime conception of the great highways of humanity." Voltaire called Yajurveda, "The most precious gift for which the West has

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

been ever indebted to the East." And we have the famous dictim of Max-muller, "I maintain that to everybody who cares for himself, for his ancestors, for history: for his intellectual development, a study of Vedic literature is indispensable."

The Upanishads are 108 in number, amongst which ten known as "Dashopanishads", are famous. They discuss such lofty subjects as Creation, the Universe, man's soul, and the impersonal Almighty force called God, or Rudra, or Parabrahma, who creats, sustains and destroys the Universe. To be saved from life's sorrows and unhappiness, man should realise his relation to God, and fit himself to receive salvation from Him.

Sage Swetashwatara in a concise form explains the problem in the Upanishat which is selected for publication in this volume. Dr. T. G. Siddapparadhya of the Mysore University, is a learned scholar and profound Veerashaiva, provides herein an erudite commentary in Sanskrit, with a lucid translation in Kannada understandable by the public at large. The book is being published under the auspices of the learned and venerable Head of the Murugharajendra Mutt, one of the premier Veerashaiva religious centres of the Karnataka State, and is a valuable contribution to Veerashiva religious literature. I feel happy to congratulate Dr. Siddapparadhya on his tireless endeavour in the holy cause of propagating Veerashaiva literature and philosophy.

16-9-65

G. R. Josyer

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಮುನ್ನುಡಿಯ ಅನುವಾದ

ವೇದಗಳೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಭರತಖಂಡದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಆಸ್ತಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಜನಾಂಗದಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮನವಾದ ಜ್ಞಾನಧನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರದೇಶಗಳ ಜನರು ಆಯಾಯ ದಿನದ ಊಟಉಪಚಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲೇ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದಾಗ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಲದು.

ನವನಾಗರಿಕರೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವ ೧೦೦೦ ಕ್ಕೆ ೯೯೯ ಜನ ಈಗಲೂ ಇಂದ್ರಿಯ ಪರವಶರಾಗಿ ಕಾಮಲೋಭಗಳ ಬಂಧನದಲ್ಲೇ ಜೀವಮಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಕಾಮಲೋಭಗಳನ್ನು ದುಃಖಮಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತನಾಗಬೇಕಾದರೆ ಗುರುಮುಖೇನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವೇದಾನ್ತವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಘೋಷಿಸಿದಾರೆ. ಆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳು ಕಾಲಾನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಾಗಿ, ಆ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಹಾಮಹಿಮರಾದ ಆಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು. ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೀರಶೈವಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಇವನ್ನು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಋಷಿಯಿಂದ ಬಂದಿರುವ "ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು" ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಕಟಾಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಜನನಮರಣಗಳ ದುಃಖದಿಂದ ಮಾನವರು ಪಾರಾಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಷೇಯವಾದ ಆ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಪಂಡಿತವರ್ಯರೂ, ಅನುಭವಿಗಳೂ ಆದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರು ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತರೀತ್ಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೇ ಒಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಪಂಡಿತರಿಗಾಗಿಯೂ, ಜನಸಮುದಾಯದ ಅವಗಾಹನೆಗಾಗಿ ಅದರ ಸುಲಲಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರೀ ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಪೀಠದ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರುಗಳವರ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನವೂ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಅಭಿನಂದನೀಯವು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರುಗಳವರೂ ಡಾ|| ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರವರೂ ವೀರಶೈವಜನಾಂಗದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿರುವರು.

ಮೈಸೂರು. ಜಿ. ಆರ್. ಜೋಯ್ಸರ್.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

भूमिका

भारतीयसाहित्यक्षेत्रे वेदानां स्थानं असाधारणं दृश्यत इत्यत्र न कस्यापि विवादः । न तावन्मात्रमेव, विश्वसाहित्यक्षेत्र एव तेषां स्थानं असाधारणमित्येव वक्तव्यम् । "वेदा :खलु अपौरुषेयाः" इति भारतीयानामुद्घोषः । 'तस्य महतो भूतस्य निश्वसितमेतत्' इत्यादिषु वेदानां साक्षात् परमात्मसकाशादेवाविर्भावः स्पष्टं प्रतिपाद्यते । अतश्च वेदसाहित्यं देवसाहित्यमित्येव संजातम् । तत एव तद्भाषाया अपि देवभाषा इति प्रवादः परिदृश्यते । सर्वभाषामूलत्वात् माधुर्याच्च तस्यास्तन्नाम युज्यते ॥

एतादृशे वेदसाहित्ये उपनिषदां स्थानं तु अनिर्वचनीयं इति विदुषः जानन्त्येव । उपनिषदां तु 'वेदान्ताः' इत्यप्यस्ति व्यवहारः । वेदानामन्तिमो भाग एव वेदान्तपदस्यार्थः । वेदानामन्तिमो भाग इत्युक्ते वेदानां अन्तः यत्र पर्यवसानं तत्प्रतिपादकत्वादस्य 'वेदान्तः' इति संज्ञा जाता । वेदानां सर्वेषां च परमं तात्पर्यं परब्रह्मण्येव । 'वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यः' इति चाह भगवान् गीतायाम् । एतादृशपरब्रह्मप्रतिपादकानां वेदान्तानां उपनिषच्छब्देन व्यवहारो दृश्यते । उप समीपे निषीदति इति व्युत्पत्त्या अस्य भागस्य ब्रह्मसमीपवर्तित्वं बोध्यते । ब्रह्मसमीपवर्तित्वं नाम साक्षादेव ब्रह्मप्रतिपादकत्वमेव । तथा च साक्षाद्ब्रह्मप्रतिपादकाः वेदभागा एव वेदान्तशब्देन, उपनिषच्छब्देन च व्यवह्रियन्ते ॥

एताश्चोपनिषदो दिव्योपदेशेन मानवस्य यथार्थां वस्तुस्थितिं प्रदर्शयन्त्यः परमार्थतत्त्वदर्शनसाधनत्वात् दर्शनशब्देन च व्यवह्रियन्ते । एतादृशेषु दर्शनेषु अध्यात्मदर्शनमेव सर्वश्रेष्ठं, यतः तदेव दर्शनं मानवस्य संसारबन्धात् मोचनोपायं साक्षादेव वदति । 'अध्यात्मविद्या विद्यानां' इति च भगवान् गीतायां वदति । अध्यात्मदर्शने च प्रस्थानत्रयमस्ति, उपनिषत्प्रस्थानं गीताप्रस्थानं, सूत्रप्रस्थानं चेति । शरीराभिमानेन भोग एव विलीनोपि जीवः गुरूपदेशेन स्वप्रकृतिमेव परिवर्तयन् योगनिष्ठो भवति । स्वस्मिन्निर्लि-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सततया निवसतः परमेश्वरस्य च स्वरूपं विदित्वा तदुपासनेन तस्य प्रसाद–मधिगच्छति दासभूतो जीवः। एवं च सः भोगं प्रसादरूपेणोपयुञ्जन् स्वदेहेन्द्रियादिकं परमेश्वरसेवार्थं विनियुञ्जंश्च हृदयस्थं परमेश्वरं प्रस्थातुकामः संपद्यते। एवं तस्य प्रस्थाने साधनानि त्रीणि प्रसिद्धानि वर्तन्ते ॥

अत एव श्रीशंकराचार्यादिभिः प्रस्थानत्रयभाष्यं विरचितम्। एषु त्रिष्वपि उपनिषत्प्रस्थानमेव सर्वस्याप्याधारभूतम्। सूत्रप्रस्थानस्य हि उपनिषद एव विषयभूताः। उपनिषदामर्थनिर्णयार्थं अपेक्षिततर्कप्रतिपादकान्येव ब्रह्मसूत्राणि। अत एव तेषां उपनिषद एव विषयभूताः। गीतायाः साक्षात् भगवदुपदिष्टत्वेऽपि तस्याः महाभारतान्तर्गतत्वेन इतिहासान्तर्गतत्वेन च पौरुषेयत्वमेव सम्मतं, नापौरुषेयत्वम्। उपनिषदस्तु अपोरुषेया इति सर्वसम्मतम्। अतः ब्रह्मसूत्रापेक्षया गीतायाः, तदपेक्षया उपनिषदां च श्रेष्ठत्वं वक्तव्यम्। अतश्च अध्यात्मदर्शने उपनिषदां स्थानमेव सर्वश्रेष्ठम्। एवंच अध्यात्मदर्शनस्य वेदान्तदर्शनं इत्येव व्यवहारः। वेदान्तदर्शने द्वैतऽद्वैत विशिष्टाद्वैत-शक्तिविशिष्टाद्वैतादिप्रभेदसत्त्वेऽपि सर्वेषां साधारणं तु नाम वेदान्तदर्शन-मित्येव। एवं अस्य दर्शनस्यैव वेदान्तनाम्ना प्रवृत्तत्वात् वेदान्तानां अर्थात् उपनिषदामेव सर्वश्रेष्ठत्वं निर्णीत भवति ॥

एतादृश्यः उपनिषदः यद्यप्यनेकाः सन्ति, तथापि सर्वैरपि संप्रतिपन्न-तया कतिपया एव प्रसिद्धा वर्तन्ते। तत्र प्रथमप्रसिद्धिः ईश–केन–कठ–प्रश्न–मुण्डक–माण्डूक्य–तैत्तिरीय–ऐतरेय–छान्दोग्य-बृहदारण्यकनाम्ना प्रसिद्धानां दशानामेव। श्रीशङ्कराचार्यादयोऽपि इमां उपनिषदं अङ्गीकृतवन्त एव। रामानुजाचार्यैरपि बहुषु स्थलेषु एतदुपनिषद्वाक्यानि प्रमाणतया उपन्य-यन्ते। अतः एतदुपनिषत्प्रामाण्ये कस्यापि विप्रतिपत्तेर्नावकाशः।

एवं सर्वेषां सामान्यतः प्रमाणभूतापि इयमुपनिषत् विशिष्य शैवानां अत्यंतं आदरणीया वर्तते। अस्यां हि उपनिषदि शिवस्यैव परब्रह्मत्व-मुपदिश्यते। यद्यपि कुत्रचित् शिवपदस्थाने देवपदप्रयोगेण पाठभेदः, शंकर-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

भाष्यादिष्वपि दृश्यते ' ज्ञात्वा शिवं ' इति स्थाने ' ज्ञात्वा देवं ' इत्यादि-रीत्या । तथापि–' एको हि रुद्रो न द्वितीयाय तस्थे ' ' यदा तमस्तन्न दिवा न रात्रिः न सन्नचासच्छिव एव केवलः ' ' विश्वाधिको रुद्रो महर्षिः ' इत्यादीनि सर्वसंप्रतिपन्नानि वाक्यानि अत्र दृश्यन्ते । एतान्येव वाक्यानि शैवमतस्य मूलप्रमाणभूतानि । अतः इयं उपनिषत् इतरापेक्षया शैवानामत्यन्तं आदरणीयेत्यत्र न कस्यापि संशयावकाशः ॥

एवं शिवस्य परब्रह्मत्वकथनेऽपि सर्वदेवात्मकत्वमप्यास्यमेव हृदयङ्गम-तया प्रतिपाद्यत इत्ययं विषयोऽत्र गमनार्हः । " तदेवाग्निस्तदादित्यस्त द्वायुस्तदु चन्द्रमाः । तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म तदापस्तत्प्रजापतिः ॥ " (४-२) इत्येवं परशिवस्य सर्वात्मकत्वप्रतिपादनेनेयं श्रुति सर्वदैव समन्वयं साधयति । तथैवोपासकानां स्वरूपविवेचनावसरे पुंस्त्रीदेहान्तर्गतस्य, तथैव युववृद्धान्त-र्गतस्य च जीवस्य भेदमगणयन्तीयं श्रुतिस्सर्वेषमपि जीवानां स्वान्तरङ्गस्थेस्वरे सामरस्यरूपं योगं वोधयति । अस्य च शिवयोगस्य सर्वेऽपि जीवा योग्या एव वर्तन्त इत्ययमंशो गमनीयः ॥

वीरशैवानामत्यन्तादरणीयाया अस्या उपनिषदस्तु इतरैः भाष्यं विरचितं दृश्यते । किन्तु तन्मतसम्वन्धि भाष्यं तु नाद्यावधि किञ्चित्परिदृश्यते । इदं तु अतीव शोचनीयमेव । इमां न्यूनतां परिहर्तुमेव अयं प्रयत्नः विशिष्य कृतः तत्त्वजिज्ञासूनां प्रमोदाय ॥

अस्या उपनिषदः एतन्नाम्नः कारणं तु अत्रैवान्ते दृश्यते–' तपःप्रभावात् योगप्रभावाच्च ब्रह्म ह श्वेताश्वतरोऽथ विद्वान् । अत्याश्रमिध्यः परमं पवित्रं प्रोवाच सम्यक् ऋषिसंघजुष्टम् ' इति । श्वेताश्वतरो नाम महर्षिः ब्रह्मज्ञानी सन् लोकहितायेदमुपदिष्टवान् । अतःश्च अस्या उपनिषदः तन्नाम्नैव व्यव-हारः । अत्र ' अत्याश्रमिभ्यः ' इत्यस्य संन्यासिभ्यः इत्यर्थः इतरभाष्यकाराणां सम्मतः । ' अन्त्याश्रमिभ्यः ' इत्यपि केषांचित् पाठः इत्यपि भाति । सांप्रदायिकास्तु वीरशैवाः–अत्याश्रमिपदेन आश्रममतीता वीरशैवा एव विव-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

क्षिता अत्रेति वदन्ति। तेषां दृष्ट्या तु इयमुपनिषत् वीरशैवानामेवासाधारण-तयान्वेति। 'चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः' इत्यादिप्रमाणानुरोधेन गुणकर्मनिबन्धनवर्णाश्रमव्यवस्थायाः वीरशैवसम्मतत्वं मया ग्रन्थान्तरे बहुधा प्रतिपादितमेव। अतः अर्थद्वयमपि भवितुमर्हत्येवेति मदाशयः। एवं चेयं श्रुतिः न केवलमन्त्याश्रमिभ्यः परन्तु अत्याश्रमिभ्यः सर्वेभ्योऽपि वीरशैवेभ्यश्च आदरणीयैव। वीरशैवास्तु आश्रमधर्मानाचरन्तोऽपि शिवयज्ञानुष्ठानसमये तानुल्लंघयन्ति; रजस्वलादिसूतककालेऽपि शिवयज्ञं नित्यविधित्वेनाचरंते। अतस्त अत्याश्रमिण उच्यन्ते। तेभ्यस्सर्वदा शिवज्ञानं शिवार्चनं चोपदिशतीयं श्रुतिः। परंतु शिवपारम्यप्रतिपादनपरत्वे तु स्पष्टान्येव वाक्यानि दृश्यंते। अतः अस्याः तादृशशैवमतानुगुणं भाष्यं तु अत्यंतमावश्यकमित्यत्र तु न विप्रतिपत्ते-रवकाशः। अतः इदं भाष्यं सर्वेषां—विशिष्य वीरशैवानां—अत्यंत आदरणीयं स्यादित्यहं भावयामि। तेन च मदीयं परिश्रमं सार्थकं करोतु भगवानिति च तमेव परमशिवं प्रार्थये॥

वीरशैवदर्शनरीत्या श्वेताश्वतरश्रुतिरधुना व्याकृतेत्युक्तौ वीरशैवदर्शन-स्वरूपं किमिति प्रश्न उदेति। इतरदर्शनानीव वीरशैवदर्शनमपि आत्मदर्शनाय अत्युत्तमं साधनं संपद्यते। अत्रापि सिद्धान्तः संप्रदायश्चेति द्वौ भागौ वर्तेते। सिद्धान्तः शक्तिविशिष्टाद्वैतमिति, संप्रदायस्तु षट्स्थलोपासनमार्ग इति च व्यवह्रियेते। तौ द्वावपि मिळित्वा दर्शनाभिधानं भजेते। श्वेताश्वतरश्रुतौ द्वयोरप्युपस्थितिरस्ति वेति परिशील्या। प्रथमं सिद्धान्तसंप्रदायस्वरूपे विवेच-नीये। सिद्धान्ते तावत् शक्तेः शक्तिविशिष्टशिवस्य च अद्वैतं सामरस्यं साध्यते। परशिवब्रह्मणैव जगद्व्यापारोऽत्र निरूढः। अतस्तस्मिन्नेतत्कार्य-निर्वहणसामर्थ्यमप्यावश्यकम्। एतत्सामर्थ्यमेव शक्तिविशेष इति परिगण्यते। एतया शक्त्या विशिष्टत्वादेव सः पतिः, प्रभुः, महादेवः इत्यादिव्यवहार-योग्यः सञ्जातः। तथापीयं शक्तिः शिवप्राणभूता तदधीना सती तत्सन्तोषाय बहिर्विकास्य प्रपञ्चाकारेण परिणमते। परिणामदशायां शिवस्य शक्तेश्च

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

भेदः । अमूर्तः शिवः त्रिमूर्त्यवस्थां, अमूर्ता च शक्तिर्लक्ष्मीसरस्वतीपार्वत्यवस्थां च भजते । एवं चामूर्तस्थितौ शिवशक्त्योरभेदस्य सत्त्वेऽपि जगद्व्यापार-निर्वाहाय शक्तिविशिष्टः शिव एव भिन्नरूपतया परिणमते । एवं कार्य-निर्वाहाय भिन्नयोः शिवशक्त्योः अद्वैतप्रतिपादनात् वीरशैवसिद्धान्तः शक्ति-विशिष्टाद्वैतमित्यभिधीयते । तथैव चित्तशक्तिविशिष्टस्य शिवांशस्य जीवस्य चिच्छक्तिविशिष्टेन शिवेन सह सामरस्यरूपस्याद्वैतस्य प्रतिपादनात् अस्य दर्शनस्यैतन्नाम अन्वर्थं भवति । जीवः शिवांशोऽपि चिच्छक्तिसङ्कोचरूपया मायाऽपरनामधेयया चित्तशक्त्या विशिष्टः तद्रूपहृतैश्वर्यः स्वयं संकुचितशक्तिको वर्तते । एवं प्रकृत्या विभिन्नो जीवः गुरुणा दर्शितमार्गः निरन्तरोपासनेन शिवं ज्ञात्वा स्वीयं वास्तवं शिवभावमनुभवति । एवं तयोरद्वैतप्रतिपादना-द्वीरशैवसिद्धान्तस्य शक्तिविशिष्टाद्वैतमिति नाम अन्वर्थं वर्तते । उपासननै-रन्तर्येण त्रिगुणात्मिका जीवप्रकृतिः सच्चिदानन्दात्मिकतया परिणमते । तदा जीवः स्वीयां वास्तवीं स्थितिमधिगच्छति । एवमेव शिवपरिणामभूतस्य प्रपञ्चस्य शिवस्य च वास्तविकाद्वैतप्रतिपादनात् वीरशैवसिद्धान्तः भेदाभेदात्मक इति विश्रुतः । अत्र बद्धावस्थायां जीवस्य शिवाद्भेदो यथा सत्यस्तथा बुद्धाव-स्थायां तयोरभेदोऽपि सत्य एवेत्यङ्गीकृतः । " जीवः सत्यं जगत्सत्यं शिवः सत्यं स्वभावतः । तयोरभेमः सत्यं वा क्रिमिभ्रमरयोरिव " ॥ इत्येवं वीरशैवसिद्धान्तविवेचनं कृतमनुभविभिः ॥

अयं सिद्धान्तः श्वेताश्वतरश्रुतौ निरूपितो न वेत्यंशः परिशीलनीयः । इयं श्रुतिः ब्रह्मजिज्ञासयैवारभ्यते महर्षिणा । " ब्रह्मणो जगतश्च कः संबन्धः । कथं वयं ब्रह्मणि संबद्धास्तिष्ठामः ? " इत्येवमारब्धेयं श्रुतिः जगतः जीवस्य च स्वरूपं सम्यक् परिशीलयति । परमात्मशक्त्यैव तत्सन्तोषाय सर्वोऽपि जगद्व्या-पारो निरुह्यत इति समाधानमभिधत्ते श्रुतिरियम् । परमात्मनि स्वाभाविकतया सच्चिदानन्दरूपिणी शक्तिर्विलसति । तस्यां सः सदा रमते । अयं विषयः 'पराऽस्य शक्तिः' इत्यस्मिन्मन्त्रे श्रूयते । सैव शक्तिस्त्रिगुणात्मिका सती माये-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

त्युच्यते । जगद्व्यापारनिर्वाहाय इयमेव शक्तिरुपयुज्यते शिवेन । आत्मानन्दानुभवाय चिद्रूपा पराशक्तिरुपयुज्यते । एवं शिवशक्त्योर्भेदप्रतिपादनात् शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शनं वीरशैवसम्मतमित्यनुभवात् ज्ञायते । एतादृशाद्वैतप्रतिपादिकेयं श्रुतिस्तथैव विवरणमपेक्षत एव । परमात्मनिष्ठा चिच्छक्तिरेव संकुचिता त्रिगुणात्मिकतया परिणता माया, चित्तं, प्रकृतिरिति च व्यवह्रियते । एवं चित्तशक्तिविशिष्टस्य जीवस्य चिद्विशिष्टेन शिवेन अद्वैतप्रतिपादनात्, चित्तस्य चिद्रूपेण परिणामाय उपासनविधानात्, मानवजीवनं प्रसादपूर्णं कर्तुं षट्स्थलोपासनमार्गस्य चोपदेशात् श्वेताश्वतरश्रुतिर्वीरशैवदर्शनरीत्या व्याख्यानं अवलंबत एव । मानवदेहं देवालयं कृत्वा तथैव शिवं विज्ञायार्चयितुं तत्प्रसादं अनुभवितुं च सदवकाशं सर्वेभ्यः साधकेभ्यः परिकल्पयतीयं श्रुतिः । वीरशैवदर्शनस्यापि ध्येयं तदेवेत्यनेकवारमुल्लिखितमितरग्रन्थेषु ॥

एवं चास्यां श्रुतौ साधकजीवस्य मनोनैर्मल्यसंपादनद्वारा हृदयस्थेश्वरविज्ञानेन तस्मिन्सामरस्यरूपो योग उपदिश्यते । तथापि अल्पज्ञस्य अल्पशक्तस्य अणोर्जीवस्य सर्वज्ञेन सर्वशक्तेन विभुना परमात्मना हृदयस्थत्वचेतनत्वसाम्येन योगः संभवेद्वा न वेत्ययं विचार आलोचनीयः । श्रुतिस्तु तयोर्योगमुपदिशति । भगवती श्रुतिस्सर्वेषां प्रमाणभूता न केनापि व्याहन्येत । स च योगः चिज्जातीययोः जीवपरमयोरिहैव निर्मलहृदयेऽधिगन्तव्य इत्यपि श्रुतिर्वदति । एवं चायं शिवयोगः कथं लभ्य इत्यत्र जीवस्य शिवज्ञानमेव प्रधानसाधनतया निर्दिष्टम् । ज्ञानमात्रेणायं योगो न लभ्यते किन्तु तज्ज्ञानं त्रिविधोपासनेन समन्वेतव्यमित्यपि श्रुत्यैव विहितत् । तद्योजनं तदनुसन्धानं तद्भाव इति त्रिविधमुप्युपासनमत्र विधीयते । तेन ज्ञानसमन्वितेनोपासनेन शिवयोगोऽत्रैव प्रसादकायेऽनुभूतव्य इति श्रुतेरादेशः । अयं च संपूर्णतया विश्वासविषय एव । अल्लमप्रभुरपीमं विषयं पर्यालोचयति । "वन्यो रसालः क्व च कोकिलः क्व तथापि सञ्जायत एव संगः । महीध्रधात्रीलवणोदसारौ संबन्धमैतां किल नैकदेश्यौ ॥ गुहेशलिङ्गस्य ममापि सङ्गः कथं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

कुतो वेति न शङ्कनीयम् ॥ " इति । रसालकोकिलयोः भिन्नजातीययोर्भिन्नदेशस्थयोर्यद्यपि संङ्गस्सञ्जायते । तथैव लवणधात्रीफलयोरपि संवन्धस्सञ्जायते । एवमेव जीवस्य परमात्मनश्च भिन्नस्वभावयोः सामरस्यमवश्यं संभवत्येव । परमात्मनस्तु तत्संबन्धिनि जीवेऽव्याजं वात्सल्यं सदा वर्तत एव । जीवो यदि विश्वासपूर्वं परमात्मानमाह्वयति तदा सः तदाह्वानं शृणोत्येव । " विश्वासपूर्वं यदि वाह्वयेत तदा कुतो नोत्तरयेच्च देवः । विश्वासहीनो यदि देवमाह्वयेत् सद्यः: पतेत्तत्कृतनिग्रहांकुशः " इति बसवार्यः साधके आत्मविश्वासस्यावश्यकतां सम्यक् निर्दिशति । एवं च साधकः स्वहृदये पूर्णं विश्वस्य तत्रत्य एव परमेश्वरे स्वीयं चित्तं विन्यस्य तल्लीनमनःप्रसारः बाह्यान् व्यवहारान् तत्प्रीत्यर्थमेव निर्वहन् यदि वर्तेत तदा तस्य मनः प्रसन्नं भवेदेव । तदैव रागद्वेषादिकं परिह्रियेत । एवं निष्कल्मष एव हृदये गुहेशोऽवश्यं ज्ञायेत । अयमेव योगोऽस्यामुपनिषदि प्रतिपादितो मानवकल्याणाय ॥

तथा च अस्यां श्रुतौ सिद्धान्तस्य निरूपितत्वेऽपि तत्प्राप्त्युपायभूतः संप्रदायोऽप्यत्र निवद्धो न वेत्यंशोऽपि गमनार्ह एव । साधनमार्गाचरणेनैव सिद्धांतः सर्वस्यापि स्वाधीनो भवेत् । अत एव तयोरैकरूप्यमावश्यकमित्यभिज्ञा वदन्ति । तदानीमेव सिद्धान्तः वीर्यवत्तरो भवेत् । साधनसिद्धान्तयोरैकमत्याभावे स सिद्धान्तः अनुपादेय एव भवेत् । निर्वीर्यस्य तस्यानुसरणेनापि मानवः शान्तिं न लभेत । वीरशैवदर्शनस्येदं वैशिष्ट्यं यतस्तत्र समुचितमैकरूप्यं विलसति सिद्धान्तसंप्रदाययोः । षट्स्थलोपासनरूपः संप्रदायः षट्स्थलात्मकेन शिवेन सह सामरस्यरूपमैक्यं अविरळोपासनद्वारा साधयतीति सर्वानुभवसिद्धम् । इदं च षट्स्थलोपासनं प्रधानंतस्त्रिविधोपासनरूपं श्वेताश्वतरश्रुतौ स्पष्टमुपदिश्यते । त्रिविधोपासनं " तास्यभिध्यानाद्योजनात् तत्त्वभावाद्भूयश्चांते विश्वमायानिवृत्तिः " इत्यस्मिन् मंत्रे स्पष्टमेव विधीयते । परशिवस्य नित्यसंपर्काय बाह्ये शरीरे धारणरूपं योजनं, हस्तपीठे तदीयमर्चनं चैकविधमुपासनं संपद्यते । तदेव वीरशैव-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

संप्रदाये इष्टलिङ्गस्य धारणमर्चनमिति च कथ्यते । अनन्तरं हृदये प्राणरूपेण विराजमानस्य ईश्वरस्य निर्मलेन मनसा अनुसन्धानं प्राणलिङ्गार्चनमिति वीरशैवसंप्रदायेऽभिधीयते । तदपि श्रुतावस्यां स्पष्टमुपदिश्यत एव । तथा च जीवः प्राणलिङ्गानुभवेन तमेव सर्वत्र बहिरंतश्च पश्यन् तत्तत्कालिकं सर्वं सुखदुखादिकं शिवप्रसादभावनया स्वीकुर्वन् स्वीयदेहे शिरसि विराजमानेन भावलिङ्गेन समरसतया विलीनोऽमृतः संपद्यते । इदमेवास्मिन् संप्रदाये भावलिङ्गार्चनमिति कथ्यते । इदं च त्रिविधार्चनं शिवजीवयोः सामरस्यं साधयति । शिवलीलाविनोदभूमित्वात् जीवस्य शिवाङ्गमिति व्यवहारोऽत्र दृश्यते । अयं अङ्गनामको जीवः दीक्षायां स्वीयं प्राणलिङ्गं गुरोस्सकाशात् नित्यार्चनाय धारणाय च बहिः परिगृह्णाति । तस्य नित्यसंपर्केण जीवः शिवयोगं लभत एव । अयमेव योगः श्वेताश्वतरोपनिषदि सम्यक् प्रतिपादितः ॥

अयं च योगः शिवज्ञानमेवावलंभते । "तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय" इत्याद्यनेकैर्वाक्यैः शिवज्ञानादेव जीवस्य उद्धारो निर्दिश्यते । यतः शिव एव संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः, यतश्च सूर्यचन्द्रादिप्रकाशस्सर्वोऽपि तदधीन एव स्यात् यतश्च "तत्सवितुर्वरेण्यम्" इति अस्यामेव श्रुतौ सूर्यप्रकाशादपि परशिवप्रकाशाधिक्यं उपदिश्यते ततश्शिवः एव सर्वैराश्रयणीयः । सर्वसाक्षिणं केवलममूर्तं सर्वत्रोदासीनवदासीनं शिवं विहाय न कोऽपि जीवः स्वतन्त्रतया वसेत्, यत्किञ्चिदपि कर्म कुर्याच्च । तेन विना तृणमपि न चलति । अतो जीवस्सर्वदा शिवमेवानुसरेत् । तत एव तस्य मलपाशविच्छेदः संभवेत् । एवमन्तर्बाह्यार्चनेन मानवः केवलः आत्मकामस्सन् देहभेदे शिवमये प्रसादकाये विश्वैश्वर्यं नाम परिपूर्णताख्यं स्वातन्त्र्यं विन्दते । इयं श्रुतिः साधकस्यैतादृशं महत्तरं फलं साधनायोपदिशति । इदं च विश्वैश्वर्यं "नित्यमेवात्मसंस्थं ज्ञेयं नातः परं वेदितव्यं च किञ्चित्" इत्युपदिश्यतेऽत्र । एतस्मात् परं ज्ञेयं ध्येयं गम्यं च सारवद्वस्तु न कुत्रापि वर्तते । सर्वे मानवास्तादृशं विश्वैश्वर्यं लब्ध्वा अमृता भवन्त्विति श्वेताश्वतर-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

महर्षेराशयः । "शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्राः" इति विशालभावनया सर्वान् साधकानाहूय तेषां दृष्टिं तदन्तरङ्गस्थेश्वरे प्रसारयति महर्षिः । साधकः सर्वाणि भयावहानि संसारस्रोतांसि ब्रह्मोडुपेनैव प्रतरेतेति श्रुतेरुपदेशः ॥

जीवस्य बन्धमोक्षव्यवस्थापि सुगमया रीत्या अत्र सज्जीकृता वर्तते । "अनीशश्चात्मा बध्यते भोक्तृभावात् ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः" इत्येकस्मिन्नेव मन्त्रे बन्धस्य मोक्षस्य च कारणं प्रत्येकतया निर्दिशति श्रुतिः । बन्धस्य कारणं भोक्तृभावः, मोक्षस्य तु शिवज्ञानमित्येतत्समुचितमेव भाति । "भोक्तारं यज्ञतपसाम्" इति देहे परमशिव एव सर्वफलभोक्तेति गीतायां निर्णीतम् । एतस्यां परिस्थितौ यदि जीवः स्वात्मानं भोक्तारं भावयेत् तदा सोऽवश्यं दुःखभाग्भवत्येव । एतद्दुःखपरिहारायैव सः सर्वाणि फलानि तदानीमेव हृदयस्थायेश्वराय भक्त्या समर्पयेत् । एतादृशस्यार्पणस्य तु साधकः प्रथमं हृदये विश्वसेत्; तत्र गोप्यतया विराजमानं शिवं जानीयाच्च । एवं यः जानाति, सः तदातदा समागतानि इन्द्रियसुखानि ईश्वरायैव भक्त्या समर्पयति । "न विश्वसन्त्येव जनास्तु देवं तथापि तं नित्यमुपाह्वयन्ति । कर्तुं च विश्वासमपारयन्तस्तथापि मोहाद्विचरन्ति मन्दाः ॥ विश्वासपूर्वं यदि वाह्वयेत तदा कुतो नोत्तरयेच्च देवः ।" इत्येवं बसवार्यः मानवमात्मनि विश्वसितुं तथैव स्वस्मिन् निगूढं वसन्तमीश्वरं ज्ञातुं च प्रेरयति । "करी यथा दर्पण एव लीयते तथा त्वमेवेह निलीयसे मयि" इत्येतादृशो दृढो विश्वासः वर्धिष्णूनां सर्वेषामावश्यकः । "कुतः स्म जाताः? जीवाम केन? केन च अधिष्ठिताः सुखदुःखेषु वर्तामहे?" एवंविधाः प्रश्नाः एतच्छ्रुत्यनुसारेण सर्वैरवश्यं प्रष्टव्याः स्वेष्वेव । एतेषां प्रश्नानां समाधानविज्ञानेन साधकानां जीवितसमस्यैव परिह्रियते । एतां समस्यां परिहर्तुं शिवयोगिनो ध्यानयोगं अनुगताः देवात्मशक्तिमेव कारणमित्यजानन् । सैव शक्तिः स्वगुणैर्निगूढा सती चित्रविचित्रकार्यकारिणी विश्वमावृणोतीति ते शिवयोगिनोऽजानन् । इयमेव शक्तिर्मायेति कथ्यतेऽस्यां श्रुतौ । मायापतिरीश्वरस्तु सर्वात्मकस्सर्वाधारो मायया

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सकलमपि जगद्व्यापारं निर्वाहयन् स्वयमात्मारामो वर्तते। अयमेव देवः पञ्चभूतेषु निवसन्नपि अद्वितीयतया विश्वाधिकतया च विराजते। तादृशः शिवः अंगुष्ठमात्रस्सन् सदा जनानां हृदये निविष्ट इति श्रुतिरुपदिशति। सः भावरूपेण शिरसि, प्राणरूपेण हृदये, इष्टरूपेण भ्रूमध्ये विलसति। तत्रैव जीवः भ्रूमध्यस्थेष्टलिङ्गाय देहादिसाधनानि भक्त्या विनियुज्य देहाभिमान-त्यागेन त्यागांगमेति, प्राणलिंगाय सर्वं समर्प्य तेन सहैव तत्प्रसादं भुञ्जन् भोगांगमिति, एवं क्रमेण शिरोविराजमानेन भावलिंगेन समरसभावमापन्नो योगांगमिति च व्यवह्रियते। एतादृशं त्रिविधमेव लिंगमंगं चेकैकं द्विविधं भूत्वा आहत्य षड्लिंगान्यंगानि च संपद्यन्ते। तान्येव च षडिन्द्रियेषु स्थित्वा षड्विधतां भजन्ते। इन्द्रियस्थानि तान्येव षडङ्गानि इन्द्रियफलानि तदानीमेव तत्रत्येभ्य षड्लिंगेभ्यो यदि भक्त्या समर्पयेयुस्तदा अंगनामको जीवः सदा तृप्तस्सुखी च संपद्यते। अयमेव वीरशैवदर्शने षट्स्थलोपासनमार्ग इति ब्रह्मवादिभिर्भाव्यते। लिंगस्थलाभिधस्य शिवस्य च देहे क्रियमाणो लीलाविनोद एव षट्स्थलसंप्रदाय इति कथ्यते॥

प्रापञ्चिको मानवः इन्द्रियेभ्य आगतानि सुखदुःखानि स्वार्थदृष्ट्या स्वीकृत्य भुनक्ति। शिवज्ञानी तु स्त्रेन सह सर्वेष्वपीन्द्रियेषु समवस्थितायेश्वराय सर्वमपि समर्प्य तदेव तत्प्रसादरूपेण भुनक्ति। अयमेव प्रसादजीवी द्वितीयं देहं लभत इत्यस्यां श्रुतौ निर्दिश्यते। गुरूपदिष्टमार्गेण यो निरन्तरं शिवं चिन्तयति भावयति अर्चयति च स एव अत्रैव देहे अमृतो भवितुं अर्हतीति श्रुतिः प्रतिशृणोति। सर्वव्यापकः परमशिव एव चर्मवत् यस्य देहमावृणोति तस्य दुःखान्तो भविष्यतीत्यन्ते श्रुतिः प्रतिजानीते। एतस्या अभयस्थितेश्च कारणं तु निष्कामभावनया कर्माचरणं, हृदयस्थानां सर्व-संशयानां दूरीकरणं चेति श्रुत्यैव निर्दिश्यते "यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा येऽस्य हृदि स्थिताः। अथ मर्त्योऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते॥" इति। एवं सर्वान्कामान् यः स्वप्रभौ ईश्वर एव विनियोजयति स हृदयशुद्धिं लभत एव।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सोऽस्मिन्नेव जगति द्वितीयं जन्म लभते । इदमेव दिव्यजीवनं संपद्यते । तदा तस्य इच्छाज्ञानक्रियाशक्तयः पूर्णव्याप्तिं भजन्ते । अयमेव शक्तिविकास इत्यनुभविभिः कथ्यते । अनेन शक्तिविकासेन मानवः लोककल्याणाय निर्लिप्ततया निवसति । एतादृशं पावनं जीवनं निर्वोढुमुपदिशतीयं श्रुतिस्सर्वेषां साधकानाम् ॥

वीरशैवदर्शनरीत्येदं भाष्यं प्रकटितमप्यनेन किं प्रयोजनं वीरशैवाना-मितरेषां वेत्ययं प्रश्नोऽद्य परिशीलनीयः । वीरशैवास्तु स्वसिद्धान्ततत्त्वं किं शक्तिविशिष्टाद्वैतं उत शिवाद्वैतमिति पर्यालोचन एव मग्नाः । इतरे तु किं वीरशैवभाष्यावलोकनेनेति भावयेयुः । एवं च मदीयः श्रमः विफलो भवेदिति संशयो मां बाधते । तथापीमं मूल एवोत्पाटयति श्रुतिरियम् । सैव स्पष्टं वदति " यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ । तस्यैते कथिता ह्यर्थाः प्रकाशन्ते महात्मनः ॥ " इति । देवे तत्प्रकाशके गुरौ च यस्य परा निष्कामा कर्तव्यनिष्ठा भक्तिस्तस्यैवेदं भाष्यं यथार्थमर्थं प्रकाशयति । एतादृशा वीरशैवाः सिद्धान्ततत्त्वस्य किं नामेति शुष्कं विचारमेव कुर्वन्तः कालं न यापयन्ति । यदेव शिवाद्वैतं तदेव शक्तिविशिष्टाद्वैतम् । नाम्नि न विप्रति-पत्तिः । शिवाद्वैतपदं साधकस्य परिणतावस्थां शिवैक्यस्थितिं च सूचयति । तदपि सम्मतमेव । विवेकिभिस्तत्र नाग्रहः क्रियते । तथापि शक्तिविशिष्टा-द्वैतपदं स्पष्टार्थकं सत् साधकस्य शिवैक्यस्थितावपि शक्तिविकासरूपं शक्ति-वैशिष्ट्यं सूचयति । बद्धावस्थायामपि जीवस्य शक्तिवैशिष्ट्यं आसीत् । तदानीं शक्तेः सङ्कोचस्तेनानुभूयमान आसीत् । चेतननिष्ठाः इच्छाज्ञानक्रियशक्तयः चिदात्मकैस्त्रिगुणैराच्छादिता आणवमायेयकार्मिकरूपा मलास्सञ्जाताः । तैरा-वृतो जीवः संसारीति व्यवह्रियमाण आसीत् । एवं च संकुचितशक्तेर्वैशिष्ट्यं साधकस्य संसारदशायामप्यासीत् । जीवस्य साक्षात्परमात्मचेतमांशत्वात् तदीयायाः चिच्छक्तेश्च चिच्छक्तिपरिणामाच्च तस्य त्रिविधोपासनबलात्, षडिन्द्रियेष्वपि षट्स्थलात्मकस्य शिवस्य सान्निध्यानुभवात् तन्निरन्तरसंपर्केण

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तदीयं मधुरं बान्धव्यं स्वस्मिन् प्रवर्धयन् साधकः जीवभावं शक्तिसङ्कोचं च क्रमशः परिहाय विकसितसर्वशक्तिकः शिवभावमनुभवति । एवं च शिवभावमापन्नस्साधकः सिद्धो भवति । तस्मिन्नपि शक्तिवैशिष्ट्यं शक्तिविकासरूपेण वर्तत एव । अत एवानुभविभिः "शक्तिसङ्कायो जीवभावः शक्तिविकासः शिवभाव" इत्युच्यते । एवं चित्तशक्तिविशिष्टस्य जीवस्य चिच्छक्तिविशिष्टेन शिवेन सहाद्वैतप्रतिपादनात् वीरशैवसिद्धान्तस्य शक्तिविशिष्टाद्वैतपदं सुगममित्यनुभविभिः प्रयुज्यमानं सत् व्यवह्रियते । शिवभावमापन्ने सिद्धेऽनुभूयमाना स्थितिरपि शक्तिविकास एव ॥

अयं च विकासस्सिद्धे एवं परिदृश्यते । आणवमलस्थाने इच्छाशक्तिस्सर्वहिताभिलाषरूपा भासते । मायेयमलस्थाने ज्ञानशक्तिः सर्वहितविवेचनरूपा विवर्धते । कार्मिकमलस्थाने क्रियाशक्तिस्सर्वहितसाधिका परिदृश्यते । एवमैक्यदशायां सिद्धे दृश्यमाना शक्तिविकासरूपा अवस्था शक्तिविशिष्टाद्वैतपदेन स्पष्टं प्रतिपाद्यते । एतादृशं शक्तिविकासमधिगन्तुं ये हृत्पूर्वकमभिलषन्ति ते तु न कदापि निरर्थके विवादे कालं यापयंति । ये त्वहङ्काराभिमानवशंगतास्त एव भक्तिशून्याः दुर्भावनयैवं विवदन्ते । ते त्वात्मकल्याणलोककल्याणयोः साधनेन स्वीयं जीवनं यथा सांत्वयन्तु तथा तान् शुभया बुद्ध्या स्मृत्या च तदन्तरङ्गस्थः शिवः संयुनक्त्विति प्रार्थये ॥

तथा च वीरशैवेतरेषामपि शक्तिविकासरूपं शिवैक्यमभिलषितमेव । सर्वे च साधक शक्तिसङ्कोचदशायामेव वर्तन्ते । शक्तिविकासाय तैरपि यथामति यथाशक्ति च प्रयतितव्यमेव । कथं ते प्रयतेरन्नित्ययमेवांशः भाष्ये सम्यक् प्रकटितः । तत्परिचयाय भाष्यावलोकनं सर्वेषामप्यावश्यकमेव । वीरशैवभाष्यं किमर्थमवलोकनीयमिति यस्याग्रहः सः न किञ्चिदप्युत्तमं फलं लभते । परंतु वीरशैवपदं न केवलं जातिवाचकं किन्तु धर्मवाचकमिति भाष्ये तत्रतत्र प्रतिपादितमेव । कः स धर्म इत्युक्तौ देहे विराजमानस्य परमात्मनः नित्यसंपर्काधिगम एव । धर्मपदमपि सर्वाधारपरमात्मबोधकमेव ।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तादृशः धर्मस्वरूपस्य शिवस्य अन्तर्बहिरनुभव एव वीरशैवधर्मः । एतदनुभववान् सर्वदा निर्यलस्सन् निष्काममभावनस्यैव सर्वमपि व्यवहारं निर्वहन् सर्वेष्वपि शिवमेव पश्यन् शत्रुमपि मित्रतया प्रीणयन् देशहितार्थमेव कर्मनिरतो भवति । एतादृशं समदर्शनं लब्ध्वा सार्वजनिकं कल्याणं साधयन् शिवयोगी वीरशैव इति परिगण्यते । सर्वे जनाः चतुर्वर्णजाता अपि एवं रीत्या वीरशैवा भवन्त्विति वीरशैवदार्शनिका निरीक्षन्ते । एवं रीत्या स्थितान् अत्रिगौतमबादरायणादीन् महर्षीन् वीरशैवानित्येव भावयति श्रीनीलकण्ठशिवाचार्यः क्रियासारे । अतो वीरशैवपदं न केवलं लिङ्गधारिषु किन्तु देहान्तर्लिङ्गविज्ञानिषु सर्वेष्वपि स्पष्टमन्वेति । हृदयस्थं प्राणलिङ्गमेव गुरुणा स्वोद्धाराय बहिरनुगृहीतं स्वस्य प्राणरूपमिष्टलिङ्गमिति ये न भावयन्ति ते वीरशैवजात्युत्पन्ना अपि वीरशैवा भवितुं नार्हन्ति । तैर्धृतं लिङ्गं वेण्वन्तरस्थितमश्मैवेति शरणाः स्पष्टं वदन्ति । अतः साधका आग्रहपरवशा यथा न भवेयुस्तथा बहिरन्तश्च शिवभावनां दृढतया निर्धार्य एतादृशेन धारणेन वीरशैवा भवन्तु सर्वेषामेवं भवितुमवकाशः सहजतया वर्तत एव । अतस्सर्वेषामपि भाष्यमिदं सद्विनियोगाय भवेदिति दृढं विश्वसिमि । सर्वेषां हृदयावरकाज्ञानतमःपरिहारायेदं भाष्यं संपद्यत इति भावये । मानवेषु सौहार्दमुपदिशता ऋङ्मन्त्रेण शिवानुभवसुखाय तान् प्रेरयता प्रभुवचनेन चेयं भूमिका परिसमाप्यते ॥

"सङ्गच्छध्वं संवदध्वं सं वो मनांसि जानताम्" ।

"बीजे स्थितं वृक्षफलं हि सूक्ष्मं किं भोक्तुमर्हं परिदृश्यतेऽद्य ।
स्वात्यंबुनिष्ठाः किमु सूक्ष्ममुक्ता हारात्मतां प्राप्य गळे नियोज्याः ॥
पयःस्थितं किं घृतमाशयाप्यते इक्षुस्थितं किं गुडमीक्ष्यतेऽक्ष्णा ।
स्वस्मिंस्थितं यच्छिवतत्त्वमेतत् स्मृतिक्षणेनैव मतौ स्फुरेत्किम् ॥
विचिन्त्य विज्ञाय प्रमथ्य भूयः प्रयोगतश्चैव प्रसाद्य नित्यम् ।
तत्त्वानुभावैकसुखेऽभिषक्तः निष्णातभक्तं शरणं विहाय ।
अन्यैश्च किं साधयितुं हि शक्यं गुहेश्वराश्रावय भृत्यवार्ताम्" ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಭೂಮಿಕೆಯ ಅನುವಾದ

ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವೆನಿಸಿವೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಅದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವೂ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಸ್ಥಾನವೂ ಇರುವುದಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ವೇದಗಳನ್ನು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದು ಭಾರತೀಯರು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿರುವರು. "ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಟ್ಟುಸಿರೇ ಈ ವೇದಗಳು" ಎಂಬ ಆರ್ಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಇವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ದೇವಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವೇದಭಾಷೆಯನ್ನು ದೇವಭಾಷೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪವಿತ್ರವಾದ ವೇದಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ 'ವೇದಾಂತ'ಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ವೇದಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವೆಂಬುದೇ ಈ ಪದದ ಅರ್ಥ. ವೇದಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದೆ. "ವೇದಗಳೆಲ್ಲದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ವಸ್ತುವೇ ನಾನು" ಎಂದು ಭಗವಂತನೇ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಉಪ–ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿಷತ್–ನೆಲಸಿರುವುದು' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಮೀಪ್ಯವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ವೇದಗಳು ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸದೇ ಇದ್ದರೂ ವೇದಾಂತಗಳು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ನೇರವಾಗಿ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅವನಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಅವನಿಗೂ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತೆಂದು ಕರೆದದ್ದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ದಿವ್ಯೋಪದೇಶದಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಅವನ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ಇರುವ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ದರ್ಶನವೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ದರ್ಶನವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಪ್ರಪಂಚದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಮಾನವನಿಗೆ ಸಂಸಾರಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ನೇರವಾದ ಉಪಾಯವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆತ್ಮದರ್ಶನದಿಂದ ಸರ್ವದರ್ಶನವೂ ಆಗುವುದೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನ' ಶ್ರುತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ "ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು" ಎಂದು ಭಗವಂತನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅನ್ವರ್ಥವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಸ್ಥಾನ, ಗೀತಾಪ್ರಸ್ಥಾನ, ಸೂತ್ರಪ್ರಸ್ಥಾನ ಎಂದು ಮೂರುಬಗೆಯ ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿವೆ. ಶರೀರವೇ ತಾನೆಂದು ಅಭಿಮಾನಿಸಿ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತನಾಗಿರುವ ಜೀವನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಜುಗುಪ್ಸೆಪಡುತ್ತ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಭೋಗವನ್ನು ಭಗವಂತನ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಮಿತವಾಗಿಯೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗುವನು. ತನ್ನೊಳಗೆ ತನಗಾಗಿ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ನೆನೆಯುತ್ತ ಅವನು ನೀಡಿದ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ದಾಸನಾಗುವ ಜೀವನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನ ಗಮನವನ್ನು ಹೃದಯದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವನ ಪ್ರಸ್ಥಾನ=ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳು ಸಾಧನವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಮೂರು ಇಲ್ಲದೇಇದ್ದರೆ ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಇಂದ್ರಿಯಸುಖಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಮರೆತು ಭೋಗಜೀವಿಯೇ ಆಗಿದ್ದು ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಕೈಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಭೋಗತ್ಯಾಗದಿಂದ ಯೋಗಾನಂದವನ್ನು ಮಾನವನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸದವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯದ ಜ್ಞಾನವು ಅವನಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಮೂರು ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿರುವರು. ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಸ್ಥಾನವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವೆನಿಸಿದೆ. ಸೂತ್ರಪ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೇ ವಿಷಯವೆನಿಸಿವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಉಪದೇಶವು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವೂ, ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವೂ ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಸಮನ್ವಯದ ಮೂಲಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಸೂತ್ರಗಳು 'ಲಕ್ಷಣ'ವೆನಿಸಿದರೆ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಅದರ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉದಾಹರಣಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಗೀತೆಯಂತೂ ನೇರವಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಉಪದೇಶವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಇತಿಹಾಸವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪೌರುಷೇಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. "ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯ" ವೆಂಬುದಂತೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಗೀತೆಯೂ, ಗೀತೆಗಿಂತ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸ್ಥಾನವೇ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದರ್ಶನವನ್ನು 'ವೇದಾಂತದರ್ಶನ'ವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ವೇದಾಂತದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ, ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದರೂ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವೇದಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವೇದಾಂತದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬುದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ; ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿರುವ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ, ಕೇನ, ಕಠ, ಪ್ರಶ್ನ, ಮುಂಡಕ, ಮಾಂಡೂಕ್ಯ, ತೈತ್ತಿರೀಯ, ಐತರೇಯ, ಛಾಂದೋಗ್ಯ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಎಂದು ಹತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ವಿಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಹತ್ತನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರು. ಆದರೂ ಅವರು ಈ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತನ್ನೂ ಸಹ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಉದಾಹರಿಸಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಶೈವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆದರಣೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶಿವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ಶಿವ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ 'ದೇವ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. 'ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಿವಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೂ "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥೇ" ಎಂದೂ, "ಯದಾ ತಮಸ್ತನ್ನ ದಿವಾ ನ ರಾತ್ರಿರ್ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ", "ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ" ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಶೈವಮತಕ್ಕೆ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವನಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶೈವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತೋಪಕಾರಕವೆನಿಸಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅವನೇ ಸರ್ವದೇವಮಯನೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಹ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ವಿಷಯವು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಿದೆ. "ತದೇವಾಗ್ನಿಸ್ತದಾದಿತ್ಯಸ್ತದ್ವಾಯುಸ್ತದು ಚಂದ್ರಮಾಃ। ತದೇವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಾಪಸ್ತತ್ಪ್ರಜಾಪತಿಃ" ಹೀಗೆ ಶಿವನೇ ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ, ವಾಯು, ಚಂದ್ರ, ನೀರು, ಬ್ರಹ್ಮ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಸ್ತುವೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಾಸಕರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗಲೂ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮತ್ತು ಮುದುಕಯುವಕರ ದೇಹಗಳೊಳಗೂ ನೆಲಸಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಯೋಗ್ಯರೆನಿಸಿರುವರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶೈವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಿಯವಾದ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಬೇರೆಯವರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವಾಗ ಶೈವಮತಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಭಾಷ್ಯ ಒಂದು ಈವರೆವಿಗೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಬಹಳ ಶೋಚನೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈಗ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿಡಲು ಕಾರಣವನ್ನು ಆದರಲ್ಲಿಯೇ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. "ತಪಃಪ್ರಭಾವಾತ್ ಯೋಗಪ್ರಭಾವಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಹ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಽಥ ವಿದ್ವಾನ್ । ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಭ್ಯಃ ಪರಮಂ ಪವಿತ್ರಂ ಪ್ರೋವಾಚ ಸಮ್ಯಕ್ ಋಷಿಸಂಘಜುಷ್ಟಮ್ ॥" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಯು ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ 'ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂದು ಬೇರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವೀರಶೈವರಾದರೋ ಈ ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಪದವು ಆಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿರುವ ವೀರಶೈವರಿಗೇ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ವೀರಶೈವರಿಗೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. 'ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಂ ಮಯಾ ಸೃಷ್ಟಂ ಗುಣಕರ್ಮವಿಭಾಗಶಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗುಣಕರ್ಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು ವೀರಶೈವರಿಗೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತ್ಯಾಶ್ರಮಿ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳೂ "ಅಂತ್ಯಾಶ್ರಮಿ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೇ ನನ್ನ ಆಶಯ. ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಅಂತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳೆನಿಸಿದ ವೀರಶೈವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆದರಣೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ವೀರಶೈವರು ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿದರೂ ಸಹ ನಿತ್ಯಯಜ್ಞವೆನಿಸಿದ ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಶಿವಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದೂ, ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಭಂಗವುಂಟಾಗಬಾರದೆಂದೂ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಜಸ್ವಲೆಯಾದ ಹೆಂಗಸೂ ಸಹ ಶಿವಯಜ್ಞವನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಡೆಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿದೆ. ಆಕೆ ಆಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಳಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿವಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ವೀರಶೈವಮತಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಭಾಷ್ಯವು ಆವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿತ್ತು. ಈಶ್ವರನು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಈಗ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು.

ಈಗ ಇಂತಹ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವದರ್ಶನವು ಅಡಗಿದೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ದರ್ಶನಗಳಂತೆ ವೀರಶೈವದರ್ಶನವೂ ಸಹ ಆತ್ಮದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸಾಧನವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂದೂ, ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲೋಪಾಸನವೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ದರ್ಶನವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿದೆಯೇ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಈಗ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಗೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಶಿವನಿಗೂ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಆವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೇ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಿವನನ್ನು ಪತಿ, ಪ್ರಭು, ಮಹಾದೇವ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರನಿರ್ವಾಹಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಇದು ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನವೆನಿಸಿ ಅವನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಆಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಪ್ರಾಣವೆನಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಅನನ್ಯಭಾವದಿಂದ ನೆಲಸಿರುವ ಶಕ್ತಿಯು ಜಗದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೂ ಶಿವನಿಗೂ ಭೇದವುಂಟಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಶಿವನು 'ಶಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ' ಎಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಿರಾಕಾರನೆನಿಸಿದ್ದರೂ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ನಿರಾಕಾರವೆನಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸರಸ್ವತಿ, ಪಾರ್ವತಿ ಎಂಬ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ತಾಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಅಮೂರ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಶಿವನೇ ಭಿನ್ನರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನರೆನಿಸಿದ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರಿಗೆ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರಿಗೆ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆಯೇ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿರುವ ಶಿವಾಂಶನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿರುವ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂಬ ಹೆಸರು ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನ್ವರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನು ಶಿವಾಂಶನಾದರೂ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಚವೆನಿಸಿದ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ನೆಲಸಿರುವನು. ಈ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಾಯೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೀವನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ ಶಕ್ತಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಕೋಚಗೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಶಿವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದರೂ ಜೀವನು ಗುರುವಿನಿಂದ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದ ಶಿವನೊಡವೆರಸಿ ತನ್ನ ವಾಸ್ತವವಾದ ಶಿವಭಾವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂಬ ಹೆಸರು ಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳೆನಿಸಿದ ಜೀವನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಶಿವನ ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಜೀವನಿಗೆ ತನ್ನ ವಾಸ್ತವವಾದ ಶಿವಭಾವವು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಕಾಸವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಮಾನವೀಪ್ರಕೃತಿಯೇ ದೈವೀಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಜೀವನು ತನ್ನ ಶಿವಭಾವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸತೊಡಗುವುದು ಸಹಜ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಶಿವನಿಗೂ ಶರೀರಭಾವದಿಂದ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ಭೇದಾಭೇದಮತವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವನಿಂದ ಭೇದವು ಹೇಗೆ ಸತ್ಯವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಭೇದವೂ ಸತ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. "ಜೀವನೂ ಸತ್ಯವೇ; ಜಗತ್ತೂ ಸತ್ಯವೇ; ಶಿವನೂ ಸತ್ಯವೇ; ಕ್ರಿಮಿಯು ಭ್ರಮರವಾಗುವಂತೆ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗುವುದೂ ಸತ್ಯವೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಐಕ್ಯದಶೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಜೀವರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಅಭೇದವೂ ಸತ್ಯವೇ". ಹೀಗೆ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನುಭವಿಗಳು ವಿವೇಚನೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಈಗ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. "ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವೇನು? ನಾವು ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವೆವು?" ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಶ್ರುತಿಯು ಮುಂದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿವನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವನಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸದಾಶಿವನೆಂದು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅನುಭವಿಗಳು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆನಿಸಿರುವುದನ್ನು "ಪರಾಽಸ್ಯ ಶಕ್ತಿ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಅದೇ ಶಕ್ತಿಯು ತ್ರಿಗುಣ ಮಯವೆನಿಸಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾಯೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಶಿವನು ಇದೇ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವನು; ಆದರೆ ಆತ್ಮಾನಂದಾನುಭವಕ್ಕೆ ಚಿದ್ರೂಪವೆನಿಸಿದ ಪರಾಶಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶಿವಶಕ್ತಿಯರಿಗೆ ಶಿವ–ಮಾಯೆ ಎಂಬ ರೂಪ ದಿಂದ ಭೇದವಿದ್ದರೂ, ಶಿವ–ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವು ಸರ್ವಮಾನವರಿಗೂ ಸಮ್ಮತಿಸುವುದೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳು ತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ವಾದಿಗಳು ತಿಳಿದು ಅನುಭವಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಗೆ ವಿವರಣವು ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ಶಿವನಲ್ಲಿರುವ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯೇ ಚೈತನ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಮಾಯೆ, ಚಿತ್ತ, ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಚಿತ್ತವು ಚಿದ್ರೂಪದಿಂದ ಪರಿ ಣಮಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಜೀವನು ಶಿವನಾಗಲಿಕ್ಕೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನವನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನವಜೀವನವು ಪ್ರಸಾದಮಯವಾಗಲಿಕ್ಕೂ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರಶೈವದರ್ಶನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿವರಣವು ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ಮಾನವದೇಹವನ್ನು ದೇವಾಲಯ ವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿದು ಅರ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಅವನ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಸದವಕಾಶವನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ವೀರಶೈವದರ್ಶನದ ಗುರಿಯೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮನೋನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಮೂಲಕ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆ ಯಲು ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಪಜ್ಞನೂ, ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತನೂ, ಅಣುವೂ ಆದ ಜೀವನಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ, ವಿಭುವೂ ಆದ ಶಿವನೊಡನೆ ಯೋಗವು ಸಂಭವಿಸಬಹುದೇ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆಯಾದರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಚೇತನರೆನಿಸಿ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಅಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಯೋಗವು ದೊರಕಬಹುದೇ ಎಂಬುದೇ ಈಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಂತೂ ಅವರಿಬ್ಬ ರಿಗೂ ಯೋಗವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿ ದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲೇಬೇಕು. ಈ ಯೋಗವು ಚಿಜ್ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಲಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರಕಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ; ಆದರೆ ಈ ಯೋಗ ಹೇಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವನ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನಸಾಧನವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನವಿಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಈ ಯೋಗವು ಲಭಿಸಲಾರದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಆ ಜ್ಞಾನದೊಡನೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಶಿವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಹೊರಗೆ ಧರಿಸಿ ಅರ್ಚಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಇದರಿಂದ ಶಿವನೊಡವೆರೆಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ತದಭಿಧ್ಯಾನ, ತದ್ಯೋಜನ, ತದ್ಭಾವ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನವನ್ನು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರುತಿಯು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನದೊಡಗೂಡಿದ ಉಪಾಸನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಾದಕಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಕನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಉಪದೇಶ. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸದ ವಿಷಯ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಎತ್ತಣ ಮಾಮರ, ಎತ್ತಣ ಕೋಗಿಲೆ? ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯ! ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಯಕಾಯಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಗಣ ಉಪ್ಪು ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತವಯ್ಯ ಸಂಬಂಧ! ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗಕ್ಕೆಯೂ ಎನಗೆಯೂ ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯ!" ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನಜಾತಿಯ ಕೋಗಿಲೆ ಮಾವಿನ ಮರಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಹೇಗೋ ಯೋಗವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೆಲ್ಲಿಯಕಾಯಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು, ಉಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವೆರಡಕ್ಕೆ ಹೇಗೋ ಸಂಬಂಧವು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೂ ಯೋಗವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೌಚಿತ್ಯವೇನೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವನಿಗಾದರೋ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಜವಾದ ಪ್ರೇಮವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಜೀವನು ತನ್ನ ಬಂಧುವಾದ ಶಿವನನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕರೆದರೆ ಆ ಕರೆಯನ್ನು ಅವನು ಕೇಳದೇ ಇರಲಾರನು. "ನಂಬದೆ ನೆಚ್ಚದೆ ಬರದೆ ಕರೆವರು; ನಂಬಲರಿಯರು ಲೋಕದ ಮನುಜರು. ನಂಬಿ ಕರೆದರೆ ಓ ಎನ್ನನೇ ಶಿವನು, ನಂಬದೆ ನೆಚ್ಚದೆ ಬರಿದೆ ಕರೆವನ ಕೊಂಬ ಮೆಟ್ಟಿಕೂಗೆಂದ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ" ಹೀಗೆ ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವಣ್ಣನು ಮಾನವನಿಗೆ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ರಮಿಸುತ್ತಲೇ ಹೊರಗಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅವನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿಯೇ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುವುದು; ಆಗಲೇ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ದೂರ ಸರಿಯುವುವು. ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಗುಹೇಶ್ವರನನ್ನು ಸಾಧಕರು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕೆಂದೂ, ಇದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಪಾಶವು ತೊಲಗುವುದೆಂದೂ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಯೋಗವನ್ನು ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗರೂಪವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಇದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಎಂಬ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅಂಶವನ್ನು ಈಗ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಸಾಮರಸ್ಯವಿದ್ದರೆಯೇ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವು ವೀರ್ಯವತ್ತರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಯಾರಿಗೂ ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವನಿಗೆ ಶಾಂತಿಯೇ ದೊರೆಯಲಾರದು. ವೀರಶೈವದರ್ಶನದಲ್ಲಾದರೋ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಏಕರೂಪತೆಯು ನೆಲಸಿರುವುದೇ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಷಟ್ಸ್ಥಲಾತ್ಮಕನಾದ ಜೀವನು ಷಟ್ಸ್ಥಲಾತ್ಮಕನಾದ ಶಿವನಿಗೆ ಷಡ್ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಷಡ್ವಿಧಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತ ಷಡ್ವಿಧಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಲೇ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನೆಂಬುದನ್ನೇ "ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನ"ವೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಬೋಧಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಆರು ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಜೀವನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಆ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆರು ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಶಿವನಿಗೆ ಆರು ಬಗೆಯ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆರು ಬಗೆಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುವುದೇ ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಅಡಗಿಸಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನವೇ ಮತ್ತೆ ಒಂದೊಂದು ಎರಡೆರಡಾಗಿ ಆರು ಬಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. "ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ" ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವನ ನಿರಂತರ ಸಂಪರ್ಕವಿರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಹೊರಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆ ಶಿವನನ್ನು ಧರಿಸುವುದೇ ಯೋಜನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವೀರಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಆ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ನಿರ್ಮಲಹೃದಯದಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುವುದೇ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾರ್ಚನವೆಂದು ವೀರಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯವು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ಶ್ರುತಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಪ್ರಾಣದಂತೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಶಿವನನ್ನು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಭಾವಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಅಮೃತನಾಗುವನು. ವೀರಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇದನ್ನು ಭಾವಲಿಂಗಾರ್ಚನವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಈ ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವೇ ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನು ಮಹಾಪ್ರಕಾಶನೂ, ಸರ್ವಾಧಾರನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಉಪಾಸ್ಯನೆನಿಸಿರುವನು. ಆ ಶಿವನ ಅಂಶನೇ ಆಗಿರುವ ಜೀವನ ಅಲ್ಪಪ್ರಕಾಶನೂ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಕನೂ ಆಗಿ ಉಪಾಸಕನೆನಿಸಿರುವನು; ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವನ ಲೀಲಾವಿನೋದಕ್ಕಾಶ್ರಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಂಗನೆನಿಸಿರುವನು. ಇಂತಹ ಜೀವನು ಗುರುವಿನ ಕರುಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಅರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಪಡೆಯುವನು. ಇದು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಲಿಂಗವೆನಿಸುವುದು. ಇವರ ನಿತ್ಯಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಅನುಭವ ಸಹಜವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಆವನು ಭಾವರೂಪದಿಂದ ಎಲ್ಲರೊಳಗೂ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನನ್ನೇ ಕಾಣತೊಡಗುವನು. ಹೀಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಣಭಾವವೆನಿಸಿದ ಶಿವನ ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದ ಜೀವನು ಯೋಗಿಯಾಗುವನು.

ಶಿವನ ಉಪಾಸನದಿಂದಲೇ ಜೀವನಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಹೆಸರು ಸಹಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೈವವೆನಿಸಿದ ಶಿವಲಿಂಗದ ಸೇವೆಗೆ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದರಿಂದ ತ್ಯಾಗಾಂಗ (ತ್ಯಾಗಿ) ಎನಿಸುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಕಲಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಭೋಗಾಂಗ (ಭೋಗಿ) ಎನಿಸುವನು. ಹೀಗೆಯೇ ಭಾವಲಿಂಗದೊಡನೆ ಬೆರೆಯುವುದರಿಂದ ಅವನು ಯೋಗಾಂಗ (ಯೋಗಿ) ಎನಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ತ್ಯಾಗದಿಂದಲೇ ಯೋಗಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ತ್ಯಾಗವಿಲ್ಲದವನು ಯೋಗಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಾರನು. ಈ ಬಗೆಯ ಯೋಗವನ್ನು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಶಿವಯೋಗವನ್ನೇ ವೀರಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯವು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ವೀರಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಅಂಗಲಿಂಗರೇ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಆಗಲೇ ಅಂಗನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಲೂ, ಲಿಂಗನು ಅದನ್ನು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುವುವೇ ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜನರು ತಿಳಿಯಲಿ, ತಿಳಿಯದಿರಲಿ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಷಟ್ಸ್ಥಲಾತ್ಮಕನಾದ ಶಿವನ ಲೀಲೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಜನರು ಕಂಡದ್ದು ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಕೇಳಿದ್ದು ರುಚಿಸಿದ್ದು ಮೂಸಿಸಿದ್ದು ಭಾವಿಸಿದ್ದು ಇದೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಹದಲ್ಲೂ ಜೀವನು ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಲೂ ಶಿವನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾರು ಇದನ್ನು ಅರಿತಿರುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಕಾಯಕವೆನಿಸುವುದು. ಅರಿತವರಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಯೋಗಮಾರ್ಗವೆನಿಸುವುದು, ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಯಾರು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಂಗಗಳ ಬೆಸುಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಭೋಗಜೀವನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯು ಪಶುಭಾವನೆಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವರು ಯೋಗದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೂ, ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಓದಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಯು ನಮಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನು. ಇದನ್ನು ಯೋಗದರ್ಶನವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಯೋಗವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಪತಂಜಲಿಯ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗವಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಪರಿಣಾಮುವೆನಿಸಿದ ಶಿವಯೋಗದ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಗಮನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವಿವರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಶಿವಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅವಲಂಬನವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ದೇಹದೊಳಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಶಿವಜೀವರು ಇಬ್ಬರೂ ನೆಲಸಿದ್ದು ಜೀವನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶಿವಯೋಗದ ವಾಸನೆಯೇ ಅಂಟಲಾರದು. ಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಇದ್ದರೆ ಜೀವನು ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರಿಸಿ ಮೆರೆಯಲಾರಂಭಿಸುವುದು ಸಹಜ. ತನಗೆ ಶಿವನು ಪತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಜೀವನು ತಿಳಿದರೆಯೇ ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವಯೋಗದ ಬಯಕೆ ಉಂಟಾದೀತು; ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅವನು ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಿಯಾನು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಅವನಿಗೆ ಶಿವಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಅಹಂಕಾರಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ಮರೆಯುತ್ತ ಶಿವಯೋಗವನ್ನೇ ಗಮನಿಸಲಾರನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯು ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದ ಅವಲಂಬನವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದೆ. "ತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾಽತಿ ಮೃತ್ಯುಮೇತಿ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿದ್ಯತೇಽಯನಾಯ" ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವನೇ ಜೀವನ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳಿಗೂ, ರಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿರುವನೆಂದೂ, ಶಿವನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದೆಂದೂ, ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೂ ಶಿವಪ್ರಕಾಶವೇ ಅವಲಂಬನವೆಂದೂ, ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿ ಅವನೇ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಲರ್ಹನೆಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನೂ ಉದಾಸೀನನೂ ಆಗಿ ಕೈವಲ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿರುವ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಶಿವನನ್ನು ತೊರೆದರೆ ಯಾವ ಜೀವನು ತಾನೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಬಾಳಿಯಾನು? ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿಯಾನು? ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಶಿವನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿ ವಿಧಿಸಿದೆ. ಅವನಿಂದಲೇ ಇವನಿಗೆ ಪಾಶವು ತೊಲಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಶಿವನನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಸಾಧಕನು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಅಂಟವಂತೆ ಕೈವಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಬೇರೆ ದೇಹವೇ ದೊರಕುವುದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಶಿವಮಯವಾದ ಪ್ರಸಾದಕಾಯವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಬರುವ ಫಲವನ್ನು ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾತ್ತೃತೀಯಂ ದೇಹಭೇದೇ ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯಂ ಕೇವಲ ಆಪ್ತಕಾಮಃ" (1–11) ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧಕನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಯೋಗದ ಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದು ಅವನಿಗೆ ಪೂರಸಯು ಫಲವೆನಿಸಿದೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸರ್ವಪಾಶತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುವಿಯೋಗ ಇವೆರಡು ಫಲಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೂರನೆಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಫಲವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದೇಯೇ ಜೀವನಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಹಂತ; ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಶಿಖರ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಇದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಅಡಗಿದೆ ಎಂದು ಇದನ್ನು ಪಡೆದಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಇದನ್ನು ಪಡೆದು ಅಮೃತರಾಗಲೆಂದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಮಹರ್ಷಿಯ ಬಯಕೆ. "ಶೃಣ್ವಂತು ವಿಶ್ವೇ ಅಮೃತಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಃ" ಎಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ವಿಶಾಲಭಾವನೆಯಿಂದ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರೆದು ಅವರ ಗಮನವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಧಕನು ಭೀಕರವಾದ ಸಂಸಾರಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಶಿವನೆಂಬ ದೋಣಿಯಿಂದಲೇ ದಾಟಬೇಕೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ.

ಜೀವನ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಗಮವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. "ಅನೀಶಶ್ಚಾತ್ಮಾ ಬಧ್ಯತೇ ಭೋಕ್ತೃಭಾವಾತ್ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ" ಎಂಬ ಒಂದೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಕಾರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಭೋಕ್ತೃಭಾವವೇ ಬಂಧದ ಕಾರಣ ಶಿವಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅದರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು" ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತ ಬದ್ಧನಾಗದೆ ಅದನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಆಗಾಗಲೇ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಮುಕ್ತನಾಗುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ದೇಹದೊಳಗೆ ಜೀವನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಶಿವನಿರುವುದನ್ನು ಜೀವನು ತಿಳಿದು ಆಗಾಗಲೇ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗುವನು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಾನೇ ಭೋಗಿಸತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಶಿವದ್ರೋಹದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಕಳ್ಳನೆನಿಸುವನು. ಇಂತವನಿಗೆ ಈ ದೇಹವೇ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸವೆನಿಸಿರುವುದು ಸಹಜ. ಇದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲು ಅವನಿಗೆ ಶಿವಜ್ಞಾನವೇ ದಿವ್ಯೌಷಧ. ಅವನು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮವನ್ನು ಶಿವನ ಸೇವೆ ಎಂದು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಡೆಸುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅವನು ಆಚರಿಸುವ ಪಥ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಔಷಧವು ಬೇಗನೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲದು. ಶಿವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಔಷಧವು ಶಿವಸೇವೆ ಎಂಬ ಪಥ್ಯದಿಂದ ಭವಪಾಶವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನು ಬೇಗನೆ ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲದು; ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆಂಬ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಬಲ್ಲದು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವಿಂದ ಅವನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಭಾವಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಶಿವನು ಆರುಬಗೆಯಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವನೆಂಬ ಅರಿವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಷಟ್ಸಲೋಪಾಸನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿಯೇ ಈ ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನವೆನಿಸಿದೆ. ಇದು ವೀರ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಶೈವನ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಉಸಿರು. ಇವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸುವವರೆಲ್ಲರೂ ವೀರ ಶೈವರೇ; ಅಮೃತಪುತ್ರರೇ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಆಗಲೆಂಬುದೇ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹ ರ್ಷಿಯ ಹಿರಿಯ ಆಶೆ. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವೇ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ. ಇದಿಲ್ಲದವನೇ ರೋಗಿ; ದುಃಖಿ; ಕಪಟಿ. ಇಂತವನು ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವೆನಿಸುವನು. "ಕರಿಯು ಕನ್ನಡಿಯೊಳಗೆ ಅಡಗಿದಂತೆ ದೇವನು ನಮ್ಮೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವಾಗ ನಾವು ಏಕೆ ಬಡವ ರಾದೇವು? ರೋಗಿಗಳಾದೇವು?" ಎಂದು ತಿಳಿದು ನಂಬಿದವನಿಗೆ ಭಯಶೋಕ ಮೋಹಗಳು ಹೇಗೆ ಬಂದಾವು? ಇಂತಹ ದಿವ್ಯಸಂದೇಶವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಶಾಲಭಾವನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಅರಿಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವೇ ದಿವ್ಯಸಂಜೀವಿನಿ ಎನಿಸಿದೆ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರ ಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದೇ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನಮಾರ್ಗವೆನಿಸಿದೆ. ಇವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಶಿವ ಜೀವರು ದೇಹದ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನೇ ಆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನವೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಭಾವಿಸಿ ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸುವವನೇ ಬಾಳಿನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಮನಗಾಣುವನು. ಅವನೇ ನಿತ್ಯ ಸುಖಿ ಎನಿಸುವನು. ಎಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆ ಆಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೆಂಬುದೇ ಶ್ರುತಿಯ ದಿವ್ಯೋಪದೇಶ. ಇದನ್ನು ನಿರಂತರಸಾಧನದಿಂದ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಬರುವ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಭೋಗಿಸುವರು. ಶಿವಜ್ಞಾನಿಯಾದರೋ ಅವನ್ನು ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಸಾದಜೀವಿಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಇವೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನೂ ಮತ್ತು ದೇಹವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವನು. ಅವನು ಎಲ್ಲರಂತೆ ಉಂಡು ತಿಂದು ಮಲಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯು ತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಬಾಳಿನ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಮೃತಜೀವನ ಇಂತಹ ದಿವ್ಯಜೀವಿಗೆ ಆಕಾಶವೇ ಹೊದಿಕೆಯಾಗುವುದು. ಯಾರಿಗೆ ಚರ್ಮವು ಹೊದಿಕೆಯೋ ಅವನೇ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ನರಳುವನು; ಆದರೆ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಹೊದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವವನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಗ ರುಜಿನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವೇ ಆಗತೊಡಗುವುವು. ಪ್ರಸಾದಿಗೆ ದುಃಖದ ವಾಸನೆಯೇ ಇರುವು ದಿಲ್ಲ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದಂತಿದ್ದು, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಯಿಲ್ಲದೆ, ವೈಯಕ್ತಿಕಭಾವನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರನ ಸೇವೆ ಎಂದು ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಮೃತರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುವುದೇ ಶ್ವೇತಾಶ್ವ ತರೋಪನಿಷತ್ತಿನ ದಿವ್ಯೋಪದೇಶವೆನಿಸಿದೆ. ತಾಯ್ತಂದೆಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಜನ್ಮವು ನಮ್ಮನ್ನು ಭೋಗದ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯಾದ ಗುರುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆದು ದೇಹದೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಅನುಭವದಿಂದ ನಮಗೆ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸಬೆಳಕನ್ನು ದೊರಕಿಸಲಿದೆ. ಇದೇ ನಮಗೆ ಈಗ ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸ. ದೇಹವೆಂಬ ಸೆರೆಮನೆಯ ವಾಸದಿಂದ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥತೆ, ವ್ಯಾಮೋಹ, ಅಹಂಕಾರಗಳು ಬೆಳೆದು ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇವು ತೊಲಗಿ ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳು ವಿಕಾಸವಾಗಬೇಕಾಗಿವೆ. ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆ ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯ ಕಿಲುಬನ್ನು ತೊರೆದು ವಿಶಾಲವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾಡಿನ ಹಿತದ ಬಯಕೆಯೇ ನಮ್ಮ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು. ವಿಶ್ವವನ್ನು ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿಯು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸರ್ವರ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಬೇಕು. ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸವೇ ದಿವ್ಯಜೀವನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಾಳುತ್ತ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಅಮೃತಪುತ್ರರಾಗಲೆಂಬುದೇ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯ ಬಯಕೆ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವೂ ಮಾನವರಿಗೆ ಇದನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದೆ. "ಸರ್ವಜೀವರಿಗೆ ಲೇಸನೇ ಬಯಸುವುದು ಬಾಳಿನ ಗುರಿ" ಎಂಬು ವೀರಶೈವಧರ್ಮವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಯು ವೀರಶೈವದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದನ್ನು ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಮನಗಂಡು ಅಮೃತಪುತ್ರರಾಗಲೆಂದು ಆಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಈಗ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರೂ ವೀರಶೈವರಿಗಾಗಲೀ, ಇತರ ಸಾಧಕರಿಗಾಗಲೀ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಈಗ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವರು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತತ್ತ್ವವು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೋ ಅಥವಾ ಶಿವಾದ್ವೈತವೋ ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತರಾಗಿರುವರು. ಅವರಿಗೆ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆಯವರು ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಉದಾಸೀನರಾಗುವರು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷ್ಯವೇಕೆ ಬೇಕು ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ತಲೆದೋರುವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯೇ ಪರಿಹರಿಸಿದೆ. "ಯಾರಿಗೆ ದೇವನಲ್ಲಿಯೂ, ಅವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಂತ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆಯೋ, ಅವರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ತನ್ನ ಪಾಶವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇದೆಯೋ ಅಂತವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಬಗೆಯ ಉದಾತ್ತ ತತ್ತ್ವಗಳು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ದೇಹದೊಳಗೆ ಶಿವಜೀವರು ನೆಲಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದಂತೂ ಸಹಜ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಾಧಕನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವೀರಶೈವರು, ಇತರರು ಎಂಬ ಭೇದಭಾವನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರವರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತಿಳಿಯಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಆ ಶಿವನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೆನಿಸಿ, ಜೀವನು ಪರಿಮಿತನೂ ಸಂಕುಚಿತನೂ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶಿವನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಜೀವನೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನೇ ಆಗಿರುವನೆಂಬ ಅಂಶವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಶಿವನ ಶಕ್ತಿ ಚಿದ್ರೂಪವಾದರೆ ಜೀವನ ಶಕ್ತಿ ಚಿತ್ತ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಮಾಯೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪರಾಶಕ್ತಿಯು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದವೆನಿಸಿದ್ದರೆ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯು ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣವೆನಿಸಿದೆ. ಶಿವ ಜೀವರಿಬ್ಬರೂ ಚೇತನರೇ ಆದರೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟರಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಭೇದವು ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ. ಅವರ ಭೇದವು ಕಲ್ಪಿತವಲ್ಲ; ಆಕಸ್ಮಿಕವಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದದ್ದು; ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಶಿವನ ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಜೀವನ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಆ ಭೇದವನ್ನು ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದ ತೊಲಗಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಯೋಗವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಬೋಧಿಸಿದೆ. ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನದಿಂದ ಭೇದವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿ ಅಭೇದವು ಸಂಘಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಜೀವನು ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಚೇತನಾಂಶವೇ ಹೊರತು ಶಿವನೇ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ಶಿವನೇ ಆಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಶಿವನ ಉಪಾಸನವೇ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವನು ಶಿವಾಂಶನೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುವಿನಿಂದ ತಿಳಿದು ತನ್ನೊಳಗೆ ತನಗಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವನು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನ ಮತ್ತು ಷಟ್ಸ್ಥಲಲೀಲೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಶಿವನಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗತೊಡಗುವನು. ಜೀವನನ್ನು ಮಾಯೆ ಎನಿಸಿದ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಲು ಚಿಚ್ಛಶಕ್ತಿಯೇ ಭಕ್ತಿ ಎನಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದು. ಇದು ಅವನಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದಲೂ, ಶಿವಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೂ ದೊರಕುವ ದಿವ್ಯಪ್ರಸಾದ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅವನು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯು ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಅವನು ಶಿವನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದ ಭೇದವು ತೊಲಗಿ ಚಿತ್ತವೇ ಚಿದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಾಗ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮಾನವೀಪ್ರಕೃತಿಯು ದೈವೀಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸತ್ತ್ವಗುಣವು ಸದ್ರೂಪವಾಗಿಯೂ, ರಜೋಗುಣವು ಚಿದ್ರೂಪವಾಗಿಯೂ, ತಮೋಗುಣವು ಆನಂದರೂಪವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳಲಿವೆ. ಇವು ಮೂರೂ ಸಂಕುಚಿತಗಳಾಗಿ ಆಣವ, ಮಾಯೀಯ, ಕಾರ್ಮಿಕವೆಂಬ ಮಲಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಜೀವನನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ಶಿವನೆಂದು ಕರೆ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದಾರು? 'ಮಲಾವೃತಃ ಸಂಸಾರೀ' ಎಂದು ಶಿವಸೂತ್ರವು ಜೀವನನ್ನು ಬದ್ಧಪಶುವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಇವನಿಗೆ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಯಾಗದ ಹೊರತು ಇವನು ಬುದ್ಧನಾಗಲಾರನು. ಇವನಿಗೆ ಶಿವಯೋಗವು ಲಭಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಪಾಶವು ತೊಲಗಿ ಗುಣಗಳ ವಿಕಾಸವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯೂ, ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಶಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ವಿಶಾಲವೂ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವನೊಡನೆ ಅದ್ವೈತವು ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸದಿಂದಲೇ ಸಂಭವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂಬ ಪದವು ಶಿವಯೋಗನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿಶದಪಡಿಸಲಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ "ನಮ್ಮ ತತ್ತ್ವವು ಶಿವಾದ್ವೈತವೋ, ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೋ" ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗುವುದು ಅಷ್ಟು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಶಿವನೊಡನೆ ಜೀವನಿಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯವೇನೋ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಷ್ಟವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ, ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಶಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ ಇದ್ದು ಆ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಸಹಜವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿಸಿ ಅಭೇದಾನಂದವನ್ನು ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವು ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಅವಲಂಬನದ ಮೇಲೆ ದೊರಕಿಸಲಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಮನಗಂಡರೆ ಸಾಕಾಗಿದೆ. ಇದುವೆ ನಿಜವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಕಾಸ. ಇದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಟ್ಟವರು ತತ್ತ್ವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಿವಾದವನ್ನೇ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವಾದ್ವೈತವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿಚಾರದ ಪರಿಣಾಮವಾದರೂ ಅದು ಸಾಧನಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಶಿವಾದ್ವೈತವು ಸಿದ್ಧಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿವಾದ್ವೈತವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಶಿವಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವು ಸೇರಿಲ್ಲ. ಶಿವನೆಂದರೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟದೇವನೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಶಿವಪದವು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಈ ಶ್ರುತಿಗೂ ವೀರಶೈವದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಾದ್ವೈತವೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಮತದ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಾಣುವುದು. ಅದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದೀತು. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದ ಮೂಲಕ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಶಿವಜೀವಭೇದವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸದ ಮೂಲಕ ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವಾಭೇದದ ದಿವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾಧನ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವಾದ್ವೈತವೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಭೇದವೇನೆಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಸಾಧಕರು ಪ್ರವೇಶಿಸದೆ ಆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವ ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚದ ವ್ಯಾಮೋಹದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ನಿರಂತರವೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಮೇಲು. ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವೂ ಆಗಲಿರುವುದು. ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಶಿವಾದ್ವೈತವೂ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರಿಗೂ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾನವೀಪ್ರಕೃತಿಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಕೇವಲ ಶಿವಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅದು ಆಗದಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವನ್ನು ಜೀವನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಸಲೇಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವು ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಯುಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಿರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದ ಅಂಧಾನುಕರಣವಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಇರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಈ ಬಗೆಯ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಸಾಧಕರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವನೊಡನೆ ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವೀರಶೈವರು, ಇತರರು ಎಂಬ ಭೇದಭಾವನೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಜ್ಞಾನರತ್ನದಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರಿಗೆ ಅರ್ಹತೆ ಇಲ್ಲ? ಆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹಿರಿದು ಕಿರಿದೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರೊಡನೆ ಬೆರೆಯುವುದೇ ಶಿವಯೋಗ. ಅದರಿಂದಲೇ ನಾವು ಅಮೃತಪುತ್ರರಾಗಲಿರುವೆವು. ಹೀಗೆ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಅಮೃತಪುತ್ರರಾಗಲೆಂಬುದೇ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯ ಆಶಯ. ಇದನ್ನು ಜಾತಿ, ಮತ, ಕುಲ, ಗೋತ್ರ, ಸೂತ್ರಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮನಗಾಣಲೆಂಬುದೇ ಈ ಭಾಷ್ಯದ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಹರ್ಷಿಯ ಸದಾಶಯವನ್ನು ಈ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಸಿಕ್ಕಿದ ಸದವಕಾಶವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ದಿವ್ಯಾಮೃತದ ಸವಿಯೂಟಕ್ಕೆ ಎಲೆಯ ಹಂಗಿಲ್ಲ. ಒಲುಮೆಯ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಹಾಸಿಗೆಯ ಹಂಗಿಲ್ಲ. ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯವಾದರೂ ಇದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕನ್ನು ದೊರಕಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಿ. ಮಾನವರನ್ನು ಶಿವಾನುಭವಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುವ ಶರಣಗೀತೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬೀಜೇ ಸ್ಥಿತಂ ವೃಕ್ಷಫಲಂ ಹಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಕಿಂ ಭೋಕ್ತುಮರ್ಹಂ ಪರಿದೃಶ್ಯತೇಽದ್ಯ ।
ಪಯಃಸ್ಥಿತಂ ಕಿಂ ಘೃತಮಾಶಯಾಪ್ಯತೇ ಇಕ್ಷುಸ್ಥಿತಂ ಕಿಂ ಗುಡಮಾಪ್ಸ್ಯತೇಽಕ್ಷ್ಣಾ ॥
ಸ್ವಸ್ಮಿಂಸ್ಥಿತಂ ಯಜ್ಛಿವತತ್ತ್ವಮೇತತ್ ಸ್ಮೃತಿಕ್ಷಣೇನೈವ ಮತೌ ಸ್ಫುರೇತ್ಕಿಮ್ ।
ವಿಚಿಂತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾಯ ಪ್ರಮಥ್ಯ ಭೂಯಃ ಪ್ರಯೋಗತಶ್ಚೈವ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ನಿತ್ಯಮ್ ॥
ತತ್ತ್ವಾನುಭಾವೈಕಸುಖೇಽಭಿಸಂಗೋ ನಿಷ್ಣಾತಭಕ್ತಂ ಶರಣಂ ವಿಹಾಯ ।
ಅನ್ಯೈಶ್ಚ ಕಿಂ ಸಾಧಯಿತುಂ ಹಿ ಶಕ್ಯಂ ಗುಹೇಶ್ವರಾಶ್ರಾವಯ ಭೃತ್ಯವಾರ್ತಾಮ್ ॥

ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು.

ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ಧಾಪ್ಪಾರಾಧ್ಯ, ಸಜ್ಜನವಿಧೇಯ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

आत्मनिवेदनम्

पूज्यपितृवर्याणामादेशतः पञ्चवार्षिकं ज्ञानयज्ञमुपक्रम्य तदवधौ लोककल्याणकारकाः कतिपय ग्रन्थाः प्रकाशिता इति महाजना विदन्त्येव। प्रथमं रंभापुरीवीरपीठाध्यक्षवर्याणां जगद्गुरुश्रीवीरगङ्गाधरशिवाचार्यमहास्वामिनामुदाराश्रयेण प्रकटितं शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शनं देशविदेशेषु अनेकेषां साधकानां तदन्तर्वर्तिना चिच्छक्तिविशिष्टेनेश्वरेण अद्वैतं साधयद्विलसति। अनन्तरं श्रीशैलपीठाध्यक्षवर्याणां जगद्गुरुश्रीवागीशपण्डिताराध्यमहास्वामिनामुदारप्रोत्साहेण च प्रकटितः श्रीकरभाष्यानुवादः सन्मान्यैः कर्णाटदेशीयविद्यामन्त्रिवर्यैः श्रीमद्भिः एस् आर कण्ठिमहोदयैरुद्घाटितस्सन् महाजनानां जीवनं पावनयन् श्रीकरयंश्च विराजत इत्यपि सुविदितमेव सर्वेषाम्। वीरशैवधर्मेऽभिजातोऽहं व्यवहारकालेऽपि यथा तं धर्ममाचरेयंस्तथा यथामति प्रयतितव्यमिति पित्रादेशं शिरसा वहन् महास्वामिनां दिव्यप्रसादेन तथैव प्रयतितवान्। चित्तशक्तिविशिष्टस्य मम मद्धृदयस्थस्य चिच्छक्तिविशिष्टस्येश्वरस्य च शक्तिवैशिष्ट्येन सहजतया स्थितो यो भेदस्तं गुर्वनुग्रहादेव क्रमशः परिहृत्य हृदयस्थेश्वरे समरसतया विलीनः श्रीकरभाष्यक्रियासारयोः परिचयेन ज्ञानक्रियासमन्वयात्मिकां दृष्टिं जीवनेऽधिगम्य ज्ञानयज्ञेऽवशिष्टं महत्तरं कार्यं परिसमापयितुं तमेवेश्वरं निरन्तरं चिन्तयत् कतिपयदिवसानत्यवाहयम्॥

भगवद्गीतायाः श्वेताश्वतरोपनिषदश्च वीरशैवदर्शनरीत्या भाष्ये विलेख्ये इति पूज्यपितृवर्यस्य आज्ञा आसीत्किल। तन्निर्वाहाय महागुरुः को वा मेऽवकाशं दद्यादिति मे दैनन्दिनी चिन्ता समजनि। एतच्चिन्तामग्नस्य मे चित्रदुर्गप्रान्ते प्रसाराङ्गभाषणाय गन्तुमवकाश एकदा समुपलब्धः। तदानीं चित्रदुर्गनगरे महेश्वरमहोत्सवः जगद्गुरुश्रीमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनां दिव्यसन्निधौ प्रचाल्यमान आसीत्। महेश्वरवंशे जातो महेश्वरप्रियश्चाहं महेश्वरप्रसादा-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

कांक्षी महेश्वरमहोत्सवं गत्वा तत्र महाजनसमाजे निर्लिप्ततयाऽवस्थितान् जगद्गुरुमहास्वामिनोऽन्तर्बहिश्चापश्यम् । महास्वामिनोऽपि मां दृष्ट्वा सन्तुष्टान्तरङ्गा निरुपाधिकेन वात्सल्येन मदीयं कुशलमपृच्छन् । पुरा शिवानुभवमण्टपे बसवादिप्रमथैस्समावृतो निरञ्जनपीठमधितिष्ठन् अल्लमप्रभुर्यथा सच्चिदानन्दनित्यपरिपूर्णाविरळपरंज्योतिस्स्वरूप अशोभतेति मम मनसि यथा सुप्रतिष्ठितः आसीत्तथैव पवित्रभावना श्रीपूज्पादानां दिव्यदर्शनेन मय्युत्पन्ना । महास्वामिनो मामेवमन्वगृह्णन् । "त्वया गुरुपीठे यथा सेवा समर्पिता तथा जङ्गमपीठेऽपि काचन सेवा समर्पणीय " इत्येवमुक्त्वा ते कृपया मामपश्यन् ॥

पूज्यपादानाममृतवाणी मन्मनसि सत्परिणाममुत्पादयामास । तदीयं परमवैराग्यं, हृदयस्थे प्राणलिङ्गे तैरनुभूयमानं सामरस्यं, तथापि लोककल्याणाय तैराचर्यमाणः कर्मयोगः, तादृशमेव शिवपूजानुष्ठानं, निष्पक्षपातेन योग्यतापुरस्करणं, स्वाभाविकमौदार्यं, बहिरन्तश्च विलसन्ती परमा शान्तिरसाधारणीतृप्तिः परमवैराग्यं इत्येवमादिभिस्सर्वैर्गुणैराकृष्टोऽहं मनस्येवमचिन्तयम् 'एकस्य वस्तुनः परिचयाय नेत्रद्वयमुपयुज्यतेऽस्माभिः । नेत्रद्वयेनापि दृश्यमानं वस्त्वेकमेव । तथैव हृद्रयेऽमूर्तं शिवमनुभवितुं गुरुजङ्गमावुभावप्युपयोक्तव्यौ । उभयोरेकभावनयार्चनेन लभ्यं परवस्त्वेकमेव । 'भेददृष्टिर्नरकाय ; अभेदद्रष्टिर्नित्यसुखाय' इति पूज्यपितृवर्याः सदा वदन्त आसन् । निरञ्जनपीठमधितिष्ठन्नपि निर्लिप्ततया स्थित्वा लोककल्याणं विशेषतः साधयन् जङ्गमोऽपि गुरुरिव समाश्रयणीयः । अस्मिन् पीठेऽपि या काचन सेवा समर्प्यते चेत्तदैव मज्जीवनं फलिष्यति ' इति । तदा जगद्गुरुपादयोर्भक्तिपूर्वकं विज्ञापितं मया " भवतामनुग्रहेणैव विलिखितं श्वेताश्वतरोपनिषद्वीरशैवभाष्यं भवत्पादयोर्भक्त्या समर्प्यत " । इति । एतदाकर्ण्य महास्वामिनस्सन्तुष्टा मामाशीर्भिः पर्यपूरयन् ।

महास्वामिनां पादारविन्दयोरिदं भाष्यं समर्पणीयमिति वचनं मया यद्यपि दत्तमेव । तथापि काचन चिन्ता मम मनसि समजनि । महास्वामिनो यद्यपि न केवलं मे, अपि तु मानववर्गस्यैव निरञ्जनतामहत्त्वं स्वीयाचरणद्वारा

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

प्रतिपादयितुं समागतो महेश्वर एवेत्यत्र न कस्यापि विवादः । तथापि वीरगोत्रोत्पन्नेन गुरुपरंपरानुसारिणा मया निरञ्जनपरंपरानुवर्तनं युज्यते न वेति विचारयितुमुपक्रान्तम् । तदानीं तयोः परंपरयोः परस्परं ऐकरूप्यं सामरस्यं च वर्तते न वेति विचारस्तदा मे दृष्टिमाकर्षयत् । अनन्तरं गच्छता कालेन वचनवाङ्मये शरणैराचरितं निरञ्जनसंप्रदायं यथामति परिशील्य तमेव रेणुकागस्त्यसंवादरूपे सिद्धान्तशिखामणौ निरूपितेन गुरुसंप्रदायेन च तुलनात्मिकया दृष्ट्या व्यमृशम् । तदा तयोरुभयोरपि परंपरयोरैक्यं दृष्ट्वा परमानन्दभरितोऽभवम् । वीरशैवधर्मे यादृशः सिद्धान्तस्तत्प्रतिपादको यस्संप्रदायश्च रेणुकाचार्यैरगस्त्यमहर्षये यथा प्रतिपादितस्तथैव शरणा अपि तदर्थमेव शिवप्रेरिता अत्रागत्य तदीयं कार्यं निर्वर्त्य शिवलोकं गता इत्यज्ञासिषम् । आचार्यैः संस्कृतभाषायां निरूपित एव सिद्धान्तः अल्लमादिभिः शरणैः कन्नडभाषायां निरूपितः । अतस्तयोर्न कदापि भेदोऽस्तीत्ययमंशो मन्मनसि सुदृढो बभूव । षट्स्थलोपासमार्गोऽप्याचार्यैर्यथा निरूपितस्तथैव शरणैश्च प्रतिपाद्यत इत्यवलोक्य परमपूज्यानां जगद्गुरुश्रीमल्लिकार्जुनमहास्वामिनां पादारविन्दयोर्मे मनः सुदृढं विलीनं बभूव । पुरा तेभ्यः प्रदत्तं मदीयं वचनं तथैवाचरितुं दृढसङ्कल्पस्तदानीं सञ्जातो मयि ॥

लौकिकदृष्ट्या च मत्सङ्कल्पं परिशील्य भाष्यसमर्पणाय कृतनिश्चय आसम् । शैवाग्रगण्योऽप्पय्यदीक्षितः परमवैष्णववेदान्तदेशिकप्रणीताय यादवाभ्युदयाय व्याख्यानं कृतवान् । निरञ्जनपरंपरानुगताः श्रीमरितोण्डदार्याः वीरशैवानन्दचन्द्रिकायां गुरुपीठस्थानाचार्यान् गौरवपूर्वकं प्रशंसितवन्तः । मेटीकुर्केग्रामस्थनिरञ्जनशार्वीयैर्विरक्तस्वामिभिर्गुरुपीठीयस्य कुप्पूरुमरुळसिद्धस्वामिनश्चरितं भक्तिपूर्वकं विलिखितं विराजते । एवं च साक्षात्कृतधर्मसु योगिषु विशालदृष्टिस्साहजिक एव । अतो गुरुजङ्गमयोरुभयोरपि शिवभावनया पुरस्करणं मानववर्गस्य श्रेयस्करमिति सम्यगालोच्य प्रकृतं भाष्यपुष्पं पूज्यपादेषु निरञ्जनपीठाध्यक्षेषु भक्त्या समर्पयितुमुद्युक्तोऽभवम् ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

मदाश्रयदातारः पूज्या इति यदाऽहं निश्चितवान् तदा तदीयमूल-पीठाध्यक्षाणां शिवयोगसमाधेस्सन्दर्शनाय प्रस्थितवानहं तदैव महासमाधे-र्दक्षिणभागे पतितं पुष्पमेकमपश्यम्। एवं प्रसादमनुगृह्य महादेवस्सर्वसंशय-हान्या मदीयं विश्वासं दृढीचकारेत्यहमचिन्तयम्। एतादृशां शिवयोगिनां समाश्रयेण मे मनसि सन्तोषस्सञ्जातः। ते महास्वामिनो मुरुघेशनामानो निरञ्जन-पीठाधिरूढेभ्यः अल्लमप्रभुवर्येभ्य अष्टमास्तन्नाम्नस्समयस्य च प्रवर्तारः शिवयोगसाम्राज्यमनुभवन्त एव भक्तानुग्रहलीलां निर्वहन्तः श्रीचित्रदुर्गमहाक्षेत्रे शिवयोगसमाधौ विराजमाना वर्तन्त इति प्रमोदस्थानमेतत् ॥

निरंजनपरंपरानुगताः सर्वेऽपि महास्वामिनः परमवैराग्यशालिनस्त-तपस्विनश्च आसन्। तेषां महिमातिशयः कर्णाटके सर्वेषां विदित एव। एकदा जगद्गुरुजयदेवमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिनः कल्याणनगरे सर्पभूषणमठे भक्तानुग्रहलीलां निर्वहन्त आसन्। तदानीमहं आकस्मिकतया तत्र गतः महास्वामिन अपश्यम्। तस्मिन् दिने मदीया पत्नी हृद्रोगेण, माता च चर्म-रोगेण पीड्यमाने आस्ताम्। महस्वामिनो मामनिमेषदृष्ट्याऽवलोक्य कृपया मे फलद्वयमनुगृह्य अवदन् "तव भार्या माता च रोगग्रस्ते वर्तेते। उभे अपि त्वया समभावनया अवलोक्येते। इयं च ते दृष्टिर्लोककल्याणाय प्रभवेदित्या-शास्महे। तयोः रोगेण ते न कोऽपि बाधः सञ्जायेत। अनयोरेकं फलं मात्रा, अपरं च भार्यया उपयुज्यताम्" इत्युक्त्वा तत्फलद्वयं मे ददुः। तदैव फलद्वयं द्वाभ्यामप्युपयुक्तम्। तद्दिनादरभ्यैतावत्पर्यन्तं द्वयोरपि तादृशो रोगस्य वासनैव नास्ति। इदानीन्तना अपि महास्वामिनो गीताभाष्ये शरण-वचनानि पद्यरूपेण विरच्य तैः समन्वयः कार्य इति मां एकदा आदिशन्। मम पद्यरचनाभ्यास एव नासीत्। मनसि महस्वामिनः स्मारंस्मारं अनेकानि वचनानि निरर्गळतया पद्यरूपेण ग्रथितानि। एवं प्रशांतचित्ताः करुणार्द्र-हृदयास्ते मातृवद्भाव्यन्ते मया। तैः क्रियमाणानि सार्वजनिकहितसाधकानि विद्यावर्धकानि महत्तराणि विश्रुतानि कार्याणि महाजनाः जानन्त्येव ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तदानीमपि सन्देहान्तरमापतितम् । परशिवार्चननैरन्तर्येण तदेकतामुपगतानामेषां शिवयोगिसार्वभौमानां पादयुगळे श्वेताश्वतरोपनिषद्भाष्यसमर्पणं युक्तं न वेति विचारः पुनरुत्पन्नः । शिवयोगिनस्तु संन्यासयोगात् शुद्धसत्त्वा विराजन्ते । निःस्पृहास्तु महास्वामिनः कैवल्यस्थितिमनुभवन्त एतद्भाष्यं स्वीकर्तुं अनुमोदन्ते न वेति विचारो मय्यस्फुरत् । तथापि तदैव महास्वामिनामनुग्रहेणायं संशयो निवारित एव । शिवयोगस्यैव प्रदिपादकमिदं भाष्यं महाशिवयोगिभ्यो यदार्प्येत तदा ते प्रीता भवेयुरेवेत्यभावयम् । श्वेताश्वतरोपनिषद्भाष्यस्य परमार्थोऽपि " साधकः स्वात्मनिष्ठे महेश्वरे विलीन एवानन्दी भवेत् । तदर्थं सः ज्ञानक्रियासमन्वयमार्गमेवाश्रयेत् ; एवं स्वान्तर्गतं शिवं ज्ञात्वा तदुपासनेनैव तदनुग्रहं लभेत । ततश्च पाशविमोचनेन निर्मलो भूत्वा सः सामरस्यमनुभवेत् " इत्येवं प्रसिद्धः । अतः सामरस्यमनुभवत्सु शिवयोगिषु सामरस्यप्रतिपादकस्यास्य भाष्यस्य समर्पणे औचित्यं महद्वर्तत इति विभाव्य दृढनिर्धारोऽभवम् । एवं विगळितसर्वसंशयेन मया मत्पितृवर्यस्य तुष्ट्यै मद्वंशजानां श्रेयसे च भाष्यमिदमात्मनिवेदनपुरस्सरं मुरुघेशपादयोर्भक्त्या समर्प्यते । अतस्तदीयं ग्रन्थमिमं तदीयेन सेवकेन सकाले परिसमाप्य सदयं स्वीकृत्य च भृत्यमिममनुगृहीतवते तत्त्वात्मकाय श्रीमुरुघेशाय अत्यन्तं कृतज्ञोऽस्मि । तदीयपीठे स्थित्वा तदीयं लोककल्याणकार्यं उत्साहेन निर्वहन्तः श्रीजगद्गुरुमल्लिकार्जुनमहास्वामिनोऽव्याजवात्सल्येन एतं ग्रन्थं श्रीजगद्गुरुमुरुघराजेन्द्रविद्यापीठग्रन्थमालायां प्रकटय्य मां प्रोत्साहितवन्तः । तैरनुगृहीतमिमं महोपकारं न कदापि विस्मर्तुं शक्यम् । एवं चिरस्मरणीयेभ्यः श्रीजगद्गुरुभ्यस्साष्टाङ्गप्रणामपूर्विकां कृतज्ञतां भक्त्या समर्प्य सद्भक्तास्साधकाः भाष्यावलोकनेन संतुष्यन्त्विति प्रार्थये॥

अ. १-५ मन्त्रे 'पञ्चाशद्भेदां' इत्यत्र 'पञ्चावर्तां' इति, भूमिकायां 1 पुटे ' विद्वांसः ' इत्यत्र 'विदुष' एवं मुद्रणदोषाः केचन शोधित अपि प्रमादादवशिष्टा यद्यपि स्फुरेयुः । तान् सहृदयास्सदयं मर्षयन्त्विति सविनयमभ्यर्थये।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एतन्मुद्रणावसरे मैसूरसर्कारमुद्रणालयाधिकारिणः श्री बि. पि. मल्लराजेअरसु महोदया ह्यमौल्येन सहकारेणोपकृतवन्तः । तेभ्यो गुरुगुरुवेशः प्रसन्नो भवत्वित्यभ्यर्थये । ताण्डवमूर्तिमुद्रणालयमालिकः श्री नटराज्महोदयः प्रेम्णा मुद्रणकार्यं सम्यक् निरुह्य प्रोत्साहितवान् । अतस्तस्मा अपि कृतज्ञतां प्रकटये ॥

ಆತ್ಮನಿವೇದನದ ಅನುವಾದ

ಪೂಜ್ಯಪಿತೃವರ್ಯರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞ ವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಆ ಅವಧಿಯೊಳಗೆ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತಹ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ರಂಭಾಪುರೀವೀರ ಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಜಗದ್ಗುರುಶ್ರೀವೀರಗಂಗಾಧರಶಿವಾಚಾರ್ಯಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಉದಾರಾಶ್ರಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನವು ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅವರೊಳಗಿರುವ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಪರಶಿವನೊಡನೆ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು. ಅನಂತರ ಶ್ರೀಶೈಲಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀವಾಗೀಶಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಉದಾರಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮೈಸೂರುದೇಶದ ಮಾನ್ಯ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಆರ್. ಕಂಠಿಯವರ ಉದ್ಘಾಟನೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅದು ಮಹಾಜನರ ಜೀವನವನ್ನು ಶ್ರೀಕರ ಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ವೀರಶೈವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನಾನು ವ್ಯವಹಾರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವಂತೆ ತಿಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ತಂದೆಯವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದಲೇ ದೊರೆತ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ದಿವ್ಯಪ್ರಸಾದದ ಮೂಲಕ ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿದ್ದ ನನಗೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಶಿವನಿಗೂ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದ ಭೇದವು ಮಹಾಗುರುಗಳ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿ ಆ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಸಾರಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಆದೇ ಶಿವನನ್ನೇ ನಿರಂತರವೂ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು.

ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ವೀರಶೈವ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಪಿತೃವರ್ಯರ ಆಜ್ಞೆ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯೊಂದು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಅವನ್ನು ಬರೆದು ಅವುಗಳ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಯಾವ ಮಹಾಗುರುವು ನನಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿಯಾರು ಎಂಬುದೇ ನನಗೆ ಪ್ರತಿನಿಮಿಷದ ಚಿಂತೆಯಾಯಿತು. ಈ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಳುಗಿದ್ದ ನನಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಭಾಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಒದಗಿತು. ಆಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಬೃಹನ್ಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹೇಶ್ವರವಂಶದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನೆನಿಸಿದ್ದ ನನಗೆ ಮಹೇಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತ ಮಹೇಶ್ವರಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರರೆನಿಸಿದ ಜಗದ್ಗುರು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿದೆನು. ನಾನು ಅವರನ್ನು ಕಂಡದ್ದು ನನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯದು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಸಹ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದ್ದಂತೆ ಅವರ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ನಾನು ಅರಿತೆನು. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ನನ್ನ ಕುಶಲವನ್ನು ಆ ಜನಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಂತತೆಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅವರ ಶಾಂತವರ್ತನೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಉತ್ತಮಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಹಿಂದೆ ಶಿವಾನುಭವಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಬಸವಾದಿಪ್ರಮಥರೊಡಗೂಡಿ ನಿರಂಜನ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಹೇಗೆ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ಚಿದಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದು ವಚನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ್ದೆನೋ ಅದರ ನೆನಪು ನನಗೆ ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ದರ್ಶನದಿಂದ ಉಂಟಾಯಿತು. ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಅವ್ಯಾಜವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಹಜವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಅಂದು ನನಗೆ ದೃಢವಾಯಿತು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ದಯೆಯಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ "ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವನೇ ಗುರುಜಂಗಮರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸಿರುವಾಗ ನೀನು ಗುರುಪೀಠಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವೆ ಎಂಬ ಅಂಶವು ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ವೇದ್ಯವಾಗಿ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಜಂಗಮಪೀಠಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೆ?" ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು.

ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹೀಗೆ ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಆನಂದಭಾಷ್ಪದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದರು. ನನಗೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಅಗಲಿದ್ದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಅಂದು ಕಂಡಂತಾಯಿತು- ಆಗ ಆನಂದಪರವಶನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ವಿಚಾರಿಸತೊಡಗಿದೆನು. "ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಚಯಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ನಾವು ನೋಡುವ ವಸ್ತು ಒಂದೇ. ಹಾಗೆ ನಿರಾಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡನುಭವಿಸಲು ನಮಗೆ ಗುರುಜಂಗಮರಿಬ್ಬರೂ ಅವಶ್ಯಕ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಮೂಲಕ ನಾವು ಪಡೆಯುವ ವಸ್ತು ಒಂದೇ. ಆದರಿಂದ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಏಕಭಾವನೆಯಿಂದ ಗೌರವಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಭೇದದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದುಃಖವೂ, ಅಭೇದದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿತ್ಯಸುಖವೂ ಉಂಟೆಂದು ಪೂಜ್ಯ ಪಿತೃವರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುರುಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ಜಂಗಮಪೀಠದಲ್ಲೂ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು ನನ್ನ ಧರ್ಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ." ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆನು. ಅವರು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ನನಗೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದರು.

ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೂ ನನಗೆ ಬೇರೊಂದು ಸಂಶಯವು ತಲೆದೋರಿತು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ನನಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವವರ್ಗಕ್ಕೇ ನಿರಂಜನಸ್ಥಿತಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಂತ ಆಚರಣದಿಂದ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹೇಶ್ವರನೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ "ವೀರಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಗುರುಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ನಾನು ನಿರಂಜನಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೆ? ಇವೆರಡು ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆಯೂ, ಸಾಮರಸ್ಯವೂ ಉಂಟೆ?" ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ನನ್ನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಅನಂತರ ವಚನವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಶರಣರು ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಾಧನಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯ ಸಂವಾದರೂಪವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಾಧನಮಾರ್ಗದೊಡನೆ ತುಲನಾತ್ಮಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸತೊಡಗಿದೆನು. ಆಗ ಅವೆರಡರ ಗುರಿಯೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಸಂತೋಷಗೊಂಡೆನು. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಶರಣರೂ ಸಹ ಅದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶಿವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಭಾಗದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಶಿವಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿರುವರು. ಆಚಾರ್ಯರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೇ ಶರಣರು ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಷಟ್ಸ್ಥಲೋಪಾಸನಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಸಹ ಆಚಾರ್ಯರು ತೋರಿಸಿದಂತೆಯೇ ಶರಣರೂ ಸಹ ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಧಕರು ಗುರು ಜಂಗಮರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಭೇದವನ್ನೆಣಿಸದೆ ಗೌರವಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ತಿಳಿದು ಪರಮಪೂಜ್ಯರಾದ ಜಗದ್ಗುರುಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ಹಿಂದೆ ಅವರಿಗೆ ಮಹೇಶ್ವರಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ವಚನವನ್ನು ಅದರಂತೆಯೇ ಆಚರಿಸಲು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿದೆನು.

ಲೌಕಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆನು. ಶೈವಾಗ್ರಗಣ್ಯರಾದ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರು ಪರಮವೈಷ್ಣವರೆನಿಸಿದ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರಿಂದ ರಚಿತ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವಾದ ಯಾದವಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ನಿರಂಜನಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ವೀರಶೈವಾನಂದಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಪೀಠದ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವರು. ಮೋಟೆಕುರ್ಕೆಗ್ರಾಮದ ವಿರಕ್ತ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರೆದಿರುವ ಗುರುಪೀಠದ ಕುಪ್ಪೂರು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಚರಿತ್ರವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದ ಶಿವಯೋಗಿ ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗುರುಜಂಗಮರು ತಾವಾಗಿಯೇ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತಿರು ವುದರಿಂದ ವರ್ಧಿಷ್ಣು ಮಾನವರೂ ಸಹ ಅದೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ ವೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ನಿರಂಜನಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪಾದಾರವಿಂದ ಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಅನುವಾದನು.

ನನಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪೂಜ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಅವರ ಮೂಲಪೀಠದ ಕರ್ತೃಗಳ ಶಿವಯೋಗಸಮಾಧಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಹೊರಟೆನು. ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಕೃಪೆಮಾಡಿ ಸಮಾಧಿಯ ಬಲಗಡೆ ಒಂದು ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ನನ್ನ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆನು. ಇಂತಹ ಮಹಾಶಿವಯೋಗಿಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ್ದ ರಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷವುಂಟಾಯಿತು. ಶಿವಯೋಗಿಸಾರ್ವಭೌಮರೆನಿಸಿದ ಆ ಮರುಘೇಶಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ನಿರಂಜನಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನಿಂದ ಎಂಟನೆಯವರಾಗಿ ಮುರುಘಸಮಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕರೆನಿಸಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೃಹನ್ಮಠ ದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಶಿವಯೋಗಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವರೆಂಬುದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿ.

ಇದೇ ಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರುಜಯದೇವಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರಮಹಾ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸರ್ಪಭೂಷಣಮಠದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು ತ್ತಿದ್ದ ವೇಳೆ ನಾನು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಅವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಅಂದು ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಚಿ|| ಸೌ||ಗೆ ಹೊಟ್ಟೆನೋವೂ, ಮಾತೃಶ್ರೀಯವರಿಗೆ ಚರ್ಮರೋಗವೂ ಬಹಳ ವಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೊಂಚ ನೋವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಅರಿತು ನನಗೆ ಎರಡು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಒಂದನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೂ, ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ತಾಯಿಗೂ ಕೊಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದರು. "ಇಬ್ಬರೂ ನಿನಗೆ ತಾಯಿಯರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಅವರಿಗೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡು" ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದಾಗ ನನಗೆ ಅವರ ತಪಶ್ಶಕ್ತಿಯೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವವೂ ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ತ್ವದನೆಂಬ ಅರಿವುಂಟಾಯಿತು. ಅವನ್ನು ಅಂದೇ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟೆನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವರು. ಈಗ ನಿರಂಜನಪೀಠದಲ್ಲಿರುವ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶರಣವಚನಗಳನ್ನು ಪದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬರೆದು ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವಂತೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಅನೇಕ ವಚನಗಳನ್ನು ಛಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಪ್ರತಿಭೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ನಿರಂಜನಪೀಠದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ತಪೋವೈಭವದಿಂದ ಯೋಗನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಅದ್ಭುತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು ವಿಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದರಲ್ಲೂ ಈಗಿನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಪರಮವೈರಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿ ಉದಾರಭಾವದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಪೀಠವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅದರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಲೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಲೂ ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ವಿಶೇಷರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಲೂ ಇರುವುದನ್ನು ಮಹಾಜನರೆಲ್ಲರೂ ಕಂಡು ಸಂತೋಷಗೊಂಡಿರುವರು.

ಅವರ ಉಧಾರಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ, ಯೋಗ್ಯತಾಪ್ರೇಮವನ್ನೂ, ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿರುವ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಕಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿದರೂ ಸಹ ನನಗೆ ಬೇರೊಂದು ಸಂದೇಹವು ತಲೆದೋರಿತು. ಪರಶಿವನ ಅರ್ಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ಮಯರಾಗಿರುವ ಈ ಶಿವಯೋಗಿವರ್ಯರಿಗೆ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಮತ್ತೆ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಸಂನ್ಯಾಸಯೋಗದಿಂದ ನಿರ್ಮಲರಾಗಿರುವರು. 'ನಿಸ್ಪೃಹಸ್ಯ ತೃಣಂ ಜಗತ್' ಎಂಬಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಆಶೆಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಕೈವಲ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಇಂತಹ ವೈರಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಒಪ್ಪುವರೇ ಎಂಬುವ ವಿಚಾರವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಆದರೂ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನನ್ನ ಸಂಶಯವು ಆಗಲೇ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಶಿವಯೋಗವನ್ನೇ ವಿವರಿಸುವ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಹಾಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿಡೆನು. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪರಮಾರ್ಥವಾದರೂ ಇಷ್ಟೇಯೆ. "ಸಾಧಕನು ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಮಹೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸಮನ್ವಯದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೆ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ತಿಳಿವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯೊಂದೂ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನೊಳಗೆ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶಿವನಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸುಖಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹವು ದೊರೆಯಲಿರುವುದು. ಆಗಲೇ ಮಾನವನು ಪಾಶವಿಮೋಚನದಿಂದ ನಿರ್ಮಲನಾಗಿ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು." ಇದೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಸಾರಸಂದೇಶವೆಂಬುದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಬೋಧಿಸುವ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಔಚಿತ್ಯವಿದೆ" ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದೆನು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಶಯ ಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪಿತೃವರ್ಯರ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ನನ್ನ ವಂಶೀಯರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿಯೂ ಆತ್ಮನಿವೇದನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಮುರು ಘೇಶನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀ ಮುರುಘೇಶನು ತನ್ನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಪರಮಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿದ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸೇವಕನ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೇರವೇರಿಸಿಕೊಂಡು ದಯೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸೇವಕನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞ ನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅವರ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅವನು ವಹಿಸಿದ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕಾರ್ಯ ಗಳನ್ನು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅವ್ಯಾಜಪ್ರೇಮದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರವಿದ್ಯಾಪೀಠಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿರುವರು. ಅವರು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಈ ಮಹೋಪ ಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆನು. ಹೀಗೆ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯರಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರಲ್ಲಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗಪ್ರಣಾಮಪೂರ್ವಕವಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಸದ್ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಸಂತೋಷಪಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ,

ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯ

ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು

Sahitya Siromani S. Ramachandra Rao, M.A.
Professor of Post Graduate Studies in Sanskrit
Mysore University, Mysore.

अध्यात्मक्षेत्रे प्रस्थानत्रयं मानवकल्याणसाधनाय बद्धकक्षं वर्तत इति सुप्रसिद्धमेव । तत्राप्युपनिषत्प्रस्थानं मानवश्रेयसे महत्तरं सौकर्यं परिकल्प्य इह परत्र च सुखं सन्तोषं चावहतीति सुविदितमेव । तत्रापि श्वेताश्वतरोपनिषत् मानवस्वरूपं यथार्थरीत्या विवेचयन्ती तदीयं मनः तदन्तरङ्गस्थेश्वरे द्रढयितुं विशेषतः प्रयतते । द्वेषमात्सर्यादिभिः कलुषिते जगति मानवो यथा स्वीयहृदयं परिशोध्य सत्यशुद्धं व्यवहारं यथा शान्त्या निर्वहेत् तथा दिव्यमुपदेशं कुर्वतीयमुपनिषत् सर्वैरप्यवश्यमवलोकनीया

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तादृश्याः पवित्राया उपनिषदोऽर्थं भाष्यरूपेण विशदीकृत्य तदीयानुवादेन सह तां इदंप्रथमतया प्रकटयन्तो डा. टि. जि. सिद्धप्पाराध्यमहोदयाः सर्वैरभिनन्द्याः एतादृशं भाष्यं श्री जगद्गुरुमुरुघराजेन्द्रविद्यापीठग्रन्थमालायां प्रथमपुष्परूपेण प्रकटद्यत इत्येतत्सन्तोषावहम्। हृदयङ्गमया ललितया च रीत्या भाष्यमनुवादं च विलेख्य असदृशं ज्ञानयज्ञं सन्तोषेण निर्वहन्तो डा. सिद्धप्पाराध्याः मैसूरुविश्वविद्यालये संस्कृतविभागस्य उज्वलकीर्तिं सुप्रतिष्ठितवन्तः। भाष्यकर्तारः एते महाशया एवमेव इतरभाष्यग्रन्थान्विरच्य मानवकल्याणं परमात्मानुग्रहेण विशेषतः साधयन्त्वित्यभ्यर्थये ॥

मैसूरु, 26-9-65. एस्. रामचन्द्राव्.

Sri M. Yamunacharya, M.A. *Mysore University*
Professor of philosophy (Rtd.) *29-9-1965*

Svetasvatara Upanishad is *par excellence* a theistic Upanishad and a source of the ideas of Vedantic Theism in India. This Upanishad has been commented upon by the great Vedantic teachers of the past. Dr. Siddapparadhya has done a distinct service to Upanishadic Scholarship by furnishing us with a very lucid commentary on this Upanishad in Sanskrit and has also appended a Kannada translation of his Sanskrit commentary. This commentary is in the light of the doctrines of Virasaivism and is being published as the first flower or pushpa in the list of Philosophical works to be published by Sri Jagadguru Murugharajendra Vidyapitha of Brihanmatha, Chitaldurg. Students of Virasaivism and of the theistic movements of India will welcome greatly a commentary of this type from a modern Scholar of distinction.

M. Yamunacharya.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪ್ರೊ॥ M. ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಅನುವಾದ.

ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಗುಣೇಶ್ವರನ ಆರಾಧನದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವರ್ಗದ ಉಪನಿಷತ್ತೆನಿಸಿ ಆ ಬಗೆಯ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಉದಾರಾಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ದಾರ್ಶನಿಕ ಆಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಈಗ ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಷ್ಟು ಸುಲಭವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಬರೆದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವರು. ಈ ಭಾಷ್ಯವು ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿದ್ದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪುಷ್ಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಆಧುನಿಕರೀತಿಯ ಸಂಶೋಧನದೊಡನೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಮೋಘವಾದ ಈ ಭಾಷ್ಯವು ವೀರಶೈವತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೂ ಭಾರತೀಯಸಗುಣಾರಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತೋಪಕಾರಕವೆನಿಸಿದೆ.

Sri V. T. Tirunarayana Iyangar, M.A. — Mysore,
Professor of Sanskrit, (Rtd.) — 28-9-65.

डाक्टर्प्रशस्तिभाजा श्रीमता सिद्धप्पाराध्यविदुषा केचन ग्रन्था दार्शनिका आलङ्कारिकाश्च संस्कृतभाषायां कर्णाटकभाषायां च विरचिताः। अद्य वेदान्तशास्त्रे उपनिषदां भगवद्गीतायाश्च वीरशैवदर्शनानुगुणं संस्कृतभाषायां विरचिता व्याख्याग्रन्थाः अद्यावधि नोपलब्धा इति तद्वैकल्यपरिजिहीर्षया अयं महाशयः संस्कृतवाण्यां प्रथमं श्वेताश्वतरोपनिषन्मन्त्राणां सुलभशैल्या व्याख्यानं कर्तुं प्रवृत्त इत्यभिनन्दनीयः। सनातनतत्त्वस्य धर्मस्य च प्रकाशनपरिपालनभरः आर्षमतानुसारिणां स्वाभाविक एव। भाष्यकर्तुरस्य महोदयस्येतरभाष्यविलेखने विशुद्धां दृष्टिं, दृढं सङ्कल्पं, महाजनप्रोत्साहं च वर्धयतु सर्वथा भगवानिति प्रार्थये। चित्रदुर्गस्थजगद्गुरुविद्यापीठग्रन्थमालायां श्रीजगद्गुरुमल्लिकार्जुनमुरुघराजेन्द्रमहास्वामिभिः सादरमयं पवित्रो धार्मिकग्रन्थः प्रकाश्यत इत्याकर्ण्य मुदितोऽस्मि। मठाधीशानां ईदृशेषु ज्ञानवर्धकेषु सत्कर्मसु श्रद्धा अभिनन्दनीया

वि. टि. तिरुनारणय्यङ्गार्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪ್ರೊಫೆಸರ್ S. ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಅನುವಾದ

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಇವು ಮಾನವರೆಲ್ಲರ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ವಿಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಸ್ಥಾನವು ಮಾನವರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಇಹಪರಸುಖಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದರಲ್ಲೂ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಮಾನವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ. ದ್ವೇಷಮಾತ್ಸರ್ಯಗಳಿಂದ ಕಲುಷಿತನಾದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ತನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಸುವಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಲಿರುವ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆದರಣೀಯ ವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಪವಿತ್ರವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಅದರ ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಈಗ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ವಿದ್ವಾನ್ ಡಾ|| ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯ ರನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅಭಿನಂದಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಷ್ಯವು ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರವಿದ್ಯಾಪೀಠಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪುಷ್ಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿತ ವಾಗುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಮನೋಹರವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಬರೆದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞ ವನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಡೆಸಿರುವ ಡಾ|| ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ನಿಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಶಾಖೆಯ ಉಜ್ವಲಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿರುವರು. ಭಾಷ್ಯಕರ್ತರಾದ ಈ ಮಹಾಶಯರು ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲೆಂದು ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರೊ|| V. T. ತಿರುನಾರಣಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಅನುವಾದ

ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯರು ಈಗಾಗಲೇ ಕೆಲವು ದಾರ್ಶನಿಕ ಹಾಗೂ ಆಲಂಕಾರಿಕಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ರಚಿಸಿರುವರು. ಈಗ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಗೂ ವೀರಶೈವದರ್ಶನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ಈವರಿವಿಗೂ ಪ್ರಕಟವಾಗದಿರುವ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಮಹಾಶಯರು ಮೊದಲಿಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಬರೆದಿರು ವುದು ಅಭಿನಂದನೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ಸನಾತನತತ್ತ್ವವನ್ನೂ, ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪಡಿಸುವ ಹೊಣೆ ಆರ್ಯಮತಾನುಯಾಯಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧರಾದ ಈ ಮಹಾಶಯರು ಸರ್ವರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಬರೆದು ದರ್ಶನಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ಪಂಡಿತಪಾಮರರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂತೈಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಇತರ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪರಿಶುದ್ಧದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ದೃಢಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೂ, ಮಹಾಜನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಭಗವಂತನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಪವಿತ್ರವಾದ ಈ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವುದು ನಾಡಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನವರ್ಧಕವಾದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಶ್ರದ್ಧೋತ್ಸಾಹವು ಅಭಿನಂದನೀಯವೂ, ಇತರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯು ಹೀಗೆಯೇ ಅನೇಕಸದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಲೆಂದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

अवशिष्टानां शुद्धाशुद्धानां सूची

पुट	अशुद्धः	शुद्धः	पुट	अशुद्धः	शुद्धः
1	अर्वायीना	अर्वाचीना	13	शिवं—	शिवं
	निर्मार्तॄणां	निर्मातॄणां	16	एव च	एवं च
	निरूषित	निरूपित	17	सङ्कायो	सङ्कोचो
6	विदुषः	विद्वांसः		जीवस्प	जीमस्प
	विलीनोपि	विलीनोऽपि		मिमान	भिमान
7	हृदयस्यं	हृदयस्थं		जोवनं	जीवं
	दिषयभूता	विषयभूताः		साधक	साधकाः
	श्रीशङ्कर	तथापि श्रीशङ्कर	18	निर्यल	निर्मल
	चार्येरपि	चार्यैरपि		भवन्तु	भवन्तु ।
8	प्यास्यमेव	प्यस्यामेव	36	मेऽवकाश	मेऽवकाशं
	सर्वेषमपि	सर्वेषामपि	37	पूज्पादा	पूज्यपादा
	स्थेस्वरे	स्थेश्वरे		समर्पणीय	समर्पणीया

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अतःश्च	अतश्च	अयेदब्रष्टि	अभेददृष्टि
रमेमः	रभेदः	१ द्रुरोंमें	दुरुर्मे
13 जीवस्स्य	जीवस्य	काम	कामः।
१ प्रसायात्	प्रसादात्	३८ जानप्ति	जानन्ति
२ दोंषो	दोषो	यप्ति	यन्ति
एर्वं	एवं	३९ न्वथतया	न्वर्थतया
४ र्नाम–	र्नाम	विकासक	विकासकः
६ अश क्ति	अशक्ति	४० प्रकुतिक	प्रकृतिक
तदसिद्धौः	त्वसिद्धौ	तरतिति	तरत्विति ।
ग्यैश्वर्या	ग्यैश्वर्या	४१ समस्त	" समस
मङ्गळ	मङ्गळं	४३ भेदं अभेदं	भेदः अभेदः
९ ब्रह्म	व्रह्म	विद्यमा	विद्यमान
११ रोपासेन	रोपासनेन	पेक्षयापि।	पेक्षयापि
१२ एतत्रयं	एतत् त्रयं	नेत्यानन्दः	नित्यानन्दः
१४ प्रद याख्ये	प्रदायाख्ये	४५ तमग्र्यं	तमाहुरग्र्यं
१७ मप्युक्तम्	मप्युक्तम्	४७ प्राययति	प्रापयति
१९ सर्पिं:	सर्पिः	४८ स्वयंम	स्वयम
२० तोन्नि	तो नि	भक्त	भक्तः
बुद्धे	बुद्धे––	सपस्त	समस्त
२६ इत्यनुवृत्ति	इत्यनुवृत्तिः	त्व पुमा	त्वं पुमा
२७ प्रमञ्चं	प्रपञ्चं	४९ व्यवथित	व्यवस्थित
२८ यद्गवर्तते	यद्वर्तते	वोपादन	वोपादान
३१ पशायां	दशायां	५० लीहित	लोहित
३४ सर्वतो वहु	सर्वतोबाहु	अतश्च	अतश्च
३६ सुख तव्नन्	सुखं तन्वन्	समघि	समधि
मत्कृष्टं	मुत्कृष्टं	५२ कृस्याकृत्य	कृत्याकृत्य

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

३८	भन्ति	भवन्ति		जन्म	जन्म––
५३	रुपयिष्ट	रूपदिष्ट	८१	परस्मिकाल	परस्मिकाल
५५	मात्म जना	मात्मना	८२	पूवं	पूर्वं
	निष्टां	निष्ठां		वत्सलत्त्वंम्	वत्सल त्वम्
५६	वेन्त्र या	वेत्र व्या	८३	पण्ययीथ्यां	पण्यवीथ्यां
५७	तत्प्रप्य	तत्प्राप्य		चेस्किमहं	चेत्किमहं
५८	हावीषा	हविषा	८४	मिद्रिया	मिन्द्रिया
५९	। इति	इति		णायतस्मै	णाय । तस्मै
६०	भंवन्ति	भवन्ति		विवेपिनां	विवेचनां
६३	सोभ्यया	सौम्यया	८५	जनुमातुं	अनुमातुं
६७	पचनि	पचति		स्वुभावतो	स्वभावतो
७०	नांशोपे	नांशोऽपि		मायायवृत	माययावृत
७१	अत्धर्मो	आत्मधर्मो		सोऽस्याकं	सोऽस्माकं
	शरीरकै	शरीरैक	८७	वस्यायां	वस्थायां
७२	णामगन्	णामवान्		तत्साधंका	तत्साधका
७४	राजादीनां	गजादीनां	८८	यया	मया
	जीव तेषां	जीवस्तेषां		भूर्तन	भूतेन
७६	यो व्यवहारं	व्यवहारं यो		मनसा ।	मनसा
	नीडाख्य	नीडाख्यं	८९	कुत्तत्स	कुतस्त
७७	वा सर्वस्य	सर्वस्य		रजस्तसां	रजस्तमसां
७९	मानवैरिति–	मानवैरिति		संसारमोक्षे	ससारमोक्ष
८०	कामक्रोध	कामक्रोध	९०	मवणमिव	मनलमिव
	तथापि	तथापि		आच्छाद	आच्छाद–
	कर्तून्	कर्तृन्	९१	द्वैवप्रसा	द्वैवप्रसा
८१	चेसत्	चेत्सत्		तद्वध्द्वो	तद्वद्ध्यो

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

श्वेताश्वतरोपनिषद्वीरशैवभाष्यम्

प्रथम अध्यायः

हरः ॐ

श्रीरेणुकार्यं गुरुवर्यमीडे भक्तौघसंरक्षणबद्धकक्ष्यम् ।
मदीयहृत्पद्मविराजमानः सोऽयं गुरुर्भाष्यमिदं तनोति ॥ १ ॥
आचार्यवर्यो हि महाकृपालुस्तदीयभृत्ये विहितानुकम्प. ।
गुर्वर्थमेतत्पुरुषार्थमूलं प्रकाशयत्येव सतां हिताय ॥ २ ॥
गुर्वाज्ञया केवलमात्मश्रेयस्संप्राप्तयेऽर्थं विवृणोति कामम् ।
स्वचित्तदोषप्रशमाय भृत्यो ह्यात्मार्पणेनैव तदंघ्रिपद्मे ॥ ३ ॥
निरञ्जनार्यो गुरुवेशयोगी जगद्गुरोर्मे कुरुतां प्रसादम् ।
विना प्रसादं कथमेष भृत्यः प्रवर्तते भाष्यविलेखनाय ॥ ४ ॥
श्रीतोण्टदार्यो भवरोगवैद्यस्समाधिमग्नश्चरजङ्गमाख्यः ।
चिदात्मभावे विलसन्मुदैव संप्रेरयत्यद्य तदीयभृत्यम् ॥ ५ ॥
सदानुरक्तो गुरुपादयुग्मे संन्यस्तचित्तः परया हि भक्त्या ।
गुरुप्रसादात्कुरुतेऽद्य भाष्यं वेदार्थसारं गुरुतुष्टयेऽस्तु ॥ ६ ॥
गुब्बय्यपुत्रः सुगृहीतनामा सिद्धार्थ एषः शिवपादमग्नः ।
पितुर्नियोगात्कुरुतेऽद्य भाष्यं सुनिश्चितार्थं खलु चन्द्रिकाख्यम् ॥ ७
श्रीवीरगोत्रोत्थित एप भृत्यः श्रीरेणुकाचार्यवरप्रसादात् ।
वीरेशयोगान्न च बुद्धिलोभाल्लब्धाधिकारोऽत्र हि संप्रयुङ्क्ते ॥ ८ ॥
श्वेताश्वनामा मुनिसार्वभौमः शिवस्य तत्त्वं विवृणीतुकामः ।
स्वेनानुभूतां शिवशक्तिलीलां प्रशंसयत्यत्र तपःप्रभावात् ॥ ९ ॥
तदीयश्रुत्यर्थविवेचनाय भाष्यं प्रवृत्तं शिवसंप्रसादात् ।
सर्वैः परिग्राह्यमिदं यथा स्यात् तथैव यत्नः क्रियतेऽनुरागात् ॥ १०

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

कर्णाटवाण्या समलंकृतं चेद्भाष्यं समूलं लभते प्रसारम् ।
एवं विचिन्त्यैव तथा प्रवृत्तं तदीयलाभोऽस्तु जगत्यजस्रम् ॥ ११
यद्यत्र दोषो विशदार्थबोधे मदीयबुद्धेर्हि विकासनार्थम् ।
निवेद्य निष्णातसुहृद्वरेण्यः गुरुप्रसादं लभतां प्रकामम् ॥ १२ ॥

शक्तिविशिष्टं परशिवब्रह्मैव चिदचिन्मिश्रविचित्रजगदाकारेण परिरमते । अतश्च कारणावस्थायां तस्य जगतो अभेदः, कार्यावस्थायां भेदः, अत एव भेदाभेदयोर्न विरोधः इत्यादिकं सविशदं निरूपितं मदीये 'शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शन' नाम्नि ग्रन्थे । इदं च दर्शनं वीरशैवसम्मतमिति विश्रुतम् । एतद्दर्शनरीत्या श्वेताश्वतरोपनिषदद्य व्याख्यायते—

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं कारणं ब्रह्म, कुतः स्म जाताः जीवाम केन। क्व च संप्रतिष्ठा अधिष्ठिताः केन सुखेतरेषु वर्तामहे ब्रह्मविदो व्यवस्थाम्

अद्य उत्तरत्र निरूपयिष्यमाणविषयोपयोगितया पीठिकामारचयति श्वेताश्वतरो महर्षिः प्रथममन्त्रे । ब्रह्म वदन्तीति ब्रह्मवादिनः—ब्रह्मवदनशीलाः परशिवब्रह्मस्वरूपविवेचनपराः शिवयोगमग्ना महर्षय इत्यर्थः । ते वदन्ति वक्ष्यमाणरीत्या ब्रुवन्ति अथवा विचारयन्तीत्यर्थः । किं ते वदन्तीत्याह—किं कारणमित्यादि । कारणं दृश्यमानजगतः कारणत्वेन तत्र तत्र प्रतिपाद्यमानं परशिवाख्यं ब्रह्म—किं किंस्वरूपं इति स्वरूपप्रश्नः । अथवा ब्रह्म किं कारणं—कीदृशकारणं—किं निमित्तमात्रं, उत उपादानमात्रं अथवा उभयरूपमपि ? उत्तरवाक्यानुसारेण प्रत्यक्षमनुभूयमानस्यास्य जगतः कारणं किं ब्रह्म उतान्यत् ? इति प्रश्नः । एवं कारणप्रश्नः कृतः । अद्य कार्यस्वरूपदृष्ट्या प्रश्नः प्रदर्श्यते कुत इत्यादिना । वयं अस्मिन् देहे वर्तमानाः जीवाः कुतो जाताः स्म ? केन वा जीवामः ? कुत्र वा प्रतिष्ठिता वर्तामहे ? एवं केन बलवत्तरेण कारणभूतेन सुखेतरेषु सुखेषु दुःखेषु च अधिष्ठिताः सन्तः ब्रह्म,

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

विदो वयं एतादृशीं सुखदुःखानुभवव्यवस्थामाश्रित्य वर्तामहे । असदिच्छादिकमन्तरापि सुखदुःखादीनां द्वन्द्वानां प्राप्तिर्व्यवस्था वा किंमूलेत्याशयः ॥

कालः स्वभावो नियतिर्यदृच्छा भूतानि योनिः पुरुष इति चिन्त्यम्
संयोग एषां न त्वात्मभावात् आत्माप्यनीशः सुखदुःखहेतोः ॥ २

ब्रह्मवादिनः किं विचारयन्तीति प्रदर्शयति—काल इत्यादिना । कालः योनिः कारणं वा ? 'सर्वाधारः कालः' इति हि न्यायः प्रसिद्धः । पदार्थानां स्वभाव एव कारणं वा ? नियतिः तन्नामकं तत्त्वं कारणं वा ? 'नियतिः कर्म' इति शाङ्करभाष्यम् । यदृच्छा आकस्मिकमेव वा सर्वं चिदचिदात्मकं वस्तुजालम् ? भूतानि पञ्चभूतानि वा जगत्कारणत्वेन व्यवस्थाप्यन्ते ? पुरुषः चेतनो वा अस्य जगतः करणम् ? अथवा एषां संयोगः समूहो वा कारणम् ? समूहस्य कारणत्वं तु न तु नैवोपपद्यते । कुतः ? आत्मभावात्—आत्मनः भावात् विद्यमानत्वात् । संहतेः परार्थत्वेन इतरार्थमेव सर्वत्र विद्यमानपरमात्मप्रीत्यर्थमेव प्रवृत्त्या स्वातन्त्र्येण तस्याः कारणत्वं न संभवतीत्यर्थः । एवं तर्हि स्वतन्त्रः सर्वप्रेरकः आत्मैव जीवात्मैव कारणमस्तु इत्यत्राह आत्मापीति । आत्मापि अनीशः न स्वतन्त्रः । कुतः ? सुखदुःखहेतोः सुखदुःःखकारणस्य कर्मणः सत्वात् विद्यमानत्वात् । अतश्च आत्मापि देहे सर्वत्र व्यापकोऽपि चेतनो जीवः कर्मपरवशः सन् न स्वतन्त्र इति सोऽपि न कारणं भवितुमर्हति । तथोच्यते—"अजो जन्तुरनीशोऽयमात्मनः सुखदुःखयोः" इति । अतः किं वास्य जगतः कारणमेति विचारोपक्षेपः ॥

ते ध्यानयोगानुगता अपश्यन् देवात्मशक्तिं स्वगुणैर्निगूढाम् ।
यः कारणानि निखिलानि तानि कालात्मयुक्तान्यधितिष्ठत्येकः ॥

एवं स्वबुद्ध्या विचार्य जगत्कारणं निर्धारयितुमशक्तास्ते ब्रह्मवादिनो महर्षयः ध्यानयोगानुगताः—ध्यानं नाम चित्तैकाग्र्यं तदेव योगः, तेन अनु-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

गताः समाहिताः सन्तः जगत्कारणमपश्यन् अन्वभवन् । किं तत्कारणं अन्वभवन्नित्याह—देवात्मशक्तिमित्यादिना । देवस्य दिवु क्रीडायां—क्रीडनं भक्तानुग्रहलीलां कुर्वतः परमात्मनः परशिवब्रह्मणः आत्मभूतां प्राणरूपिणीं स्वाभिन्नां सच्चिदानन्दात्मिकां शक्तिमेव चिच्छक्तिमेव जगत्कारणं अपश्यन् । शक्तिशक्तिमतोरभेदात् आत्मभूतामिति । एवं च शक्तेर्जगत्कारणत्वे तदभिन्नस्य परशिवब्रह्मणोऽपि जगत्कारणत्वं सिद्धमेव । अथवा देवस्य परमात्मनः आत्मभूतां स्वरूपभूतां चिच्छक्तिमित्यर्थः । शक्तिशक्तिमतोरभेद एव अङ्गीक्रियत अस्मिन् सिद्धान्ते । अत एव जगतो ब्रह्म निमित्तं उपादानं च भवितुमर्हति । यतो हि ब्रह्म जगदुपादानभूतशक्त्या अभिन्नम् । एवं सङ्कल्पाश्रयत्वात् ब्रह्म निमित्तं च सम्पद्यते । अतश्च भेदाभेदयोरपि सिद्धिः । इयमेव शक्तिः परिणामपरंपरया प्रकृतिपदवाच्या भवति । प्रकृतिर्नाम प्रकृष्टा अद्भुता कृती रचना । अत एवेयं त्रिगुणद्रव्यं सम्पद्यते निरालंबायाः रचनाया अनुपपद्यमानत्वात् । एवं च पारमेश्वरी चिद्रूपा शक्तिः रजस्तमोरूपत्रिगुणद्रव्यात्मना परिणमते । ननु तर्हि त्रिगुणद्रव्यस्य अङ्गीकारात् उपादानभूतायां शक्तावपि त्रिगुणसद्भावः वक्तव्यः । एतदङ्गीकारे अपसिद्धान्तः सम्भवेत् । शक्तिरत्र चिच्छक्तिरूपा इति हि तव मतमित्यालोच्योक्तं-स्वगुणैर्निगूढामिति । सत्यं सत्त्वादयो गुणाः प्रकृतिगता एव । अत एवेयं प्रकृतिः विचित्ररूपवत्त्वात् सर्वाकर्षकत्वाच्च मायेति प्रोच्यते । "मायां तु प्रकृतिं विन्द्यात्" इति हि श्रुतिः । एवं च मायाऽपरनामधेयेयं प्रकृतिश्च चिच्छक्तिपरिणाम एव । परं तु ते गुणाः मूलभूतायां चिच्छक्त्यवस्थायां न व्यक्ताः ; किं तु निगूढाः—नितरां गूढा विद्यन्ते । प्रकाशं विनापि वस्तुतः तत्र विद्यन्त एव । अतस्तैः सत्त्वरजस्तमोभिः स्वगुणभूतैरेव निगूढां—तादृशगुणवत्त्वेन कारणावस्थायां द्रष्टुमनर्हामित्यर्थः । कथमिदं युज्यते शक्तौ तेरूपेणानुपलभ्यमानाः सत्त्वादयः मायायां नाम प्रकृतौ लक्ष्यन्त इति चेदुच्यते

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

परिणामस्यायं प्रभावः सर्वैरप्यङ्गीकरणीय एव । तांबूलपूगादिसंयोगेनोपलभ्यमानः पूर्वमदृष्ट एव रक्तिमवर्णः सर्वानुभवसिद्धः । पूर्वं तांबूलादौ तु रक्तिमवर्णः न दृश्यत एव ? तथापि तत्र सत्कार्यवादिभिः यत् समाधानं वक्तव्यं तदेव प्रकृतेऽपि भविष्यतीत्यलमतिप्रसंगेन ॥

एवमेतादृशविलक्षणशक्तिमत्त्वात् कुत एव परशिवब्रह्मणः सर्वकारणत्वमित्याह—य इत्यादिना । य एतादृशः अद्भुतशक्तिमान् एक एव देवः कारणभूतानि जगति कारणत्वेन प्रतिपन्नानि तानि कालजीवादीनि निखिलान्यपि कारणानि अधितिष्ठति रथं सारथिरिव अथवा शरीरं जीव इव । अत एव शरीरे क्रियमाणानां सर्वेषां कार्याणां जीव एव यथा कर्ता तथा प्रकृतिकालजीवादिभिः निष्पाद्यमानानां सर्वकार्याणां परमात्मैव कर्ता । अतश्च सर्वजगत्स्रष्टा स एवेति निष्कर्षः ॥

तमेकनेमिं त्रिवृतं षोडशान्तं शतार्धारं विंशतिप्रत्यराभिः ।
अष्टाभिः षड्भिः विश्वरूपैकपाशं त्रिमार्गभेदं द्विनिमित्तैकमोहम् ॥

एवं निखिलजगत्कारणं परशिवब्रह्म सुखेन अनायासेन बोधनाय चक्राकारेण रूपणं कृत्वा वर्णयति श्वेताश्वतरोमहर्षिः—तमेकनेमिमिति— तं परमात्मानं—एकनेमिं एका मायाप्रकृत्यविद्याशब्दवाच्या शक्तिः नेमिरिव नेमिः चक्रस्य मध्यभागः सर्वाधारभूतः यस्य तम् । नेमिरेव च चक्रावयवानां आधारभूतेति सर्वानुभवसिद्धः । तथा मायाशक्तिरेव सर्वजगदाश्रयभूतेत्यर्थः । त्रिवृतं—त्रिभिः सत्त्वरजस्तमोगुणैः वृतं युक्तम् । षोडशान्तं— पञ्चभूतानि एकादशेन्द्रियाणि आहत्य षोडश अन्तः अवसानं यस्य तं षोडशान्तम् । परिणामपरंपरायाः तत्रैव हि समाप्तिः । शतार्धारं—शतस्य अर्धं शतार्धं—पञ्चाशत् प्रत्ययभेदाः अराः यस्य चक्रस्य । पञ्चविपर्ययभेदाः प्रसिद्धाः तमः, मोहः, महामोहः, तामिस्रः, अन्धतामिस्र इति ।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अशक्तिरष्टाविंशतिधा। तुष्टिर्नवधा। अष्टधा सिद्धिः । आहत्यैते पञ्चाश प्रत्ययभेदाः । तत्र तमसो भेदः अष्टविधः । अष्टसु प्रकृतिषु अनात्मसु आत्मप्रतिपत्तिविषयभेदेन अष्टविधत्वं प्रतिपत्तेः । मोहस्य चाष्टविधो भेदः अणिमादिशक्तिर्मोहः । दशविधो महामोहः । शब्दादिविषयेषु पञ्चसु दृष्टानुश्रविकेषु अभिनिवेशः महामोहः । तामिस्रः अष्टादशविधः उक्तदश विधविषयेषु अष्टविधैश्वर्यैः प्रयतमानस्य तदसिद्धौः यः क्रोधः स तामिस्रोऽभिधीयते । अन्धतामिस्रोऽप्यष्टादशविधः । अष्टविधैश्वर्येषु दश विषयेषु भुज्यमानेषु अर्धे मृत्युना ह्रियमाणस्य यः शोको जायते सः अन्धतामिस्रः । अशक्तिरष्टाविंशतिधा—एकादशेन्द्रियाणामशक्तिः, अन्तःकरण नवधा , सिद्धीनां विपर्ययात् अष्टधा। आहत्य अष्टाविंशतिविधा अशक्तिः। तुष्टिर्नवधा प्रकृत्युपादानकालभाग्याख्याश्चतस्रः , विषयोपरमात् पञ्चेति। एवं विपर्ययाशक्तितुष्टिसिद्ध्याख्याः पञ्चाशत्प्रत्ययभेदाः ' शतार्धारम् ' इत्यनेनोच्यन्ते । अधिकं तु सांख्यतत्त्वकौमुद्यादौ द्रष्टव्यम् । विंशति प्रत्यराः ताभिः युक्तम् । एवं अष्टकैः षड्भिर्युक्तम् । " भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च । अहङ्कार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥ " इत्यष्टौ प्रकृतयः। त्वक्चर्ममांसरुधिरमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राणि अष्टौ धातवः। 'अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा। प्राप्तिः प्राकाम्यमीशत्वं वशित्वं ' चेत्यष्टैश्वर्याणि । धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याधर्माज्ञानावैराग्यानैश्वर्याणि अष्टौ भावाः। ब्रह्मप्रजापतिदेवगान्धर्वयक्षराक्षसपितृपिशाचा इत्यष्टौ देवाः । अष्टौ आत्मगुणाः दया क्षान्तिः अनसूया शौचमनायासः मङ्गळं अकार्पण्यं अस्पृहा चेति । एतैः षड्भिरष्टकैः अष्टकगुणैर्युक्तम् । विश्वरूपैकपाशं स्वर्गपुत्रादिविषयभेदात् विश्वरूपं—विश्वरूपः नानारूपः एकः कामाख्यः पाशः अस्येति विश्वरूपैकपाशम् । त्रिमार्गभेदं धर्माधर्मज्ञानमार्गभेदाः अस्येति। द्विनिमित्तैकमोहं द्वयोः पुण्यपापयोः निमित्तभूतः एकः मोहः यस्मिंस्तत्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

देहेन्द्रियमनोबुद्धिजात्यादिषु अनात्मसु आत्माभिमानः अस्येति द्विनिमित्तैकमोहम् । एतादृशं चक्राकारं परशिवब्रह्म अपश्यन् इति पूर्वस्मात् अनुवृत्तिः । अधीम इति उत्तरस्मादाकर्षो वा ॥ ४ ॥

पञ्चस्रोतोऽम्बुं पञ्चयोन्युग्रवक्रां पञ्चप्राणोर्मिं पञ्चबुद्ध्यादिमूलाम् ।
पञ्चावर्तां पञ्चदुःखौघवेगां पञ्चावर्तां पञ्चपर्वामधीमः ॥ ५ ॥

एवं चक्राकारेण रूपितमेव ब्रह्म इदानीं नदीत्वेन रूपयति—पञ्चस्रोतोऽम्बुमित्यादिना । पञ्चस्रोतोऽम्बुं—पञ्चस्रोतांसि चक्षुरादीनि ज्ञानेन्द्रियाणि अम्बुस्थानानि यस्यास्तां । पञ्चयोन्युग्रवक्रां—पञ्चयोनिभिः कारणभूतैः पञ्चभूतैः पृथिव्यादिभिः उग्रां भीकरां वक्रां सुन्दरां च । पञ्चप्राणोर्मिं—पञ्चप्राणाः । प्राणशब्दः इन्द्रियपरः प्रसिद्ध एव । तथा चात्र कर्मेन्द्रियाण्युच्यन्ते । पञ्चकर्मेन्द्रियाण्येव ऊर्मयः तरङ्गाः यस्यास्ताम् । पञ्चबुद्ध्यादिमूलाम्—पञ्चबुद्धीनां चक्षुरादिजन्यानां ज्ञानानां आदिः कारणभूतं मनः पंचबुद्ध्यादिः । तदेव मूलं—कारणम् यस्याः संसारसरितः । " मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः " इति हि प्रमाणम् । पंचावर्ताम् पंचशब्दादयो विषयाः आवर्तवत् प्राणिनां मज्जनस्थानानि । एतादृशाः पंच आवर्ता यस्यां ताम् । पंचदुःखौघवेगां—पञ्चदुःखानि गर्भजन्मजराव्याधिमरणदुःखान्येव ओघवेगः यस्यास्ताम् । पञ्चाशद्भेदां शतार्धारं इत्यत्रोक्तपञ्चाशत्प्रत्ययभेदवतीम् । पञ्चपर्वां अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशाः पञ्चक्लेशभेदाः पञ्चपर्वाणि यस्यास्तां एतादृशीं नदीं तत् अधीमः ॥ ५ ॥

सर्वव्यापकं सर्वात्मकं अमूर्तं परशिवब्रह्म एवं चक्राकारेण नद्याकारेण च सुखज्ञानाय रूपयित्वा एतादृशे कार्यकारणात्मके ब्रह्मचक्रे जीवः कुतः संसरन् सुखदुःखादिकमनुभवति ? कुतो वा तस्मात् विमुच्येत ? इति प्रश्ने तदुत्तरमाह—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सर्वाजीवे सर्वसंस्थे बृहन्ते तस्मिन् हंसे भ्राम्यते ब्रह्मचक्रे ।
पृथगात्मानं प्रेरितारं च मत्वा जुष्टस्ततस्तेनामृतत्वमेति ॥ ६ ॥

सर्वजीव इति । सर्वेषां चराचराणां आजीवनं संपूर्णजीवनं यस्मिन् । ब्रह्मैवाश्रित्य सर्वे जीवंति । 'येन जातानि जीवंति' इत्युच्यते हि । एवं सर्वेषां संस्था प्रलयो यस्मिन् । 'यत्प्रयन्त्यभिसंविशंति' इति उपनिषत् । एवं सकलसृष्टिस्थितिलयहेतुभूते बृहन्ते—बृहति अस्मिन् ब्रह्मचक्रे हंसो जीवः । हन्ति गच्छत्यध्वानमिति हंसः ; हन हिंसागत्योः । पापं हन्तीति वा हंसः । भ्राम्यते देहात्माभिमानादिभिः मोहितः निर्गमनोपायमपश्यन् तत्रैव परिभ्रमति । तत्र हेतुरुच्यते—पृथगित्यदिना । आत्मानं स्वं प्रेरितारं परमात्मानं च पृथक् मत्वा अत्यन्तविभिन्नं जानन् भ्राम्यत इत्यन्वयः । "अहं ब्रह्मास्मि" इति खलु पारमार्थिकं तत्त्वज्ञानं बन्धनिवृत्तिहेतुरिति निरूपितं मयान्यत्र । एवं वस्तुतः परमात्मांशभूत एव चैतन्यांशः मलत्रयावृतः आत्मानं कर्मपरवशं अणुं परमात्मनोऽत्यन्तभिन्नं जानातीत्यपि असकृन्निरूपितमेव । अतः सम्यगुक्तं आत्मानं प्रेरितारं च पृथङ्मत्वा तेन हेतुना ब्रह्मचक्रे भ्राम्यतीति । इदानीमेतादृशबन्धान्मोचनोपायमाह—जुष्ट इति । जुष्टः सेवितः तेन ईश्वरेण अहं ब्रह्मास्मीति प्रापितसमाधान इत्यर्थः । ततः तादृशाभेदज्ञानात् अमृतत्वं मोक्षं प्राप्नोति । अथवा—पृथगात्मानमित्यारभ्यैव मोक्षोपाय उच्यते । अयमर्थः उक्तरीत्या सर्वप्रेरकं परमात्मानं प्रेर्यं स्वं च पृथग्भूतं मत्वा–संसारावस्थायां हि भेद इत्यस्मत् सिद्धान्तः स्थापितः शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शने । अत इदानीं भेद एव । उपास्योपासकभाव इदानीं वर्तते । अतस्तयोर्भेद इदानीं अवश्यं ज्ञेय एव । एवं भेदज्ञानादेव तेन परमात्मना जुष्टः—स्वानुग्रहविषयीकृतः ततः तादृशानुग्रहविषयत्वादेव हेतोः अमृतत्वमेति । भगवानेव हि मोक्षप्रदाता इति 'संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः' इत्यत्र वक्ष्यते ॥ ६ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एतादृशेन भेदज्ञानेन परमात्मानमेवाश्रित्य बहवो मुक्ता बभूवुरित्याह—

उद्गीतमेतत् परमं तु ब्रह्म तस्मिंस्त्रयं सुप्रतिष्ठाक्षरं च ।
अत्रान्तरं ब्रह्मविदो विदित्वा लीना ब्रह्मणि तत्परा योनिमुक्ताः ॥

उद्गीतमिति । एतत् एवं रीत्या परमं तु ब्रह्म परशिवब्रह्म उद्गीतं कथितम् । अथवा यदेतत्परमं तु ब्रह्म उद्गीतं तस्मिंस्त्रयं भोक्ता भोग्यं प्रेरिता चेत्येतत्त्रयं तिष्ठति । एतदेव सुप्रतिष्ठाक्षरं च सर्वाधारभूतं अक्षरं निर्विकारं च ब्रह्म । " एतद्वै तदक्षरं " इति ब्रह्मणः अक्षररूपत्वं , ' सदायतनाः सत्प्रतिष्ठाः ' इति जगतः तत्प्रतिष्ठत्वं च प्रसिद्धमेव । अतः सुप्रतिष्ठरूपं अक्षरं च तदेव । एवमत्र ब्रह्मणि सर्वाधारं अन्तरं भेदं ब्रह्मविदो विदित्वा तत्पराः सन्तः योनिमुक्ताः—जन्मजरामरणेभ्यः मुक्ताः तस्मिन्नेव ब्रह्मणि लीना बभूवुः । परमलय एव मुक्तिः ॥

एवं जीवेश्वरयोः उपासकोपास्ययोर्भेदः किं कृतः ? तादृशभेदविलयो वा कथं स्यादित्यत्राह—

संयुक्तमेतत् क्षरमक्षरं च व्यक्ताव्यक्तं भरते विश्वमीशः ।
अनीशश्चात्मा बध्यते भोक्तृभावात् ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥

व्यक्तं—महदादिपृथिव्यन्तं व्यक्तमित्युच्यते । मूलकारणं प्रकृतिश्च अव्यक्तमुच्यते । एतदुभयं च क्रमेण क्षराक्षरशब्दाभ्यां उच्यते । अथवा ' क्षरात्मानौ ' इत्यग्रे वक्ष्यमाणौ प्रकृतिपुरुषौ अत्र क्षराक्षरव्यक्ताव्यक्तशब्दैः कथितौ । तथा च परस्परसंयुक्तव्यक्ताव्यक्तरूपप्रकृतिपुरुषात्मकमिदं विश्वं ईशः ईश्वरः परमात्मा भरते बिभर्ति । तथा हि गीता—" क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते । उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः । यो लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वर " इति । एवं जीवेश्वरयोरुभयोरपि चेतनत्वं समानं सदपि ईश्वरस्य ईश्वरत्वादेव निया-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

मकत्वादेव न च बन्धप्रसक्तिः । न हि कारागृहगतयोः चोरराजभटयोः उभयोरपि बन्धो युज्यते । चोरस्यैव बन्धः, नियाम्यत्वात् । राजभटस्य तु नियामकस्य न बन्धः । तदेतदुच्यते–"अनीशश्चात्मा बध्यते भोक्तृभावात्" इति । आत्मा अक्षरपदवाच्यस्तु स्वयं स्वतः अक्षरत्वादिस्वभाववानपि भोक्तृभावात् भोक्तृत्वात् कर्मफलानुभवहेतोः अनीश अनीश्वरः असमर्थो जातः । अत एव बध्यते । तर्हि अस्य बन्धविमोचनं कथमित्यत्राह—ज्ञात्वेत्यादिना । देवं परमात्मानं भावरूपेण शिरसि सहस्रारचक्रे विराजमानं, प्राणरूपेण हृदये अष्टदळकमले विलसन्तं, इष्टरूपेण भ्रूमध्ये प्रकाशमानं च चित्प्रकाशमयं परमेश्वरं ज्ञात्वा साक्षात् सर्वपाशैः सर्वबन्धैः । लोके पाशैनैव पुरुषादिबन्धनात् पाशपदं प्रयुक्तम् । त्रिविधैः आणवमायेयकार्मिकाख्यैः मलपाशैः मुच्यते । जीवस्य शिवांशत्वेऽपि मायाशक्त्यावृतत्वात् तदीयं विशालं व्यापकं च इच्छाज्ञानक्रियात्मकं शक्तित्रयं संकुचितं सत् आणवमायेयकार्मिकमलत्रयरूपेण परिणमते । शक्तिसङ्कोच एव मलपाश इति व्यवह्रियते । आणवाख्यो मलपाशः इच्छाशक्तेः सङ्कोचरूपः जीवे अणुत्वबुद्धिद्वारा तस्यैवेतरेभ्यः प्रत्येकत्वभावं उत्पादयति । अत एव सर्वव्यापिकायाः इच्छाशक्तेः स्थाने स्वार्थबुद्धिः तस्मिन् समुत्पद्यते । मायेयाख्यो मलः ज्ञानशक्तेः सङ्कोचरूपः जीवे विशालां आत्मीयतां अत्मौपम्यदृष्टिं विश्वजनीनां विवेचनां च परिहाय स्वहितानुवर्तिष्वेव आत्मीयताख्यं अनुरागरूपं व्यामोहं उत्पादयति । अत एव विश्वहितासक्तायाः ज्ञानशक्तेः स्थाने कतिपयेष्वेव रक्तसम्बन्धिषु आसक्तिं उत्पादयन्ती व्यामोहदृष्टिः तस्मिन् सम्भवति । कार्मिकाख्यो मलः विश्वहिताचरणसमर्थायाः क्रियाशक्तेः सङ्कोचरूपः जीवे कर्तृत्वाभिमानं आपादयति । अत एव विशालायाः क्रियाशक्तेः स्थाने स्वस्यैव हितं साधनीयमित्याकारकः कर्माभिमानः तस्मिन् सञ्जायते । सादृशमलत्रयनिर्वर्ति-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

मानः परिणामोऽप्यसह्य एव । आणवः जीवस्य सदात्मकं सत्यस्वरूपं अपहरति । मायेयः तस्य चिदात्मकं ज्ञानस्वरूपं अपहंति । कार्मिकश्च तस्य आनन्दात्मकं स्वरूपं अपहाय तामसत्वं उत्पादयति । एतादृशमलपाशावरणमेव जीवस्य बन्ध उच्यते । एतद्बन्धविमोचनं च कारणशरीरे अव्यक्तरूपे शिरसि विराजमानेन भावरूपेणेश्वरेण जीवस्य संयोगात् सञ्जायते । तेन सह वसितुं योग्यतां सामरस्यरूपमैक्यं साधयितुं शक्तत्वात् जीवः योगाङ्गमिति व्यवह्रियते । योगो नाम जीवपरमयोरैक्यम् । तच्च निरन्तरोपासेन साधयितुं निर्मल एव जीवः शक्नोति । सूक्ष्मशरीरे व्यक्ताव्यक्तात्मके हृदये विराजमानेन प्राणरूपेणेश्वरेण मिलित्वा भोगमनुभवितुं शक्तत्वात् जीवः भोगाङ्गमिति व्यवह्रियते । स्थूलशरीरे व्यक्तरूपे भ्रूमध्ये विलसतः इष्टरूपस्येश्वरस्योपासनाय जीवः स्वीयं देहेन्द्रियादिकं सर्वं धर्मसाधनं निरभिमानेन समर्पयन् त्यागाङ्गमिति व्यवह्रियते । देहाभिमानत्यागादेव जीवः इष्टदेवोपासनप्रवणः सम्पद्यते । परमेश्वरलीलाविनोदास्पदत्वात् जीवस्य अङ्गमिति व्यपदेशो युज्यते । शिरसि, हृदये , भ्रूमध्ये च विराजमानः चित्प्रकाशः भावप्राणेष्टरूपः सर्वज्ञत्वादिषड्गुणैश्वर्यवत्त्वात् लिङ्गमिति व्यवह्रियते । तेष्वेव स्थानेषु विराजमानः प्रकाशः योगभोगत्यागात्मकः मायया अपहृतैश्वर्यत्वात् अल्पशक्तिकः सन्नपि ईश्वरानुग्रहाद्विमुक्तपाशः अङ्गशब्दवाच्योः भवति । अयं च पाशः गुरोः कटाक्षवेधया तदुपदिष्टमन्त्रपठनेन तदादिष्टक्रियालिङ्गशुश्रूषया च परिमुच्यते । अत्र क्रिया नाम हृदये निवसतः अंगुष्ठपरिमितस्येश्वरस्य चिन्मयस्य गुरुकृपया वहिरानीय समविष्टे तावत्परिमित एव लिङ्गे प्राणभावनया समर्चनम् । एतादृशार्चनेन जीवः निर्ममो निरहङ्कारश्च सम्पद्यते । अयमेव जीवस्य कार्मिकमलपाशविमोचनक्रमः । गुरूपदिष्टं प्रणवसहितं पञ्चाक्षरमहामन्त्रं निरन्तरं जपन् जीवः प्रसन्नचेता भूत्वा विश्वं आत्मीयतया प्रीणयति । इद-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

मेव जीवस्य मायेयपाशविमोचनम् । एवं निरहङ्कारो निर्व्यामोहश्च सः शुद्धो भूत्वा अमृतनाडीद्वारा अमृतस्थानं प्रविश्य तत्रामृतस्वरूपे भावलिङ्गे महाप्रकाशे संयुनक्ति । एतदेव आणवमलपाशविमोचनं नाम । एवं भावलिङ्गसंयोगादेव जीवः अणुत्वभावनां नैच्यानुसन्धानं भेदबुद्धिं च परित्यज्य अद्वैतरूपमैक्यानन्दं अनुभवति । इदमेव मलपाशविमोचनं मन्त्रनिर्दिष्टं सम्भाव्यमित्यलं विस्तरेण । देहे जीवेश्वरयोरुभयोरवस्थानं अत्रैव अग्रे स्पष्टं वक्ष्यते । "द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभिचाकशीति ॥" "समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नः अनीशया शोचति मुह्यमानः । जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य महिमानमिति वीतशोकः ॥" एवं श्रुत्युक्तौ जीवेशौ अङ्गलिङ्गशब्दवाच्यौ देहेऽस्मिन् उपासकोपास्यलीलां निर्वहतः । एवं च जीवः वेधाक्रियामन्त्राख्यया दीक्षया सुसंस्कृतः सन् निर्मलो भूत्वा निरन्तरोपासनेन भावलिङ्गे अमृतमये समरसं एकीभूय आनन्दं अनुभवितुं प्रभवति । अयं च आनन्दानुभवः शिवानुग्रहादेव अधिगम्यते ॥

जीवेश्वरयोः परस्परवैलक्षण्यमेव पुनः प्रपञ्चयति—

ज्ञाज्ञौ द्वावजावीशानीशौ अजा ह्येका भोक्तृभोग्यार्थयुक्ता ।
अनन्तश्चात्मा विश्वरूपो ह्यकर्ता त्रयं यदा विन्दते ब्रह्ममेतत् ॥ ९ ॥

ज्ञः सर्वज्ञः ईश्वरः, अज्ञः अनभिज्ञो जीवः, एतौ उभावपि अजावेव अनादी एव । परं तु ईशनीशौ । आद्यः ईशः, द्वितीयः अनीशः । एवं एका—अन्या अजा—प्रकृतिरपि अस्ति । "प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्ध्यनादी उभावपि" इति हि गीता । प्रकृतेः कार्यमाह—भोक्तृभोग्यार्थयुक्तेति । भोक्तुः जीवस्य भोग्यभूतैः अर्थैः शब्दादिविषयैः युक्ता । एवं च ईश्वरः, जीवः, प्रकृतिः इति त्रयाणामप्यजत्वमुक्तम् । अनन्तः सर्वव्यापकः परमेश्वरो हि यस्मात् विश्वरूपः, न तु अणुः कर्मपरवशः अज्ञः । अतः

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अकर्ता पुण्यपापाद्यकर्ता । अतो न ईश्वरः भोक्ता । एवं जीवेश्वरयोर्वैलक्षण्यमुक्तम् । एतत्त्रयं एतादृशं परस्परवैलक्षण्यं यदा जानाति यदा पश्यति जीवः तदैव ब्रह्म परशिवं आनन्दमयं भावलिङ्गं विन्दते प्राप्नोति ऐक्यसुखमनुभवति । पूर्वमप्युक्तम् " पृथगात्मानं प्रेरितारं च मत्वा जुष्टस्ततस्तेनामृतत्वमेति " इति । पुनरपि तेषां वैलक्षण्यं विशदयति—

क्षरं प्रधानममृताक्षरं हरः क्षरात्मानावीशते देव एकः ।
तस्याभिध्यानात् योजनात् तत्त्वभावात् भूयश्चान्ते विश्वमायानिवृत्तिः

प्रधानं प्रकृतिः, क्षरं क्षरणस्वभावं—सततविकारवत् । हरः मलपाशहरणात् भावप्राणेष्टरूपः परमेश्वरः । सः अमृतं च तत् अक्षरं च । अमृतरूपो जरामरणहितो मृत्युञ्जयः, अक्षररूपश्चाविनाशी । यः एतादृश एको देवः सः क्षरात्मानौ प्रकृतिपुरुषौ देहजीवौ ईशते नियमयति—तदुभयनियामकः सम्पद्यते । तस्य सूक्ष्मशरीरभूते हृदये विराजमानस्य अंगुष्ठपरिमितस्य प्राणलिङ्गरूपिणः चिन्मयस्य परमेश्वरस्य अभिध्यानात् अभितो ध्यानात् नैरन्तर्येण चिन्तनात् । योजनात् भ्रूमध्ये स्थितस्येष्टलिङ्गाख्यस्य आनन्दमयस्य परमात्मनः नित्याभियोगसम्पादनार्थं स्थूलदेहे यावज्जीवमर्चनार्थं धारणात्, तत्त्वभावात् एवमन्तरनुसन्धानेन बहिरुपासनार्थं निरन्तरधारणेन च शिरसि सहस्रारकमले लीलया विहरता सद्रूपेण भावलिङ्गाख्येन परमात्मना सह जीवस्य सामरस्यानुभवात् । एवं इष्टप्राणभावलिङ्गरूपस्य मूर्तामूर्तात्मकस्य परमेश्वरस्य भूयः पुनः पुनः निर्मलमनस्यनुसन्धानात्, कराभ्यामर्चनात्, भावैक्यानुभावाच्च अन्ते आणवमायेयकार्मिकाख्यमलपाशनिवृत्तौ विश्वमायानिवृत्तिः कारणसूक्ष्मस्थूलशरीरेषु सर्वत्रावृताया मायायाः मोहकारिण्याः तदाख्यायाः ब्रह्मनिष्ठायाः सत्त्वरजस्तमोगुणात्मिकायाः शक्तेः समग्रतया निवृत्तिः संभवति । " मं शिवं परमं ब्रह्म

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अयतीति स्वभावतः । मायेति प्रोच्यते लोके ब्रह्मनिष्ठा सनातनी ॥" इति शिवागमे मायाशब्दनिर्वचनात् माया नाम परशिवब्रह्मनिष्ठा सनातनी शक्तिः। सा च शिवस्य सकाशादेव बहिरागत्य तस्यैव विनोदाय जगद्रूपेण परिणम्य पुनः प्रलये तस्मिन्नेव विलीयत इत्यनुभविनो वदंति । एतादृशी माया जीवं सर्वत्र व्यावृत्य मोहयति । एतन्मोहस्यात्यंतिकनिवृत्तये देहत्रैविध्ये लिङ्गत्रैविध्योपासनमेव भैषज्यतया विहितम् । एतादृशं उपासात्रैविध्यं भगवान् बादरायणोऽपि जीवमुख्यप्राणलिङ्गाधिकरणे उपदिशति । "अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते । तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥" इति भगवद्गीतायां पराप्रकृतिरूपः परमात्मा अनन्याश्रितानां नित्यसम्पर्कवतां परमभक्तानां योगक्षेमनिर्वाहकः संपद्यत इत्यसन्दिग्धतया प्रतिशृणोति । अत्र नित्याभिव्युक्ताः परमेश्वरस्य नित्याभियोगं निरन्तरसंपर्कं अधिगतवन्तः इत्यर्थो ज्ञायते । एतादृशः सम्पर्कः परशिवब्रह्मरूपिणः लिङ्गस्य निरन्तरं देहे अन्तर्बहिर्धारणादेव सम्भवति । ब्रह्मलक्षणं तु जगद्व्यापकत्वमेव । तच्च अखण्डजगदाकारत्वं तदाश्रयत्वमिति च विश्रुतम् । एवं सर्वजगदाश्रयत्वात् परशिवब्रह्म अखण्डं लिङ्गं स्थलमिति च वदंति लिंगतत्त्वविशारदाः । एतादृशं अगम्यं अप्रमाणं अगोचरं च लिङ्गं परशिवब्रह्माख्यं अव्याजप्रेम्णा मानवशरीरे पूर्वोक्तेषु त्रिषु स्थानेषु भावप्राणेष्टरूपतया भक्तानुग्रहलीलायै स्वयं विराजते । अत एवोक्तं उपासनात्रैविध्यं भगवता बादरायणेन । तच्चास्मिन् मन्त्रे अभिध्यानमिति, योजनमिति, तत्त्वभावश्चेति शब्दैः निरूप्यते । एतादृश्या उपासनायाश्च फलं मायापाशस्यात्यन्तिकनिवृत्तिरूपमिति अत्रैव निर्दिष्टम् । परं तु न ह्येकदा प्रयुक्तोपासना तादृशं फलं प्रदातुं प्रभवेत्, किन्तु भूयो भूयः प्रयुक्तैव सा समूलघातं मलपाशं हत्वा भावलिङ्गैक्यरूपं विशिष्टं फलं प्रदद्यादित्यलमतिप्रसङ्गेन । विशेषश्चात्र शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शनस्य द्वितीयभागे सम्प्रदायास्ते

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

द्रष्टव्यः । एवं परशिवब्रह्म अन्तर्बहिः ध्यायतः फलभेदं दर्शयति—

ज्ञात्वा देवं सर्वपाशापहानिः क्षीणैः क्लेशैः जन्ममृत्युप्रहाणिः ।
तस्याभिध्यानात् तृतीयं देहभेदे विश्वैश्वर्यं केवल आप्तकामः ॥ ११

एवं रूपं देवं दिव्यप्रकाशं क्रीडार्थमेव सर्वं जगद्व्यापारं निर्वहत् परशिवब्रह्माख्यं अखण्डं लिङ्गं ज्ञात्वा ज्ञानपूर्वकं ध्यात्वा, अथवा ध्यानस्यापि ज्ञानविशेषरूपत्वात् ज्ञात्वा ध्यात्वेत्येवार्थः । जीवस्य सर्वपाशापहानिः सर्वेषां पाशानां बन्धहेतूनां अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशाख्यानां पञ्चक्लेशानां अपहानिः पूर्णविनाशः सम्पद्यते । एवं मलपाशरूपाणां क्लेशानां संक्षयात् क्षीणैः क्लेशैः जन्ममृत्युप्रहाणिः जननमरणाख्यं संसारचक्रभ्रमणं निवर्तते । एवं भ्रमणनिवृत्तेः किं भवतीत्यत्रोच्यते तस्याभिध्यानादित्यादिना । तस्य भावप्राणेष्टरूपस्य चित्प्रकाशाख्यस्य परशिवलिंगस्य अभिध्यानात् निरन्तरानुसन्धानात् देहभेदे शिवदीक्षया विशुद्धे प्रणवपञ्चाक्षरीमन्त्रपूते परमपवित्रे अस्मिन्नेव प्रसादकाये तृतीयं फलं विश्वैश्वर्यं, आद्यं फलं सर्वपाशापहानिरित्युक्तम्, द्वितीयं फलं जन्ममृत्युप्रहाणिरित्युक्तम् । अतो विश्वैश्वर्यं तृतीयं फलमित्युच्यते । विश्वैश्वर्यं नाम पारमैश्वर्यं निग्रहानुग्रहसामर्थ्यम् । ईश्वरस्य भाव ऐश्वर्यं सर्वजगन्नियामकत्वम् । " ब्रह्मवित् ब्रह्मैव भवति " इत्युक्तं श्रुतावेव । एवं मुक्तस्य परमेश्वरभावः सर्वत्रोच्यते । " यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा येऽस्य हृदि स्थिताः । अथ मर्त्योऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते ॥ " इति श्रुत्या हृदयविकासेन यदा सर्वे कामाः अत्यन्तं निवर्तन्ते तदा अत्रैव अस्मिन्नेव जन्मनि प्रसादरूपेण परिणते देहे जीवो निर्मलो भूत्वा अमृतः सम्पद्यते । एतादृशी अमृतस्थितिरेव जीवेनाधिगन्तव्यं अन्तिमं पारमैश्वर्यम् । अत्र तृतीयं फलमित्यभिधीयते । एतत्प्राप्तये अन्यत्र गन्तुं आवश्यकता नास्ति जीवस्य । " इह चेदवेदीदथ सत्य-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

मस्ति । न चेदिहावेदीन्महती विनष्टिः" इति केनोपनिषदि इहास्मिन्नेव मन्त्रपूते दीक्षाग्निदग्धे शरीरे यद्यात्मस्वरूपं अनुभूयते तदैवायं मर्त्यः सत्यः अमृतः सम्पद्यते । यदि प्रमादादात्मस्वरूपमत्र नानुभूयते तदा न कुत्रापि तदधिगन्तुं शक्नोति मानवः। अत्रैव तादृशफलानुभवाय दीक्षाग्निसंस्कृत एव निर्मलो जीवः शक्नोति । संस्काररहितस्तु एतादृशं फलं अधिगन्तुं न पारयति । अयं चाशयः ऋग्वेदे सम्यगाविष्क्रियते । तत्रायं मन्त्रः 'पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः । अतप्ततनूर्न तदामोऽश्नुते' इति । अस्यायमाशयः । मन्त्रद्रष्टा महर्षि रेवं ब्रवीति । "ब्रह्मणस्पते 'ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवों' इत्युक्तदिशा सृष्टिकर्तुश्चतुर्मुखब्रह्मणोऽपि नियामकत्वेन व्यवस्थित हे परशिवब्रह्म, ते विततं विस्तृतं रूपं लिङ्गाख्यं सर्वपावयितृत्वात् पवित्रमिति यत् व्यवह्रियते तादृशः प्रभुः सर्वरक्षणसमर्थः सन्नपि परमात्मा त्वं गात्राणि त्रिविधान्यपि मानवस्य स्थूलसूक्ष्मकारणशरीराणि सर्वत्र विश्वतः पर्येषि इष्टप्राणभावरूपेण व्याप्य तिष्ठसि" इति स्वदेहे स्वस्य हिताय तिष्ठन्तं परशिवलिंगं स महर्षिः ससन्तोषं सम्बोधयति । एतादृशलिंगविज्ञानेन महर्षिः धन्यमात्मानं मन्यते । यतः यः तप्ततनुः दीक्षाग्नित्रयेण निर्दग्धमलत्रयः स एवोत्तमसंस्कारात् अन्तर्बहिश्च परशिवलिंगं प्राणभावनया धारयितुं अर्चयितुं च शक्नोति । अनधिगततादृशदीक्षासंस्कारस्तु जीवः आम इत्यभिधीयमानः तत् लिङ्गं नाप्नोति ज्ञातुं उपासितुं ध्यातुं च न पारयति । एवं सुसंस्कृत एव जीवः देहे परिशुद्धो भूत्वा शिवसायुज्यं अनुभवितुं शक्नोति इत्यभिप्रायः देहभेदे इति पदेन बोध्यते । इयमेव जीवन्मुक्तिरिति अभिधीयते । यः अत्रैव परशिवब्रह्मभावं अधिगच्छति सः नित्यैश्वर्यमनुभवन् नित्यमुक्तः सम्पद्यते। आप्तुकामः यः एतादृशं नित्यवैभवं अस्मिन्नेव सुसंस्कृते देहे अधिगम्यानुभवितुं इच्छति सः मुमुक्षुः मुक्तिं प्राप्तुं कामः इच्छा उद्देशः यस्य

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तादृशः सन् केवलः सर्वपाशविनिर्मुक्तः केवलात्मस्वरूपमात्रः सम्पद्यते । सः सर्वदा स्वीयानन्दानुभव एव निरतः विषयसुखेषूदासीनः सर्वत्र सम-बुद्ध्या विराजते । यः एवं कैवल्यानन्दं अत्रैव अनुभवति स शरीरपा-तानन्तरं विदेहमुक्तावपि विशुद्धस्वस्वरूपेणैव अवतिष्ठते । अतैव यःप निराकारपरशिवैक्यरूपं कैवल्यं अनुभवति सः दग्धपट इव देहे वर्तमानः सन् देहवियोगानन्तरमपि तदेव कैवल्यं अनुभवन् नित्यसुखी भवति । एतादृशं फलं परशिवब्रह्मध्यानात् भवतीत्यत्रोच्यते ॥ ११ ॥

उक्तार्थस्यावश्यज्ञेयत्वकथनेनोपसंहारः क्रियते—

एतत् ज्ञेयं नित्यमेवात्मसंस्थं नातः परं वेदितव्यं हि किञ्चित् ।
भोक्ता भोग्यं प्रेरितारं च मत्वा सर्वं प्रोक्तं त्रिविधं ब्रह्म मेतत् ॥

आत्मसंस्थं आत्मन्येव विद्यमानं नत्वन्यत्रान्वेषणीयमित्यर्थः । 'तमा-त्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीराः' इत्यप्यग्रे वक्ष्यते । शिवधर्मोत्तरे च कथ्यते "शिवमात्मनि पश्यन्ति प्रतिमासु न योगिनः" इति । ये तावत् शिव-योगिनः शिवानुभवनिरताः स्वहृदयस्थं स्वीयहृदये प्राणरूपेण विराजमानं परमात्मानं पश्यन्ति अनुभवन्ति तेषां प्रतिमापूजनफलस्य सिद्धत्वात् तथो-क्तिः । एवमात्मसंस्थं एतदेव परशिवाख्यं ब्रह्म नित्यं ज्ञेयम् । नित्यं सदा आत्मसंस्थं आत्मनि जीवात्मन्येव निवसन्तं इति वाऽन्वयः । 'बीजे यथांकुरः सिद्धः तथात्मनि शिवः स्थितः' इति सिद्धान्तशिखामणौ जीवात्मनि परमात्मन अनुप्रवेश अन्तर्यामित्वेन वर्तनं अभिधीयते । एवकारार्थमाह— नातः परं वेदितव्यं हि किञ्चित् इति । हि यस्मात् अतः शिवात् अन्यत् वेदितव्यं किञ्चिदपि नास्ति । 'येन ज्ञातेन सर्वं ज्ञातं भवति' इत्येक-विज्ञानेन सर्वविज्ञानश्रुतिरप्यमुमेवाशयमाविष्करोति । "यत् ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यत् ज्ञातव्यमवशिष्यते" इति भगवद्गीतायामप्युक्तम् । एवं पर-शिवे ज्ञाते सति न किञ्चिदपि ज्ञातव्यं अवशिष्यत इति कथं ज्ञेयमित्यत्राह

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

भोक्तेत्यादिना। भोक्ता चेतनो जीवः, भोग्यं अचेतनं प्रधानं, प्रेरिता ईश्वरः, सर्वमेतत् त्रिविधमपि ब्रह्मेति परशिव एवेति ज्ञात्वा प्रोक्तं ब्रह्मविद्भिः प्रकर्षेण कथितम्। ब्रह्मैकमेव प्रकारत्रयमापन्नमिति ज्ञेयमित्यर्थः। अत एवोच्यतेऽन्यत्रापि। "विश्वं भूतं भुवनं चित्रं बहुधा जातं जायमानं च यत्। सर्वो ह्येष रुद्रः" "सर्वं खल्विदं ब्रह्म" इत्यादि॥

ननु नित्यमेवात्मसंस्थमित्येतत् कथं ब्रह्मणि सङ्गच्छते? सर्वेषामपि अहं इति प्रतीतौ स्वात्मैव विषयो भवति। न तु तत्र ब्रह्म प्रतीयते। अतः परशिवस्य जीवात्मस्थत्वं कथमुच्यत इति शङ्का जायते। बहुदृष्टान्तैरुपपादनपुरस्सरं शङ्कामिमां परिहरति—

वह्नेर्यथा योनिगतस्य मूर्तिः न दृश्यते नैव च लिङ्गनाशः।
स भूय एवेन्धनयोनिगृह्यः तद्वोभयं वै प्रणवेन देहे॥ १३॥

योनिगतस्य योनिः अरणिः तत्र गतस्य वर्तमानस्य वह्नेर्मूर्तिः स्वरूपं न दृश्यते मथनात् प्राक् न विलोक्यत इत्यर्थः। ननु तर्हि योनौ नास्त्येव वह्निरित्यत आह 'नैव च लिङ्गनाशः' इति। अथापि लिङ्गस्य काष्ठद्वयसङ्घर्षणजन्यस्य औष्ण्यस्य नाशः विनाशो नास्त्येव न सम्भवत्येव। सः काष्ठस्थो वह्निः भूय एव पुनरेव इन्धनयोनिगृह्यः इन्धनं अरणिः योनिः कारणं यस्य तादृशः इन्धनयोनिः तथैव गृह्यः चक्षुषा ग्रहणयोग्यः। इन्धनयोनिश्चासौ गृह्यश्च इन्धनयोनिगृह्यः भवतीति शेषः। तद्वोभयमित्यत्र वाशब्द इवार्थः। तत् उभयं वा तदुभयमिव। यथा वह्निः पूर्वं विद्यमानोऽपि न गृह्यते मथनात्तु गृह्यते तद्वदिहापीत्यर्थः। उभयमित्यस्योत्तरत्रान्वयो वा आवृत्तिर्वा। तत् वा तदिव तद्वत् उभयं जीवपरमात्मानौ देह एव प्रणवेन गृह्येते इत्यावृत्य विपरिणामः। तथा च आत्मस्थोऽपि परमात्मा नहि गृह्यते, प्रणवेन तु प्रणवजपेन तावत् देहे गृह्यते अनुभूयत इत्यर्थः॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

'प्रणवेन देहे' इत्यत्रोक्तमाशयं एवं व्याकरोति—

स्वदेहमरणिं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिम् ।
ध्याननिर्मथनाभ्यासात् देवं पश्येन्निगूढवत् ।। १४ ।।

स्वदेहमिति । स्वदेहं स्वीयं शरीरं शरीरेणोपलक्षितं हृदयं जीवं वा अरणिं कृत्वा अग्न्युत्पादकं साधनं कृत्वा प्रणवं च उत्तरारणिं अग्निवर्धकं साधनमिति परिगृह्य ध्याननिर्मथनाभ्यासात् ध्यानं प्रणववाच्यत्वेन प्रणवावलम्बनत्वेन वा ब्रह्मणो निरन्तरध्यानं तैलधारावत् अविच्छिन्नस्मृतिसन्तानमेव ध्यानम् । तदेव निर्मथनं उत्तरारणिना मथनतुल्यं घर्षणं तस्य अभ्यासात् यावत्साक्षात्कारमनुवर्तनात् निगूढवत् अरणौ वह्निरिव निगूढतयावस्थितमेव परमशिवं पश्येत् साक्षात्कुर्यात् साधको जीवः ।। १४

उक्तार्थस्यैव दृढीकरणाय दृष्टान्तान्तराण्याह—

तिलेषु तैलं दधिनीव सर्पिः आपः स्रोतस्स्वरणीषु चाग्निः ।
एवमात्मात्मनि गृह्यतेऽसौ सत्येनैनं तपसा योऽनुपश्यति ।। १५

तिलेष्विति—यथा तिलेषु तैलं तैलयन्त्रपीडनेन प्राप्यते । दधिनि सर्पिः घृतं यथा मथनेन प्राप्यते । स्रोतस्सु नदीषु नदीप्रदेशेष्विति यावत् । आपो जलानि यथा किञ्चित् खननेन प्राप्यन्ते । अरणीषु च अग्निर्यथा निर्मथनेन लभ्यते । एवमसौ आत्मा परमेश्वरः आत्मनि जीव एव गृह्यते साक्षात्क्रियते । कथमित्यत्राह—सत्येनेति । सत्येन भूतहितवचनरूपेण तपसा चित्तैकाग्र्येण च । "मनसश्चेन्द्रियाणां चैकाग्र्यं परमं तपः" इति वचनात् । यः अनुपश्यति निरन्तरं आत्मानं पश्यति तस्यैव आत्मनि स्वस्मिन्नेव परमात्मा गृह्यते निगृह्यते संयुज्यत इत्यर्थः ।।

एवमात्मनि गृह्यमाणोऽसौ न जीवात्मा किं तु परमात्मैवेति कथनेन प्रकृतविचारं निगमयति—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सर्वव्यापिनमात्मानं क्षीरे सर्पिरिवार्पितम् ।
आत्मविद्यातपोमूलं तद्ब्रह्मोपनिषत्परं तद्ब्रह्मोपनिषत्परमिति ॥

तद्ब्रह्मोपनिषत्परमिति—क्षीरे अर्पितं निगूढतया निक्षिप्तं सर्पिरिव सर्वव्यापिनं निगूढतया सर्वत्र विद्यमानम् । आत्मविद्यातपोमूलं आत्मविद्यायाः तपसश्च मूलम् । "सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टः, मत्तः स्मृतिः ज्ञानमपोहनं च" "भवन्ति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः" इत्यादि वचनात् सर्वविद्यादीनां परशिवब्रह्मैव मूलम् । अथवा आत्मविद्या तपश्च मूलं प्राप्तिस्थानं यस्य । "सत्येन तपसाऽनुपश्यति" इत्यनुपदं उक्तः अर्थः एवमनूदितः । तादृशं तत् उपनिषत्—उपनिषद्गम्यं इत्युपनिषद्गम्यत्वात् तथा उपचारतोनिर्देशात् परमेव ब्रह्म परशिवब्रह्मैव आत्मसंस्थं नान्यदित्यर्थः । अन्यत्रापि परशिवस्य सत्यतपोभ्यां लभ्यत्वमुक्तम् 'सत्येन लभ्यस्तपसा ह्येष आत्मा' इति । द्विरुक्तिः अध्यायसमाप्त्यर्था ॥

अथ द्वितीयाध्यायः

'स्वदेहमरणिं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिम् । ध्याननिर्मथनाभ्यासाद्देवं पश्येन्निगूढवत्' इत्यत्र ध्यानमेव परमात्मसाक्षात्कारसाधनमित्युक्तम् । ध्यानं च तैलधारावदविच्छिन्नस्मृतिसन्तानमिति प्रसिद्धम् । इदं च चित्तैकाग्र्यमन्तरा असंभवि । चित्तैकाग्र्यं च चित्तवृत्तिनिरोधरूपयोगलभ्यम् । 'योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः' इति हि सूत्रम् । अतो ध्यानोपायं योगमाह अस्मिन्नध्याये । तदङ्गतया च सर्वसाक्षिणं सर्वकारणं परमात्मानं आशास्ते—

युञ्जानः प्रथमं मनः तत्त्वाय सविता धियः ।
अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत् ॥ १ ॥

युञ्जानः योगे प्रवर्तमानो जीवः योगारंभे मनः तद्वृत्तिरूपा धियः अन्तःकरणं वा तत्त्वाय तत्त्वप्रतिपादकमन्त्रस्मरणाय नित्यमुद्योजयेत् । बुद्धे

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

स्तादृश्याः सवितोत्पादकः इष्टलिङ्गरूपः परमेश्वरः अग्नेर्ज्योतिः अग्निशब्द-वाच्यस्य स्वप्रकाशस्य स्वीयामूर्ततत्त्वस्य महाप्रकाशं निचाय्य स्वांशे जीवे उत्पादयितुं पृथिव्या अधि तदीयपार्थिवशरीरे तस्य मनः आभरत् तत्त्वैकनिष्ठ-मापादयत्विति प्रार्थ्यते । 'लोटो लङ्वत्' इत्यनेन लोडर्थे लङ्प्रयोगः साधुः । अयं भावः । ध्याने प्रवृत्ताय पुरुषाय स्वप्रकाशवस्तुनः अस्मिन्नेव शरीरे प्रकाशनाय सर्वव्यापकः परमात्मा मनस्तदनुगुणं सम्पादयति । एवं शिवध्यानरूपे सत्कार्ये प्रवृत्तस्य जीवस्य देवः सहायो भवतीति यावत् ॥ १ ॥

अतो वयमपि ध्यानं तदङ्गं योगं वा अनुतिष्ठामह इत्याह—

युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे ।
सुवर्गेयाय शक्त्या ॥ २ ॥

युक्तेन परशिवब्रह्मणि संयोजितेन मनसा वयं तस्य देवस्य सवितुः सर्वकारणस्य परशिवब्रह्मणः सवे यज्ञे ध्यानरूपे आराधने सुवर्गेयाय स्वर्गप्राप्तये । मोक्षस्यैव निरुपाधिकसुखरूपत्वात् स्वर्गशब्दोऽत्र मोक्षवाची । शक्त्या यथाशक्ति प्रयतामह इति शेषः ॥ २ ॥

युक्त्वाय मनसा देवान् सुवर्यतो धिया दिवम् ।
बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्रसुवाति तान् ॥ ३ ॥

सविता पूर्वोक्तो देवः तान् देवान् चक्षुःप्रभृतीनि करणानि मनसा युक्त्वाय योजयित्वा सुवस्स्वर्गं पूर्णसुखरूपं ब्रह्म यतो गच्छतां धिया समीचीनेन ज्ञानेन दिवं द्योतमानं बृहज्ज्योतिः परमात्मप्रकाशं करिष्यतः प्रकटीकुर्वतः तान्देवानिन्द्रियादीनि प्रसुवाति प्रेरयतीत्यर्थः । एवं देवः करणानि विषयेभ्यो विमुखानि कृत्वा क्रमशः साक्षात्काररूपसम्यग्ज्ञानेन परशिवब्रह्मप्राप्तिमपि सुगमां करोतीति भावः । ईश्वरानुग्रहादेव जीवः स्वान्तर्निविष्टं प्रकाशरूपिणं तमेवेश्वरं निर्मलेन मनसा अनुभवितुं पारयति ॥ ३ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

युञ्जते मन उत युज्यते धियः विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत् मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥

विप्राः परशिवब्रह्मसाक्षात्कारे बद्धादराः लिङ्गिनो अलिङ्गिनश्च ब्राह्मणाः हृदये विराजमाने एतादृशे परमात्मनि मनः युञ्जते योजयन्ति। उत अपि च धियः इतराण्यपि साधनभूतानि करणानि तस्मिन् योजयन्ति। धीहेतुत्वात् इन्द्रियाणामपि धीशब्देन निर्देशः । अथवा मनःपदेनैव सर्वेन्द्रियाणामपि संग्रहः । अत्र धीशब्दश्च प्रसिद्धार्थक एव । विप्रस्य विशेषतः सर्वत्र व्याप्तस्य बृहतो महतः विपश्चितः सर्वज्ञस्य सवितुः महादेवस्य मही महीयसी परिष्टुतिः परितः सर्वत्र अन्तर्बहिश्च स्तुतिः कर्तव्येति शेषः। सवितृदेवं पुनरप्यादरात् स्तौति । होत्राः यज्ञदानादिकाः सर्वाः क्रियाः वयुनावित् वयुना ज्ञानं प्रार्थयितुरुद्देश इति यावत् । तत् वेत्तीति वयुनावित् अस्मदभिप्रायज्ञ इत्यर्थः । स एक अद्वितीयः सविता इत् इत्थं विदधे धत्तवान् । भक्तस्य सर्वाः क्रियाः देव एव बिभर्तीत्यर्थः ॥ ४ ॥

युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिः विश्लोक एतु पथ्येव सूरेः ।
शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥५॥

अत्र ब्रह्मनिष्ठा ब्रह्मारामास्सन्तो जना यथा ब्राह्मणा इति व्यवह्रियन्ते तथा जगद्रूपाखण्डलिङ्गप्रेमिणस्तत्प्रीत्यर्थमेव जगति व्यवहरन्त लिङ्गाधीनप्राणास्साधका लिङ्गायता इति, सर्वत्र शिवदर्शनरतास्तदेकनिष्ठास्त्वं वीरव्रतमाचरन्तो वीरशैवा इति च व्यवह्रियन्त इति विज्ञायते । अतो ब्राह्मणलिङ्गायतवीरशैवादिशब्दाः न केवलं जातिवाचकाः किन्तु ब्रह्मनिष्ठारूपधर्मबोधका इत्येतादृशो विशालार्थः 'विप्रास्तं युञ्जते' इत्यत्र विज्ञायते। एवं च पूर्व्यं सर्वापेक्षयापि पूर्वं जातं सर्वादिभूतं भक्तानुग्रहलीलया स्वीकृतदिव्यमूर्तरूपं वां ब्रह्म शक्तिशक्तिमद्रूपं परशिवाख्यं लिङ्गरूपं ब्रह्म । अनेन शक्तिशक्तिमतोरुभयोरपि ब्रह्मत्वप्रतिपादनेन शक्तिविशिष्टमेव परशिवब्रह्मेति

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

स्पष्टमुक्तं भवति। तस्य पूर्व्यमिति विशेषणेन आरंभप्रभृत्येव ब्रह्म तादृशमेव वर्तत इति सूचितं भवति। एतादृशं शक्तिविशिष्टं ब्रह्म नमोभिः नमस्कारैः युजे योजयामि नमस्करोमीत्यर्थः। एवं नमस्कुर्वतो मम पथि परशिवप्राप्तिसाधनमार्गे सूरेरिव ब्रह्मप्राप्तिमत इव श्लोकः कीर्तिर्जय इति यावत्। वि विविधः एतु प्राप्नोतु। मम ब्रह्मप्राप्तिर्भवत्वित्यर्थः। परशिवसाक्षात्कारोऽस्त्विति यावत्। स्वयमिव इतरे सर्वेऽपि एवमेव परशिवब्रह्मसाक्षात्कारं अधिगच्छन्त्विति आशंसते 'सर्वे जनाः सुखिनो भवन्तु' इति न्यायेन सर्वे साधकाः निरातङ्कतया सादरं शृण्वन्त्विति। ये यानि दिव्यानि धामानि स्थानानि। दिव्यं धामैव हि मोक्षः। चेतनबहुत्वात् बहुवचनप्रयोगः। आ तस्थुः विराजन्ते तानि विश्वे सर्वेऽपि अमृतस्य मृत्युञ्जयस्य पुत्राः शृण्वन्तु। एवं वयं सर्वेऽपि ब्रह्मपुत्राः ब्रह्मांशभूताः मुक्त्यर्हा एव। अतो मदुक्तं श्रुत्वा तन्मार्गे गत्वा मुक्तिं प्राप्नुवन्तु सर्वेऽपि ॥ ५ ॥

एवं सवितृस्तोत्रपुरस्सरं स्वस्य मुमुक्षुत्वादिकं प्रकटीकृत्य, ये त्वेवं मुमुक्षाहीनाः ते केवलकर्मस्वधिकृता एव भवन्तीत्याह—

अग्निर्यत्राभिमथ्यते वायुर्यत्राधिरुध्यते।
सोमो यत्रातिरिच्यते तत्र सञ्जायते मनः ॥ ६ ॥

यत्र यस्मिन् कर्मणि अग्निरभिमथ्यते प्रेरको भवतीति यावत्। यत्र च वायुः अधिरुध्यते मन्त्रोच्चारणादिकार्यनिर्वाहाय साधको भवति। प्राणवायोरधीनं हि मन्त्रोच्चारणादिकं कर्म। सोमः उमाशक्तिविशिष्टः परमात्मा यत्र यस्मिन् कर्मणि अतिरिच्यते सर्वश्रेष्ठो भासते तादृशे कर्मणि भगवदाराधनरूपे शिवयज्ञे मनः मुमुक्षोरेव सञ्जायते। मुमुक्षारहितो जीवः अनधिगतान्तस्सुखः बाह्यकर्मस्वेवासक्तो भवति। अमुमुक्षुकृतकर्मणां तु स्वर्गादिरेव फलं न तु ब्रह्मज्ञानमिति तेषां निन्दा कृता ॥ ६ ॥

अतो ब्रह्मप्राप्तीच्छव एव साधकाः श्रेष्ठा इत्याह—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सवित्रा प्रसवेन जुषेत ब्रह्म पूर्व्यम् ।
तत्र योनिं कृण्वसे नहि ते पूर्तमक्षिपत् ॥ ७ ॥

प्रसवेन सर्वकारणेन सवित्रा देवेन तदनुग्रहेण पूर्व्यं सर्वादिभूतं मूर्तामूर्तोभयात्मकं ब्रह्म जुषेत सेवेत प्राप्नुयादित्यर्थः । तत्र ब्रह्मणि योनिं तत्प्राप्तिकारणभूतां निष्ठां समाधिरूपां कृण्वसे कुरुष्व । एवं स्वर्गादिफलम-चिन्तयित्वा शिवबुध्या यज्ञादिकं केवलमूर्तोपासनरूपं प्राकृतं कर्म कुर्वतः ते तव पूर्तं स्मार्तकर्म । इदं श्रौतकर्मणोऽप्युपलक्षकम् । श्रुत्युक्तं स्मृत्युक्तं च सर्वं कर्म देवताराधनरूपं नहि अक्षिपत् भोगे त्वां क्षिप्त्वा बन्धं नोत्पादयति । ब्रह्मप्राप्तीच्छया कर्म कुर्वतः पुरुषस्य कर्माणि न बन्धकानि भवन्तीत्यर्थः । "कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः । एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नरे ॥" इति ह्युच्यते ईशावास्यश्रुतौ । ब्रह्मासंस्पृष्टान्येव कर्माणि इहामुत्र च मारकानि भवेयुरिति वैदिकवाङ्मये निश्चितम् । लोकानुभवेऽपि सर्वे साधका एवमेव जानते तथापि मोहेन प्रवर्तन्त इत्याश्चर्यम् । " शिवभावनया सर्वं नित्यनैमित्तिकादिकम् । कुर्वन्नपि महायोगी गुणदोषैर्न बाध्यते । " " आत्मज्योतिषि सर्वेषां विषयाणां समर्पणम् । अन्तर्मुखेन भावेन होमकर्मेति गीयते । " इति रेणुकागस्त्यसंवादरूपः सिद्धान्त-शिखामणिः भावाचारस्थले शिवयोगिभिः क्रियमाणं नित्यनैमित्तिकं कर्म तान् न बध्नातीति सम्यगुपदिशति । यतः तत्सर्वमपि कर्म शिवभावनया जगद्रूपस्य शिवस्य प्रीत्यर्थमेव निर्वर्त्यते । हृदयकमले प्रकाशमानस्य ज्ञानसूर्यस्य व्यवहारकाले सर्वदा स्मरणमेव शिवयोगिभिर्निर्वर्त्यमानं सन्ध्या-वन्दनमिति श्रीरेणुकभगवत्पादाः अगस्त्यमहर्षये प्राक्तने काले यदुपादिशन् तत्सर्वैरप्यद्याधुनिकैस्सर्वदा स्मरणीयम् । अन्तर्मुखेन भावेन परशिवाग्नौ समस्तविषयाणां समर्पणमेव होमकर्मेति तैरुपदिष्टो मार्गः सर्वेषामप्यास्तिकानां मान्यः । तपःकर्मजपध्यानज्ञानात्मकं पञ्चयज्ञं नित्यानुष्ठानाय समुपदिष्टमेतैः ।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तादृशेन पञ्चप्रकारेण यज्ञेन यः शङ्करं पूजयति स एव भक्त इति स्मर्यते । तादृश एव भक्तः शिवयोगसाम्राज्यमधितिष्ठन्नेव लोके निर्लिप्ततया व्यवहरन् नित्यानन्दमनुभवितुं शक्नोतीत्यलमतिविस्तरेण ॥

'योनिं कृण्वसे' इति ब्रह्मप्राप्तिसाधनानुष्ठानमुपदिष्टम् । तच्च साधनं योगरूपम् । तत्प्रकारः कथ्यते—

त्रिरुन्नतं स्थाप्य समं शरीरं हृदीन्द्रियाणि मनसा सन्निवेश्य ।
ब्रह्मोडुपेन प्रतरेत विद्वान् स्रोतांसि सर्वाणि भयावहानि ॥

त्रिरुन्नतमिति—त्रीणि उरोग्रीवाशिरांसि उन्नतानि यस्मिन् शरीरे तत् त्रिरुन्नतं समं ऋजु शरीरं स्थाप्य संस्थाप्य हृदि हृदये इन्द्रियाणि चक्षुरादीनि मनसा सह सन्निवेश्य संस्थापयित्वा सन्नियम्येत्यर्थः । विद्वान् योगमार्गरहस्यज्ञः भयावहानि भीकराणि जन्मजरामरणरूपाणि सर्वाणि स्रोतांसि प्रवाहान् ब्रह्मोडुपेन ब्रह्म प्रणवः स एवोडुपः प्लवः स्रोतस्तरणसाधनं 'प्रणवं चोत्तरारणिम्' इति पूर्वमुक्तत्वात् तादृशेन प्रणवेन तद्रूपेणोडुपेन प्रतरेत अतिक्रमेत् ॥

प्राणायामक्षपितमलस्यैव चित्तशुद्धया योगानुष्ठानसम्भवात् प्राणायामोऽत्रोपदिश्यते—

प्राणान् प्रपीड्येह संयुक्तचेष्टः क्षीणे प्राणे नासिकयोच्छ्वसीत ।
दुष्टाश्वयुक्तमिव वाहमेनं विद्वान्मनो धारयेताप्रमत्तः ॥

संयुक्तचेष्टः सम्यक् युक्ता "युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु । युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा" इत्याद्युक्तरीत्या संयुक्ता चेष्टा व्यापारः यस्य तादृशः । सः प्राणान् प्रपीड्य प्रकर्षेण पीडयित्वा निरोधनं कृत्वा । तत्प्रकारश्च योगसिद्धेन गुरुणैवोपदेष्टव्यः ।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

इहास्मिन् शरीरे प्राणे क्षीणे शक्तिहान्या लघुत्वं प्राप्ते नासिकयोच्छ्वसीत शनैः शनैः श्वासं उत्सृजेत्, न मुखेन वेगात्। एवं प्राणायामं कुर्वन् विद्वान् योगी प्राणायामकाले दुष्टाश्वयुक्तमिव दुष्टैः अशिक्षितैः दमनं कर्तुमशक्यैः अश्वैः इन्द्रियरूपैः हयैर्युक्तं एनं लोकानुभवदृष्टं रथमिव अप्रमत्तः अतीव सावधानः सन् मनः स्वीयमन्तःकरणं धारयेत धारयेत्॥

अथ योगाभ्यासाय युक्तं प्रदेशं निर्दिशति—

समे शुचौ शर्करावह्निवालुकाविवर्जिते शब्दजलाश्रयादिभिः।
मनोऽनुकूले न तु चक्षुपीडने गुहानिवाताश्रयणे प्रयोजयेत्॥

समे निम्नोन्नतभागरहिते शुचौ परिशुद्धे शर्करावह्निवालुकाविवर्जिते शर्कराः क्षुद्रशिलाः, वह्निः तापहेतुः अग्निः, वालुकाः सिकताः एभिर्विवर्जिते। एवमेव शब्दजलाश्रयादिभिः शब्दः कलहादिध्वनिः, जलं सर्वप्राण्युपभोग्यतटाकादिः, आश्रयः जनानां वासस्थानभूतो मण्टपः, 'मण्टपोऽस्त्री जनाश्रयः' इत्यमरः। एभिरपि विवर्जिते इत्यनुवृत्तिः। तथा च जनरहिते विविक्तदेश इत्यर्थः। तटाकादीनां सामीप्ये मण्टपादीनां सान्निध्ये च जलार्थिनां विश्रान्तिकामानां जनानां समावेशात् योगाभ्यासस्य महानातङ्कः सञ्जायेत। अत एतदतिरिक्तः प्रदेश अधिगन्तव्यः। अत्र प्रतिपादितानां विशेषणानां उद्देशभूतं फलमाह— मनोऽनुकूल इति। एतादृशो हि देशः योगाभ्यासं कुर्वतः पुरुषस्य मनस अनुकूलः स्यात्। अथवा यत्रावस्थाने मनः अनुकूलं स्यात् तादृशो इति सामान्यत उक्तिः। मनः अन्तःकरणम्। तस्यानुकूल्यमेव नालम् किन्तु न तु चक्षुपीडन इत्याह—चक्षुषः पीडानावहे दर्शनीयप्रकृतिसौन्दर्यविशिष्टे इत्यर्थः। चक्षुःपदस्य विसर्गलोपः छान्दसः। गुहानिवाताश्रयणे इत्यत्र गुहा गिरिगुहादिः। निवातः वातरहितं आश्रयणं आश्रयस्थलम्। गुहारूपं यत्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

वातरहितमाश्रयणं तत् गुहानिवाताश्रयणं तादृश एकान्ते प्रदेशे प्रयोजयेत् प्रकर्षेण युञ्जीत चित्तं परशिवब्रह्मणि हृदयस्थितेश्वरे सम्यक् युञ्जीत । सावधानतया चित्तैकाग्र्ययुक्तः परमात्मानं ध्यायीतेत्यर्थः ॥ १० ॥

एवं योगाभ्यासं कुर्वतः पुरुषस्य अभिव्यक्तिचिह्नान्याह—

नीहारधूमार्कानिलानलानां खद्योतविद्युत्स्फटिकाशशीनाम् ।
एतानि रूपाणि पुरस्सराणि ब्रह्मण्यभिव्यक्तिकराणि योगे ॥

नीहारः शिशिरादिसमये उषःकाले पतन् सूक्ष्महिमकणः श्वेतवर्णः । धूमः धूमवर्णः वह्निजन्यः प्रसिद्धः । अर्कः आदित्यः पिङ्गलवर्णः । अनिलः वायुः । अनलः अग्निः लोहितवर्णः । खद्योतः रात्रौ गाढे तमसि दृश्यमानः खेचरोऽग्निकणाभो जन्तुः । विद्युत् तटित् । स्फटिकः श्वेतवर्णः स्वच्छः पाषाणः । शशी चन्द्रः । तेषां एतानि रूपाणि पुरस्सराणि प्रथमतो भासमानानि योगे योगाभ्याससमये ब्रह्मण्यभिव्यक्तिकराणि परशिवब्रह्मणः दिव्यप्रकाशसूचकानि भवन्ति । पुरो दृश्यमानान्येतानि रूपाणि साधकाय ब्रह्मप्रकाशाभिव्यञ्जकानि सम्पद्यन्ते । प्रपञ्चस्तावत् नीहारादिभिर्नवभिर्वस्तुभिर्व्याप्तस्सन् विचित्रो वर्तते । परन्तु अयं सर्वोऽपि प्रपञ्चः ब्रह्मणः परिणाम एव । योगाभ्यासे निरतो जीवः सर्वमिमं चित्रविचित्रं प्रपञ्चं ब्रह्मभावेनैव पश्यति । सर्वे वर्णाः, सर्वाणि पदानि क्षणद्योतमानानि सर्वाणि वस्तूनि, इतराणि च तत्त्वानि योगसाधकेन परमात्मभावनयैव गृह्यन्त इत्यर्थः ॥ ११ ॥

एवं समाधिस्थस्य सिद्धेः सूचकान्युक्त्वा इदानीं अव्युत्थिव्युत्थितदशयोः साधारणाः सिद्धीः कथयति । योगाभ्यासनिरतस्साधकः पञ्चतत्त्वमयं स्थूलदेहं अन्तःकरणचतुष्टयं च शिवमयमेवः पश्यति । एवं देहस्य शिवमयत्त्वेन द्योतनमेव अव्युत्थितदशेत्युच्यते । अन्तःकरणस्य सत्परि-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

-णामात् पञ्चतत्त्वात्मको बहिः प्रपञ्चोऽपि शिवस्यैव परिणाम इति भासते। एतादृशं द्योतनं व्युत्थितदशेत्युच्यते । आरंभदशायां देहः शिवभावेनैवाऽनुभूयते । व्युत्थितदशायां तु बाह्यस्सर्वोऽपि सन्निवेशः तथैव शिवरूपतया भासते । एतयोरवस्थयोर्योगिनोऽनुभवमत्र प्रकाशयति महर्षिः—

पृथिव्यप्तेजोऽनिलखे समुत्थिते पञ्चात्मके योगगुणे प्रवृत्ते ।
न तस्य रोगो न जरा न मृत्युः प्राप्तस्य योगाग्निमयं शरीरम् ॥

पृथिव्यप्तेजोऽनिलखे—पृथिवी , अप् , तेजः , वायुः , आकाशः, एतानि पञ्चभूतानि । तेषां कार्याणि गन्धादीनि पृथिव्यादिपदैरुच्यन्ते । तेषु समुत्थितेषु । एवमुक्ते कोऽर्थो विज्ञेयः ? इत्यत्र विवरणं पञ्चात्मक इति। पञ्चात्मके पञ्चभूतात्मकेषु योगगुणेषु योगप्रभावजन्येषु सत्सु गन्धरसरूपस्पर्शशब्दात्मकेषु गुणेषु प्रवृत्तेषु योगिनि सम्भवत्सु पञ्चतत्त्वविस्ताररूपः प्रपञ्चः परशिवमय एव भासते । तदा प्रपञ्चस्सर्वोऽपि स्वस्मिन्नेवावस्थित इत्यनुभूयते । योगी अन्तर्यदनुभवति तदेव बहिस्सर्वत्र व्याप्तं पश्यति । बहिर्यद्वर्तते तत्सर्वमप्यन्तरेवानुभूयते तेन। एवमन्तर्बहिश्चाभेददृष्टिस्तस्मिन् स्थिरीक्रियते । तदा प्रभृति भेदभावनैव निवर्तते । एतादृश्यामवस्थायां पृथिव्या गन्धवत्या यो गुणः सः तद्योगिनः साधकस्य च सम्भवति । तथा अद्भ्यो रसः , तेजसो रूपं इति क्रमादित्यर्थः। तथोक्तं—"ज्योतिष्मती स्पर्शवती तथा रसवती धरा । गन्धवत्यपरा प्रोक्ता चतस्रस्तु प्रवृत्तयः । आसां योगप्रवृत्तीनां यद्येकापि प्रवर्तते। प्रवृत्तयोगं तं प्राहुः योगिनो योगचिन्तकाः ॥ " इति । एवं योगसिद्धस्य तस्य योगिनः न रोगः, न जरा, न मृत्युः, रोगजरामरणदुःखानि नोत्पद्यन्ते । कुतो नोत्पद्यन्त इत्यत्राह—प्राप्तस्येति । योगाग्निमयं योग एवाग्निः सर्वदोषपरिहारकः तन्मयं शरीरं प्राप्तस्य दिव्यदेहमधिगतस्य जरादिकं न सम्भवति । ननु योगिनामपि शरीरे वार्धक्यादिकं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सम्भवत्येव । तच्च सार्वजनीनम् । एवमेव अन्ते तच्छरीरस्य त्यागं नाशं च पश्याम एव । ततश्च कथं न जरा न मृत्युर्न रोग इत्यादि इति चेत् सत्यमस्ति रोगजरामरणादिकम् । अपि तु तत्सर्वं स्थूलस्य भौतिकस्य शरीरस्यैव, न तु योगलब्धस्य दिव्यशरीरस्य । योगाग्निमयशरीरस्य खलु तथोच्यते । अतो न दोष इति सर्वं समीचीनम् ॥ ११

पुनरपि योगसिद्धस्य महात्मनः चिह्नान्याह—

लघुत्वमारोग्यमलोलुपत्वं वर्णप्रसादः स्वरसौष्ठवं च ।
गन्धः शुभो मूत्रपुरीषमल्पं योगप्रवृत्तिं प्रथमां वदन्ति ॥१३॥

लघुत्वं शरीरस्य लाघवाख्यो गुणः गुरुत्वाभावः । शरीरस्य गुरुत्वं सर्वानर्थकारीति प्रसिद्धम् । आरोग्यं अरोगस्य भावः रोगराहित्यम् । अलोलुपत्वं लोलुपः विषयलम्पटः तस्य भावः लोलुपत्वम् । चापल्यप्रकृतिरिति यावत् । न लोलुपत्वं अलोलुपत्वं विषयान्वेषणचापल्याभावः । वर्णप्रसादः वर्णस्य कृष्णगौरादेः प्रसादः प्रसन्नता नयनानन्दरूपत्वमित्यर्थः । स्वरसौष्ठवं च स्वरस्य कण्ठस्वरस्य सौष्ठवं सुश्राव्यत्वम् । चकारः समुच्चयार्थः । गन्धः शरीरगन्धः शुभो मनोहरः सञ्जायते । मूत्रपुरीषं, पीतस्य जलस्य बहिर्निस्सारणं मूत्रं, तथैव भुक्तस्यान्नस्य बहिर्निस्सारणं पुरीषं तदुभयमपि अल्पं अल्पप्रमाणतया प्रवर्तते अधिकजलपाने अधिकान्नभोजनेऽपि वा तदपेक्षयाप्यल्पम् । एतां दशां प्रथमां योगप्रवृत्तिं योगारम्भावस्थासूचिकां वदन्ति । योगाभ्यासे प्रवृत्तस्य इदं सर्वमपि लक्षणं परिदृश्यते । आरम्भकालेऽनुकूलतयैतानि चिह्नानि दृश्यन्त इत्यर्थः ॥ योगे एतान्यारम्भकालसिद्धिरूपाणि भवन्तीति तात्पर्यम् ॥ १२ ॥

अथ योगाभ्यासात् साधकेनाधिगतां परमां सिद्धिमाह—

यदैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधान्तम् ।
तद्वात्मतत्त्वं प्रसमीक्ष्य देही एकः कृतार्थो भवते वीतशोकः ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तेजोमयं स्वभावतः प्रकाशमानं सुवर्णेन रजतेन वा कृतं बिम्बं प्रतिमादिकं पूर्वं मृदया मृदा मृत्तिकया उपलिप्तं—अत्यन्तं मलिनीकृतं सत् पश्चात्सुधान्तं सम्यक्कृतशुद्धि सुधौतमित्यर्थः सुधान्तमिति छान्दसः प्रयोगः। एवं कृतशुद्धिकं तत् यथैव भ्राजते तेजोमयमेव प्रकाशेत तद्वा तथैवात्मतत्त्वं एकः कश्चिदतीव विरलः प्रसमीक्ष्य सम्यगनुभूय वीतशोको गतसंसारक्लेशः जीवन्मुक्तः कृतार्थो भवते धन्यः संपद्यते। स्वतः स्वप्रकाशमात्मतत्त्वं हि अनादिकर्मवासनावशात् तिरोहितनिजस्वरूपं सत् संसारावस्थायां दुःखमयं भासते। तत्त्वज्ञानेन अनादिकर्मवासनाया निरासे तदेवात्मतत्त्वं योगदशायां निजरूपेण भासेत। एतादृशमात्मतत्त्वं स्वतः आनन्दरूपं यः पश्यत्यनुभवति सः संसारे विद्यमानोऽपि तत्रत्यदुःखादिभिरसंस्पृष्टः सुखी धन्यश्च भवति ॥ १४ ॥

यदाऽऽत्मतत्त्वेन तु ब्रह्मतत्त्वं दीपोपमेनेह युक्तः प्रपश्येत्।
अजं ध्रुवं सर्वतत्त्वैर्विशुद्धं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥

पूर्वोक्तमेवाशयं विशदयति यदेत्यादिना। युक्तः योगनिष्ठः पुरुषः यदा तु यस्यामवस्थायां हि आत्मतत्त्वेन स्वेनात्मना तत्त्वभूतेन करणरूपेण 'आत्मानमरणिं कृत्वा' इत्यादौ आत्मनः परमेश्वरसाक्षात्कारहेतुत्वमुक्तमेव। तेन जीवात्मना, कीदृशेन? दीपोपमेन दीपसदृशेन। दीपो यथा स्वयं प्रकाशमान एव अन्येषां घटादीनामपि दर्शनहेतुर्भवति तथैवायं जीवः स्वयं स्वप्रकाशस्सन् परमेश्वरसाक्षात्कारहेतुः संपद्यते। अतो दीपसादृश्यमुक्तम्। एतादृशेन स्वेनात्मना इहास्मिन्नेव लोके अस्मिन्नेव जन्मनि, अस्मिन्नेव शरीरे वा ब्रह्मतत्त्वं परशिवलिङ्गतत्त्वं प्रपश्येत् सम्यगवलोकयेत् साक्षात्कुर्यात् साधको जीवः। कीदृशं ब्रह्मतत्त्वमित्यत्रोक्तं—अजमित्यादि। अजं न जायत इत्यजमुत्पत्तिरहितम्। अत एव ध्रुवं नित्यं स्थिरं नाशरहितम्। सर्वतत्त्वैः पृथिव्याद्यचित्तत्त्वैर्विशुद्धमस्पृष्टम्। जीवस्तावद्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

पृथिव्यादिसूक्ष्मभागैरुपहित एव संसारदशायां बद्धावस्थ एव वर्तेत । परमेश्वरस्तु एभिर्विमुक्त इति विश्रुत एव । अतस्स विशुद्धः सदैव । एतादृशं देवं स्थूलसूक्ष्मकारणशरीरेषु निर्लिप्ततया विराजमानमिष्टप्राणभावलिङ्गाख्यं परमेश्वरं यो जानाति सः सर्वपाशैः सकलकर्मबन्धैः पूर्वोक्ताणवमायेयकार्मिकमलैर्विमुच्यते । जीवः सर्वबन्धेभ्यो विमुक्तस्सम्पद्यते । अत्रोपासकस्य जीवस्यात्मतत्त्वेनेति पदेन, उपास्यस्य परशिवलिङ्गस्य ब्रह्मतत्त्व पदेन च निर्देशादुभयत्रापि तत्त्वपदप्रयोगात् जीवेश्वरयोः अङ्गलिङ्गयोरुभयोरपि परमार्थसत्यत्वमुक्तम् । एतेन जीवमिथ्यात्ववादः अद्वैतमतसम्मतो निरस्तः । अङ्गलिङ्गयोः बद्धावस्थायां स्वाभाविक एव भेदः, बुद्धावस्थायां स्वाभाविक एवाभेद इत्यादि सप्रमाणं विचारितमेव शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शने विविधमतानां परस्परतोलनेन । देहे विद्यमानस्य जीवस्येव तदुद्धरणार्थमव्याजप्रेम्णा तेनैव सह निर्लिप्ततया विराजमानस्य लिङ्गरूपिणः शिवस्यापि संसारपशायां बद्धावस्था किं सम्भवेद्वेत्याशङ्कायां स्वतन्त्रस्य भक्तानुग्रहलीलामनुवर्तमानस्य वशीकृतमायाशक्तिकस्य ज्ञानक्रियाद्यद्भुतसामर्थ्यवत आदर्शकर्मयोगिनः परशिवलिङ्गस्य न कदापि देहे बन्धस्संभवेदिति सम्यग्विशदीकृतं शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शने । यद्यस्यापि बन्धस्सम्भवेत्तदा तस्येश्वरत्वमेव न युज्येत । अतोऽत्र आक्षेपस्य नावसरः ॥

एवं बन्धमुक्तिप्रकारं निर्दिश्य तादृशमुक्तेः परमेश्वरानुग्रहलभ्यत्वेन अन्ते परमेश्वरनमस्कारेण प्रकृतमुपसंहरति—

एष हि देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो हि जातः स उ गर्भे अन्तः ।
स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनांस्तिष्ठति श्वेतोमुखः ॥

एष हि—एष एव देवः परमेश्वरः प्रदिशोऽनु चतुर्दिशः चतुरुपदिशश्च सर्वाः निखिला अपि संपद्यते । सर्वोऽप्ययमेव, तस्य सर्वरूपत्वादिति भावः । अतस्सर्वशब्दस्तस्मिन्नेव युक्ततयान्वेति । स उ स एव

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

पूर्वं आद्यो हिरण्यगर्भो जातस्संभूतः। अन्तर्गर्भे गर्भान्तर्वर्तमानः स एव। "बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम्" इति गीतायां कृष्णद्वारा परमशिव एवोपदिशति। एवं च स उ स एव जातः शिशुः, जनिष्यमाणोऽपि स एव। अतस्स एव सर्वतोमुखस्सर्वान् जनान् चेतनात्मकजीवान् प्रत्यङ् तिष्ठति तदन्तर्गतः सर्वत्र स एव सर्वात्मकः सर्वतोमुखस्तिष्ठति ॥

यो देवो अग्नौ यो अप्सु यो विश्वं भुवनमाविवेश।
य ओषधीषु यो वनस्पतिषु तस्मै देवाय नमो नमः ॥ १७॥

य एतादृशो देवः महाप्रकाशरूपः परमेश्वरः अग्नौ वह्नौ औष्ण्यरूपेण तिष्ठति। यः अप्सु जले शैत्यरूपेण तिष्ठति। य ओषधीषु शाल्यादिसस्येषु रोगनिवारकत्वरूपेण तिष्ठति। वनस्पतिषु अश्वत्थादिवृक्षेषु सर्वजीवसुखावहत्वरूपेण तिष्ठति। एवं यः विश्वं भुवनं लोकं आविवेश व्याप्यातिष्ठत् तस्मै तादृशाय महादेवाय सर्वकारणाय शिवाय परशिवब्रह्मणे नमो नमः नमस्कारोऽयं भक्त्या समर्प्यते। द्विरुक्तिरत्र आदरातिशयमध्यायसमाप्तिं च द्योतयति ॥ १७ ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः

एवं परमात्मनस्सर्वत्रावस्थितिः सर्वात्मता च प्रोक्ता। तदिदं कथं घटत इति शङ्कायां दृष्टान्तेन तदुपपाद्य निराकरोति—

स एको जालवानीशत ईशनीभिः सर्वांल्लोकानीशत ईशनीभिः।
स एवैक उद्भवे संभवे च य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥ १ ॥

अत्र जालवानित्यनेन ऊर्णनाभिदृष्टान्तस्सूच्यते। तद्वद्य एक एव परमात्मा जालवान् जगदुपादानद्रव्यभूतत्रिगुणात्मकमायाजालवात् सन् ईशनीभिः स्वीयासाधारणशक्तिभिः सर्वं जगत् स्रष्टुं ईशते समर्थः संपद्यते।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अत एव सर्वानपि लोकानीशनीभिः स्वासाधारणशक्तिभिरेवेशते सर्वलोकनियामकोभवति। एवं य एक एवोद्भवे विभूतियोगे संभवे प्रादुर्भवे च ईशते शक्तस्संभवति। एतदिदं तत्त्वं ये विदुस्साक्षात्कुर्युस्ते अमृता अमर्त्यधर्माणस्संपद्यन्ते। सर्वमपि जगत् ब्रह्मण एवोत्पन्नं ब्रह्मविभूतिरूपं चेति ये पश्यन्ति न तु ग्रन्थपठनप्रवचनमात्रेण जानन्ति किन्तु स्वयं योगसाधनेनानुभवन्ति ते मुक्ता भवन्तीत्यर्थः ॥ १ ॥

एको हि रुद्रो न द्वितीयाय तस्थुः इमन्लोकानीशत ईशनीभिः।
प्रत्यङ्जनांस्तिष्ठति सञ्चुकोपान्तकाले संसृज्य विश्वा भुवनानि गोपाः

हीति प्रसिद्धौ। रुद्रः रुदं संसारदुःखं भवरोगात्मकं द्रावयतीति रुद्रः। संसारदुःखपरिहारकस्तादृश एक एव हि सः। न हि द्वावीश्वरौ भवितुमर्हतः। एवं चेदीश्वरशब्द एव न कदपि प्रयुज्येत। 'एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म' इति खलु सकलकारणं सर्वव्यापकं च ब्रह्मैकमेवेति श्रूयते। "सर्वो ह्येष रुद्रः" इत्यत्रापि सर्वात्मकस्यैकस्यैव श्रवणात्। अतो भवरोगवैद्यो मोक्षदाता भगवान् रुद्रः परमात्मा सर्वव्यापकोऽपि तत्त्वदृष्ट्यैक–एवेति विश्रुतः। अत एव ब्रह्मवादिनो द्वितीयाय तादृशाय वस्त्वन्तराय न तस्थुः न प्रतीक्षामकुर्वन् न निरीक्षितवन्त इत्यर्थः। तस्मिन्सति न त्वन्यापेक्षा। क्षुधार्तः पुरुषः गौरवेण लब्धमन्नं विसृज्याहारान्वेषणाय नान्यत्र गच्छति, न हि तदर्थं वा प्रयतते। अतो ब्रह्मवादिनः सर्वात्मकं रुद्रमनुभूय तृप्ता बभूवुरित्येतत्सम्यक् शोभते। तस्थे इति पाठे यस्माद्रुद्रः द्वितीयाय स्वव्यतिरिक्तसाधनाय न तस्थे न प्रतीक्षितवानतस्तस्य नान्यापेक्षा। अत एव ब्रह्मसूत्रेऽपि "उपसंहारदर्शनान्नेति चेन्न क्षीरवद्धि", "विकरणत्वान्नेति चेत्तदुक्तम्" इत्यादौ परशिवस्य द्वितीयं वस्तु अनपेक्ष्यैव सृष्टिकारणत्वमुक्तम्। यो रुद्र इमान् सर्वानपि लोकानीशनीभिस्स्वासाधारणीभिरीशितृत्वशक्तिभिरीशत ईष्टे। स्वाभाविकमेव तस्य सर्वेश्वर-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

त्वमित्यर्थः । अत एव वक्ष्यति ' पराऽस्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञानबलक्रिया च ' इति । स एवेश्वरः स्वीयासाधारणशक्तिप्रभावादेव जनान् प्राणिवर्गान्सर्वान् प्रत्यङ्तेष्वन्तरात्मभूतस्तिष्ठति । स एव सर्वेष्वन्तर्यामितया वर्तत इत्यर्थः । एवं विश्वा भुवनानि समस्तानि जगन्ति ब्रह्मरूपेण संसृज्य स्रष्टा गोपा विष्णुरूपेण पालको भूत्वा अन्तकाले प्रळयकाले संचुकोप कालरुद्ररूपेण संहार्य सर्वेषामपि जीवानां जडवस्तूनां च प्रळये स्वीयामूर्तस्थितौ तदीयकर्मवासनाभिस्सहैव विलयनमाश्रयं ददाति । एवं सर्वेभ्योऽपि निष्पक्षपातेन समदर्शनेन च आश्रयप्रदानात् द्युभ्वाद्यायतनं परशिवब्रह्म स्थलमिति, लिङ्गमिति च व्यवह्रियते । तच्च समीचीनमेव । अव्याजप्रेमिणं परमात्मानं विहाय तदंशभूतानां तदीयानां चेतनानां को वाऽन्यः आश्रयं दद्यात् ? अत एव तस्य लिङ्गस्थलमिति नाम अन्वर्थतया विराजते ॥

एवं तस्य सर्वान्तर्यामित्वात् तस्य सर्वतोमुखत्वमाह—

विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।
सं बाहुभ्यां धमति संपतत्रैः द्यावाभूमी जनयन्देव एकः ॥ ३ ॥

विश्वतश्चक्षुः सर्वतोनेत्रः । सर्वं सदा पश्यतीत्यर्थः । उत अपि च विश्वतोमुखस्सर्वमुखः सर्वत्राप्रतिहत इत्यर्थः । उत अपि च विश्वतोबाहुस्सर्वतोबाहुः । उत अपि च विश्वतस्पात् सर्वतश्चरणः । तथा च सर्वव्यापकस्सर्वदर्शन इत्युक्तं भवति । एवं सर्वतो बाहुत्वात् सर्वत्रापि सर्वं बाहुभ्यां भुजाभ्यां संधमति संयोजयति । उपसर्गयोगात्तादृश अर्थः शङ्कराचार्यादिभिरप्यङ्गीकृतः । एवं सर्वतोमुखत्वादेव पतत्रैर्नैत्ररूपैः पक्षैः सर्वं सर्वत्र संयोजयति सः । एवं सर्वत्राप्रतिहतत्वादेव एकस्सन्नपि स एव द्यावाभूमी आकाशपृथिव्यौ । सर्वान्लोकानिति यावत् । जनयन् उत्पादयन्नात्मारामो विराजते । एक एव सर्वं जगदुत्पादयामासेत्यर्थः ॥

एवं तस्याचेतनजगत्कर्तृत्वमुक्त्वा चतुर्मुखादिचेतनसृष्ट्यभिधानेन च

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तादृशः परमात्मा स्वस्मै समीचीनां बुद्धिं ददात्विति प्रार्थयते—

यो देवानां प्रभवश्चोद्भवश्च विश्वाधिको रुद्रो महर्षिः ।
हिरण्यगर्भं जनयामास पूर्वं स नो बुध्या शुभया संयुनक्तु ॥ ४ ॥

रुद्रस्संसारदुःखनाशकः परमात्मा यो देवानामिन्द्रादीनां देवानां प्रभव उत्पत्तिकारणम् । उद्भवो वैभवकारणम् । अत एव विश्वाधिकस्सर्वोत्कृष्टः । महर्षिर्महांश्चासौ ऋषिश्च महर्षिः महाज्ञानीत्यर्थः । एतादृशो यो रुद्रः पूर्वं सृष्ट्यादौ हिरण्यगर्भं चतुर्मुखब्रह्माणं जनयामासोत्पादितवान् । स रुद्रो नः अस्मान् शुभया समीचीनया मङ्गलकरया बुध्या धिया संयुनक्तु संयोजयतु । यया बुध्या परगतिं प्राप्नुयाम तादृशीं बुद्धिं ददातु देवः । परमात्मैव हि सर्वकारणमिति वक्ष्यति—स विश्वकृत् विश्वविदात्मयोनिः ज्ञः कालकालो गुणी सर्वविद्यः । प्रधानक्षेत्रज्ञपतिर्गुणेशस्संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः ॥ इति । गीतायामपि "तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् । ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयान्ति ते" ॥ इति स्वाश्रितानां स्वप्राप्तिहेतुभूतं ज्ञानं भगवानेव ददातीति सुस्पष्टमेवोच्यते ॥ ४ ॥

एवममूर्तं परशिवं स्तुत्वा तस्य प्रार्थनां च कृत्वा ततो मूर्तमपि परशिवं स्तुत्वा प्रार्थयते मन्त्रद्वयेन महर्षिः—

या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी ।
तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि ॥ ४ ॥

हे रुद्र संसारमोचक भवरोगवैद्य, तव या तनूरघोरा पावना शान्ता च वर्तते । उक्तं चान्यत्रापि "तस्यैते तनुवौ घोराऽन्या शिवाऽन्या" इति । अपापकाशिनी पुण्याभिव्यक्तिकरी, पापं सर्वं नाशयित्वा पुण्यहेतुभूता । तया तनुवा तन्वा । तनुशब्दस्य तृतीयैकवचनान्तं रूपं छान्दसम् । कीदृश्या । नः अस्माकं शन्तमया शन्तमा अतिसुखरूपा निरतिशयानन्दरूपेत्यर्थः । तादृश्या हे गिरिशन्त गिरौ स्थित्वा शं सुखं तनोतीति

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

गिरिशन्ता कैलासवासी शिवः। सर्वेभ्यस्सुख तन्वन् हे रुद्र निराकारपरमात्म, अभिचाकशीहि अभिपश्य सम्यक् निरीक्षस्वास्मान्। भवदीयया काल-रुद्ररूपया मूर्त्या भवान् नास्मान् पश्यतु ; किन्तु सर्वहितावहया शिवरूपया मङ्गलकारिण्या मूर्त्यैव अस्मान् सदयं कटाक्षस्व ॥ ५ ॥

यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे ।
शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत् ॥ ६ ॥

हे गिरिशन्त गिरौ स्थित्वा सुखं तन्वन् हे रुद्र अस्तवे दुष्टेष्वभक्तेषु प्रक्षेपाय यामिषुं बाणं हस्ते बिभर्षि धारयसि हे गिरित्र गिरौ स्थित्वा त्राणनं रक्षणं कुर्वन्, तामिषुं शस्त्रं शिवां मङ्गलकरां कुरु कुरुष्व। पुरुषं चेतनं जगत् अचेतनं च। चेतनाचेतनात्मकं हि विश्वम्। तत् मा हिंसीः मा पीडय। भवदीयं क्रूरशक्त्यादिकं भक्तेष्वस्मासु मा प्रयुङ्क्ष्व। अस्मान् वात्सल्यपूर्णया दृष्ट्या रक्षेति यावत्। एवं चेश्वरः पापानां भगवद्वि-मुखानामेव क्रूरो भयङ्करः न तु भक्तानामाश्रितानामित्युक्तं भवति ॥ ६ ॥

एवं परमात्मानं स्तुत्वा तद्ज्ञानादेव मुक्तिरिति प्रतिपादयति—

ततः परं ब्रह्मपरं बृहन्तं यथानिकायं सर्वभूतेषु गूढम् ।
शिवस्यैकं परिवेष्टितारं ईशं तं ज्ञात्वाऽमृता भवन्ति ॥ ७ ॥

ततश्चेतनरूपाज्जगतः परमुत्कृष्टं, सर्वस्यापि कारणत्वात् ब्रह्मपरं ब्रह्मणश्च-तुर्मुखात् सकललोककारणत्वेन प्रसिद्धादपि परं तस्यापि कारणभूतं, बृहन्तं सर्वव्यापकत्वेन महत् यथानिकायं यथाशरीरमेव सर्वभूतेषु गूढं सर्वप्राणिष्वपि निगूढतयावस्थितं विश्वस्य सर्वस्याप्येकं परिवेष्टितारं सर्वं क्रोडीकृत्य व्याप्याव-स्थितं तमीशं परमेश्वरं ज्ञात्वा साक्षात्कृत्य अमृता मुक्तिभाजो भवन्ति ब्रह्मवादिनः। तद्दर्शनेनैव मुक्तिर्नान्यथेत्यर्थः ॥ ७ ॥

एवं परमात्मज्ञानान्मुक्तिमुक्त्वा मुक्तेरुपायो नान्यः कश्चिदस्तीत्याह स्वानु-भावं प्रमाणीकुर्वन् श्वेताश्वतरो महर्षिः—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तं आदित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तमेव विदित्वाऽतिमृत्यमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥८॥

अहं तं एवं वर्णितं परमात्मानं पूर्णं महान्तं सर्वव्यापकं आदित्यवर्णं स्वप्रकाशस्वरूपं तमसोऽज्ञानरूपेभ्यस्त्रिगुणेभ्यो दूरतो विद्यमानं त्रिगुणातीतं परंज्योतिस्स्वरूपं वेद जाने । इतरोऽपि जनस्तमेव पुरुषं विदित्वा मृत्युं संसारमत्येति । सर्वेऽपि जीवाः परमात्मज्ञानादेव भवबन्धमतिक्रम्य गच्छेयुः । कुतः ? यतो नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय । अयनाय परगतिप्राप्तये अन्यः परमात्मज्ञानव्यतिरिक्तः पन्थाः मार्गः उपाय इत्यर्थः । न विद्यत एव । वक्ष्यति च "यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयिष्यन्ति मानवाः । तदा देवमविज्ञाय दुःखस्यान्तो भविष्यति" इति । अतस्तत्साक्षात्कारो मुक्तिहेतुरिति फलितम् ॥

कुतः परमात्मज्ञानादेव मुक्तिरुच्यत इत्यत्र यतस्ततोऽप्युत्तमः कश्चिदुपायो नास्त्यत एव तथोक्तमित्याह—

यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चिद्यस्मान्नाणीयो न ज्यायोऽस्ति कश्चित् ।
वृक्ष इव स्तब्धो दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेदं पूर्णं पुरुषेण सर्वम् ॥ ९ ॥

यस्मात्परशिवब्रह्मण अपरमन्यत्परमुत्कृष्टं किञ्चिदपि नास्ति विश्वे । ब्रह्माण्डे विद्यमानस्य चराचरजगज्जालस्य परशिवोत्पन्नत्वात् तमेवानुसृत्य जीवनादन्ते तस्मिन्नेव विलयनात् परमात्मैव आश्रयस्थानं, रक्षणमूलं, विश्रान्तिस्थलमिति च निश्चीयते । एवं सर्वाधारभूतत्वादेव परमात्मा लिङ्गमिति व्यवह्रियते । "लिङ्गमध्ये जगत्सर्वं लिङ्गादन्यन्न विद्यते" इति सिद्धान्तशिखामणिवचनात् सर्वस्यापि परशिवमयत्वं प्रसिद्धम् । तथापि परमात्मा सर्वस्यापि नियामकत्वेन तदन्तरेव वर्तनात् तस्मादन्तर्यामिण उत्कृष्टं वस्तु यत्र कुत्रापि नास्त्येव । चेतनेषु सच्चिदानन्दरूपेण, जडेषु चिदानन्दरूपयोस्तमसात्यन्तं तिरोहितत्वात् सद्रूपेणैव परमात्मनोऽवस्थानात् सर्वत्राव्यक्ततयावस्थितः परमात्मैव सर्वोत्कृष्ट इत्यत्र न कस्यापि विमतिर्विप्रतिपत्तिर्वा । यस्माच्च लिङ्गरूपात्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

परशिवात् अणीय अत्यन्तसूक्ष्मं वा किञ्चिदपि वस्तु न विद्यते यत्र कुत्रापि। "अणोरणीयान् महतो महीयान्" इति खलु श्रुतिरुपदिशति परमात्मस्वरूपम्। अतः परमात्मैव सूक्ष्मतमं वस्त्विति परिगणितः। यस्माल्लिङ्गात् ज्यायो महान्वा कश्चिदन्यो नास्त्येव। यश्च वृक्ष इव स्तब्धो निश्चलो दिवि परमाकाशे निराधारे एकोऽद्वितीय एव अप्रतिहतशक्तिकस्सन् न केवलं साकाररूपतया भुवि किन्तु चिदाकाशेऽपि निराकारतया विराजते। तेन तादृशेन मूर्तामूर्तोभयात्मकेन पुरुषेण लिङ्गरूपेण परमशिवेन इदं सर्वं चराचरात्मकं जगत् पूर्णं व्याप्तं विराजते। "पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते। पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते॥" इति श्रुतौ पूर्णेन परशिवलिङ्गेन पूर्णत्वात् विश्वस्यापि पूर्णत्वं श्रूयते। अतो न मिथ्यात्वप्रसङ्गः॥

ततो यदुत्तरतरं तद्रूपमनामयम्।
य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्त्यथेतरे दुःखमेवापि यन्ति॥ १०॥

ततः सर्वैर्दृश्यमानात् शिवमयाज्जगतोऽपि यदुत्तरततरमत्कृष्टं सर्वकारणं साक्षिरूपं तमसः परं परंज्योतिस्स्वरूपं परशिवब्रह्म तच्च वस्तुतः अरूपं रूपादिरहितमनामयं आमय आणवादिमलत्रयाख्यो दोषस्तद्रहितं निर्मलमित्यर्थः। एतत्तेजोरूपं सर्वाधारं निरञ्जनं तत्त्वं ये अनुभविनो विदुर्ज्ञातवन्तस्ते अमृता अमरणधर्माणो भवन्ति। "अतिमृत्यमेति" इति हि पूर्वमेवोक्तम्। लिङ्गविज्ञानिन एव निर्मलास्सन्तो विमुक्तमरणभयाः संपद्यन्ते। अथेति वाक्यभेदसूचनाय। इतरे ये एतादृशं स्थूलसूक्ष्मकारणशरीरेष्विष्टप्राणभावात्मकतया विराजमानं महाप्रकाशस्वरूपं परमशिवं न जानन्ति ते दुःखमेव सततदुःखमेव अपियप्ति प्राप्नुवन्ति। अथवा अपि इति भिन्नं पदं एवकारार्थकम्। दुःखमेव यान्त्यपि प्राप्नुवन्त्येवेत्यर्थः॥ १०॥

सर्वाननशिरोग्रीवः सर्वभूतगुहाशयः।
सर्वव्यापी च भगवान् तस्मात्सर्वगतः शिवः॥ ११॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सर्वेषु जीवेषु आननं मुखं, शिरः मूर्धा, ग्रीवा कण्ठः यस्य सः सर्वाननशिरोग्रीवः। पूर्वं "विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोहस्तः" इत्यत्रोक्तस्यैव विश्वव्यापकस्य परशिवाख्यस्याखण्डलिङ्गस्य प्रकारान्तरेण विवरणमिदम्। परमात्मैव सर्वेषु प्राणिषु मुखशिरःकण्ठादिरूपैः परिणतो विराजते। स एव सर्वप्राणिनां शरीरेषु सकलान्यपि अवयवानि सर्वाणीन्द्रियाणि च सृष्ट्वा तद्रूपतया परिणम्य स्वयमेव तत्रानुप्रविष्टवान्। "तत्सृष्ट्वा तदेवानुप्राविशात्" इति खलु श्रुतिरुपदिशति परमात्मनो जगद्रूपेण परिणामं तदन्तर्वसतिं च। एवं च सर्वत्र सर्वविधकार्यकारणसमर्थस्सन् परमात्मैव सर्वभूतगुहाशयः सर्वेषां भूतानां प्राणिनां गुहायां हृदयगुहायां शेत इति सर्वभूतगुहाशयः सर्वप्राणिष्वन्तरात्मतयावस्थितः प्राणलिङ्गरूपीत्यर्थः। गीतायामपि "अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः" इत्युपदिश्यते। अत एव सर्वव्यापी च स भगवान् षड्गुणैश्वर्यसंपन्नः शिवः परमशिवः मङ्गलकरः सर्वेषां सर्वगतः सर्वत्र सदा वर्तमान एव। तेन विना न किञ्चिदप्यस्तीत्यर्थः। "तेन विना तृणमपि न चलति।" "तस्य भासा सर्वमिदं विभाति" एवं सर्वाधिष्ठानभूतः परमात्मा सर्वमावृत्यापि निर्लिप्ततयैवावतिष्ठते। "न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं चराचरम्" 'मया विना यच्चराचरं वस्तु विद्येत तदेव न कुत्राप्युलभ्यत' इति गीतायामपि भगवानुपदिशति। "सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि सर्वः"। एवं सर्वरूपतया परिणतत्वादेव परमात्मनः अखण्डलिङ्गमित्यभिधानमन्वथतया शोभते॥

महान्प्रभुर्वै पुरुषः सत्त्वस्यैष प्रवर्तकः।
सुनिर्मलामिमां शान्तिं ईशानो ज्योतिरव्ययः॥ १२॥

महान् प्रभुस्सकललोकानामप्यधिपतिः। वक्ष्यति च "पतिं पतीनाम्" इत्यादि। एषः परमशिवः सत्त्वस्य प्रवर्तकः सत्त्वगुणप्रतिबन्धकभूतस्य तमस अपसरणेन सत्त्वगुणविकासक। अथवा एषः परमशिवः

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सत्त्वस्य सकलवस्तूनां कारणभूत उच्यते। "किं कारणं ब्रह्म" इत्येव ह्यत्रारंभः कृतः। तेन संहर्ता कालरुद्रस्त्रिमूर्त्यन्तर्गतः अमूर्तपरशिवस्य घोरं रूपमिति परिगण्यते। किन्तु सर्वमङ्गलकरस्य तस्याघोरं रूपं यद्वर्तते तदेव शिवपदेनोच्यते। एवमेव च संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुत्वात् सः परमशिव एव सर्वकारणभूतः साक्षादेव सत्त्वगुणप्रवर्तक इत्युच्यते। अतो रुद्रे यत्तमोगुणप्राचुर्यं केषुचित्पुराणेषु कल्पितं तदसाध्विति स्पष्टमत्र प्रतिभाति। अमूर्तस्य परमशिवस्य यत् घोरं रूपं कालरुद्राह्वयं तत्रापि ज्ञानक्रियासमन्वयदृष्टेस्सत्वात् तमसो लेशोऽपि न संबध्यते। प्रळयाधिकारी कालरुद्रः यस्य जीवस्य देहावसानकालस्सन्निहित इति पूर्वं ज्ञात्वैव तत्प्राण-मानेतुं स्वीयं सेवकं यमं तत्र प्रेषयति। एवं सम्यग्विदित्वा कार्यं सदा जागरूकतया कारयन् कालरुद्रः कथं तामस उच्येत? अमूर्तपरमशिवस्य अघोररूपे दिव्यमङ्गलविग्रहे शिवे तावत् सत्त्वप्रवर्तकत्वश्रवणात् तमसः प्रसक्तिरेव नास्ति। कालरुद्रः प्रळयाधिकारनिर्वाहात् तामसप्रकृतिक इति मूढाः भ्रान्त्या वदन्ति। तमेव मूर्तशिवमिति मन्यमाना अविवेकिनः दिव्यमूर्तरूपे कैलासवासिनि शिवेऽपि तामसप्रकृतिकत्वमारोपयन्ति। तच्च भ्रान्तिमूलमिति "सत्त्वस्यैष प्रवर्तकः" इति श्रुतिवाक्येन स्पष्टं ज्ञायते। एवं चैतादृशगुणप्रवर्तकत्वेन किमुक्तं भवतीत्यत्रोच्यते सुनिर्मलामित्यादि। सुनिर्मलां सकलदोषविनिर्मुक्तामिमां ब्रह्मविद्भिः ब्रह्मज्ञानिभिरनुभूयमानां शान्तिं प्रति ईशानः प्रेरयिता। एवं च सत्त्वगुणवृध्या शाश्वतशान्तिः फलं लभ्यते। तथा च शिव एव मोक्षप्रदातेत्यर्थः। अव्ययो नाशरहितः। शाश्वतं ज्योतिः प्रकाशरूपं परंज्योतिरिति यावत्। अयं स्वप्रकाशरूप अमूर्तः परमशिवः अस्मदुपासनेन प्रसन्नो भूत्वा शिवात्मकेन दिव्यमूर्तरूपेण अस्मान् दर्शनपूर्वकमनुगृह्य शिवयोगिभिरनुभूयमानां देहेन्द्रियप्रवर्तमान-शिवलीलावैभवसाक्षात्कारजन्यां परमां शांतिं सदयं वितरत्विति प्रार्थ्यते॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एवं परमात्मस्वरूपमुपवर्ण्य तदीयज्ञानादेव मुक्तिरित्याह—

अंगुष्ठमात्रः पुरुषोऽन्तरात्मा सदा जनानां हृदये सन्निविष्टः ।
हृदा मनीषा मनसाभिक्लृप्तः य एतद्विदुरमृतास्त भवन्ति ॥

सर्वज्ञस्सर्वव्यापकोऽपि उपासकानामनुग्रहाय तदीतहृदयगुहायां प्रविष्टत्वात् तदुपाधिकतया परमेश्वरः अङ्गुष्ठमात्रोऽङ्गुष्ठपरिमित इत्युच्यते। "हृद्यपेक्षया तु मनुष्याधिकारत्वात्" इत्युक्तम्। तादृशः पुरुषोऽन्तरात्मा सर्वान्तर्यामी सन् सदा जनानां प्राणिनां हृदये हृदयगुहायां दहराकाशे सन्निविष्टोऽवतिष्ठते । अयं च प्राणज्योतिरूपो महालिङ्गाख्यः परमात्मा मनीषा निर्मलया स्वच्छया बुद्ध्या मनसा अन्तःकरणेन च अभिक्लृप्तः सम्यक् ज्ञातुमर्हस्संपद्यते । "मनसा तु विशुद्धेन ग्राह्यः" इत्यन्यत्र श्रूयते। एतन्महालिङ्गाख्यं परमप्रकाशं ये सुकृतिनो विदुस्साक्षात्कुर्वंति ते अमृता मृत्युपाशनिर्मुक्ता नित्यसुखिनो नित्यतृप्ताश्च भवंति ॥ १२ ॥

परमात्मन अङ्गुष्ठमात्रत्वे कथिते तेन तस्य परिमितत्वभ्रान्त्याः व्यावृत्त्यर्थं आकाशवत् सर्वाधारत्वात् तस्य व्यापकत्वमाह—

सहस्रशीर्षः पुरुषः सहस्राक्षस्सहस्रपात् ।
स भूमिं विश्वतो वृत्त्वाऽत्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ १४ ॥

'विश्वतश्चक्षुः' इत्यादिमन्त्रोक्तरीया सहस्रशीर्षत्वादिकं परमात्मनोऽखण्डलिङ्गरूपस्य सर्वव्यापकस्वरूपसूचकमिति द्रष्टव्यम्। स एतादृशः पुरुषः भूमिं निखिलं जगत् अति अतीत्य विश्वतः सर्वास्वपि दिक्षु वृत्त्वा आवृत्य स्थित्वा दशांगुलं नाभेरुपरि दशाङ्गुलपरिमितं यत् हृदयं तदत्यतिष्ठत्। "सर्वव्यापकोऽपि सन् प्रभुः हृदयप्रदेशे अङ्गुष्ठमात्रः उपासकानुग्रहाय निवसति । समस्तजगदात्मापि शङ्करः परमेश्वरः। भक्तस्य हृदयाम्भोजे विशेषेण विराजते ॥" इति सिद्धान्तशिखामणौ भक्तहृदये परमात्मन अवस्थानं निर्दिष्टम्। एवं सर्वेषामन्तस्थः परमेश्वरः निर्मलमानसैरेव साधकैरनुभूयते ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एवं तस्य सर्वव्यापकत्वात् सर्वात्मकत्वमप्याह । गीतायां हि "सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि सर्वः" इति सर्वव्यापकत्वात्परमात्मनः सर्वरूपत्वमुच्यते। तदपि परमेश्वरस्यैव वचनम् । आप्तवाक्यं तदेव प्रमाणयन्नत्राप्याह—

पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यम् ।
उतामृतत्वस्येशानः यदन्नेनातिरोहति ॥ १५ ॥

यत् भूतमतीतं, यच्च भव्यं भविष्यत् । पूर्वापरकालयोर्ग्रहणात् वर्तमानस्यापि स्वतो ग्रहणम् । एवं त्रिकालवर्ति वस्तु यत् सर्वात्मकमखण्ड-लिङ्गं विराजते इदं सर्वं पुरुष एव। 'सर्वं खल्विदं ब्रह्म' इतिवत् लिङ्गजगतोरभेदेन निर्देशः । एतादृश अभेदः शिवगीतायामपि शिवेन दण्डकारण्ये सीतावियोगदुःखिने रामायाप्युपदिष्टः । "विश्वं भूतं च भुवनं विचित्रं बहुधा तथा । जातं च जायमानं यत्तत्सर्वं रुद्र उच्यते ।" इति पञ्चदशाध्याये तत्र रुद्राह्वयस्य सर्वशिवङ्करस्य लिङ्गस्य तत्परिणामभूतस्य जगतश्चैकरूपत्वमुपवर्णितम् । व्यवहारकाले जगद्ब्रह्मणोः शरीरशरीरिभावः तन्मूलकसामानाधिकरण्यनिर्देशश्च सुविशदं निरूपित एव शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शने जगत्स्वरूपविवेचनावसरे । "तरङ्गादिर्यथा सिन्धोः स्वरूपान्नातिरिच्यते। तथा शिवात्पराकाशाद्विश्वमेतन्न भिद्यते ॥" "पुष्पपलाशादिर्वृक्षरूपान्न भिद्यते। तथा शिवात्पराकाशाज्जगतो नास्ति भिन्नता ॥ आत्मशक्तिविकासेन शिवो विश्वात्मना स्थितः । कुटीभावाद्यथा भाति पटः स्वस्य प्रसारणात् ॥" एवं महाकाशस्थले शिवजगन्मयस्थले च रेणुकाचार्याः शिव-जगतोर्वास्तवमभेदं प्रतिपादयन्ति । एवमेवाष्टमूर्तिनिरसनस्थले "शरीरभूतादेतस्मात् प्रपञ्चात्परमेष्ठिनः। आत्मभूतस्य देवस्य नाभेदो न पृथक्स्थितिः॥" "अचेतनत्वात्पृथ्व्यादेरज्ञत्वादात्मनस्तथा । सर्वज्ञस्य महेशस्य नैकरूपत्वमिष्यते ॥" इति शरीरभूतात्प्रपञ्चात् चेतनरूपस्य परमेश्वरस्य न सर्वथा अभेदः संभवति ; तथैव पूर्णभेदोऽपि न युज्यत इति जगद्ब्रह्मणोर्भेदाभेदं ते

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

पूज्यचरणा निरूपयन्ति। यतो जगद्ब्रह्मणोर्न सर्वथा भेदं न च सर्वथा अभेदं वक्तुं शक्यते अतः श्रुतौ शरीरशरीरिभावेन 'पुरुष एवेदं सर्वं' इति निर्देशः कृतः। उत अपि च अमृतत्वस्य मुक्तेरपि य एवेशानो नियामकः। यत् यः अन्नेनान्नवद्भोग्येन वस्तुना अतिरोहत्यतिक्रम्य गच्छति। लोके विद्यमासर्वभोग्यवस्त्वपेक्षयापि। आनन्दमयः स एव सर्वेषां विश्रान्तिस्थलम्। अतस्तस्यानुभवात्परमं सुखं नोपलभ्यत एव। 'शिव एव जगत्सर्वं शिव एवाहमित्यपि। भावयन्परमो योगी नित्यानन्द समश्नुते॥' इति सिद्धान्तशिखामणिर्वदति। एतदनुसारेण शिवस्वरूपो योगी जगत्सर्वं शिवमयं पश्यन् संसारे वर्तमानोऽप्यलिप्ततद्दोषः परमोत्तमं सन्तोषमनुभवति। एवं परमात्मैव निरतिशयसुखास्पदत्वात् सर्वैरन्वेष्टव्य इत्यर्थः॥१५॥

सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोरुहम्।
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति॥ १६॥

पुनरप्यमूर्तं शिवं वर्णयति सर्वत इति। सर्वतः पाणयः पादाश्च यस्य तत् सर्वतःपाणिपादम्। अमूर्तं परशिवब्रह्म निखिलजगदाश्रयत्वात् लिङ्गमिति भाव्यते अनुभविभिः। "लीयते गम्यते यत्र जगदेतच्चराचरम्। तस्माल्लिङ्गमिति प्रोक्तं तल्लिङ्गं ब्रह्म केवलम्" इति सिद्धांतशिखामणौ परशिवब्रह्म अखण्डलिङ्गमिति निर्दिश्यते। इदं च लिङ्गमदृश्यतया सर्वत्र विराजत एव। सन् हृदयप्रकाश एवैतादृशं लिङ्गरूपं ब्रह्म। तस्य पाणयः पादाः अक्षीणि शिरांसि मुखानि च सर्वत्र विराजंते। किंत्वस्माकं प्राकृतिकेन्द्रियगोचराणि न भवंति। एवं च लिङ्गादन्यत्र किञ्चिदपि विद्यते यत्र कुत्रापि जगत्यस्मिन् तल्लिङ्गविलासमये परमपवित्रे॥

सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम्।
सर्वस्य प्रभुमीशानं सर्वस्य शरणं बृहत्॥ १७॥

सर्वाणि इन्द्रियाणि चक्षुरादीनि, तेषां गुणाः रूपरसादयः तैस्सह

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

आसमन्ताद्भासमानमपि इन्द्रियाधीनगुणानुभवादीनां सत्त्वेऽपि वस्तुतः सर्वेंद्रियविवर्जितं तल्लिङ्गम्। "अपाणिपादो जवनो ग्रहीता" इत्यादिना श्रुतिरमूर्तं परशिवं वर्णयति। अत एव सर्वस्यापि जगतः प्रभुं नियमनादिसमर्थं इशानं परमेश्वरं सर्वस्यापि जगतो बृहन्मुख्यं शरणं रक्षकम्। अतस्स एव सर्वरक्षकः परमकारुणिको महादेवः सर्वैः भक्त्या समाश्रयणीय इत्यर्थः॥

नवद्वारे पुरे देही हंसो लेलायते बहिः।
वशी सर्वस्य लोकस्य स्थावरस्य चरस्य च॥ १८॥

नवद्वारे शिरसि नेत्रद्वयं, श्रोत्रद्वयं, नासाद्वयं, मुखं चेति सप्तद्वाराणि। अधः पायूपस्थे द्वे द्वारे। आहत्यास्मिन् शरीरे नव द्वाराणि सन्ति। तादृशेऽस्मिन्पुरे शरीरे देही देहं स्वीकृत्येन्द्रियैस्सह व्यवहरन् जीवः परमात्मनश्चेतनांश यव। अहं स एवेति निरन्तरानुसन्धानादयं जीवः हंस उच्यते। यदा सः शिवतादात्म्यमधिगच्छति तदा सः परमहंसो भविष्यति। अपि च संसारदशायां सः अन्तरनुसन्धानं परित्यज्य बहिर्मुखो विषयभोग एव लेलायते संसारन् वर्तते। एतस्यां स्थितौ सः सहजतया शिवाद्भिन्न एव वर्तते। परशिवात्संपूर्णं पराङ्मुखो जीवः मायाशक्तिपरिणामभूते देहे भोगमनुभवन् स्वीयां शिवांशरूपां वास्तवीं स्थितिं विस्मरति। वस्तुतस्तु सः सर्वस्य लोकस्य वशी स्वायत्तीकरणसमर्थ एव। स्थावरस्य जडवर्गस्य, चरस्य गमनशीलस्य चेतनवर्गस्य च वशीकरणसामर्थ्यं यद्यपि तस्मिन् वस्तुतो वर्तते। किन्तु तादृशी शक्तिः बद्धावस्थायां संकुचिता सती बुद्धावस्थायां विकसिता भवति। विकासस्थितौ जीवः स्वीयं व,स्तवमभेदानन्दमनुभवितुं प्रभवति। एवं शिवांशस्य जीवस्य शिवात्कालभेदेनावस्थाभेदेन च भेदाभेदौ व्यवस्थया अन्वितः। लौकिकविषयानुभवसमभे शिवजीवयोर्भेदो व्यवस्थितस्सहजतया। महाविषये परशिवे यदा समरसं विलीयते जीवस्तदा तस्य परमशिवैक्यरूपः अभेदानन्दो व्यवस्थाप्यते॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एवं जीवस्य देहसम्बन्धात् तदधीनज्ञानप्रवृत्त्या शिवाद्वैलक्षण्यमाह—

अपाणिपादो जवनो ग्रहीता पश्यत्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः ।
स वेत्ति वेद्यं न च तस्यास्ति वेत्ता तमग्र्यं पुरुषं महान्तम् ॥

अपाणिपादः पाणिपादाद्यवयवरहितोऽपि सः सर्वशक्तत्वात् पाणिकार्यं ग्रहणं, पादकार्यं गमनं च निर्वहति । जवनो वेगेन गमनशीलः । ग्रहीता पाण्यभावेऽपि पाणिकार्यस्य ग्रहणस्यापि कर्ता । एवं अचक्षुश्चक्षुरिन्द्रियरहितोऽपि परमात्मा स्वयमेव सर्वं जगत् पश्यति । अकर्णः श्रोत्रेन्द्रियरहितोऽपि सः शृणोति सर्वमाकर्णयति । सदा सर्वज्ञो भगवानित्यर्थः । लोके यद्यद्वेद्यं ज्ञातुमर्हं वर्तते तत्सर्वं सः वेत्ति । तस्य विज्ञानेन सर्वं विज्ञातं भवतीति महर्षयः प्रतिज्ञां च कृतवन्तः । एवं सर्वात्मकत्वात् सर्वज्ञत्वादेव च परमशिवस्य वेत्ता तं ज्ञातुं शक्तोऽन्यः कश्चन नास्त्येव । "वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन । भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥" इति गीतायामपि भगवतस्सर्वैरदृष्टत्वं सर्वद्रष्टृत्वं चोच्यते । "अदृष्टं द्रष्टृ" इति च श्रुतिर्निर्दिशति परमात्मस्वरूपविवेचनावसरे । तमेव महान्तं पुरुषमग्र्यमाद्यं सर्वेषामप्यादिभूतमाहुर्ब्रह्मविदो वदन्ति ॥ १९ ॥

ननु न च तस्यास्ति वेत्ता चेत् कथं स उपास्य इत्यत्र समाधत्ते—

अणोरणीयान् महतो महीयानात्मा गुहायां निहितोऽस्य जन्तोः ।
तमक्रतुं पश्यति वीतशोको धातुः प्रसादान्महिमानमीशम् ॥

अणोस्सूक्ष्मादप्यत्यन्तमणुः । एवं महतोऽपि वस्तुनो महीयान् अत्यन्तं महानेतादृशोऽपि सन् अस्य जन्तोः प्राणिनो गुहायां हृदयाकाशे स आत्मा निहितो निविष्ट इत्यर्थः । तं परमात्मानं अक्रतुं क्रतुस्संकल्पस्तद्रहितः अक्रतुः तं विषयभोगाद्यर्थसङ्कल्परहितं महिमानं महामहिमविशिष्टं ईशं परमेश्वरं धातुः सर्वसृष्टिविधायकस्य तस्यैव परमेश्वरस्य प्रसादादनुग्रहात् यः पश्यति सः वीतशोको भवतीति यावत् ॥ २० ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एतादृशपरमात्मदर्शनं सुशकं भवेत् तदनुग्रहे सतीत्यत्र स्वानुभवमेव प्रमाणत्वेन दर्शयति महर्षिरधुना—

वेदाहमेतमजरं पुराणं सर्वात्मानं सर्वगतं विभुत्वात् ।
जन्मनिरोधं प्रवदन्ति यस्य ब्रह्मवादिनो हि प्रवदन्ति नित्यम् ॥

पुराणं पुरातनं सर्वात्मानं सर्वान्तर्यामिणं विभुत्वात्सर्वगतं चैतादृशं परमात्मानं अहं वेद जानामि इत्यत्र स्वानुभव एव प्रमाणम् । अथान्येषां वचनमपि प्रमाणमित्याह—ब्रह्मवादिनो ब्रह्मविदश्शिवयोगिसार्वभौमाः यस्य परशिवस्य जन्मनिरोधं उत्पत्त्यादिराहित्यं नित्यं प्रवदन्ति । सर्वकारणभूतमपि परशिवं स्वयमुत्पत्त्यादिरहितमिति ब्रह्मज्ञानिनोऽपि वदन्तीत्यर्थः । एवं च यं महर्षिस्स्वीयमिवेतरेषामनुभवमपि अखण्डलिङ्गात्मकस्य परशिवब्रह्मणः सनातनत्वे प्रमाणयति । अनुभवैकगम्यस्य चेतनात्मकस्य अमूर्तस्य लिङ्गस्य निर्मले हृदये साक्षात्कारः महर्षिवचनप्रामाण्येनैव साधनीयः । यः आत्मनि विश्वसिति स एव महर्षीणामनुभवं बहुमनुते । तेनैव सद्रूपं प्रकाशमयं प्राणलिङ्गमनुभूयये । स एव परमां शान्तिमधिगच्छति । निर्ममो निरहंकारः स एव सर्वेष्वपि निर्लिप्ततया विराजमानं शिवं साक्षात्कर्तुं शक्नोति॥

—o—o—o—

चतुर्थोऽध्यायः

" तमक्रतुं पश्यति वीतशोकः धातुः प्रसादात् " इत्यत्र परमेश्वरप्रसादादेव तदीयदर्शनं विहितम् । परमेश्वरप्रसादश्च कथं लभ्य इति शङ्कायां विविधविभूतिमहिमविशिष्टस्य तस्य स्तुतिप्रार्थनादिरूप एव तत्प्रसादप्राप्त्युपाय इति स्वीयाचरणेनोपदिशति महर्षिः—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

स एकोऽवर्णो बहुधा शक्तियोगाद्वर्णाननेकान्निहितार्थो दधाति ।
वि चैति चान्ते विश्वमादौ स देवः स नो बुद्ध्या शुभया संयुनक्तु ॥

'अशब्दमस्पर्शमरूपमव्ययं' इत्यत्र प्रतिपादितो योऽमूर्तः परमशिवः अवर्णः स्वयं रूपजात्यादिरहितः एकोऽद्वितीयः सः परमात्मा शक्तियोगात् स्वस्मिन् विद्यमानविचित्रानन्तशक्तिप्रभावात् अनेकान् वर्णान् अनेकविधरूपजात्यादिविशिष्टान् पदार्थान् निहितार्थः निगृहीतप्रयोजनः स्वार्थनिरपेक्ष एवेत्यर्थः । बहुधा अनेकप्रकारेण आदौ विदधाति करोति सृजतीत्यर्थः । अथवा बहुधा शक्तियोगात् इत्यप्यन्वयो युज्यते । 'पराऽस्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते' इत्यस्यामेवोपनिषदि श्रूयते । एवं सृष्टं विश्वं अन्ते प्रळयकाले वि एति च स्वस्मिन् लयं प्राययति च । य एवं जगत् सृजति संहरति चेति कथनात् स्थित्यादीनामपि स्वतः प्राप्तिर्भवति । य एतादृशः स एव देवः क्रीडनपरः क्रीडयैवानायासेन लीलार्थं स्वविनोदाय सर्वं कार्यं निर्वहतीत्यर्थः । स देवो नः अस्मान् शुभया बुद्ध्या तत्प्राप्त्यनुगुणया समीचीनबुद्ध्या संयुनक्तु संयोजयतु । अस्माकं स्वप्राप्त्यनुगुणां बुद्धिं स एवानुगृह्णात्विति प्रार्थयते श्वेताश्वतरो महर्षिरव्याजप्रेम्णा सार्वजनिकहितेच्छया ॥ १ ॥

एवं परमेश्वरस्य सर्वोपादानत्वात् सर्वात्मकत्वादिरूपां तद्विभूतिमाह—

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः ।
तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म तदापस्तत्प्रजापतिः ॥ २ ॥

परमशिवस्यैव परब्रह्मत्वसूचनाय पूर्वं पुल्लिङ्गान्तयच्छब्दनिर्दिष्टस्यैव तस्येदानीं नपुंसकलिंगे तच्छब्देन कथनं तस्य चेतनाचेतनजगद्रूपतामभिव्यनक्ति । यथा स एव महादेवः चेतनवर्गोऽभवत् तथैव जडवर्गोऽप्यभवत्प्राक्तने सृष्टिकाले स्वस्यैव विनोदाय । अत एव तस्य त्रिभिरपि लिङ्गैर्निर्देशो युज्यते । तदेव परमशिवाख्यं परं ब्रह्म अग्निः, तदेव आदित्यः, तदेव वायुः, तदेव चन्द्रमाः । शुक्रं परिशुद्धं यद्यद्वर्तते तत्सर्वमपि तदेव परब्रह्म । तदेव

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ब्रह्म हिरण्यगर्भरूपः चतुर्मुखो ब्रह्मापि स एव। तदेव आपः जलमपि स एव। तदेव ब्रह्म प्रजापतिर्विराड्रूपः। एवं परमात्मा स्वयंममूर्तस्सन्नपि भक्तानुग्रहलीलायै प्राकृतमूर्तरूपमपि परिगृह्य मूर्तामूर्त इति विश्रुतो विराजते। पञ्चतत्त्वात्मकोऽयं प्रपञ्चस्सर्वोऽपि सर्वकारणस्य परमशिवस्य प्राकृतं मूर्तात्मकमतेतनं रूपमेव। ब्रह्मेन्द्रादयस्सर्वेऽपि जीवचेतनास्तस्य दिव्यमूर्तरूपस्यांशा एव। कैलासवासी पार्वतीपतिः शिवस्तु परमशिवस्य अमूर्तस्य कृत्स्नं दिव्यमूर्तं रूपमिति विशदीकृतं शक्तिविशिष्टाद्वैतदर्शने। घनीभूतं घृतं भोजनसौकर्याय यथा द्रवीभवति तथा अमूर्त एव परमशिवः भक्तानुग्रहलीलायां दिव्यमूर्तरूपेण शिवः संपद्यते। तयोर्भेदो न विद्यते। साकारः शिवः भक्तेभ्यो निर्दिष्टः; निराकारस्तु परमशिवः मुक्तेभ्यो वर्तते। भक्त साकारं शिवं समर्च्य तत्प्रसादेन बन्धविमुक्तः निराकारे परमशिवे समरसतया विलीनो भवति। अयमेवाशयः सम्यगाविष्कृतोऽन्यत्र। "उमासहायं परमेश्वरं प्रभुं त्रिलोचनं नीलकण्ठं प्रशान्तम्। ध्यात्वा मुनिर्गच्छति भूतयोनिं समस्तसाक्षिं तमसः परस्तात्॥" इति श्रुतौ ध्यानाय साकारः शिवो निर्दिश्यते। पाशविमोचनानन्तरं मुक्तस्य विलयनाय सर्वसाक्षि सर्वकारणं अमूर्तं परमशिवाख्यं परब्रह्मैव निर्दिश्यते। जीवोऽपि स्वतो निराकार एव। साकारशिवस्य अर्चनायैव तस्य देहेन्द्रियाद्याकारः परमशिवेनानुगृहीतः। अतः सः आकारसहकारेणैव साकारशिवस्यानुग्रहं लब्ध्वा ततः निराकारपरमशिवैक्यसुखं विन्दते। एवं परमात्मा निराकारस्सन्नेव साकारशिवो भूत्वा स्वांशानां जीवानामुद्धाराय पञ्चतत्वात्मकप्रपञ्चाकारेणापि परिणमते। अत एवात्र तस्य त्रिलिंगेष्वपि निर्देशो युज्यत एवा॥

एवं तच्छब्देन निर्दिष्टस्यैव परमशिवस्य अभिमुखतयापि निर्देशः—

त्वं स्त्री त्वं पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी।
त्वं जीर्णो दण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि विश्वतोमुखः॥ ३॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अमूर्तः परमशिव एव स्त्रीपुरुषादिकं सर्वमपि जीवजातं समपद्यत। अयमेवांशोऽत्र विव्रियते प्रार्थनद्वारा। हे देव, विश्वतोमुखः विश्वव्यापकस्त्वमेव स्त्रीरूपेण असि वर्तसे। त्वमेव पुमानसि। त्वमेव कुमार उत वा अथवा कुमारी। त्वमेव जीर्णः वृद्धः सन् दण्डेन वञ्चसि गच्छसि। त्वमेव युवा वृद्धश्च वर्तसे। एवं विश्वरूपस्त्वमेव सर्वत्र जगति जातोऽसि। परं ब्रह्मैव विचित्रशक्तियोगात् विचित्रानाकारान् स्वीकृत्यावतिष्ठत इति प्रार्थनद्वारा निवेद्यते। एवं परशिवस्य सर्वात्मकत्वं वर्धिष्णुभिर्ज्ञेयमित्यशयः ॥ ४ ॥

नीलः पतङ्गो हरितो लोहिताक्षस्तडिद्गर्भ ऋतवस्समुद्राः।
अनादिमत्त्वं विभुत्वेन वर्तसे यतो जातानि भुवनानि विश्वा ॥ ४ ॥

न केवलं स्त्रीपुरुषरूपपरिग्रह एव किन्तु जगद्रूपस्वीकारोऽपि अमूर्त-परमशिवस्य भक्तानुग्रहलीलाविनोद एवेत्यमुमाशयं विवृणोति नील इत्यादिना। अयि सर्वव्यापक अमूर्तपरमशिव, त्वमेव नीलः पतङ्गः भ्रमरः। हरितो लोहिताक्षः शुकस्त्वमेव। तडिद्गर्भो मेघः, ऋतवः समुद्राः, एवं सर्वं त्वमेव। एवं सर्वरूपतया वर्तमानोऽपि त्वं अनादिमत् न आदिमत्। जगति वर्तमानस्य सर्वस्य वस्तुजातस्य त्वत्त एव समुत्पत्तेः, केनाप्यनुत्पन्नस्य तव स्वयमवस्थानात् अनादिमत्त्वं स्वतस्सिध्यति। अत एव त्वं विभुत्वेन वर्तसे। नहि विभोराकाशस्य आदिरवसानं वा वर्तते। तद्वत् त्वमपि आद्यन्तहीनो विराजस एव। यतः यस्मात्त्वत्त एव विश्वा भुवनानि समस्तानि जगन्ति जातान्युत्पन्नानि। समस्तजगतामपि कारणभूतस्य तवान्यत् कारणं वा नाशकं वा कथं संभवेदित्याशयः। एवं परमशिवस्य सर्वकारणत्वं व्यवथितमेव ॥ ४ ॥

सर्वस्यापि परमशिवोपादनकत्वेन तदात्मकत्वे सिद्धे अत्रत्यानां पदार्थानां तारतम्यं बन्धमोक्षादिव्यवस्था वा कथं संभवेत्? इति शङ्कायां अजारूपेण वर्तमानां प्रकृतिमेव तयोः कारणमित्याह—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अजामेकां लोहितशुक्लकृष्णां बह्वीः प्रजाः सृजमानां सरूपाः ।
अजो ह्येको जुषमाणोऽनुशेते जहात्येनां भुक्तभोगामजोऽन्यः ॥ ५ ॥

जगदुत्पत्तिप्रकारं जगत्स्वरूपं च विशदयति अजेत्यादिना । लोहितशुक्लकृष्णां सत्त्वरजस्तमोगुणविशिष्टाम् । लोहितपदेन रजोगुणस्य, शुक्लपदेन सत्त्वगुणस्य, कृष्णपदेन तमोगुणस्य च सङ्ग्रहः । बह्वीः सरूपाः प्रजाः सत्त्वरजस्तमोमयान्येव नानाविधानि कार्यवर्गाणि सृजमाणां एकां अजां विकारसत्त्वेऽपि सनातनीं सहजतया विराजमानां प्रकृतिम् । एको हि अजः संसारी चेतनो जीवः जुषमाणः सेवमानः एवं प्रकृतिमाश्रित्य वर्तमानः अनुशेते अनुभवतीति भावः । अन्यस्तु अजः मुमुक्षत्वेन भुक्तभोगां प्रकृतिभोगात् भुक्त्वा विरक्तत्वात् पुनर्भोगेच्छाया अभावात् भुक्तभोगां अनुभूतविषयां तां अजां प्रकृतिं जहाति । एवं च जगति लौकिकविषयासक्ताश्चेतनाः तत्रैव मोहात् परिभ्रमन्तः संसारिणो भवन्ति । ये तु विवेकिनः प्रकृतिसंबद्धानां भोगानां सर्वेषां नश्वरत्वाल्पत्वादिकं जानन्ति ते प्रकृतिभोगानासक्तास्तं भोगं परमशिवप्रसादरूपेण उपयुञ्जन्तः भोगव्यामोहं परित्यजन्ति त एव मुमुक्षवः । अतश्च लोके भोगसामग्रीरूपा प्रकृतिः, भोगासक्ताः पशुजीवाः, भोगव्यामोहरहिता मुमुक्षवः इति पदार्थत्रयं सन्दृश्यते । प्रकृतिस्सर्वेषामाकर्षकतया सर्वांश्च जीवान् तदीयैर्गुणैर्बध्नन्ती स्ववशांश्च रूपरसगन्धस्पर्शशब्दैर्मोहयन्ती वर्तते । तद्वशंगताश्च बद्धजीवाः प्रकृतिदत्तान् भोगाननुभवन्तः कालयापनां कुर्वन्ति । प्रकृतिभोगमनुभूय समधिगतवैराग्यास्तत्त्वज्ञाननिष्णाता बुद्धजीवास्तु आत्मारामा वर्तन्ते । एवं जगत् प्रकृत्या उभयविधेन जीववर्गेण च समावृतं सत् भोगत्यागयोरप्याश्रयभूतं कार्यक्षेत्रं संपद्यते । अस्मिंश्च जगति जीववर्गेषु विद्यमानस्य तारतम्यस्य प्रकृतिरेव कारणत्वेन व्यवस्थाप्यते । अत्र विद्यमानं सर्वमपि वैविध्यं प्रकृतिकृतमेव । यैश्च जीवैः प्रकृतिर्विश्रान्तिनिदानत्वेनाश्रीयते ते सर्वेऽपि दुःखभागिन एव भवन्ति । प्रकृतिभोगः

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सद्यस्सुखमयोऽप्यन्ते दुःखकार्येव । "ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते । आद्यन्तवन्तः कौन्तेय त तेषु रमते बुधः ॥" इति गीता प्रकृतिभोगानां दुःखयोनित्वं सम्यक् प्रतिपादयति । अतश्च जगतस्सर्वस्य परशिवब्रह्मात्मकत्वेऽपि तत्र विद्यमानं तारतम्यादिकं वैचित्र्यं वैविध्यं च प्रकृतिकृतमेवेति भाव्यम् । तथाच परमशिवस्य निर्विकारत्वं व्यवस्थाप्यते ॥ ५ ॥

एवं सामान्यतो जगद्वैविध्यकारणमुक्त्वा जीवेश्वरयोः तारतम्यस्य कारणं, तन्निवृत्त्युपायं च तौ पक्षित्वेन निरूपयन्नाह—

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते ।
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभिचाकशीति ॥ ६ ॥

सयुजा सयुजौ सर्वदा सहैव विद्यमानौ । सखाया सखायौ परस्परमित्रभूतौ समानजातीयतया संबद्धौ । द्वा द्वौ सुपर्णा सुपर्णौ पक्षिणौ जीवपरमात्मानौ समानमेकं वृक्षं शरीराख्यं फलभोगाश्रयं वृक्षं परिषस्वजाते परिष्वक्तवतौ समाश्रितन्तौ । तयोः जीवपरमयोरन्यः अन्यतरो जीवः पिप्पलं कर्मफलं स्वादु यथा तथा अत्ति भुङ्क्ते ; शरीरसंसर्गाधीनं फलमेव भोग्यं मन्वानस्तदेवानुभवन्वर्तते । अन्यः परमात्मा परमशिवस्तु अनश्नन् कर्मफलमभुञ्जान एव निर्लिप्ततया जीवकर्मसाक्षी सन् अभिचाकशीति सर्वमपि पश्यन्नेव सदैकरूपो निर्विकरतया प्रकाशते । "गुहां प्रविष्टावात्मानौ हि तद्दर्शनात्" इति ब्रह्मसूत्रे एकस्मिन्नेव शरीरे हृदयगुहायां भोक्ता जीवः, तदन्तर्यामी तत्कर्मप्रेरयिता परमात्मा च वर्तेत इत्यादि सम्यक् विचारितमेव ॥

ननु यदि उभावपि एकशरीराश्रितौ तर्हि एकस्यैव कर्मफलानुभवः, अन्यस्य नेति भावयितुं किं प्रमाणम् ? कश्चात्र हेतुरित्याशङ्कायामाह—

समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नोऽनीशया शोचति मुह्यमानः ।
जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य महिमानमिति वीतशोकः ॥७॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

समाने एकस्मिन्नेव वृक्षे शरीराख्ये पुरुषः कर्मफलभोक्ता जीवः निमग्नः नितरां मग्नः कर्मफलभूतशरीराख्यप्रकृत्यधीनस्सन् भोगासक्तः कालं यापयति। अत एवानीशया कर्मपरवशत्वादशक्ततया एतादृशदौर्बल्येन मुह्यमानः भोगायतने शरीरेऽत्यभिमानेन स्वरूपज्ञानं विनैव कृत्याकृत्यविवेकहीनो मूँढः सः शोचति दुःखमनुभवति ; सुखानुभवसमयेऽपि तत्संवलितस्य दुःखस्य निरीक्षणेन तदानिमपि दुःख्येव वर्तते। 'ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते' इति परमात्मनैव सुखस्य दुःखयोनित्वं सम्यगभिहितम्। अत एव "जीवत्वं दुःखसर्वस्वम्" इति सिद्धान्तशिखामणौ दुःखसागरमग्नत्वं जीवस्य यल्लक्षणमभिहितं तद्युज्यते। तथा च जीवपरमयोरुभयोरपि शरीरस्थत्वेऽपि जीवस्य कर्मपरवशत्वमेव दुःखहेतुः ; परमात्मनस्तु तदभावात् न शरीरसंबन्धप्रयुक्तदुःखाद्यनुभव इत्युक्तं भवति। ननु तर्हि कथमस्मात् शोकात् अयं जीवो वियुक्तो भवतीत्याह—जुष्टमित्यादि। अयं जीवः अन्यमीशं परमात्मानं सर्वप्रेरकं जुष्टं स्वीयकर्मणा सम्यक्प्रीतं, अनेकजन्मसुकृतफलवशात् परमकारुणिकेन केनचित् तत्त्वदर्शिना गुरुणा दर्शितयोगमार्गेण ईश्वरानुग्रहलब्धया भक्त्या च प्रसादितं तमेव परमेश्वरमिति भावः। एतादृशं महामहिमातिशयं कृपासमुद्रं परमेश्वरं यदा पश्यति साक्षात्करोति, एवं चास्य परमेश्वरस्य महिमानं इति उक्तप्रकारेण, कर्मानधीनत्वसर्वसाक्षित्वभूतयोनित्वसर्वानुग्राहकत्वादिमहिमानं च यदा पश्यति विश्वासपूर्वकं मनसि दृढं भावयति तदा सः दुःखान्तं गच्छति। एतेन सविशेषपरमात्मनो ज्ञानमेव मुक्तिहेतुरिति स्पष्टमुक्तं भवति। जगद्व्यापारनिर्वाहः, निर्विकारत्वं, सर्वयोनित्वं, आत्माभिरामत्वं इत्यादयस्सर्वे धर्मा सविशेषब्रह्मण्येव संभवन्ति। एते च धर्माः परमात्मनि प्राणरूपस्य शक्तिविशेषस्य सान्निध्यादेव कार्यकारिणस्संपद्यन्ते। एवं च यदा जीवः तादृशं शक्तिविशिष्टं परशिवब्रह्म योगेन भक्त्या च पश्यति तदा सः वीतशोकः विगतदुःखो मुक्तो भवति। तथा च

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

परमकारुणिकगुरूपयिष्टयोगप्रसन्नपरमात्मसाक्षात्कार एव मुक्तिहेतुरित्युक्तं भवति। इदमेवोत्तरत्रापि विशदीक्रियते "तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति। नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय।' इति। एवं च पिण्डाण्डे ब्रह्माण्डे च लोके जीवपरमात्मनोरुभयोरप्यवस्थानं, तावतीत्य अमूर्तपरमात्मनः स्थितिं च भगवद्गीता सम्यगाविष्करोति। "द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च। क्षरस्सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते॥ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः। यो लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः॥ यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः। अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तम॥" इति। अत्र निर्दिष्टौ पुरुषौ अङ्गलिङ्गाभिधौ जीवपरमात्मानौ। तयोः जीवः व्यवहारमग्नत्वात् संसारचक्रभ्रमणाच्च क्षर इत्यभिधीयते। अन्यस्तु तदभावात् वशीकृतमायाशक्तिकत्वात् जीवकर्मसाक्षितया देहस्थितोऽपि निर्विकारः अक्षर उच्यते। अपरस्तु परमात्मा एतद्रूपी सन्नपि एतदतीतः लोकमावृत्यापि अतिक्रान्तलोकधर्मा "सत्यात्म प्रणारामं मनआनन्दम्" इत्यादिश्रुतिप्रतिपादितया दिशा सर्वमुक्ताश्रयभूतः, 'प्रपञ्चोपशमं शान्तं शिवमद्वैतं चतुर्थं मन्यन्ते' इति श्रुतिनिर्दिष्टत्रिमूर्त्यतीतपरमशिवाख्यया अमूर्तस्थित्या परिशोभमानः अखण्डलिङ्गं स्थलं इत्यादिव्यवहारयोग्यः संपद्यते। एवं च पिण्डाण्डे देहे, ब्रह्माण्डे विश्वे च परमात्मसान्निध्यात् तत्परिचयेन जीवः दुःखान्मुक्तो भवितुमर्हत्येव। अत एव सिद्धान्तशिखामणिः "जीवदुःखं निरस्यते गुरोर्बोधात्" इति सम्यगुपदिशति। "तदिदं मलकल्पितं" इत्युक्त्वा जीवदुखस्य मूलभूतं आणवादिमलत्रयसंबन्धं च स एव निर्दिशति। एवं च मलपरिकल्पितं दुःखं गुरुबोधाद्विनश्यति। अयमेवाशयः महात्मना बसवार्येणापि "किमर्थमेतद्भवबन्धनं मे विनिन्दनादेव तु जङ्गमस्य। तथैव लिङ्गस्य हि विस्मृतेश्च प्रागेव जन्मान्यभवद्भवाङ्कुरः॥ मया तु जन्मान्तर एव देवो ज्ञायेत चेदद्य कुतः पुनर्भवः" इति सम्यगभिहितम्। एवं परमेश्वरानुभवेन जीवदुःखपरिहारमुक्त्वा

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तस्य बुद्धजीवस्य ज्ञानरूपतया प्रकाशनं 'ज्ञानशक्तिः प्रकाशते' इत्युक्त्या सिद्धान्तशिखामणिरेव स्पष्टं प्रतिपादयति ॥ ७ ॥

एवं परमेश्वरज्ञानमेव मुक्तिहेतुरित्युक्त्वा तादृशज्ञानिनं प्रस्तौति—

ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
यस्तं न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥ ८ ॥

ऋच इति त्रय्या उपलक्षणम् । एवं वेदत्रयवेद्ये अक्षरे नाशरहिते सनातने परमे व्योमन् चिद्रूपे परमाकाशे । कीदृशे परमाकाशे इत्यत्र विवरणं यस्मिन्नित्यादि । यस्मिन्परमाकाशे विश्वे देवाः सर्वे अपि देवाः अधिनिषेदुः आश्रितास्तिष्ठन्ति । सर्वं परमाकाशादिपदवाच्ये परमात्मन्येव तिष्ठति । अत एव सः प्रपञ्चविश्रान्तिभूतं सर्वाधारं स्थलमित्यभिधीयते । सर्वेषां वस्तूनां लयगमनयोराश्रयस्स एव लिङ्गमित्यपि कथ्यते । एवं लिङ्गस्थलाभिधं परमात्मानं यः न वेद स्वहिताय स्वस्मिन्नेव सन्निहितं परमात्मानं यो न जानाति सः ऋचा वेदत्रयेणापि किं करिष्यति । परमात्मज्ञानविहीनस्य वेदाध्ययनं वृथेत्यर्थः । "श्रुत्वापि किं स्यात्पठनाच्च किं स्यात्तथैव किं वा गणनाच्च भूयः । तथैव संख्यानवशाद्धि किन्नु संप्राप्यते दिक्षु विधावनाच्च ॥ त्यक्त्वा तु डोलायनमेव चित्त समाश्रय त्वं गुरुसङ्गमार्यम्"॥ इत्यादिना बसवार्यः परमात्मज्ञानशून्यस्य जीवनमेव निरर्थकमिति सम्यगावेदयति । "कण्ठसूत्रं विना नारी सर्वाभरणभूषिता । आत्मज्ञानविहीनस्य विद्याजालं निरर्थकम्" इत्यभियुक्ता अपि वदन्ति । "स्थाणुरयं भारहरः किलाभूत् अधीत्य वेदं न च वेत्ति योऽर्थम्" इत्याद्यभियुक्तोक्तिर्विश्रुतैव । उक्तमेवाशयं विशदयति य इत्यादिना । य इत् ये तु तत्परमात्मतत्त्वं विदुः त इमे त एत एव समासते सम्यगासते कृतकृत्यास्तिष्ठन्ति । तेषामेव जीवनं सार्थकं संपद्यते । त एव मरणभयविनिर्मुक्ताः नित्यसुखिनो भवितुमर्हन्ति । तेभ्य एव मरणं महानवमीव तृप्तिं शान्तिमात्मविश्वासं च साधयति । परमात्मज्ञानिन एव मरणं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सन्तोषसमारंभः संपद्यते । अन्ये तु सर्वदा मरणभीत्यैव भोगमनुभवन्तः तस्करा इव निवसेयुः । ये तु जीवनयात्रां परमात्मप्रसादरूपेण निर्वहन्ति त एव कृतकृत्यास्सन्तः सत्काले समागतं मृत्युं प्रियातिथिमिव सन्मानयन्तो नित्यानन्दद्वारस्यानावरणात् तं आनन्दमयपरमात्मदृष्ट्यैव प्रीणयन्ति । एतादृशनिर्मलजीवननिर्वाहायैव अयं देहः परमात्म जनास्माकमनुगृहीतः । तत्रात्मकल्याणसाधनाय तिष्ठन्तं परमात्मानं योऽद्य न जानाति सः जीवश्शव एव संपद्यते । एवं जीवः स्वान्तस्स्थितशिवज्ञानादेव बन्धमुक्तो भूत्वा नित्यसुखी भवेदित्याशयं श्वेताश्वतरो महर्षिरत्राविष्करोत्यव्याजप्रेम्णा—

छन्दांसि यज्ञाः क्रतवो व्रतानि भूतं भव्यं यच्च वेदा वदन्ति ।
अस्मान्मायी सृजते विश्वमेतत्तस्मिंश्चान्यो मायया संनिरुद्धः ॥ १० ॥

उक्तस्यैवार्थस्य विवरणमेतत् । छन्दांसि गायत्र्यादिछन्दांसि, यज्ञाः देवयज्ञादयः, क्रतवः ज्योतिष्टोमादयः, व्रतानि चान्द्रायणादीनि, भूतमतीतं, भव्यं भविष्यच्च, किं वहुना यच्च यत्किञ्चित् वेदा वदन्ति प्रतिपादयन्ति एतद्विश्वं एतत्सर्वं मायी मायाया ईश्वरोऽधिपतिर्मायाकोलाहल इति प्रसिद्धः परमात्मा अस्मान् मायापदवाच्यायाः प्रकृत्यपरनामधेयायास्त्रिगुणात्मिकायाः जडशक्तेस्सकाशात् सृजते । तस्मिन् एवं मायावशात् सृष्टे जगति अन्यः परमात्मनो भिन्नः जीवः मायया उक्तमायया चिच्छक्तिसङ्काचरूपया चित्तशक्त्या सन्निरुद्धः सम्यग्बद्धो वर्तते । रज्ज्वा बद्धः पशुरिव त्रिगुणात्मकेन पाशेन वद्धः पशुरयं जीव इति भावः ॥ ९ ॥

मायापदार्थं मायीपदार्थं च स्वयमेव विवृणोति—

मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् ।
तस्यावयवभूतैस्तु व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥ १० ॥

मायां तु चित्रविचित्ररूपिणीं व्यामोहिनीं परमात्मनस्सकाशात्तद्भिनोदाय वहिरागत्यान्ते तस्मिन्नेव विलयनशीलां परमात्मनिष्ठां शक्तिम् । “मं शिवं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

परमं ब्रह्म अयतीति स्वभावतः। मायेति प्रोच्यते लोके ब्रह्मनिष्ठा सनातनी" इत्यभियुक्तोक्त्या सहजतया परमात्मप्रीत्यर्थं जगद्रूपेण परिणम्य सर्वत्र व्यापृतां मायाशक्तिं अद्भुतरचनानैपुण्यवतीं त्रिगुणद्रव्यवतीं प्रकृतिं विद्यात् जानीयात्। एवमेव मायिनं तु मायास्वामिनं च महेश्वरं परमेश्वरं विद्यादित्युत्कर्षः। एतस्य मायापतेरीश्वरस्य भक्तास्तु माहेश्वरा इति कथ्यन्ते। ईश्वरो यस्मिन् प्रसीदति तस्मिन् माया स्वीयां वक्रदृष्टिं न प्रसारयति; किन्तु सा दासीव अनुकूलतया तदीयं लोककल्याणं साधयति। माया यद्यपि दुरवगाह्या दुरतिक्रमा च वर्तते। तथापि यस्य गुरौ देवे च परा भक्तिः तस्य तु माया अनुकूला संपद्यते। "मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते" इति भगवानेवोपदिशति गीतायाम्। एतादृशीं मायां हेयां श्ववद्रहेत् परित्यजेत् य एव सद्भक्तः सः माहेश्वर उच्यते। एवं मायातिरस्कार एव मानवे देवत्वं स्थिरीकरोति; तस्मिन् विद्यमानामासुरीसंपदं दूरीकृत्य दैवीसंपदमभिवर्धयति। एतस्या एव मायायाः सकाशात् परमात्मा जगत्कार्यमनायासेन कारयति। अत एवेदं सर्वं जगत् तस्य मायास्वामिनः परमेश्वरस्य अवयवभूतैरेकदेशभूतैः त्रिमूर्तिभिः सृष्टिस्थितिसंहाराधिकारिभिः व्याप्तं वर्तते। जगति एतदेव खलु कार्यं करणीयम्। प्रथमतः सृष्टिस्तत्तत्प्रारब्धकर्मानुरोधेन, अनन्तरं तत्तत्प्राप्त्यविरोधेन सर्वस्यापि वृत्तिकल्पनाद्रक्षणम्, अन्ते तत्कर्मानुसारेण शान्त्या दुःखेन वा देहवियोगरूपस्संहारः। एतत्त्रितयकार्यनिर्वाहाय परमशिवोऽमूर्तः त्रिमूर्त्याकारेण परिणमते। एते त्रयोऽधिकारिणोऽदृश्या एव जगति सर्वत्र व्याप्तास्सन्तः स्वीयं कार्यं अमूर्तपरमशिवसङ्कल्पानुसारेण निर्वहन्तो वर्तन्ते। अयमेवाशयो मन्त्रेऽस्मिन्नाविष्कृतः। "विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नं एकांशेन स्थितो जगत्" इति गीतायामपि परमात्मा स्वांशैकदेशेन त्रिमूर्त्याकारेण परिणतो भूत्वा जगद्व्यापारं निर्वहन् सर्वमिदं जगत् व्याप्य तिष्ठतीति स्पष्टमेवोक्तम्। "यस्यैकशक्तिशकले सकलस्समाप्तः"

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

इत्यमियुक्तोक्त्या त्रिमूर्त्यादिकं सकलं विश्वं परमात्मशक्तेरेकांश एव पर्यवस्यति। "यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा। तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंऽश-संभवम्॥" इति गीतायां निर्दिष्टं तेज एव परमात्मनिष्ठा शक्तिः। त्रिमूर्तयस्तस्याः शक्तेरंशा एव। तत्कार्यैरेव जगदिदं व्याप्य तिष्ठति॥

लोके उपादानत्वेन प्रतीयमानेषु सर्वत्रापि तदधिष्ठितत्वेन परमात्मैव सर्वेषामुपादानमिति तस्य जगुद्व्यापारलीलावैभवमाह—

यो योनिं योनिमधितिष्ठत्येको यस्मिन्निदं स च वि चैति सर्वम्।
तमीशानं वरदं देवमीड्यं निचाय्येमां शान्तिमत्यन्तमेति॥ ११॥

य एको मायापतिर्महेश्वरः योनिं योनिं तत्तद्वस्तुन उपादानभूतं सर्वम्। वीप्सया सर्वस्यापि क्रोडीकारः। अधितिष्ठति अधिष्ठाय सर्वान्तर्यामितया वर्तते। इदं च सर्वं यस्मिन्महेश्वर एव स वि चैति प्रळयकाले एकीभूय लयं प्राप्नोति। एतेन सृष्टिप्रळयाधारत्वरूपं सर्वोपादानत्वं परमात्मन्येव समन्वेतीत्युक्तं भवति। तं एतादृशं ईशानं शंभुं ईश्वरं सर्वैरपि स्तुत्यं वरदं अभीप्सितसकलसिद्धिदायकं देवं निचाय्य साक्षात्कृत्य इमामत्यन्तं शान्तिं स्वेनानुभूयमानत्वादिमामिति निर्देशः। तादृशीं स्थिरशान्तिं एति प्राप्नोति। सर्वजगत्कारणवस्तुसाक्षात्कारादेव शाश्वतशान्तिरूपा मुक्तिरित्यर्थः॥

एवं परमेश्वरस्य वैभवं प्रतिपादयन् स्वस्य तत्प्राप्त्यनुगुणां शुभां बुद्धिं स एव ददात्विति एतदध्यायारंभ इवात्रापि प्रार्थयते—

यो देवानां प्रभवश्चोद्भवश्च विश्वाधिको रुद्रो महर्षिः।
हिरण्यगर्भं पश्यत जायमानं स नो बुद्ध्या शुभया संयुनक्तु॥

अयं मन्त्रः पूर्वमेव व्याकृतः। 'हिरण्यगर्भं जनयामास पूर्वम्' इति स्थाने "हिरण्यगर्भं पश्यत जायमानम्" इत्येवात्र पूर्वापेक्ष्या विशेषः। पूर्वं जनयामासेति उत्पत्तिः प्रतिपादिता। अत्र तु 'पश्यत' इति कथनात् उत्पत्तिकालीनानुग्रहविषयत्वं तस्य प्रतिपाद्यते॥ १२॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

पुनरपि परमेश्वरस्य ब्रह्मविष्ण्वादिदेवाधिपतित्वं, सर्वलोकाधारत्वं सर्वाश्रयत्वं च वदन् तत्सेवामपि स्वस्याशंसते—

यो देवानामधिपो यस्मिन् लोका अधिश्रिताः ।
य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १३ ॥

यः प्रकृतः परमेश्वरः देवानां चतुर्मुखादीनां सर्वेषां देवानां अधिपः स्वामी । यस्मिन् उक्तपरमेश्वरे लोकाः चतुर्दश भुवनान्यपि अधिश्रिताः । यः परमेश्वरः अस्य द्विपदः । चतुष्पदश्च पशोः ईशे ईष्टे नियामको भवति । अत्र चतुष्पात्पशवः गवादयः ; द्विपात्पशवो मनुष्याः । एवं च गवाद्यपेक्षया मनुष्यस्यात्यन्तं श्रेष्ठत्वेऽपि संसारित्वसामान्याकारेण उभयोर्नात्यन्तं भेदः । अनया दृष्ट्यापि न महान् भेद इति सूचनाय द्विपाच्चतुष्पात्पशुत्वेन निर्देशः । एतेन परमेश्वरस्य पशुपतित्वं व्याख्यातं भवति । य एतादृशः तादृशाय कस्मै आनन्दरूपाय । कं इति सुखस्य नाम । देवाय परमेश्वराय हविषा पूजासाधनद्रव्येण हविरादिना विधेम परिचरेम । देहे विराजमानाय इष्टप्राणलिङ्गरूपाय महादेवाय रूपरुचितृप्त्याख्यं पदार्थत्रयं भक्त्या समर्पयन्तः तेन सहैव सुखं वसेम । तद्भुक्तशेषं प्रसादरूपेण भुञ्जानाः तृप्ताः शांताश्च भवेम ॥

पुनः पुनरादरात्परमात्मज्ञानस्यैव मुक्तिहेतुत्वमाह—

सूक्ष्मातिसूक्ष्मं कलिलस्य मध्ये विश्वस्य स्रष्टारमनेकरूपम् ।
विश्वस्यैकं परिवेष्टितारं ज्ञात्वा शिवं शान्तिमत्यन्तमेति ॥ १४ ॥

सूक्ष्मातिसूक्ष्मं सूक्ष्मेभ्योऽत्यन्तसूक्ष्मं 'अणोरणीयान्' इति परमात्मा श्रूयते खलु । कलिलस्य कारणभूतस्य । कारणकार्ययोर्मध्यावस्था कलिलमित्युच्यते । तस्य मध्ये अन्तर्विद्यमानं तत् विश्वस्य जगतः स्रष्टारं अत एव अनेकरूपं कारणकार्यकलिलाद्यनेकरूपं एकमद्वितीयं, विश्वस्य जगतः परिवेष्टितारं व्याप्तारं सर्वव्यापकमित्यर्थः । एतादृशं शिवं सर्वमङ्गलकरं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

मूर्तामूर्तरूपिणं परमशिवं ज्ञात्वा साक्षात्कृत्य। अत्यन्तं पुनर्निवृत्तिरहितां शांतिं मोक्षरूपां आत्यन्तिकदुःखनिवृत्त्यात्मिकां परां शान्तिं एति प्राप्नोति॥

एवं शिवस्य कारणकार्यावस्थारूपत्वमुक्त्वा मध्यकाले चेतनाचेतनात्मकस्य जगतोऽस्य रक्षकोऽपि स एवेत्याह——

स एव काले भुवनस्य गोप्ता विश्वाधिपः सर्वभूतेषु गूढः।
यस्मिन्युक्ता ब्रह्मर्षयो देवताश्च तमेवं ज्ञात्वा मृत्युपाशांश्छिनत्ति॥

काले तत्तत्काले भुवनस्य जगतः स एव परमशिवः गोप्ता रक्षकः। एवं विश्वाधिपः विश्वस्य समस्तस्य जगतोऽधिपः। "पतिं विश्वस्यात्मेश्वरं शाश्वतं शिवमच्युतम्"। इति हि श्रूयते। एतादृशोऽपि सन् सर्वभूतेषु गूढः प्राणिनां देहे अज्ञाततया वर्तमानोऽपि सः सर्वैर्न गृह्यते। यस्मिन्नेतादृशे शिवे परमात्मनि ब्रह्मर्षयः सनकादयः देवताश्च चतुर्मुखादयश्च युक्ताः समायुक्ताः आश्रिता वर्तन्ते। तमेतादृशं शिवं एवं ज्ञात्वा एतादृशमहामहिमविशिष्टं ज्ञात्वा साक्षात्कृत्य मृत्युपाशान् मृत्युरविद्यातमोरूपादयो बहुविधाः पाशा बन्धाः। तान् छिनत्ति साधकः। एवं चात्र महामहिमत्वादिविशेषविशिष्टब्रह्मज्ञानस्यैव अविद्यानाशकत्वकथनान् सविशेषज्ञानमेव मुक्तिहेतुः ; न तु निर्विशेषज्ञानमिति स्पष्टीकृतम्। तेन निर्विशेषब्रह्मवादो निरस्तो भवति॥

पुनः पुनः परमात्मनो दुर्ज्ञेयत्वस्य तथापि तद्ज्ञानस्यैव मुक्तिहेतुत्वस्य च कथनेन मुमुक्षोर्ब्रह्मज्ञानार्थप्रवृत्तौ जागरूकतयाऽवस्थातव्यमित्यभिप्रायेण परमात्मज्ञानावाप्तये स्फूर्तिमुत्पादयति——

घृतात्परं मण्डमिवातिसूक्ष्मं ज्ञात्वा शिवं सर्वभूतेषु गूढम्।
विश्वस्यैकं परिवेष्टितारं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः॥ १६॥

घृतात्परं घृतोपरि विद्यमानं मण्डमिव सारमिव अतिसूक्ष्ममत्यन्तदुर्ज्ञेयं अथापि सर्वभूतेषु सर्वप्राणिषु गूढं गोप्यतया वर्तमानम्। सर्वत्र वर्तमानोऽपि

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

दुर्ज्ञेय इति वैचित्र्यमुच्यते। एकं विश्वस्य परिवेष्टितारं सर्वव्यापकं शिवं महादेवं ज्ञात्वा साक्षात्कृत्य सर्वपाशैः शक्तिसंकोचरूपेभ्य आणवमायेय-कार्मिकेभ्यः मलपाशेभ्यः मुच्यते विमुक्तो भवति साधकः ॥ १६ ॥

'सर्वभूतेषु गूढं' इत्युक्तमेवाशायं पुनः स्पष्टयति—

एष देवो विश्वकर्मा महात्मा सदा जनानां हृदये सन्निविष्टः ।
हृदा मनीषा मनसाऽभिक्लृप्तो य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥

विश्वकर्मा विश्वं समस्तमपि कार्यं सृष्टिस्थितिलयादिरूपं कर्म यस्य सः विश्वकर्मा सर्वस्यापि जगतः परमकारणभूत इत्यर्थः। अत एव महात्मा अनिर्वचनीयमहामहिमविशिष्टस्वरूपः एष देवः शिवः परमात्मा जनानां अस्मदादीनां सर्वेषामपि हृदये हृदयगुहायां सदा सर्वस्मिन्नपि काले सन्निविष्टः सम्यक् एकक्षणवियोगमन्तरा निविष्टस्सन्निहितो वर्तते। तमेतादृशं हृदा मनसा हरतीति हृत् संसारपाशच्छेदनसमर्थम्। तेन मनसा विषयविमुखेन मनसा, तादृश्या मनीषा मनीषया बुध्या च। "मन एव मनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः। बन्धाय विषयासङ्गि मुक्त्यै निर्विषयं मनः" इति ह्युच्यते। एतादृश-विषयविमुखा बुद्धिः मनश्च यस्य स्तः तस्यैव साधकस्य सः सुलभः संपद्यते। एतादृशेन मनसा अभिक्लृप्तः प्रकाशितः सः अनुभूयते। ये एतत् एतत्तत्त्वं एतद्रहस्यं विदुस्तेऽपि क्रमशस्तदुपासनादिषूपायेषु प्रवृत्ताः अमृता भवन्ति मुक्ता भवन्ति; तत्साक्षात्कारेणमृत्युपाशाद्विमुच्यन्ते। एवं च एतादृशमार्गपरिचयः सर्वेषांच साधकानां निर्मलान्तःकरणानां प्रवृत्त्यर्थं तत्र तत्रोपदिश्यते॥ तदवगम्य साधकाः स्वीयहृदय एव सहजतया प्रकाशमानं महालिङ्गं विज्ञाय तेन सह मिळित्वा तृप्त्या निर्लिप्ततया च लोके व्यवहरन्तस्सुखेन वसेयुरिति महर्षिर्निरीक्षते ॥ १७ ॥

एवं सर्वजगत्कारणस्य परमेश्वरस्य सर्वजगदादिकालेऽप्यवस्थानकथनेन सनातनत्वं सदा निर्विकारतया वर्तमानत्वं चाह—

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

यदा तमस्तन्न दिवा न रात्रिर्न सन्न चासन् शिव एव केवलः ।
तदक्षरं तत्सवितुर्वरेण्यं प्रज्ञा च तस्मात्प्रसृता पुराणी ॥ १८ ॥

यदा यस्मिन्काले तत् तादृशमनिर्वचनीयं तमः अन्धकार एवासीत् सूर्यादीनामपि तत्रैव सूक्ष्मरूपतया विलीनानामनन्तर एव सृष्टिः । अतस्तदानीं तम एव सर्वत्र व्यापृतमासीत् । इयमेव महाप्रळयस्यावस्था । तदानीं तमोव्याप्त्या न दिवा नापि रात्रिरिति दिवारात्रिविभागोऽपि नासीत् । तस्मादेव कारणात्तदानीं सदपि नासीत्, असदपि नासीत् । सदसद्व्यवहारोऽपि हि सृष्ट्यनन्तरकालिक एव । अतस्तदपि नासीदेव । किंतु सच्चिदानन्दरूपः शिव एव आसीत्तदानीम् । सदसद्द्वयस्यापि मूलभूते शिव एव अव्यक्तदशायां अवस्थितत्वात् प्रळये केवलः शिव एव अद्वितीयो विराजते । इमं शिवं सिद्धान्तशिखामणिरेवं निर्दिशति "अस्ति सच्चित्सुखाकारमलक्षणपदास्पदम् । निर्विकल्पं निराकारं निरस्ताशेषविप्लवम् ॥ शिवरुद्रमहादेवभवादिपदसंज्ञितम् । अद्वितीयमनिर्देश्यं परं ब्रह्म सनातनम् ॥" इतिं ।(परि.२–३.६) अयमेव शिवोऽत्र परब्रह्म इति निर्दिश्यते । तत् एतादृशस्वरूपमेव अक्षरं अक्षरपदवाच्यम् । तच्च सवितुरादित्यादेरपि प्रकाशकत्वात् वरणीयम् । "यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् । यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकम् " ॥ इति गीतायामादित्यतेजसः परमात्मसंबन्धित्वमुक्तम् । 'कोटिसूर्यप्रतीकाशं चन्द्रकोटिसमप्रभम् ' इत्यादिना सिद्धांतशिखामणिः परमात्मप्रकाशं प्रशंसते । अत्रापि वक्ष्यति ' न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः । तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥ " इति । एतादृशमहाप्रकशरूपात् शिवात् पुराणी प्राक्तना प्रज्ञा आदिमवाक्यजा बुद्धिः प्रसृता उत्पन्ना । सर्वव्यवस्थापिनी विमर्शाख्या प्रज्ञाशक्तिः जगत्सृष्टेः प्राक् शिवादेवाविरासीत् । " यथा चन्द्रे स्थिरा ज्योत्स्ना विश्ववस्तुप्रकाशिनी । तथा शक्तिर्विमर्शाख्या प्रकाशे ब्रह्मणि स्थिरा " ॥ इति परमात्मनिष्ठायाः शक्तेः स्थैर्यं नित्यत्वं च प्रकटयति

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सिद्धांतशिखामणिः । इयमेव प्राणरूपा शक्तिः जगन्निर्माणनिरताय शिवाय सहकर्तुं तदानीं प्रज्ञारूपेण प्रकटयति । अत एव शिवः सर्वेषां मार्गदर्शकः प्रथमोपदेष्टेति परिकीर्त्यते । "अध्यवोच दधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्" इति रुद्राध्याये च परमात्मनः प्रथमोपदेशकत्वं श्रूयते । "यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै" इति ह्युक्तमेवास्यामेवोपनिषदि ॥ १८॥

किमधिकोक्त्या ? तादृशमहाप्रकाशरूपमन्यद्वस्तु नास्त्येवेत्याह--

नैनमूर्ध्वं न तिर्यञ्चं न मध्यं परिजग्रभत् ।
न तस्य प्रतिमा अस्ति यस्य नाम महद्यशः ॥ १९ ॥

एनं उक्तपरमात्मानं ऊर्ध्वं न कश्चित् परिजग्रभत् परिग्रहीतुं समर्थः अभवत् । तिर्यञ्चं न कश्चित् परिजग्रभत्कदापि । मध्यंच न कश्चिदपि इयता कालेन परिजग्रभत् । एवं सर्वव्यापकस्यानन्तस्य तस्य ऊर्ध्वाधोमध्यभागानामभावात् तद्ग्रहणं न केनापि कर्तुं शक्यम् । आद्यन्तरहितं परशिवं ज्ञातुं न कोऽपि प्रभवेत् । "पुरुष एवेदं सर्वम् । यद्भूतं यच्च भव्यम् ।" "एतावानस्य महिमा" । "पादोऽस्य विश्वा भूतानि । त्रिपादस्यामृतं दिवि ।" इत्यादिना परमपुरुषरूपस्य परमशिवस्य महिमातिशयप्रशंसा पुरुषसूक्ते श्रूयते । यस्य एतादृशमहामहिमातिशयस्य महता वैभवेन विराजमानस्य परमेश्वरस्य नाम अभिधानं महत् सर्वत्र परिपूर्णं यशः कीर्तिर्न केनापि ग्रहीतुं शक्यते, अथापि तन्नाम तु सर्वेऽपि साधकाः सर्वत्र गृह्णन्ति । तस्यैतादृशस्य परमात्मनः प्रतिमा सादृश्यं नास्त्येव । यः ग्रहीतुमशक्योऽपि स्वकीर्त्या सर्वप्रसिद्धो विराजते तादृशस्य सादृश्यं लोके नास्त्येवेत्यर्थः ॥

एतादृशस्य नित्यसुन्दरस्य महामहिमशालिनः सर्वकारणस्य योगिश्रेष्ठस्य सर्वाधिष्ठानस्य च परमेश्वरस्य अवगमः कथं स्यादित्यत आह--

न सन्दृशे तिष्ठति रूपमस्य न चक्षुषा पश्यति कश्चनैनम् ।
हृदा हृदिस्थं मनसा य एनमेवं विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥ २० ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अस्य अमूर्तपरमेश्वरस्य रूपं स्वरूपं सन्दृशे चक्षुरादिभिर्ग्रहणयोग्यतायां न तिष्ठते। रूपादिशून्यत्वात् चक्षुरादिग्राह्यो न भवत्येव सः। अत एव कश्चन यः कोऽपि एनं परमात्मानं चक्षुषा चक्षुरादीन्द्रियेण न पश्यत्येव। तर्हि कथं तत्साक्षात्कारो लभ्येत साधकैरिति चेदाह हृदेति। हृदिस्थं स्वहृदयगतं एनं परमात्मानं ये हृदा सर्वपापहरणसमर्थेन परिशुद्धेनेति यावत्। मनसा एवं विदुः उक्तप्रकारेण जानन्ति ते अमृताः पाशमुक्ताः नित्यतृप्ताः नित्यसुखिनस्संपद्यन्ते ॥ २० ॥

अथ शिवस्य प्रसादादेवास्माकं इष्टप्राप्तिरनिष्टनिवृत्तिरिति तमेव स्तौति—

अजात इत्येव कश्चिद्भीरुः प्रपद्यते।
रुद्र यते दक्षिणं मुखं तेन मां पाहि नित्यम् ॥ २१ ॥

'इति' शब्दो हेतुवाचकः। अजात इति अजातत्वहेतोः लोके-दृश्यमानं सर्वमन्यद्धि जातम्। 'जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः' इति गीता वदति शिवस्तु अजातः अत एवामृतश्च इति हेतोः कश्चद्भीरुः संसारदुःखात् भीतः। कश्चिदेव तं प्रपद्यते; न तु सर्वे मानवाः। हे रुद्र, यत् ते दक्षिणं मुखं दक्षिणस्यां दिशि वर्तमानं मुखमस्ति तेन मां पाहि सर्वदा रक्ष। तदेव अघोरं पावनं सर्वहितावहं मुखमिति यजुर्वेदे श्रूयते। भीकरां दृष्टिं परिहाय सौम्यया दृष्ट्या भक्ताननुग्रहीतुं प्रार्थयतेऽस्मिन्मन्त्रे श्वेताश्वतरो महर्षिः॥

मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे ॥२२॥

मा रीरिष इत्येतत्सर्वत्रान्वेति। रेषणं मरणं मा कार्षीरित्यर्थः। नः अस्माकं तोके पुत्रे तनये प्रपौत्रे आयुषि नः अश्वेषु गवादिधनेषु मा रीरिषः विनाशं मा कार्षीरित्यर्थः। ये च नो वीराः समर्था भृत्याः तान् हे रुद्र भवरोगपरिहारक प्रथमभिषक्, भामितः कुपितस्सन् मा वधीः मा विनाशय। हविष्मन्तः हविषा युक्ताः यष्टार इति यावत्। वयं सदमित्

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सदैव त्वा त्वां हवामहे पूजयामः । अतस्त्वमस्मान् अस्मदादींश्च सर्वान् मा हिंस सदा रक्षेत्यर्थः ॥ २२ ॥

पञ्चमाध्यायः

चतुर्थाध्यायोक्तर्थस्यैव विशदीकरणाय पञ्चमाध्याय आरभ्यते—

द्वे अक्षरे ब्रह्मपरे त्वनन्ते विद्याविद्ये निहिते यत्र गूढे ।
क्षरं त्वविद्या ह्यमृतं तु विद्या विद्याविद्ये ईशते यस्तु सोऽन्यः ॥

द्वे विद्याविद्ये यत्र यस्मिन् अक्षरे निर्विकारे अनन्ते देशतः कालतः वस्तुतश्च परिच्छेदरहिते ब्रह्मपरे परब्रह्मणि । गुढेऽतिरहस्ये यथातथा निहिते स्थापिते परशिवब्रह्मैव आश्रित्य विराजमाने इत्यर्थः । विद्याविद्याशब्दार्थं श्रुतिरेव स्वयं प्रदर्शयति-क्षरमित्यादिना । क्षरं क्षरणहेतुरविद्या । अमृतत्वहेतुर्विद्या । तथा च संसारबन्धहेतुरविद्या ; संसारविमोचनहेतुर्विद्येत्यर्थः । शिवयोगबोधकानि आत्मपोषकानि शास्त्राणि विद्याशब्देन प्रोच्यन्ते ; यतस्तेनैव पाशो विमुच्येत । देहाभिमानवर्धकानि भोगैकप्रेरकाणि शास्त्राणि त्वविद्याशब्देन निर्दिश्यन्ते । भगवदाराधने मन-इन्द्रियादेर्जीवस्य च भगवद्रूपतया परिणमनं बोधयन्ति यानि अध्यात्मशास्त्राणि तान्येव विद्यायां संगृह्यन्ते । तत्परिचयेनैव मानवः शिवो भवति । एतादृशं सामर्थ्यं शरणवचने सम्यग्विराजते । तदीयं वचनं वर्धिष्णूनां सर्वेषामपि श्रेयोवहं खलु । "स्वदेहमेवोपवनं विधाय मनःखनित्रेण च तं खनित्वा । भ्रान्तिं समूलां परिहाय चित्ते संसारलोष्टं विनिभिद्य युक्त्या ॥ स्वान्ते निखन्या परमात्मबीजं वाप्यास्सहस्रारसमाह्वयायाः । प्राणाख्ययन्त्रादुदकं सुषुम्नया निषिच्य सम्यक्परिपोषितं मया । पञ्चैव गावो नहि कुर्युरत्र विनाशमित्येव

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

विचिन्त्य भक्त्या । क्षमासमत्वाख्यवृत्तिं विधाय तत्रावधानेन तदेव सस्यं ॥ गुहेश्वर त्वत्कृपया व्यवर्धयं ततो हि सर्वो भवतो विलासः ॥" इत्यल्लमप्रभुस्त्वेनाचरितां ब्रह्मबोधिकां विद्यामुपदिशति । तथैव सिद्धरामनामा शिवयोगीश्वरः स्वदृष्टान्तेनाध्यात्मविद्यायाः स्वरूपमेवं निर्दिशति । "चित्त मदीयं शृणुताद्वचोऽधुना शिवं समाहूय गुरो शिवेति । तथा सकृत्पूजनतशिवस्य शिवो भव त्वं शिवभावनायाः ॥ सकृत्समाहूय पते हरेति भक्त्या समभ्यर्च्य हरो भव त्वम् । लिङ्गं समाहूय तदीयनाम्ना चिद्रूपमेतं गुरुमल्लिकार्जुनम् ॥ सकृत्समभ्यर्च्य भवं वितीर्य त्वमेव लिङ्गं भव चित्त नित्यम् ॥" इति । एतादृशानि अध्यात्मतत्त्वबोधकानि अक्षरामृतपदवाच्यानि शास्त्राणि विद्या इति परिगणितानि । इतरत्सर्वमविद्यैव । इयमत्र विवेचना कर्तव्या ॥ १ ॥

"कः विद्याविद्ये ईशते" इत्यत्र पञ्चभिर्मन्त्रैरुत्तरं विवृणोति—

यो योनिं योनिमधिनिष्ठत्येको विश्वानि रूपाणि योनीश्च सर्वाः ।
ऋषिं प्रसूतं कपिलं यस्तमग्रे ज्ञानैर्बिभर्ति जायमानं च पश्येत् ॥ २ ॥

यः एको द्वितीयः योनिं योनिं कारणभूतं सर्वं वस्तुजातं अधितिष्ठति अधिष्ठाय वर्तते स एव सर्वत्र वर्तमानः कारणमित्यर्थः । अत एव विश्वानि रूपाणि अनेकाकारवन्ति विलक्षणतया परिदृश्यमानानि । सर्वाश्च योनीः स एवाधितिष्ठति । यः परमेश्वरः तं सुप्रसिद्धं कपिलं ऋषिं जायमानमुत्पद्यमानं पश्येदपश्यत्; तथैव तादृशजायमानदर्शनफलतया प्रसूतं जातं अग्रे अग्रेऽपि काले ज्ञानैः तत्त्वज्ञानैर्बिभर्ति बभार । जायमानकालिकपरमेश्वरानुग्रहादेव चेतनानां तत्त्वज्ञानमुत्पद्येतेत्यनेन सूच्यते । ये तु तादृशानुग्रहविदूरास्ते तावत्तत्त्वज्ञानविमुखा ऐहिकपुरुषार्थप्रवणाः पुनः पुनः संसारमेव प्राप्नुयुरित्यर्थः ॥

एकैकं जालं बहुधा विकुर्वन्नस्मिन्क्षेत्रे संहरत्येष देवः ।
भूयः सृष्ट्वा पतयस्तथेशः सर्वाधिपत्यं कुरुते महात्मा ॥ ३ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

एष देवः परमेश्वरः जालं बन्धमेकैकं प्रत्येकं प्रत्येकं बहुधा अनेकप्रकारेण विकुर्वन् तान् चेतनान् अस्मिन्क्षेत्रे अस्यामेव कर्मभूमौ संहरते कर्मभूमिमतीत्य गन्तुं यथा शक्तिर्न स्यात्तथा कुरुते। ये तु जायमानकालिकपरमेश्वरानुग्रहहीनास्ते हि बुद्धिव्यामोहकेषु जालरूपेषु विचित्रबन्धेषु पतिताः, तदतीत्य गन्तुमेवासमर्थाः सदा संसारिण एव भवन्तीत्यर्थः। किं बहुना! लोकाधिपतित्वेन प्रसिद्धा अपि इन्द्रादयस्तेनैव सृष्टाः तद्वशङ्गता एव वर्तन्त इत्याह भूयश्चेति। भूयश्च प्रत्युत महात्मा महामहिमविशिष्ट ईशः परमेश्वरः पतयो लोकपालानपि इन्द्रादिस्थानान्यपि तदाधीनान्यपि बन्धरूपाणि हेयान्येवत्यर्थः। "त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापाः यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते। ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति॥" इति स्वर्गादेरपि नश्वरत्वं भगवता स्पष्टमुक्तम्। महात्मा बसवार्यः मानवस्याभीप्सितं स्थानं जगदाकर्षकतया निर्दिशति "नैवाभिकांक्षे कमलोद्भवस्य स्थानं न विष्णोः पदवीमपीह। तथैव शंभोः पदवीमथान्यां न कामये सङ्गमदेव नित्यम्॥ त्वद्भक्तपादार्चनसक्तभृत्यस्थानं तु कांक्षे नियमेन देहि॥" इति। एवमिहैव अमृतानुभवाय यद्विहितं तदेव वर्धिष्णुभिर्विचिन्त्यानुष्ठेयमित्याशयः॥

सर्वा दिश ऊर्ध्वमधश्च तिर्यक्प्रकाशयन्भ्राजते यद्वनड्वान्।
एवं स देवो भगवान्वरेण्यो योनिस्वभावान्यधितिष्ठत्येकः॥ ४॥

परमशिवस्य सर्वव्याप्तिं पुनर्विविच्य निर्दिशति। अनड्वान् आदित्यः सर्वा दिशः प्राच्याद्या दशदिशोऽपि ऊर्ध्वं अधश्च तिर्यक्च प्रकाशयन् यदु-यद्वत् भ्राजते प्रकाशते एवं स देवस्सर्वत्र द्योतमानो वरेण्यस्सर्वश्रेष्ठो भगवान् परमेश्वर एक एव योनिस्वभावान् जगत्कारणभूतान् पृथिव्यादीन् पदार्थान् अधितिष्ठति नियमयंस्तिष्ठति। इमामेव परमात्मनः सर्वव्याप्तिं शरणगीता एवं निर्दिशति। तत्र बसवार्यस्स्वानुभवपूर्वकमेवं वदति। "यत्र यत्र च दृशं प्रहिणोति तत्र तत्र परिपश्यति स त्वाम्। यच्च यच्च नयनाभिमुखं सत् सर्वमेव

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

भवतः खलु रूपम् ॥" इति। यदेवात्र परिदृश्यते तत्सर्वमपि परमात्मनो रूपमेव। स च अमूर्तः मूर्तश्च वर्तत इति श्रूयते। मूर्तरूपोऽपि सः दिव्यमूर्तोऽदिव्यमूर्तश्चेति द्विविधोऽस्ति। दिव्यमूर्तश्च सः शिव इति त्रिमूर्तयश्चेति च प्रसिद्धः। इतरे अग्न्यादित्यादयस्सर्वेऽपि तस्या दिव्यांश एव मूर्तयः। पृथिव्याद्याः पञ्चापि जगति सर्वत्र पञ्चलिङ्गात्मकतया व्याप्य जनैरर्चनादिकं स्वीकुर्वन्ति। कांचीपुरे पार्थिमलिङ्गं, जंबूक्षेत्रे अपूलिङ्गं, तिरुवण्णामलक्षेत्रे तेजोलिङ्गं, काळहस्तिक्षेत्रे वायुलिङ्गं, चिदंबरे आकाशलिङ्गं, एवं रीत्या परमात्मन अदिव्या मूर्तयः प्राकृताः पञ्चलिङ्गात्मकतया प्रतिष्ठिताः लोककल्याणमद्भुतया रीत्या निर्वहन्तीति जगत्प्रसिद्धमेव। पार्थिवलिङ्गानि तु सर्वत्र दृश्यन्ते। तथापि जलमेव केवलं लिङ्गाकारेण यत्परिदृश्यते जंबूक्षेत्रे तदेव परमात्मनो वैशिष्ट्यम्। तथैव इतरक्षेत्रेषु तेजो वायुरकाशश्च लिङ्गरूपेणैव सन्दृश्यन्ते। अयमपि तस्य भक्तानुग्रहलीलायां महान् विशेष इति परिगण्यते। अयमेवाशयः पुनर्विव्रियते शरणगीतायाम्। "मर्त्यो हि लोकः परमेश्वरस्य लीलाविनोदाय विनिर्मितं गृहम्" इति शरणाश्च विश्वं परमात्मन आवासभूमिं भावयन्ति। "ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्" इति श्रुतिरपि परमेश्वरस्य सर्वत्रावस्थितिं स्पष्टयति। अतो विवेकिभिस्सर्वत्र शिवभावना कर्तव्या ॥ ४ ॥

यश्च स्वभावं पचति विश्वयोनिः पाच्यांश्च सर्वान् परिणामयेद्यः।
सर्वमेतद्विश्वमधितिष्ठत्येको गुणांश्च सर्वान् विनियोजयेद्यः ॥ ५ ॥

पुनः परमात्मनः सर्वव्याप्तिमेव विवृणोति। विश्वयोनिः जगदुपादानभूतः परमेश्वरः यच्च यं च। अत्र नपुंसकलिङ्गप्रयोगश्छान्दसः। स्वभावं पृथिव्यादिषु भूतेषु सर्वेष्वपि पचति निष्पादयति। पृथिव्यादिषु जगत्कारणत्वाय यादृशयादृशशक्तिविशेषः आवश्यकस्तादृशमेव तत्र तत्र आदधाति। पृथिव्यां धारणशक्तिः, जले आप्यायनशक्तिः, तेजसि दाहकशक्तिः एवं रीत्या जगत्सृष्टेः रक्षणाय च यावन् शक्तिविशेष अपेक्ष्यते तावन्तं तत्र तत्र

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

निक्षिपति स एक एव परमेश्वरः। सर्वेषां पदार्थानां धारणाय सामर्थ्यं पृथिव्यामावश्यकमिति सर्वानुभवसिद्धमेव। तथैव इतरभूतेष्वपि तत्तन्निर्वर्त्यकार्यानुकूला काचन शक्तिर्जगत्कल्याणाय तत्र तत्र परमात्मनैवानुगृहीता विलसति। एवं पाच्यान् जगन्निर्माणादिकार्यनिर्वाहाय कर्मभूतान् तान् सर्वान् यः परिणामयेत् तत्तत्कार्यात्मना परिणामयेत्। पञ्चभूतेषु परस्परसंयोगेन अनेकविधपदार्थरूपतया परिणमनं च परमात्मैव संपादयति। एवं पञ्चभूतानि स्वयमेव स्वस्माद्बहिः प्रकाश्य, तेषु असाधारणं वैशिष्ट्यं निधाय तेषां मिथस्संयोगेन विलक्षणवस्तुजातान्युत्पादयन् परमात्मा जगन्नाटकलीलां निर्वहन् विराजते। एवं स एक एव सर्वमेतत् परिदृश्यमानं विश्वं जगत् अधितिष्ठति नियमयति। अतश्च " शिव एव जगत्सर्वं शिवादन्यन्न विद्यते " इति श्रीरेणुकाचार्या अगस्त्यमहर्षये यदुपदिष्टवन्तः प्राक्तन एव काले तत्समञ्जसमेव भाति। एवं ज्ञानिनस्सर्वत्र शिवमेव पश्यन्तस्समदृष्ट्या सर्वान् शिवभावनयैव प्रीणयन्ति। शरणगीता परमात्मनो निष्पक्षपातदृष्ट्या सर्वत्रावस्थानमेवं वर्णयति। "ग्रामस्य बाह्यान्तरभेदमात्रादाकाशभेदः किमु सत्य एषः। जलेऽप्यभेदः परिदृष्ट एव शौचस्य चैवाचमनस्य लोके॥ आत्मस्वरूपावगमस्तु येषां तेषां कुले भेदविदेव नास्ति। षड्दर्शनज्ञानजमुक्तिलभ्यं फलं द्वितीयं न च दृश्यते हि॥ येनैव दृष्टं परमेशरूपं तस्यैव निष्ठा न च सद्द्वितीया॥" इति। एवं च परमेश्वरस्तु पञ्चतत्त्वात्मके प्रपञ्चे एकैकस्मिन्नपि वस्तुनि स्वयमेव अवस्थित्य स्वीयैश्च सत्त्वरजस्तमोगुणैरेव सर्वमपि व्यवहारमनायासेनैव निर्वाहयन् स्वयं लीलानाटकसूत्रधारी विराजते। अयमेवाशयोऽत्राभिव्यज्यते। परमात्मन एवं पञ्चभूतात्मना परिणमनमात्रमेव न केवलं लीलेति परिगणनीयं किन्तु सः सर्वान्गुणानपि तत्कार्यनिर्वाहाय नियोजयति। यस्तु परमेश्वरस्सर्वान् गुणांश्च सत्त्वरजस्तमोरूपान् विनियोजयेत् विशेषेण नियोजयेत् कार्यनिर्वाहाय व्यवस्थापयेत्। एवं सत्त्वरजस्तमोगुणानामपि स एव नियामक इत्याशयोऽ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

स्पष्टीक्रीयते। एवं च जगति सर्वत्र परमात्मनस्समदृष्ट्या अवस्थानं शरणगीता हृदयङ्गमया रीत्या सोदाहरणं निरूपयति। "एकैव भूमिः परिदृश्यते हि शिवालयस्य श्वपचालयस्य। ग्रामस्य मध्ये द्विजवासभूमिः ग्रामाद्बहिश्च श्वपचस्य भूमिः॥ किमेवमस्ति प्रविभाग एषः त्वां सर्वतो दृष्टवतो जनस्य। अन्तर्धिभेदात्खलु नामभेदः तन्नाशकालेऽन्तरबाह्ययोर्न॥ भेदस्समस्तीति विभावयन्तः सर्वत्र पश्येम भवद्विभूतिम्।" इति। एवं सर्वत्र परमात्मविभूत्यात्मकस्य प्रकाशस्यावस्थानं सम्यगवलोकयन्ति ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः। परमात्मैव सर्वत्र स्थित्वा स्वीयगुणैः सर्वं कारयतीति विदित्वा विवेकिनस्सर्वत्र शिवमेव पश्येयुरिति महर्षिरत्र सूचयति॥ ५॥

तद्वेदगुह्योपनिषत्सु गूढं तद्ब्रह्मा वेदते ब्रह्मयोनिम्।
ये पूर्वदेवा ऋषयश्च तद्विदुस्ते तन्मया अमृता वै बभूवुः॥ ६॥

य एव सर्वं विनियोजयेत् तद्वस्तु तादृशः परमशिवः वेदगुह्योपनिषत्सु वेदेषु या गुह्याः परमरहस्यभूता उपनिषदः तासु गूढं निगूढतया विराजत इत्यर्थः। "जले यथा गूढतमोऽस्ति वह्नी रसश्च सस्येषु यथा निबद्धः। गन्धश्च पुष्पेषु यथा निरूढस्तथैव जीवेषु परो निगूढः॥ बालासु सौदार्दमिवास्ति गूढं महेश्वरस्सर्वगतोऽपि गुप्तः॥" इति भगवान् बसवार्यः परमात्मनो गूढतया सर्वत्रावस्थितिं सदृष्टान्तं विवृणोति। एवं योनिं सर्वकारणभूतं तत् ब्रह्मा चतुर्मुखब्रह्मैव वेदते जानाति। नाल्पप्रज्ञोऽन्यः कश्चित् परब्रह्म ज्ञातुं शक्नुयात्। स्वीयज्ञानशक्तेः प्रभावात् स एव परमात्मानुग्रहेण तत्स्वरूपं वेत्तुं शक्नोति। अत एवामूर्तस्य परमशिवस्य दिव्यमूर्तेन चतुर्मुखेन, तथैव क्रियाशक्तिपरिणामरूपेण नारायणेन, तथैव ज्ञानक्रियासमन्वयात्मकेन कालरुद्रेण च परस्परं भेदो नास्तीति विज्ञायतेऽनुभविभिः। न केवलं चतुर्मुख एव किन्तु ये च पूर्वदेवा पूर्वं विद्यमाना इन्द्रादयो देवा, ऋषयश्च वामदेवादयोऽपि तत्परशिवब्रह्म जगद्व्यापकमखण्डलिङ्गरूपिणं विदुस्ते वै तेऽपि

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तन्मया ब्रह्ममया अमृता अमरणधर्माणो बभूवुः। परशिवब्रह्ममया एव बभूवुरित्यर्थः। "ब्रह्मवित् ब्रह्मैव भवति" इति भगवती श्रुतिरेव उपदिशति॥

गुणान्वयो यः फलकर्मकर्ता कृतस्य तस्यैव स चोपभुक्ता।
सः विश्वरूपस्त्रिगुणस्त्रिवर्त्मा प्राणाधिपः संचरति स्वकर्मभिः ॥ ७॥

एवं षड्भिर्मन्त्रैः परशिवब्रह्मतत्त्वं निरूप्याधुना षड्भिः जीवात्मस्वरूपं निरूपयति। सः त्रिगुणास्तदन्वयस्तत्संबन्धविशिष्ट इत्यर्थः। त्रिगुणपरवश इति यावत्। गुणो नाम पाशः। अनेन पाशेन बद्ध एव परमात्मचेतनांशोऽपि जीव इति कथ्यते। अयं च पाशस्त्रिगुणात्मकः आणवादिमलरूप एव विलसति। एतैस्त्रिभिर्मलैरावृतो जीवः पशुरिव युक्तायुक्तविवेचनारहितो लोके व्यवहरति। एवं त्रिगुणबद्धत्वादेव यः ईदृशः फलकर्मकर्ता फलप्रदानि पुण्यपापफलकानि कर्माणि करोति कुर्वन्वर्तते स एव च जीवः कृतस्य स्वेनैव कृतस्य तस्य कर्मण उपभोक्ता फलानुभविता च वर्तते। त्रिगुणपरवशो जीवः तदधीनोऽविवेकेनाहङ्कारेण च स्वयमेव प्रवृत्तः पुण्यपापादिकं कर्म कृत्वा तदनुगुणं फलमप्यनुभवति। सः विश्वरूपः तत्तत्कर्मानुगुणतया बहुरूपधारी भवति। स एव माता, पिता, भ्राता, पत्नी, पुत्रः, श्वशुरः, श्वश्रूः, शत्रुः इत्याद्यनेकानि रूपाणि परिधत्ते। एक एव जीवः अनेकानि रूपाणि, अनेका अवस्थाश्च स्वीकरोति प्राक्तनकर्मविपरिणामेन। अयं सर्वोऽपि परिणामस्तस्य गुणत्रययोगात्सञ्जायते। एवं त्रिगुणो गुणत्रयविशिष्टस्सः त्रिवर्त्मा गुणत्रयानुगुणमार्गत्रयगन्ता च भवति। सात्त्विकजीवानां ऊर्ध्वलोकगमनम्, तामसानामधोलोकगमनम्, राजसानां मध्यमलोकगमनमिति जीवानां गतित्रयं प्रसिद्धमेव। एतादृशः स जीवः प्राणाधिपः पञ्चवृत्तेः प्राणवायोरधिपो नियामकस्सन् जीवः स्वकर्मभिः स्वकृतपुण्यपापफलानुभवाय प्राणवायुसहकारेण देहाद्देहान्तरं सञ्चरन्वर्तते। तेन निर्वर्त्यं सर्वमपि कर्म पुण्यपापादिकं तदीयशक्तिरूपस्य चित्तस्य सङ्कल्पादेव संभवति। चित्तसङ्कल्पं निगृहीतुमशक्तो जीवात्मा अन्ध इव तमेवानुसरति। तदीयं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

व्यवहारविधानं शरणगीता एवं निर्दिशति। "पुण्यं पापं यद्धि लोके प्रदृष्टं तत्तत्सर्वं चित्तसङ्कल्पजं हि। उक्तादन्यं नास्ति लोके हि पुण्यं पापं वेति प्रायशस्सिद्धमेतत्॥" इति। एवं परमात्मनिष्ठायाः चिच्छक्तेः सङ्कोचरूपिण्याश्चित्तशक्तेः सङ्कल्पानुरोधेन प्रवर्तमानो जीवः पुण्यपापानि कुर्वन् तत्तत्फलानुभवाय संसरन् वर्तते ॥ ७ ॥

अङ्गुष्ठमात्रो रवितुल्यरूपः सङ्कल्पाहङ्कारसमन्वितो यः।
बुद्धेर्गुणेनात्मगुणेन चैव आराग्रमात्रो ह्यपरोऽपि दृष्टः ॥ ८ ॥

यः जीवः अङ्गुष्ठमात्रः अङ्गुष्ठमात्रपरिमितस्तथापि रवितुल्यरूपः सूर्यवत्प्रकाशमानः। सः स्वयमणुरपि विभुत्वेन सर्वत्र प्रकाशत इत्यर्थः। सः यद्यपि अङ्गुष्ठमात्रपरिमाण एकस्तथापि तस्य प्रकाशो देहे सर्वत्र व्याप्नोति। तादृशो जीवः सङ्कल्पाहङ्कारसमन्वितः। सङ्कल्पो मानसं कर्म। अहङ्कारोऽहंत्वाभिमानः। ताभ्यां युक्तोऽपरः परमात्मनोऽतिरिक्तो वर्तते। बुद्धेर्गुणेन अध्यवसायादिना, आत्मगुणेन च। आत्मशब्दोऽत्र शरीरपरस्तस्य गुणेन जरामरणादिना च समन्वित इत्याकर्षः। एवं सः आराग्रमात्र अत्यन्ताल्पपरिमाणवानेव दृष्टो निश्चितः। अतो जीवात्मा अत्यन्तं सूक्ष्म इत्यर्थः। एवं च सः शरीरधर्मेण बुद्धिधर्मेण च व्याप्तस्सन् स्वधर्ममेव विस्मृतवान्। अत एव भयावहात्परधर्मात्परितप्तस्तस्सर्वदा चिन्ताव्यसनदौर्भाग्यमनुभवन्वर्तते। स्वधर्मं यः परित्यजति स सर्वोऽप्येवमेवानीशया मुह्यमानः सर्वदा शोचन्नेव कालं यापयति। एवं च आत्मजातीयैः सर्वैरपि आत्धर्मोऽवश्यं ज्ञेय आचरणीयश्चेत्ययमंशोऽत्र स्पष्टमभिव्यज्यते ॥ ८ ॥

वालाग्रशतभागस्य शतधा कल्पितस्य च।
भागो जीवस्स विज्ञेयः स चानन्त्याय कल्पते ॥ ९ ॥

जीवः कियान्सूक्ष्म इत्यत्र सनिदर्शनमुत्तरमावेदयति। वालाग्रशतभागस्य शरीरैकदेशावयवशतभागस्य, तत्रापि शतधा अनेकशः कल्पितस्य

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

खण्डितस्य यो भागः स्यात् स स एव तादृशपरिणामगन् जीवो विज्ञेयः। एव-मतिसूक्ष्मपरिणामवानपि जीवः कर्मक्षये सति आनन्त्याय अनन्तत्वाय विभुत्वाय कल्पते समर्थो भवति। एवं संसारदशायां तस्य इच्छाज्ञानक्रियारूपा शक्तिः सङ्कुचिता सती तत्परिणामभूतैराणवमायेयकार्मिकमलैरावृता भवति। एवं जीवस्य व्याप्तिः परिमिता वर्तते। अत एव सः स्वयं परमात्मचेतनांशत्वा-द्विभुरपि परमात्मशक्तेश्च परिणामरूपया मायाशक्त्या अपहृतात्मैश्वर्यस्सन् सहजतया अणुर्भवति। अयं सर्वो मायायाः प्रभावः। शरणगीता मायाप्रभावमेवं वर्णयति। "व्याघ्रास्यसंसक्तमृगो यथैव यथैव भेको भुजगास्यलग्नः। तथैव मायामृगबन्धिनीसितान् समीक्ष्य भीतः शरणं प्रपद्ये॥ अतस्त्वमेवार्हसि रक्षितुं मामखण्डदेवाद्य दयां निधेहि॥" इति। एवं सर्वे जीवा मायापाशबद्धा विनष्टस्वातन्त्र्यास्तदीयदासा भूत्वा तदाकर्षणेषु रूपरसगन्धस्पर्षशब्देषु रममाणा वर्तन्ते। एवं दुःस्थितौ वर्तमानानां जीवानां परमात्मशरणागतिरेकैव माया-विजयहेतुरिति स्वदृष्टान्तेन बसवार्यो वदति। तदीया ह्यमरवाणी सर्वेषां मनो-मन्दिरे तदीयश्रेयसे स्थेया। सा एवं वर्तते। "यदास्मि सद्भक्तसहासिकां गतस्तदैव युष्मत्परिचर्ययाहम्। अवाप्य शुद्धिं तत उत्तराप्यं वित्तस्य कार्श्यं समुपैमि सत्यम्॥ वित्ते कृशे कायमिहार्पयेयं काये कृशे चित्तमथार्पयेयम्। चित्ते कृशे भावमथार्पयेयं भावेऽर्पिते केवलतां भजेयम्॥" इति। एवं केवलताप्राप्तिरेव जीवस्य स्वतन्त्र्यमित्यनुभविभिः कथ्यते। तदैव जीवः परित्यक्ताणवप्रभावः स्वीयं वैभवं प्राप्नोति। अयमेव शक्तिविकास इति परि-गण्यते। अयं तु आणवमलापाये मुक्तिदशायामेव संभवति। एवं जीवः संसारदशायामणुः मुक्तिदशायामत्रैव देहे गुरुकृपया शिवप्रसादरूपेण परिणतो विभुर्भवतीत्यर्थः॥ ९॥

नैव स्त्री न पुमानेषः न चैवायं नपुंसकः।
यद्यच्छरीरमादत्ते तेन तेन स रक्ष्यते॥ १०॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तस्य स्त्रीपुंदेहान्तर्वर्तित्वात् लिङ्गभेदोऽस्ति वेत्याशङ्क्य परिहरति। एषः जीवः नैव स्त्री, नैव च पुमान्, नैवायं नपुंसकश्च; किन्तु यद्यच्छरीरं आदत्ते कर्मवशात् स्वीकरोति तेन तेन स्त्रीत्वादिना रूपेण सः युज्यते युक्तो भवति। स्त्रीत्वादिकं रूपमस्य न स्वाभाविकं किन्तु शरीरसंबन्धाधीनमित्यर्थः। स्त्रीपुंदेहान्तर्वर्तिनः शुद्धजीवस्य स्वरूपं जानानाः शरणा एवमुब्दोधयन्ति सामान्यजनान्। "रजो विना बिन्दुसमागमो न जलस्य बिन्दोश्च समानपातः। आशामिषाद्या विषयास्समानाः श्रुत्वा पठित्वा फलमेव किं स्यात्॥ सप्तधातुसमं पिण्डं समयोनिसमुद्भवम्। आत्मजीवसमुत्पन्नं वर्णानां किं प्रयोजनम्॥ अयः प्रताप्य स्वयमेव जातोऽयस्कारनामा रजकश्च धावनात्। तन्तुं वयित्वाथ कुविन्दनामा वेदं पठित्वा द्विज एक आसीत्॥ कर्णेऽभिजातः क इहास्ति लोके योनेर्हि जाता इति सिद्धमेतत्। य एव देहे सुविराजमानं लिङ्गं विजानाति स एव धन्यः॥" इत्येवं शरणाः सर्वदेहेषु स्थितस्यात्मनः स्वकर्माननुषक्तं दिव्यस्वरूपं विवेचयन्ति॥ १०॥

सङ्कल्पनस्पर्शनदृष्टिमोहैर्ग्रासांबुवृष्ट्या चात्मविवृद्धिजन्म।
कर्मानुगान्यनुक्रमेण देही स्थानेषु रूपाण्यभिसंप्रपद्यते॥ ११॥

जीवः किमर्थं नानाविधानि शरीराणि गृह्णाति। किं वा तस्य शरीरग्रहणकारणमित्यस्योत्तरं इदानीं वक्ति। सङ्कल्पनस्पर्शनदृष्टिमोहैः प्रथमं सङ्कल्पः इच्छा, ततो विषयस्य स्पर्शनं संपर्कः, ततस्तस्य सन्दर्शनं, ततश्च तेन मोहः एतादृशविषममोहैः, ग्रासांबुवृष्ट्या ग्रासः अन्नकबलः, अंबु पानीयं तयोर्वृष्ट्या वर्षणेन च आत्मविवृद्धिजन्म आत्मनः शरीरस्य विवृद्धिर्जायते। एवं रीत्या देही संसरिजीवः स्थानेषु तत्तल्लोकेषु अनुक्रमेण क्रमशः परंपरया कर्मानुगानि कर्मानुगुणानि रूपाणि शरीराणि अभिसंपद्यते अभितः प्राप्नोति। एवं च कर्मैव शरीरसंबन्धहेतुः, कर्म च विषयव्यामोहजन्यमित्यर्थः। ततश्च कथं स्वसंन्तोषायैव यदि क्रियेत तदा मोहदृष्टिमुत्पाद्य तदेव मानवं हन्यात्।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अत एव कायकदृष्ट्यैव कर्म कर्तव्यमिति निर्बन्धमाचरन्ते शरणाः । ते त्वेवं स्वाशयमाविष्कुर्वन्ति । "उद्धृत्य संपीड्य परान्नरांस्तु संक्लेशलब्धं यदि जङ्गमाय । प्रदीयते यद्भवकातरेण न तत्समश्नाति य एष देवः ॥ कायस्य चित्तस्य च दण्डनाद्यत्संपादितं तत्तदवेत्य तुष्ट्या । यद्दीयते जङ्गमपुङ्गवाय तदेव तद्वश्यकरं ह्यवैमि ॥ सत्येन शुद्धेन च कायकेन समार्जितं तत्तुच्छमपीह सस्यम् । लिङ्गार्पितं चेत् सुसमर्पितं भवेत् तदा भवेत्तद्भवतः प्रसादः । दुराशया यत्समुपार्ज्य चार्प्यते तथापि तन्नार्पितमेव जायते । अतश्च सत्येन च शुद्धवृत्त्या संपादितं कायकवस्तु नित्यम् । चन्देशलिङ्गाय समर्प्यते चेत्तदैव नैवेद्यनिवेदनं भवेत् ॥" इति । एवं शिवार्पणदृष्ट्या यद्यत्कर्म क्रियते तदेव मानवं न बध्नातीत्यमुमंशं स्वदृष्टान्तेनैव अनुभविनः प्रतिपादयन्ति । एवं ज्ञात्वा मानवः कर्मबन्धं परिहृत्य स्वजन्मसार्थक्यं साधयेदिति महर्षिरपेक्षते । फलेऽभिसन्धिं विहाय कर्तव्यदृष्ट्या भगवदाराधनरूपेण च यः कर्मानुतिष्ठति तमेव तदीयं कर्म न बध्नाति । अतश्च विवेकेन जीवः कर्मयोगमनुसरेदिति सूच्यतेऽत्र ॥ २१ ॥

स्थूलानि सूक्ष्माणि बहूनि चैव रूपाणि देही स्वगुणैर्वृणोति ।
क्रियागुणैरात्मगुणैश्च तेषां संयोगहेतुरपरोऽपि दृष्टः ॥ १२ ॥

देही संसारी जीवः स्वगुणैः स्वस्य गुणाः सत्त्वरजस्तमांसि तैः तदनुसारेणेति यावत् । स्थूलानि राजादीनां, सूक्ष्माणि पिपीलिकादीनां चैतादृशानि बहूनि रूपाणि शरीराणि वृणोति प्राप्नोति । एवं जीवगुणानामपि शरीरहेतुत्वात् क्रियागुणैस्सात्त्विकराजसतामसक्रियाणां गुणैः तदनुगुणैरात्मगुणैश्च अपरोऽपि भिन्नोऽपि जीव तेषां शरीराणां संयोगहेतुः प्राप्तिकारणं दृष्टो निश्चितः । कर्मणां स्वातन्त्र्येण न कारणत्वं किन्तु तत्कर्ता जीव एव तत्तत्कारणं संपद्यते । एवं च जीवो यतः कर्मफलसंयोगेन कर्मणि निरतो भवत्यतश्च सुखदुःखरूपफलमप्यनुभवत्येव । यदा मानवः स्वीयं कर्तव्यं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

कायकभावनया कुर्यात्तदैव सः जन्मबन्धात्परिमुच्येत। अयमाशयः शरणगीतायामेवमाविष्क्रियते। "यदाश्रयेत्कायकमेव मानवः स विस्मरेत्सद्गुरुमप्युपागतम्। लिंगस्य पूजामपि विस्मरेत्तदा न लक्षयेच्चैव हि जंगमं तथा॥ तत्कायकं पावनमित्युदीर्यते यतश्च कैवल्यपदं प्रकीर्तितम्। य एव लिंगं ह्यमेलेश्वरो भवेत् जगद्धितार्थं स तु कायकं चरेत्॥" इति। एवं कायकमहत्त्वं विज्ञाय यदि मानवः कर्मणि निरतो भवति तदा तस्य फलसंबन्धो न विद्यते। परहितार्थं लोककल्याणाय च कर्मणि प्रवृत्तो जीवस्तु पुण्यपापासंस्पर्शेण संसारभ्रमणं न हि प्राप्नोति। एवं च फलसंबन्ध एव जीवं दुःखमग्नं करोति। अत एव मानवैः कर्मणि ज्ञानावलंबनेनैव प्रवर्तितव्यमित्यनुभविनो वदन्ति। एवं च ज्ञानक्रियासमन्वयमार्गः आश्रयणीय इति तैर्यदुच्यतेऽस्मिन्प्रकरणे तत्सर्वेषामपि श्रेयोवहं भाति। वर्धिष्णुभिस्सर्वैरपि तदुक्तिर्ज्ञेया श्रद्धया अनुष्ठेया च। "क्रियाविहीना मतिरत्र नेष्यते देहं विना प्राणधृतिर्न शक्यते। प्राणं विना नैव च देह आत्मा क्रियां विना नैव च ज्ञानमाप्यते॥ ज्ञानं विनैवाचरणं न शोभते ज्ञानक्रियादीप्तिमुपेक्ष्य लिङ्गम्। निराश्रितं स्यादत एव लोके ज्ञानक्रियाभ्यां सहितोऽस्तु मर्त्यः॥" इत्येवं ज्ञानस्याश्रयेण परहितार्थमेव कार्यमिति विचिन्त्य क्रियां योऽनुतिष्ठेत् स एव संसारबन्धाद्विमुच्यते। एवं विवेकरहितस्तु जीवः स्वीयकर्मफलानुभवाय पुनःपुनरुदेत्येव॥

अनाद्यनन्तं कलिलस्य मध्ये विश्वस्य स्रष्टारमनेकरूपम्।
विश्वस्यैकं परिवेष्टितारं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः॥ १३॥

जीवस्य संसारचक्रभ्रमणकारणमुक्त्वा अद्य तस्य बन्धविमोक्षकारणं निर्दिशति। कलिलस्य कारणसमुदायरूपस्य विश्वस्य जगतो मध्ये अनाद्यनन्तं आद्यन्तरहितम्। एतादृशो जगतः सृष्टिकर्तारम्। अनेकरूपं विश्वरूपत्वादनेकरूपविशिष्टम्। विश्वस्य जगतः एकमद्वितीयं परिवेष्टितारं परितो व्यापकं देवं परमात्मनं ज्ञात्वा साक्षात्कृत्य सर्वपाशैः सर्वकर्मभिर्मुच्यते मुक्तो भवति।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सर्वव्यापकस्य परशिवस्य ज्ञानं तदुपासनेनैव दृढीभवति। यो निर्मलेन मनसा गुर्वनुगृहीतं स्वेष्टलिङ्गं प्राणभावनया अर्चयति तस्यैव परमात्मा स्वीयस्वरूपानुभवमनुगृह्णाति। "यमेवैष वृणुते तेन लभ्यस्तस्यैष विवृणुते तनूं स्वाम्" इति कठोपनिषत्सु श्रूयते। यस्य हृत्पूर्वकमर्चनं परमात्मा हृदयस्थोऽनुमोदते तस्यैव सच्चिदानन्दानुभव उदेति। अयं चाशय एवं निर्दिश्यते शरणगीतायाम्। "जलेन पत्रेण च पुष्पधूपनीराजनाद्यैर्भृशमर्चयित्वा। ग्लानिं गता यद्यपि तथ्यमर्थं विदुर्जना नैव च तत्प्रकारम्। गतानुगन्यायमथोत्सवानुगन्यायं समालंब्य वर्तैष लोकः। संपूज्य लिङ्गं हि किमप्यलब्ध्वा किमप्यदृष्ट्वा म्रियते गुहेश्वर॥" इति। एवं बहिरन्तरेकभावनया अर्चनादिक्रियां, शिवाराधनभावनया च यो व्यवहारं निर्वहेत् स एव जीवितकाले देह एवास्मिन् अमृतो भवतीत्याशयः॥ १३॥

भावग्राह्यमनीडाख्यं भावाभावकरं शिवम्।
कलासर्गकरं देवं ये विदुस्ते जहुस्तनुम्॥ १४॥

भावग्राह्यं भावेन भक्तिभावेन ग्राह्यं ग्रहीतुं शक्यं अनीडाख्यं नीडं शरीरं तद्रहितत्वेन असंसारित्वेन प्रसिद्धं भावाभावकरं भावः सद्भावो मुक्तिः, अभावः संसारः तदुभयहेतुम्। कलासर्गकरं शोडशकलानां स्रष्टारं चन्द्रप्रकाशस्य निमित्तभूतमित्यर्थः। अथवा तदीयानां शक्तिरूपाणां शान्त्यादीनां षट्कलानां जगद्व्यापनहेतुभूतमिति वाऽर्थः। जगति विद्यमानेषु सर्वेष्वपि पदार्थेषु परमात्मप्रकाशस्य सत्त्वात् तदीयाः कला अपि तत्तद्वस्तुयोग्यतानुरोधेन तत्र वर्तन्त एव। एतद्वैचित्र्यनिर्मातारं शिवं देवं प्रकाशमानं सर्वमङ्गळकरं परमेश्वरं ये विदुस्ते तनुं जहुः परित्यज्य देहं तत्रत्येश्वरे समरसतया विलीना अमृता भवन्ति। एवं ये इहैव देहेन्द्रियसहकरेण यदि परमात्मानं जानीयुस्तदा ते नित्यबुद्धास्सन्तः आनन्दमत्रैवानुभवन्ति। एवमिह ये न जानन्ति ते भुवो भारास्सञ्जायन्ते। तादृशो भक्तंमन्यान् शरणगीता एवं निर्दिशति।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

"पाथेयबन्धादुदरोर्ध्वभागे क्षुधानिवृत्तिः किमु दृश्यतेऽत्र। तथैव लिङ्गस्य हृदूर्ध्वभागे संधारणादेव किमत्र लभ्यते। वेण्वन्तरे केनचिदश्म दत्तं लिङ्गात्मतां गच्छति किं कदापि। तथैव वेणुर्न भवेद्धि भक्तः गुरुश्च किं क्षेपणतः शिलायाः॥ एतादृशान्वीक्ष्य ममैव लज्जा सञ्जायते सत्यमहो गुहेश्वर॥" इति। एवं वाह्यलांछनधारिणो डांभिकभक्तान् निर्दिश्य मानवैस्तादृशैर्न भवितव्यमित्याशयमाविष्करोति शरणगीता। बहिरर्चनादिता यद्यन्तरङ्गं न द्रवीभवेत् तदा तादृशमर्चनमपि व्यर्थमेव संपद्येत। हृदयशुद्धिं विना बाह्यं लिङ्गं योऽर्चयेत् सः सर्वात्मकस्य सर्वव्यापकस्य तल्लिङ्गस्य नैजं तत्त्वं न जानात्येव। तस्य बाह्यं लिङ्गं वेण्वन्तरस्थाश्मैव भवेदिति तादृशो जनान् दृष्ट्वा शरणास्तु हार्दीं व्यथामाविष्कुर्वन्ति। एवं हृदिस्थं परमेश्वरं ज्ञात्वा तमेव बहिरर्चनद्वारा ये साक्षात्कुर्वन्ति त एवेह अमृता भवन्ति॥ १४॥

—०—०—०—

षष्ठोऽध्यायः

स्वभावमेके कवयो वदन्ति कालं तथान्ये परिमुह्यमानाः।
देवस्यैष महिमा तु लोके येनेदं भ्राम्यते ब्रह्मचक्रम्॥ १॥

ननु 'कलासर्गकरं देवं' इति कथनमयुक्तम्। सृष्टिप्रळयादीनां तत्तद्वस्तुस्वभावकृतत्वात् परमात्मनस्तत्र संबन्ध एव नास्ति। अथवा कालो वा सर्वस्य कारणं भवतु। अतः परशिवब्रह्मण एव जगद्व्यापककलास्रष्टृत्वं कथमभ्युपगम्यमित्याशङ्कायां ब्रह्मव्यतिरिक्तस्यान्यस्य कारणत्वं न युज्यते; ब्रह्मण एव सर्वकारणत्वं संपद्यत इत्याह स्वभावमिति। एके केचन कवयो मेधाविनः स्वभावमेव जगत्सृष्ट्यादेः कारणं वदन्ति। तथा परिमुह्यमाना अविवेकिनोऽन्ये केचन कालं जगत्कारणं वदन्ति। तु किन्तु एषः जगत्सृष्ट्यादिर्देवस्यैव महिमा प्रभावः। जगद्व्यापारनिर्वाह एव तस्यासाधारणो

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

धर्मः। येन तादृशपरमात्मनः प्रभावेन इदं ब्रह्मचक्रं चतुर्मुखादिजगच्चक्रं भ्राम्यते परिवर्तते। अतस्स एव सर्वकारणमित्येतदविरुद्धम्। परमात्मनः सर्वव्याप्तिं सर्वकारणत्वं च शरणा एवं मन्यन्ते। "मर्त्यो हि लोकः परमेश्वरस्य लीलाविनोदाय विनिर्मितं गृहम्। अत्रैव योग्या य इहाद्य दृष्टास्तेऽमुत्र योग्याः खलु संगमार्य॥ ये त्वत्र नार्हास्त्वभवन्मनुष्यास्ते तत्र नार्हा भवितुं समर्थाः" इति। एवं जगत्सर्वमपि परमात्मनो विनोदस्थानमिति ते भावयन्ति। तत्सम्बन्धाभावे जडस्य पंचभूतात्मकस्य प्रपंचस्यास्तित्वमेव न स्यात्। न केवलं जगतस्तत्संपर्क एव किन्तु सर्वेषामपि तत्तद्योग्यतानुरोधेन फलप्रदानमपि तस्यैव संबध्यते। अयमाशयोऽत्र विविच्य प्रदर्श्यते "महदेवनामा वणिजां वरिष्ठः प्रसार्य पण्यानि महन्ति भूमौ। सन्तिष्ठते विक्रयणार्थमेव विश्वोऽयमस्यैव हि पण्यवीथी। सर्वे वयं चेदृजुमार्गयायिनो लभ्यानि वस्तूनि लभामहे तदा। यद्यैकमत्यं व्यवहर्तृभिश्चेत्तदैव श्रेष्ठी विवृणोति भावम्॥ नो चेदसौ तैर्न कदापि भाषते तदा जनैः शून्यहृदा निवर्त्यते। अल्पोऽपि लाभो न हि दृश्यतेऽस्मिन् लाभस्य लेशोऽपि न विद्यते तथा॥ देवस्य नैपुण्यविशेष एषस्त्वादर्शभूतो हि तदीयलोके॥" इति। एवं परमात्मा स्वीयलोके सर्वत्र निर्लिप्ततया व्याप्य सर्वं कार्यं निर्वहन् स्वयमात्मारामो विराजते। एतत्सर्वं तस्य शक्तिवैभवमित्यनुभविनो वदन्ति॥ १॥

येनावृतं नित्यमिदं हि सर्वं ज्ञः कालकारो गुणी सर्वविद्यः।
तेनेशितं कर्म विवर्तते ह पृथ्व्याप्यतेजोऽनिलखानि चिन्त्यम्॥२॥

इदं सर्वं जगत् नित्यं त्रिकालेऽपि येन देवेन आवृतं व्याप्तम्। यो ज्ञो ज्ञानवान् कालकारः कालस्यापि स्रष्टा, गुणाष्टकवान् सर्ववित्सर्वज्ञश्च वर्तते। तेन परमेश्वरेण पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशानि भूतपञ्चकानि कर्म च सृष्ट्यादिव्यापारश्च ईशितं प्रेरितं सत् विवर्तते परिवर्तत इति चिन्त्यं विवेकिभिर्ज्ञेयम्। "आत्मन आकाशस्संभूतः। आकाशाद्वायुः। वायोरग्निः।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

अग्नेरापः। अद्भ्यः पृथिवी" इत्येवं क्रमेण पञ्चभूतानि परमात्मन एव वहिरागतानि। तेषां युक्तरीत्या पंचीकरणप्रक्रियया संयोगोऽपि तदीय एव। तत्प्रेरणं विना नहि तृणमपि चलतीति भगवती श्रुतिरेवोपदिशति। एवं सारवत्तरं तमेवाव्यक्ततयावस्थितं दृढं विश्वस्य तदीयसेवायां निरतैर्भवितव्यं मानवैरिति- निरीक्ष्यते। तानेवमुपदिशन्ति शिवयोगिनश्शरणाः। "मृतेर्विळंबो नरकश्च दूरे न विद्यतेऽथापि शरीरहेतोः। किं क्लिश्यसे दुर्विषयोपभोगादन्ते विनाशो नियतस्तवैव। ममत्वमोहं त्यज शीघ्रमेव भजस्व नित्यं गुरुपादयुग्मम्। एवं यदि स्यास्त्वमिहैव युक्तस्सुखी खलु श्रीगुरुचन्नरामे॥" इति। एवं शरीररक्षणार्थं पापकर्मनिरतात् मानवान् तस्मान्निवर्तयितुं, तदीयहृदये विराजमानेन परमात्मना संयोजयितुं च शरणास्तु निरुपाधिकेन वात्सल्येन प्रयतन्ते। परमात्मनैव परिपूर्णे जगति मानवानां दुर्वर्तनानि निरीक्ष्यैवं प्रबोध- यन्ति तेऽव्याजप्रेम्णा। "देहस्य पुष्टिं हि विधातुकामा भुंजन्ति मांसं मधु चैव जीवाः। दृगिच्छया चान्यवधूं स्मरेयुरेवंस्थितानां हृदि नैव देवः॥ एतादृशां लांछनधारणात्कि लिंगस्य वा धारणतश्च किं स्यात्। लिङ्गस्य मार्गः परिहीयते यदा विनिन्द्यते जंगमपुंगवैस्तदा॥ संपूज्य काळीं तदुपान्तदेशं व्रजामि नैवेति वचो मृषैव। अतो विहीनः क्रियया जनोऽयं पश्चात्तदेनः परिहर्तुमिच्छति॥" इति। भगवत्परिपूर्णे जगति भगवन्तं विहाय देहतुष्ट्यै मधुमांसभक्षणेन दुर्मार्गप्रवृत्तान् आसुरीसंपद्भरितान् जनानवलोक्य तदीयपापसंग्रहाय ते शोचन्ति। तथाच महात्मनाममरवाण्यां विश्वस्य मानवाः परमात्मनो जगद्व्यापारलीलायाः दिव्यमादर्शमनुसरेयुरिति महर्षिरपेक्षते॥ २॥

तत्कर्म कृत्वा विनिवर्त्य भूयस्तत्त्वस्य तत्त्वेन समेत्य योगम्।
एकेन द्वाभ्यां त्रिभिरष्टभिर्वा कालेन चैवात्मगुणैश्च सूक्ष्मैः॥ ३॥

तत्कर्म सृष्टिरूपं कर्म कृत्वा भूयो विनिवर्त्य पर्यवेक्षणं च कृत्वा, एकेन प्रत्येकं पृथिव्यादिना, द्वाभ्यां त्रिभिर्वा अष्टभिर्वा। "भूमिरापोऽनलो वायुः

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

खं मनो बुद्धिरेव च। अहंकार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा" इत्युच्यते किल। कालेन च न केवलमष्टप्रकृतिभिरेव किन्तु कालेनापीत्यर्थः। तथैव सूक्ष्मैरात्मगुणैः कामक्रोधाद्यैश्चेत्येवं क्रमेण तत्त्वेनैकेन तत्त्वस्य तत्त्वान्तरस्य योगं मेलनं प्राप्य कर्म सृष्ट्यादिकं कर्म विवर्तते परिवर्तते। एतत्सर्वं मिलित्वैव जगत्सृष्ट्यादिकं कर्म प्रचलति। तन्निरीक्षणादष्टप्रकृतिषु तच्छरीरभूतेषु कालसंयोगेन कामक्रोधादिसहकारेण मिथस्संघटना जायते। एवं क्रमेण जगद्व्यापारं निर्वहति परमात्मा ॥ ४ ॥

आरभ्य कर्माणि गुणान्वितानि भावांश्च सर्वान् विनियोजयेद्यः।
तेषामभावे कृतकर्मनाशः कर्मक्षये याति स तत्त्वतोऽन्यः ॥ ४ ॥

एवं सृष्टौ कर्मणामेव मुख्यतया विनिगमकत्वमित्याह। गुणान्वितानि सत्त्वादिगुणमिश्राणि पुण्यपापानुभयरूपाणि कर्माणि आरभ्य उत्पादयित्वा सर्वान् पदार्थान् तदनुगुणतयैव यो विनियोजयेत्। एवं च जगद्वैचित्र्यकारणं कर्मैव। अतो भगवतो न वैषम्यदोषस्संभवतीति "वैषम्यनैर्घृण्ये न सापेक्षत्वात्" इत्यत्र प्रतिपाद्यते। मानवसृष्ट्यनन्तरं तैरहंकाराभिमानाभ्यां यत्क्रियते तदेव कर्मरूपेण तान् बध्नाति। देहस्थेनेश्वरेण तदीयेन्द्रियैस्सह क्रियमाणो निर्लिप्तो व्यवहार एव तस्य षट्स्थललीलेत्यनुभविनो यद्यपि वदन्ति। अनया लीलया महान्तमुपकारं प्रसादरूपेण लब्ध्वा नित्यसुखीभवितुमर्हति विवेकी। तथापि सर्वे जीवास्तथा न वर्तन्ते। ते तु देहं मनो बुद्धिं इन्द्रियाणि च स्वीयान्येव भावयन्ति। अतस्ते आत्मन एव कर्तॄन् कल्पयन्ति। तैः क्रियमाणं सर्वमपि कर्म तानेव जन्मान्तरेष्वपि अनुसरति। इदं च कर्म परंपरया प्रवाहरूपेण प्रवहत् कर्तारमेव दुःखसागरे निमज्जयति। एवं कर्मवशात् सृष्टौ प्रवृत्तायामपि ईश्वरार्पणधिया कर्मकरणे पुण्यपापादिफलाऽप्रसक्त्या तादृशकर्मचक्रात् जीवस्य मुक्तिर्भवतीत्याह—तेषामिति। तेषां तादृशकर्मणामभावे ईश्वरार्पणबुद्ध्या कर्माचरणेन

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

फलसंबन्धाभावात् कृतकर्मनाशः प्राचीनकर्मणां स्वयं नाशः संभवेत्। एवं कर्मक्षये जाते स जीवस्तत्त्वतो वस्तुत एव अन्यः, जीवत्वं परित्यज्य परमात्मत्वमापन्नो याति भवति। एवं ज परहितेच्छया चित्तशुद्ध्या यदि कर्म क्रियते तदा सः न केवलमिहैव अपि तु परत्रापि सुखं विन्दते। अयमाशय एवमाविष्क्रियते शरणगीतायाम्। "चित्ते विशुद्धिर्यदि नास्ति पुंसि तस्यैव सर्वांशदरिद्रता स्यात्। तस्यैव चित्तं परिशुद्धिमेति चेसत्कायके संपदुपैति नित्यम् ॥यावच्च सेवाममलेश्वरस्य करोति तावत्समुपैति लक्ष्मीः" इति। एवं चेश्वरसेवारूपतया यद्यदाचर्यते तदेव चित्तशुद्धिद्वारा हृदये प्रकाशमानस्य परमात्मनः सन्तोषाय भवेदिति शरणा अनुभवपूर्वकं वदन्ति। "व्यवस्थिताकायकजात् धनाच्च भिन्नं सुवर्णं यदि कांक्षतेऽज्ञः। तदा विनश्येत्तु तदीयसेवा प्रत्याशया विंदति पाशमेव ॥ न कायकादभ्यधिकं त्वभीप्सेत् लभ्येत लभ्यं ननु कायकेन" इत्येवं कर्मानुष्ठानविषये पवित्रभावना अनुसरणीयेति शरणा उपदिशन्ति। अनया भावनया यः कर्मानुतिष्ठति तस्य कर्मासंस्पर्शात् स इहैव दिव्यं जन्म लभते। तदेव ब्रह्मभावः, शिवैक्यं लिङ्गाङ्गसामरस्यं इत्यादि शब्दैर्व्यवह्रियते। एतादृशोऽनुभवः इहैव प्रसादकायेऽधिगन्तव्यः ॥

आदिः स संयोगनिमित्तहेतुः परस्त्रिकालादकलोऽपि दृष्टः।
तं विश्वरूपं भवभूतमीड्यं देवं स्वचित्तस्थमुपास्य पूर्वम् ॥ ५ ॥

आदिरादिकारणभूतस्सः परमात्मैव संयोगनिमित्तहेतुः शरीरसंयोगादेस्तन्निमित्तस्य पुण्यपापादेश्च हेतुः। "एष एव साधुकर्म कारयति, एष एवासाधु कर्म कारयति" इति श्रुतौ परमात्मैव जीवैस्तत्तत्कर्म तदिच्छानुरोधेन कारयतीति प्रसिद्धमेव। सः त्रिकालात् भूतभविष्यद्वर्तमानरूपात् परोऽतीतः, अकलः प्राणादिनामान्तकलारहितः वस्तुतो निष्कल इत्यर्थः। ताश्च कला जीवस्यैव संबद्धाः। एवमेव तादृशस्वरूपः परमात्मा दृष्टो निश्चितः। तं किंस्वरूपमित्यत्र जगद्रूपमित्याह। भवभूतं भवत्यस्मादिति भवः कारणं तद्भवं

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

विश्वकारणभूतं ईड्यं स्तुत्यं स्वचित्तस्थं स्वहृदय एव विराजमानं पूवं देवं सर्वदेवानामपि पूर्वं महादेवं परमेश्वरं उपास्य कर्मक्षये मुक्तो भवति इति पूर्वमन्त्रेणान्वयः । एवं च परमेश्वरोपासनेनैव कर्मपाशविच्छेदमनुभविनो वदन्ति । वसवार्यः स्वीयदृष्टान्तेनामुं विषयमेवं ब्रवीति । " पङ्के निमग्नस्य पशोर्हि दृष्टा पादस्य घाताद्गतिरत्र नान्या । नष्टोऽस्मि शंभो गिरिशास्मि नष्टः उद्धृत्य मां त्वद्धृदये निधेहि ॥ पशुस्त्वहं त्वं च पशोरधीशस्ततो दयस्वात्मनि वत्सलत्वम् । यावच्च मां हिंस्र इति प्रतीत्या संगृह्य संहन्युरमी मनुष्याः ॥ तावत्प्रभो पश्य तथात्मनीनं यथा न निन्देयमहं भवन्तम् ॥ " इति । एवं शरणाः संसारपङ्कमग्नस्य पशुजीवस्य भगवदुपासनरूपां क्रियामेव उद्धरणोपायतया निर्दिशन्ति । एदं यज्ञरूपक्रियैव केवलं पाशविमोचनमार्ग इति फलितम् । गीताप्येवमेवोपदिशति ॥ ५ ॥

धर्मावहं पापनुदं भगेशं ज्ञात्वात्मस्थममृतं विश्वधाम ॥ ६ ॥
स वृक्षकालाकृतिभिः परोऽन्यो यस्मात्प्रपञ्चः परिवर्ततेऽयम् ।

सः परः परमात्मा वृक्षकालाकृतिभिः वृक्षस्संसारवृक्षस्तस्मात्कालकृतिभिश्चान्यो विलक्षणः । यस्मात्कारणादयं प्रपञ्चो लोकः परिवर्तते चरति । तादृशं धर्मावहं पुण्यप्रदं, पापनुदं पापनाशकं, भगेशं भगस्यैश्वर्यस्येशं नियन्तारम् । आत्मस्थं स्वस्मिन्नेव विद्यमानममृतं अमृतस्वरूपं सनातनं सत्यशुद्धबुद्धस्वरूपमुत्पत्तिविनाशरहितं विश्वधाम जगदाधारभूतं परमात्मानं ज्ञात्वा कर्मक्षये मुक्तो भवति । " वीजे यथांकुरस्सिद्धस्तथात्मनि शिवः स्थितः " इति सिद्धान्तशिखामणौ परमात्मनो जीवेऽन्तर्यामितयावस्थितिरुच्यते । देहमेव देवालयं भावयित्वा जीवस्वान्यर्गतं शिवं बहिरन्तरुपासीत । देहे शिव एव सारवत्तरं वस्त्वित्यनुभविभिर्भाव्यते । जीवस्यापि देहस्वामिनः शिव एव कारणं संपद्यते । शिवस्य देहात्प्रस्थाने शवभूतो देहो न केनापि पुरस्क्रियते । शरणगीता अमुं विषयं स्पष्टयति । ', शशं प्रहृत्यानयतीह लुब्धस्तस्यास्ति

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

हर्ता पणदानतश्च । राज्ञश्शवस्स्याद्यदि पण्यवीथ्यां क्रेतापि न स्यात्क्रमुकार्धपणेन । शवान्निकृष्टं नरजन्म लोके भजस्व तस्माद्गुरुसङ्गमार्यम् ॥ " इति एवं परमात्मविरहितस्य मानवदेहस्य मृतशशादपि निकृष्टत्वमत्र प्रतिपाद्यते । अत एव देहेऽनामये सत्येव तत्रत्यं शिवं ज्ञातुं साधकः प्रयतेत । एवमेव देह एव शिवोपासनं शरणाः स्वानुभवपूर्वकं वीर्यवत्तरया वाण्या उपदिशति । " संपद्युतैरत्र शिवालयादिर्विरच्यते चेत्किमहं करोमि । अकिञ्चनोऽहं शृणु सङ्गमार्य मदीयदेहोऽत्र शिवालयस्स्यात् ॥ स्तंभौ भवेतां तु मदीयपादौ सुवर्णशृङ्गं तु शिरो मदीयम् । प्रतिष्ठितं नश्यति कालयोगत् न चैव नाशञ्चरजंगमस्य " ॥ इति । एवं बहिः प्रतिष्ठापितादपि देहस्थस्य चरात्मकस्य प्राणलिंगस्य समर्चनमतीव फलकारीत्यनुभविभिर्भाव्यते । अतस्साधकैर्हृदय एव अन्वेषणं कर्तव्यमित्यर्थः ॥ ६ ॥

तमीश्वराणां परमं महेश्वरं तं देवतानां परमं च दैवतम् ।
प[तिं] पतीनां परमं परस्ताद्विदाम देवं भुवनेशमीड्यम् ॥ ७ ॥

ईश्वराणां ईश्वरत्त्वेन जगति प्रसिद्धानां सर्वेषामपि परमं अनुत्तमं महेश्वरं, देवतानामिन्द्रादीनामपि परममुत्कृष्टं दैवतं, पतीनां प्रजापत्यादीनामपि परममनुत्तमं पतिं रक्षकम् । अत्र सर्वत्र तस्याप्यन्य ईश्वरो देवता पतिर्वा नास्तीत्यर्थकं परमपदमिति ज्ञेयम् । एवं परस्तात्सर्वेभ्यः परतो विद्यमानं भुवनेशं जगतामधीशं ईड्यं स्तुत्यं तं देवं विदाम जानीमः । एवमसाधारणधर्मविशिष्टं परमेश्वरं ज्ञात्वैव तदंशो जीवात्मा तदीयमलावरणस्यात्यन्तिकवियोगेन नित्यसुखी भवेदित्याशयः । एतादृशमहामहिम्नः परशिवस्य प्रसादस्तदर्चनं विना न सिद्ध्यतीति मानवस्तदर्चनपरो भवेदिति महर्षिर्निरीक्षते ॥ ७ ॥

न तस्य कार्यं करणं च विद्यते न तत्समश्चाभ्यधिकश्च दृश्यते ।
पराऽस्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञानबलक्रिया च ॥ ८ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तस्य देवस्य कार्यं कार्यसाधकं शरीरं वा करणमिद्रियादिकं वा न विद्यते नास्ति। सः न करणकळेबरादिकमपेक्षते जगद्व्यापारनिर्वाहाय। तत्समः तेन समानवैभवः अधिकस्तत उत्कृष्टो वा न विद्यते। अस्य देवस्य महाप्रकाशस्य परा सर्वोत्कृष्टा शक्तिर्विविधैव अनेकप्रकारैव श्रूयते। सा च स्वाभाविकी नित्यसहजसिद्धा। पुष्पे गन्ध एव, चन्द्रे चद्रिकेव,क्षीरे माधुर्यमिव शक्तिः परशिवे अविनाभावतया प्राणरूपेण विलसति। "न शिवेन विना शक्तिर्न शक्तिरहितः शिवः। पुष्पगन्धवदन्योन्यं मारुतांबरयोरिव॥" इत्यभियुक्ताः शिवशक्त्योः परस्परसंबन्धं साहजिकं वदन्ति। "वागर्थाविव संपृक्तौ-पार्वतीपरमेश्वरौ" इति महाकविः काळिदासः साकारयोः शिवशक्त्योः मिथस्संयोगमभिधत्ते। तयोर्मूलभूते अमूर्ते परमशिवे तावत् पराशक्तिः प्राणरूपेण विलीनैव वर्तते। "सैषा परमा शक्तिस्सच्चिदानन्दरूपिणी" इति सिद्धान्तशिखामणिस्तस्यास्स्वरूपमभिधत्ते। परमशिव इव पराशक्तिरपि सत्यज्ञानानन्दमयी वर्तते। अत एव तयोर्भेदो नास्ति। भक्तानुग्रहलीलानिर्वाहाय सैव शक्तिरमूर्तपरमशिवनिष्ठा पार्वती, उमा इत्यादिशब्दैर्व्यावह्रियमाणा तस्माद्भिन्ना तेन सहैव स्थित्वा जगत्कल्याणायतस्मै सहकरोति। अतः शिवशक्त्योर्भेदाभेदसंबन्ध एव युज्यते। पराशक्तेस्स्वरूपं विविच्य प्रदर्शयति ज्ञानेति। सा तु ज्ञानबलक्रिया च स्वयं इच्छारूपिणी सा शक्तिरन्तरंगे ज्ञानमयी, बहिरङ्गे बलक्रियामयी बलयुक्ता क्रियामयी भवति। क्रिया सर्वदा बलप्रयुक्तैव वर्तते। दुर्बलो न कदापि क्रियायां निरतो भवेत् तथापि अर्थवैशद्याय बलक्रियेति प्रयोगः। एवं च पराशक्तेर्बहिरङ्गभूता क्रियाशक्तिस्सर्वथा वीर्यवत्तरा शीघ्रकार्यकारिणी च वर्तत इति सूच्यते। परमशिवो लोककल्याणाय यद्यदिच्छति तस्य समीचीनां विवेपिनां ज्ञानशक्तिर्यदि करोति तदा क्रियाशक्तिस्तत्सर्वं तथैव कार्यरूपमानयति। एवं शिवस्येच्छा विवेचनपूर्वकं निरूह्यते शक्तिसहकारेण। अयमेव तच्छशक्तियोगस्य महिमातिशयः॥ ८॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

न तस्य कश्चित्पतिरस्ति लोके न चेशिता नैव च तस्य लिङ्गम् ।
स कारणं करणाधिपाधिपो न चास्य कश्चिज्जनिता न चाधिपः ॥ ९ ॥

एवं निस्समाऽधिकत्वान्न तस्य देवस्य कश्चिदन्यः पती रक्षको लोकेऽस्ति । ईशिता नियन्ता च कश्चिदन्यो नास्ति । तस्य तादृशस्यास्य लिङ्गं गमकमपि वह्नेर्धूम इव नैव किञ्चिदप्यस्ति । जनुमातुं सः न शक्य इत्यर्थः । अनुमान-प्रमाणेन परमशिवं स्थिरयितुं न शक्यते । कराणाधिपः करणानामिन्द्रियाणां अधिपस्य जीवस्य शरीरस्वामिनोऽपि सः परमशिवः कारणं संपद्यते । सर्वस्यापि कारणं भवति परमशिव इत्यत्र शब्दरूपा श्रुतिरेव प्रमाणम् । एवं सर्वकारणस्य तस्य तु कश्चिज्जनिता उत्पादको न चास्ति, तदधिपश्च नास्ति । एवं सः अगम्योऽप्रमाणोऽगोचर एव सन् जगद्व्यापारं लीलयैव निर्वहन् एकैकस्यापि जीवस्य तत्तत्कर्मानुगुणं फलं प्रददाति । अत एव सः सर्वत्र स्थितोऽप्यलोकधर्मा विराजते । एवं परमात्मनोऽसङ्गोदासीनतां निरञ्जनतां च जानन् तत्संबन्धी मानवस्तथैव वर्तेतेति महर्षिरपेक्षते ॥ ९ ॥

यस्तन्तुनाभ इव तन्तुभिः प्रधानजैः स्वभावतो देव एकः
स्वमावृणोत् । स नो दधाद्ब्रह्माप्ययम् ॥ १० ॥

एवं परमात्मानं स्तुत्वा तत्र स्वाभीष्टं प्रार्थयते महर्षिः । य ईदृश एको देवस्तन्तुनाभ ऊर्णनाभिस्तन्तुभिरिव स्वसृष्टतन्तुवेष्टित इव प्रधानजै-स्त्रिगुणद्रव्यप्रभवैर्महदादिभिस्स्वभावत एव सहजतयैव स्वं आत्मानमावृणोदा-च्छादितवान् । अतस्त्रिगुणाख्यमायायवृतत्वात् सः न सर्वेषां गोचरीभवति । स देवो नः अस्माकं ब्रह्माप्ययं ब्रह्मणा स्वेन परशिवेन अप्ययं लयं सामरस्यं दधात् कुर्यात् । परमशिवो देहे पञ्चतत्त्वमये जीवेन सह वसन्नपि मायावृत-स्सन् न हि भोगिनामनुभववेद्यो भवति । यदि सोऽस्माभिर्ज्ञायते उपास्यते च तदा सोऽस्याकं प्रसन्नो भूत्वा स्वीयमानन्दमनुगृह्णाति । यद्युपासको निष्कल्मषो निष्कामश्च भवेत्तदा सोऽवश्यं शिवेन युक्तो भवति । एवं च

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

परमात्मानुग्रहेणैव मानवः आत्मकल्याणं साधयेदित्यर्थः । एवं हृदिस्थपरमात्मानुभवाय यतमानः पुरुषः प्रथमं महात्मवाणीं पुरस्कुर्यात् । तस्या अमरवाण्या महत्त्वं यदि स जानाति तदा तस्य आत्मविश्वास उत्पद्येत । अयमेवांशः शरणगीतायामेवमभिधीयते । " साधोर्हि वाणी परुषैव दृष्टा विश्वास्यमेकं हि सदाशिवाख्यम् । लिंगं हि विश्वस्य भवान्विजेता निंबस्य चास्वादनकाल एव ॥ तिक्तो रसो भासत एव बाह्ये हृदन्तराळे मधुरस्वरूपः । तथैव चाद्येरितवाग्विशेषो ह्यादौ तु तिक्तस्तत एव चेष्टः " ॥ इति । एवं महत्मनाममरवाण्यां दृढं यो विश्वसेत् स एव मायावृतं परमेश्वरं हृदयेऽनुभवितुं पारयति । " करीऽयथा दर्पण एव लीयते तथा त्वमेवाद्य निलीयसे मयि " इत्यात्मविश्वासेन शरणाः स्वात्मस्थं परमशिवमभिज्ञयन्ति । तादृशोऽव्यक्तः परमशिवः केवलं भावनामयो वर्तते । अत एव भावजीविनां महानुभावानां दिव्यवाण्यां सजीवो विश्वासो निधेयो वर्धिष्णुभिः । महात्मनामनुभववाण्यास्तु महत्त्वमेवं वर्णयति शरणगीता । " क्षीरप्रवाहे गुडपङ्कपूर्णे सच्छर्करावालुकसन्निविष्टे । तथैव खण्डात्मकफेनयुक्ते सुभाषिते सत्यपि दिव्यवाक्ये ॥ कूपं खनित्वान्यमपेयरूपं क्षारं जलं पीतवतो गतिस्स्यात् ॥ " इत्येवं अनुभविनां दिव्यां वाणीं क्षीरसागरतुल्यां भावयन्ति शिवयोगिनः । तादृशेषु योगिषु यो विश्वसिति स एव स्वान्तर्गतं महेश्वरं ज्ञातुं शक्नोति ॥

> **एको देवः सर्वभूतेषु गूढः सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा ।**
> **कर्माध्यक्षः सर्वभूताधिवासः साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्च ॥ ११ ॥**

एतादृशपरमात्मज्ञानमेव मोक्षहेतुर्नान्यदिति वक्तुं पुनस्तं स्तौति । देवः उक्तः परमात्मा एक अद्वितीयः । सर्वभूतेषु सर्वप्राणिष्वपि गूढो गूढतया वर्तमानः । अतः सर्वव्यापी, सन्नपि सः सर्वभूतान्तरात्मा सर्वप्राणिनामन्तर्यामी च वर्तते । कर्माध्यक्षः सर्वप्राणिकृतपुण्यापुण्यसाक्षिभूतस्तत्फलप्रदश्च संपद्यते । " साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्च " इत्यत्र तस्य सर्वसाक्षित्वं स्पष्टं श्रूयते ।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

निर्गुणत्वं तु प्रळयकालीनशक्तिसङ्कोचपरत्वम्। तदीया साहजिका ज्ञानक्रियारूपा शक्तिस्तस्मिन् सृष्ट्यन्मखे सति विकासावस्थायां वर्तते। प्रळये शक्तेर्विकासस्यानवकाशात् परशिवः स्वीयानन्दानुभव एव लीनो वर्तते। एवं च परमशिवः सर्वभूताधिवासः सर्वेषु भूतेषु अधिष्ठाय वसति च। अत एव सः सर्वत्रोदासीन इवासीनः सर्वद्रष्टा संपद्यते। तत एव चेता सर्वचेतयिता केवलः शुद्धः कैवल्यानन्दानुभव एव लीनः। एवं च ज्ञानक्रियारूपायाः शक्तेः संकुचितावस्थायामपि तस्मिन् सत्त्वादित्रिगुणानामुत्कर्षाय अवकाशो यद्यपि न वर्तते। एवं सः त्रिगुणातीतस्सन् परंज्योतिस्स्वरूपतया सर्वेषामपि हृदयगुहायां स्वयं लीलयैव विराजते। "परेण नाकं निहितं गुहायां विभ्राजते तद्यतयो विशन्ति" इति श्रुतौ नाकस्वरूपात् तत्साधकादिन्द्रियग्रामाद्देहात् परेण हृदयगुहायां यत्परंज्योतिर्गोप्यतया निवसद्विराजते तत्र प्रयत्नशीलाः अन्तःप्रवेशचतुराः मुनय एव विशन्ति न तु बाह्यालोडनासक्ता भोगिनः। एवं सर्वैरपि आत्मदर्शनाय श्रद्धया प्रयतितव्यमिति भावः ॥ ११ ॥

एको वशी निष्क्रियाणां बहूनामेकं बीजं बहुधा यः करोति।
तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरास्तेषां सुखं शाश्वतं नेतरेषाम् ॥ १२ ॥

एतादृशो य एको देवो वशी स्वतन्त्रो निष्क्रियाणां पराधीनत्वात् स्वतः क्रियारहितानां बहूनां जीवानां एकं बीजं बीजस्थानीयं भूतसूक्ष्मं बहुधा बहुप्रकारं करोति। विशुद्धानां जीवानां नहि परस्परं तारतम्यादिकमस्ति। तारतम्यं तु तत्तज्जीवगतभूतसूक्ष्मकृतमेवेत्यर्थः। तं तादृशमात्मस्थं आत्मन्येव विद्यमानं ये धीराः धीमन्तोऽनुपश्यन्ति साक्षात्कुर्वन्ति तेषामेव शाश्वतसुखं मोक्षरूपं नेतरेषाम्। स्वात्मनि विराजमानं यः योगमार्गेण जानाति स एव धीरशब्दवाच्यो भवति। धीर एव शिवयोगं लभते, तदानन्दमनुभवति च। लौकिकमपि दुःखं तस्यैव सुखायते। यतो देह एव वसति शिवस्ततस्सर्वमपि तदिच्छानुरोधेन समागतमिति धीरस्समदृष्ट्या स्वीकरोति। स एव धीरश्शिवेन

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

सह सामरस्यमप्यनुभवन् लोकं शिवदृष्ट्या वीक्षते । एतादृशः शिवयोगनिष्ठो धीरः स्वानुभवमेवमभिव्यनक्ति । सः देवमेवं प्रार्थयते । "त्वमेव भक्तिं कुरुषे तदैव भक्तस्त्वमेवासि च सेव्यरूपः । न दृष्टमेवेह भवत्पदं यया त्वया न दत्तं मम तत्पदं प्रभो ॥" इति । एवं शिवैक्यसुखमिहैव देहेऽनुभवितुर्धीरस्य प्रदातव्यमन्यत्स्थानमपि नास्ति । सः देवं यत्किञ्चित्स्थानमपि न पृच्छति । स्वयं शिवभूतस्य तस्य प्रष्टव्यो विषय एव न विद्यते । पराकाशमये परशिवे एकीभावमुपेतस्य योगिनः न कोऽप्यभिलाष उदेति । "यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा येऽस्य हृदि स्थिताः । अथ मर्त्योऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते" इति श्रुतौ अमृतस्थितिं प्राप्तस्य योगिनः निष्कामत्वं स्वाभाविकतया स्फुरतीत्युपदिश्यते । गङ्गाजलेन तृप्तस्य अन्यवापीजलं पातुमिच्छा कथमुदेति । महाविषये समरसभावमापन्नो योगी कथं क्षुद्रविषयमपेक्षेत ? एवमत्रैव प्रसादकाये देहेन्द्रियसहकारेण यः स्वात्मस्थं शिवं ज्ञानचक्षुर्भूतेन निर्मलेन मनसा । साक्षात्करोति स एव धीरः क्लेशकार्पण्यमध्येऽपि शान्तस्तूष्णीमास्ते । मानवैस्सर्वैरपि तथा भवितुं यथाशक्ति प्रयतितव्यमिति महर्षिर्निरीक्षते ॥ १२ ॥

नित्यो नित्यानां चेतनश्चेतनानामेको बहूनां यो विदधाति कामान् ।
तत्कारणं सांख्ययोगाधिगम्यं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥ १३ ॥

नित्यानां नित्यत्वेन लोकप्रसिद्धानां जीवानां मध्ये नित्यः, चेतनानां मध्ये चेतनः, बहूनां मध्ये एकः । एतादृशो यः कामान् तत्तदभीष्टान् विदधाति प्रयच्छति । तत् प्रसिद्धं कारणं सर्वजगत्कारणं सांख्ययोगाधिगम्यं ज्ञानयोगेन प्राप्यं देवं ज्ञात्वा सर्वपाशैस्सर्वसंसारबन्धैर्मुच्यते मुक्तो भवति साधकः । एवं सर्वैरपि साधयितव्यमित्यर्थः ॥ १३ ॥

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः ।
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥ १४ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

तत्र परमात्मनि भासमाने सूर्यो न भाति। सूर्यप्रभायां दीप इव परमात्मनः प्रकाशैकस्वरूपस्य पुरतः सूर्यादिप्रकाशोऽसत्कल्प एवेत्यर्थः। चन्द्र-तारकं चन्द्रनक्षत्रादयोऽपि न भान्ति। इमाः प्रसिद्धा विद्युतस्तटितो न भान्ति। अयं भौतिकोऽग्निः कुतः किमु वक्तव्यमस्य विषय इत्यर्थः। अतो भान्तं स्वतो भासमानं तमनु अनुसृत्यैव तदधीनतयैव सर्वमपि भाति प्रकाशते। अतस्तस्य भासा प्रभयैव सर्वमिदं सूर्यचन्द्रादिकमपि विभाति॥ १४॥

एको हंसो भुवनस्यास्य मध्ये स एवाग्निः सलिले सन्निविष्टः।
तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय॥ १५॥

अस्य भुवनस्य जगतो मध्ये हंसः पूर्वमन्त्रप्रतिपाद्यो विलक्षणः सूर्यस्यापि सूर्यः प्रकाशकः परशिव एकोऽद्वितीयो विराजते। स एवाग्निरग्नि-रिव सर्वपापदाहकस्सन् सलिले सलिलपरिणामरूपेऽस्मिन्शरीरे। 'पञ्चम्यामा-हुतावापः पुरुषवचसो भवन्ति' इत्यपामेव शरीररूपेण परिणाम उक्तः। सन्निविष्टस्सम्यक् निविष्ट अन्तर्यामित्वेनावस्थितः। तमन्तर्यामिणं विदित्वैव मृत्युं संसारमत्येति अतीत्य गच्छति। अन्यस्तदतिरिक्तः पन्था नास्त्येव॥

स विश्वकृद्विश्वविदात्मयोनिर्ज्ञः कालकारो गुणी सर्वविद्यः।
प्रधानक्षेत्रज्ञपतिर्गुणेशः संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः॥ १६॥

कुतस्तज्ज्ञानादेव मोक्ष उच्यत इत्यत्राह। सः परमात्मैव विश्वकृत् जगत्स्रष्टा, विश्ववित् सर्वज्ञः। आत्मयोनिरात्मा चासौ योनिश्चेति विश्वव्यापकं सर्वोपादानं च संपद्यते। एवमेव सः ज्ञो ज्ञानस्वरूपः तथैव कालकारः सर्वा-धारस्य कालस्यपि स्रष्टा। गुणी अपहतपाप्मत्वादिगुणवान्। सर्ववित्सर्वज्ञः। यद्यपि 'विश्ववित्' इत्युक्तम्, अथापि लोके सर्वशब्दस्यासङ्कुचितस्य कुत्रापि प्रयोगादर्शनात् अत्रापि भगवतस्सर्वज्ञत्वं न संकुचितमिति सूचनाय पुनरुक्त दार्ढ्याय। य ईदृशः प्रधानक्षेत्रज्ञपतिः प्रधानं प्रकृतिः, क्षेत्रज्ञो जीवस्तयोः पतिः। गुणेशस्सत्त्वरजस्तसां नियन्ता च सः। अत एव सः संसारमोक्षस्थिति-

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

बन्धहेतुः संसारो जगत्, मोक्षो मुक्तिः, स्थितिर्जीवनं, बन्धस्संसारपाशः, एतेषां सर्वेषामपि स एव हेतुः। अतस्तज्ज्ञानमेव मोक्षहेतुर्नान्यदित्यर्थः फलति ॥१६॥

स तन्मयो ह्यमृत ईशसंस्थो ज्ञः सर्वगो भुवनस्यास्य गोप्ता।
य ईशे अस्य जगतो नित्यमेव नान्यो हेतुर्विद्यत ईशनाय ॥ १७ ॥

सः तन्मयः पूर्वोक्तज्योतिर्मयोऽमृतो मरणरहितः। ईशसंस्थ ईशत्वेन सर्वनियन्तृत्वेन सम्यक् व्यवस्थितः। ज्ञः सर्वज्ञस्सर्वगो विभुरस्य भुवनस्व जगतो गोप्ता च संपद्यते। तस्यैव स्वरूपं विविच्य निर्दिशति य इत्यादिना। योऽस्य जगतो नित्यमेव सदैव ईशे ईष्टे। त्रिकालेऽपि जगन्नियमनाय न अन्यः कारणं भवितुमर्हति। य एतादृशोऽस्ति स इति पूर्वेणान्वयः ॥ १७ ॥

यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै।
तं ह देवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमहं प्रपद्ये ॥ १८ ॥

एवं परमेश्वरं स्तुत्वा तदितरज्ञानस्य मोक्षसाधनत्वनिषेधात् तमेव स्वमोक्षार्थमाश्रयति। यः पूर्वं सर्वेषामाद्यं ब्रह्माणं चतुर्मुखं विदधाति सृजति। यो वै यश्च तस्मै वेदांश्च प्रहिणोति उपदिशति। आत्मबुद्धिप्रकाशं आत्मनो मम बुद्धेः प्रकाशहेतुम्। "मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च" इति गीताया-मुक्तम्। तं देवं परमात्मानं मुमुक्षुः संसारान्मोक्षं प्राप्तुमिच्छुरहं शरणं प्रपद्ये शरणत्वेनाश्रये। शरणागतेर्नान्यो मोक्षोपायोऽस्ति ॥ १८ ॥

निष्कलं निष्क्रियं शान्तं निरवद्यं निरञ्जनम्।
अमृतस्य परं सेतुं दग्धेन्धनमिवानलम् ॥ १९ ॥

निष्कलं कला अवयवास्तद्रहितं निरवयवमित्यर्थः। निष्क्रियं निश्चलम्। अत एव शान्तं निर्विकारम्। अत एव निरवद्यं सर्वविधदोषरहितम्। निरञ्जनं सर्वविधलेपरहितम्। अमृतस्य मोक्षस्य परमुत्तमं सेतुं प्राप्त्युपायभूतम्। दग्धेन्धनमवणमिव स्थितम्। इन्धने सति धूमादिकं स्यात्, तन्निरासाय दग्धेन्धमित्युक्तम्। एतादृशं देवं मुमुक्षुरहं शरणं प्रपद्य इत्यन्वयः ॥ १९ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयिष्यन्ति मानवाः ।
तदा शिवमविज्ञाय दुःखस्यान्तो भविष्यति ॥ २० ॥

एवं स्वयं परमशिवं समाश्रित्य तदितरोपायो मोक्षप्राप्त्यै नास्त्येवेति सम्यक् द्रढयति। मानवा मनुष्या आकाशं चर्मवद्यदा वेष्टयिष्यन्ति आच्छादयिष्यन्ति तदैव देवमुक्तपरमशिवमविज्ञाय अज्ञात्वापि दुःखस्य संसारदुःखस्य अन्तो नाशो भविष्यति । यथा आकाशस्य च चर्मवद्वेष्टनमशक्यं तथा परमशिवं सर्वकारणमज्ञात्वा मोक्षोऽप्यसंभवीत्यर्थः ॥ २० ॥

तपःप्रभावाद्देवप्रसादाच्च ब्रह्म ह श्वेताश्वत्वरोऽथ विद्वान् ।
अत्याश्रमिभ्यः परमं पवित्रं प्रोवाच सम्यगृषिसंघजुष्टम् ॥ २१ ॥

तपःप्रभावात् तपसो योगादेर्माहात्म्यात्, तन्मूलाद्देवप्रसादात् परमात्मानुग्रहाच्च ब्रह्म विद्वान् ब्रह्मज्ञानी श्वेताश्वतरस्तन्नामको ऋषिरत्याश्रमिभ्यः । अतिः पूजायाम् । पूज्याश्रमस्संन्यासस्तद्वध्द्भ्यो ऋषिसंघजुष्टं बहुभिः ऋषिभिः सेवितं बहुभिरनुभूतमिति यावत् । परमं पवित्रमिदं तत्त्वं प्रोवाचोपदिदेश ।

वेदान्ते परमं गुह्यं पुराकल्पे प्रचोदितम् ।
नाप्रशान्ताय दातव्यं नापुत्रायाशिष्याय वा पुनः ॥ २२ ॥

वेदान्ते उपनिषत्सु परममत्यन्तं गुह्यं रहस्यभूतं पुराकल्पे पुरातन एव काले प्रचोदितमुपदिष्टम् । अनादिसिद्धमित्यर्थः । इदं प्रशान्तचित्ताय पुत्राय, शिष्याय वा दातव्यमुपदेष्टव्यम् । अप्रशान्ताय शान्तिरहिताय विषयादिप्रवणाय पुत्राय शिष्याय वा न दातव्यं नोपदेष्टव्यम् ॥ २२ ॥

यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ ।
तस्यैते कथिता ह्यर्थाः प्रकाशन्ते महात्मनः प्रकाशन्ते महात्मनः ॥

यस्य जीवस्य देवे एतादृशे परमशिवे परा उत्कृष्टा भक्तिरस्ति यथा देवे तथैव गुरौ च वर्तते, तस्यैव महात्मन उत्तमप्रकृतेरेव कथिता एतावता ग्रन्थेन उक्ता एते अर्थाः प्रकाशन्ते प्रकाशेयुः । "प्रकाशन्ते महात्मनः" इति पुनरावृत्तिरुपदेशसमाप्तिसूचनार्थमिति ज्ञेयम् ॥२३ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

शुद्धाशुद्धसूची

पु.	अशुद्धः	शुद्धः	पु.	अशुद्धः	शुद्धः
१	मृत्ये	भृत्ये	४१	साककै	साधकै
	कम्पा	कम्पः	४१	पुष्प	यथा पुष्प
	एप	एष	४४	एबेदं	एवेदं
	प्रवृत्तं	प्रवृत्तं		पाहं	पादं
२	बुद्धैर्हि	बुद्धेर्हि	४४	इशानं	ईशानं
	रमते	णमते	४६	चि यं	चायं
	ब्रह्म	ब्रह्म	३७	प्राययति	प्रापयति
	वन्ति	वदन्ति	४८	मकेतनं	मचेतनं
७	भूनैः	भूतैः	४९	प्यनत्पन्न	त्यनुत्पन्न
९	नियासक	नियमक		लीहित	लोहित
	सादृश	एदादृश		भोगाद्	भोगान्
११	वाच्योः	वाच्यो	५२	तदानि	तदानीं
	समविष्टे	समाविष्टे	५३	षोत्तम	षोत्तमः
१२	सम्पद्यते	संपद्यते		दखस्य	दुःखस्य
	ईशनीशौ	ईशानीशौ	५५	परमात्मजना	परमात्मना
१४	सन्विग्ध	सन्दिग्ध	५६	यापृता	व्यापृतां
	हस्वा	हत्वा	५७	तत्सर्वं	मत्सर्वं
१७	रिशुद्ध	परिशुद्धः		उपक्त्तिः	उत्पत्तिः
	यःप	यः	५८	भुवर्ता	भुवना
३१	मलर्वि	मलैर्वि	६२	वोच दधि	वोचदधि
३२	लोक	लोकं		नास्येव	नास्त्येव
३५	धारयंस	धारयसि	६३	समर्धेन	समर्थेन
४१	तदीत	तदीयं		भीतः ।	भीतः
	सवस्त	समस्त	३४	क्त थस्यैव	क्तार्थस्यैव

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದ್ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯ

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯ

"ಓಂ ಶಿವಾಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ"

ಶ್ರೀರೇಣುಕಾರ್ಯಂ ಗುರುವರ್ಯಮೀಡೇ ಭಕ್ತೌಘಸಂರಕ್ಷಣಬದ್ಧಕಕ್ಷ್ಯಮ್ ।
ಮದೀಯಹೃತ್ಪದ್ಮವಿರಾಜಮಾನಃ ಸೋಽಯಂ ಗುರುರ್ಭಾಷ್ಯಮಿದಂ ತನೋತಿ ॥

ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯೋ ಹಿ ಮಹಾಕೃಪಾಳುಸ್ತದೀಯಭೃತ್ಯೇ ವಿಹಿತಾನುಕಂಪಃ ।
ಗುರ್ವರ್ಥಮೇತತ್ಪುರುಷಾರ್ಥಮೂಲಂ ಪ್ರಕಾಶಯತ್ಯೇವ ಸತಾಂ ಹಿತಾಯ ॥

ಗುರ್ವಾಜ್ಞಯಾ ಕೇವಲಮಾತ್ಮಶ್ರೇಯಸ್ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಯೇಽರ್ಥಂ ವಿವೃಣೋತಿ ಕಾಮಂ
ಸ್ವಚಿತ್ತದೋಷಪ್ರಶಮಾಯ ಭೃತ್ಯೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಪಣೇನೈವ ತದಂಘ್ರಿಪದ್ಮೇ ॥

ನಿರಂಜನಾರ್ಯೋ ಮುರುಘೇಶಯೋಗೀ ಜಗದ್ಗುರುರ್ಮೇ ಕುರುತಾಂ ಪ್ರಸಾದಮ್ ।
ವಿನಾ ಪ್ರಸಾದಂ ಕಥಮೇಷ ಭೃತ್ಯಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ ಭಾಷ್ಯವಿಲೇಖನಾಯ ॥

ಶ್ರೀತೋಂಟದಾರ್ಯೋ ಭವರೋಗವೈದ್ಯಸ್ಸಮಾಧಿಮಗ್ನಶ್ಚರಜಂಗಮಾಖ್ಯಃ ।
ಚಿದಾತ್ಮಭಾವೇ ವಿಲಸನ್ಮುದೈವ ಸಂಪ್ರೇರಯತ್ಯದ್ಯ ತದೀಯಭೃತ್ಯಮ್ ॥

ಸದಾನುರಕ್ತೋ ಗುರುಪಾದಪದ್ಮೇ ಸನ್ಯಸ್ತಚಿತ್ತಃ ಪರಯಾ ಹಿ ಭಕ್ತ್ಯಾ ।
ಗುರುಪ್ರಸಾದಾತ್ಕುರುತೇ ಹಿ ಭಾಷ್ಯಂ ವೇದಾರ್ಥಸಾರಂ ಗುರುತುಷ್ಟಯೇಽಸ್ತು ॥

ಗುಬ್ಬಯ್ಯಪುತ್ರಸ್ಸುಗೃಹೀತನಾಮಾ ಸಿದ್ಧಾರ್ಯ ಏಷಃ ಶಿವಪಾದಮಗ್ನಃ ।
ಪಿತುರ್ನಿಯೋಗಾತ್ಕುರುತೇಽದ್ಯ ಭಾಷ್ಯಂ ಸುನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥಂ ಖಲು ಚಂದ್ರಿಕಾಖ್ಯಂ ॥

ಶ್ರೀವೀರಗೋತ್ರೋತ್ಥಿತ ಏಷ ಭೃತ್ಯಃ ಶ್ರೀರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯವರಪ್ರಸಾದಾತ್ ।
ವೀರೇಶಯೋಗಾನ್ನ ಚ ಬುದ್ಧಿಲೋಭಾಲ್ಲಬ್ಧಾಧಿಕಾರೋಽತ್ರ ಹಿ ಸಂಪ್ರಯುಂಕ್ತೇ ॥

ಶ್ವೇತಾಶ್ವನಾಮಾ ಮುನಿಸಾರ್ವಭೌಮಃ ಶಿವಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಂ ವಿವೃಣೀತುಕಾಮಃ ।
ಸ್ವೇನಾನುಭೂತಾಂ ಶಿವಶಕ್ತಿಲೀಲಾಂ ಪ್ರಶಂಸಯತ್ಯತ್ರ ತಪಃಪ್ರಭಾವಾತ್ ॥

ತದೀಯಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವಿವೇಚನಾಯ ಭಾಷ್ಯಂ ಪ್ರವೃತ್ತಂ ಶಿವಸತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ ।
ಸರ್ವೈಃ ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯಮಿದಂ ಯಥಾ ಸ್ಯಾತ್ ತಥೈವ ಯತ್ನಃ ಕ್ರಿಯತೇಽನುರಾಗಾತ್

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಕರ್ಣಾಟವಾಣ್ಯಾ ಸಮಲಂಕೃತಂ ಚೇದ್ಭಾಷ್ಯಂ ಸಮೂಲಂ ಲಭತೇ ಪ್ರಸಾರಮ್ ।
ಏವಂ ವಿಚಿಂತ್ಯೈವ ತಥಾ ಪ್ರವೃತ್ತಂ ತದೀಯಲಾಭೋಽಸ್ತು ಜಗತ್ಯಜಸ್ರಮ್ ॥

ಯದ್ಯತ್ರ ದೋಷೋ ವಿಶದಾರ್ಥಬೋಧೇ ಮದೀಯಬುದ್ಧೇರ್ಹಿ ವಿಕಾಸನಾರ್ಥಮ್ ।
ನಿವೇದ್ಯ ನಿಷ್ಣಾತಸುಹೃದ್ವರೇಣ್ಯೈಃ ಗುರುಪ್ರಸಾದಂ ಲಭತಾಂ ಪ್ರಕಾಮಮ್ ॥

ಪರಮಪೂಜ್ಯರೆನಿಸಿದ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯ, ಮುರುಘೇಶ, ಮತ್ತು ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಈ ಮಹಾಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಷ್ಟಾಂಗಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ವೀರಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಗುಬ್ಬಯ್ಯಾರ್ಯರ ಪುತ್ರನಾದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಯನೆಂಬ ಗುರುಚರಣಾರಾಧಕನು ಹರಗುರುಜಂಗಮರ ಸತ್ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯೆಂಬ ಅನುವಾದದೊಡನೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಲಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ದೋಷವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಹೃದಯರು ಸೋದರನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದು ಗುರುಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಲೆಂದು ಬಯಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಪರಶಿವನೇ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಚೇತನರಾಗಿಯೂ, ಜಡವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರಶಿವನಿಗೂ ಚೇತನಾಚೇತನಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಕಾರಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಭೇದವೂ, ಕಾರ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭೇದವೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಿವಜೀವರಿಗೂ, ಶಿವಜಗತ್ತುಗಳಿಗೂ ಅವಸ್ಥಾಭೇದದಿಂದಲೂ ಕಾಲಭೇದದಿಂದಲೂ ಭೇದಾಭೇದಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅನ್ವಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಚೇತನಾಂಶನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯೇ ಸಂಕೋಚಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಪರಶಿವನಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಭೇದವನ್ನೂ, ನಿರಂತರೋಪಾಸನೆಯಿಂದಾಗುವ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸದ ಮೂಲಕ ಪರಶಿವನೊಡನೆ ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ಅಭೇದವನ್ನೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಪರಶಿವನಿಗೂ ಜಡಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ನಾಮರೂಪಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಭೇದವನ್ನೂ, ಸದ್ರೂಪದಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ಅಭೇದವನ್ನೂ ವೀರಶೈವಮತವು ಒಪ್ಪಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಚವಿಕಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಭೇದಾಭೇದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನವು ವೀರಶೈವಮತಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ವೀರಪೀಠಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀಶೈಲಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ವೀರಶೈವದಾರ್ಶನಿಕರು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದರ್ಶನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಈಗ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ ಕಿಂ ಕಾರಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ
ಕುತಃ ಸ್ಮ ಜಾತಾಃ ಜೀವಾಮು ಕೇನ ಕ್ವ ಚ ಸಂಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ।
ಅಧಿಷ್ಠಿತಾಃ ಕೇನ ಸುಖೇತರೇಷು ವರ್ತಾಮಹೇ ।
ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವ್ಯವಸ್ಥಾಮ್ ॥ ೧ ॥

ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಮಹರ್ಷಿಯು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ. ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ಶಿವಯೋಗಿಸರ್ವಭೌಮರೂ ಆದ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿವರ್ಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಬ್ರಹ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ? ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೋಚರವಾದ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವೆಂತಹದು ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವರು ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಎಂತಹ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು ? ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಷ್ಟೆಯೆ ? ಅಥವಾ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಆಗಿರಬಹುದೆ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವರು ಕಾರಣಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಎತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ "ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮವೆ ? ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಇರಬಹುದೆ ?" ಹೀಗಾದರೂ ಅವರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಕಾರ್ಯವೆನಿಸಿದ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರು ಮುಂದೆ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. "ನಾವು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿದೆವು ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆವು? ಹೇಗೆ ನಾವು ಬದುಕೋಣ? ಎಲ್ಲಿ ನಾವು ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲೋಣ? ಯಾವ ಪ್ರಬಲಕಾರಣದಿಂದ ನಾವು ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವೆವು ? ಇವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ನಮಗೆ ಯಾತರಿಂದ ಉಂಟಾಯಿತು ? ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ನಾವು ಹೇಗೆ ಈ ಸುಖದುಃಖಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿರುವೆವು ? ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸುಖದುಃಖಗಳು ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ ? ಇವುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದವರು ಯಾರು? ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣವೇನಾದರೂ ಉಂಟೆ ?" ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ವಿಚಾರಮಾಡತೊಡಗಿದರು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅವರ ವಿಚಾರಸರಣಿ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು ? ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿರಿ.

ಕಾಲಃ ಸ್ವಭಾವೋ ನಿಯತಿರ್ಯದೃಚ್ಛಾ ಭೂತಾನಿ ।
ಯೋನಿಃ ಪುರುಷ ಇತಿ ಚಿಂತ್ಯಮ್, ಸಂಯೋಗ ಏಷಾಂ ।
ನ ತ್ವಾತ್ಮಭಾವಾತ್ ಆತ್ಮಾಪ್ಯನೀಶಃ ಸುಖದುಃಖಹೇತೋಃ ॥ ೨ ॥

ವಿಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾಲವೇ ಕಾರಣವಿರಬಹುದೆ? ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾಲವೇ ಆಧಾರವೆಂಬ ನ್ಯಾಯವಂತೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಅಥವಾ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಭಾವವೇ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದೆ? ನಿಯತಿ ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ. ಅದನ್ನು ಅದೃಷ್ಟವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಈ ವಿಕಾರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದೆ? ಯದೃಚ್ಛಾ = ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದು ಆಮೇಲೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವಂತಹದೆ? ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದಲೇ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಗಿರಬಹುದೆ? ಅಥವಾ ಚೇತನಜೀವನೇ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಿರಬಹುದೆ? ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೆಲ್ಲವೂ ವಿಚಾರಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಮೂಹದಿಂದಲೇ ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತು ರೂಪಗೊಂಡಿರಬಹುದೆ? ಆದರೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸಮೂಹವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಲಾರದು. ಸಮೂಹವು ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಲಾರದು. ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ, ಸರ್ವಪ್ರೇರಕನೂ ಆದ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣವೇ ? ಅಂದರೆ ಅವನು ಕರ್ಮಾಧೀನನೂ ಅಶಕ್ತನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಲಾರನು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಸುಖದುಃಖಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತವಾದ ಕರ್ಮ ಒಂದು ಇರುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ತನ್ನ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ನಿಯಮನಮಾಡಲು ಅಶಕ್ತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೇನಿರಬೇಕು ? ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ವಿಚಾರಮಾಡಿದ್ದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ತೇ ಧ್ಯಾನಯೋಗಾನುಗತಾ ಅಪಶ್ಯನ್
ದೇವಾತ್ಮಶಕ್ತಿಂ ಸ್ವಗುಣೈರ್ನಿಗೂಢಾಂ ।
ಯಃ ಕಾರಣಾನಿ ನಿಖಿಲಾನಿ ತಾನಿ
ಕಾಲಾತ್ಮಯುಕ್ತಾನ್ಯಧಿತಿಷ್ಠತ್ಯೇಕಃ ॥ ೩ ॥

ಹೀಗೆ ಸ್ವಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಅಶಕ್ತರಾಗಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವು ಇಂತಹದೇ ಇರ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಬೇಕೆಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅಂತಹ ಕಾರಣ ಯಾವುದು ? ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಅವರೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಾತ್ಮಶಕ್ತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಗಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲದೆ ಅವನ ಪ್ರಾಣರೂಪವೇ ಆದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪದ ಶಕ್ತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದರು. "ತದೀಯಾ ಪರಮಾಶಕ್ತಿಃ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಾ" ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಾಶಕ್ತಿಯು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪದಿಂದಲೇ ನೆಲಸಿರುವುದೆಂದು ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಪ್ರಾಣಾರಾಮಂ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಮಾನ್ ಪರಮೇಶ್ವರ ಇಬ್ಬರೂ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪರೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯು ಶಕ್ತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ಶಕ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲದ ಪರಮೇಶ್ವರನೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂಬುದು ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಗೂ ಶಕ್ತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಾಣರೂಪವಾದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವನು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾದುಪಾದಾನವೆನಿಸಿರುವ ಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಶಿವನು ಬೇರೆಯಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಶಿವನೇ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶಿವನು ನಿಮಿತ್ತವೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವೆನಿಸಿ ಅಭಿನ್ನನೂ, ನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿ ಭಿನ್ನನೂ ಆಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಜಗದ್ಬ್ರಹ್ಮಗಳಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದಗಳೆರಡೂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಶಕ್ತಿಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ರಚನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರಚನೆ ಎನಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿರುವ ದ್ರವ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ರಚನೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ದ್ರವ್ಯವೊಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ರಚನೆಯೇ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗದೆ ಹೋದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಚಿದ್ರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯೇ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ತ್ರಿಗುಣದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತ್ರಿಗುಣದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವೆನಿಸಿದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಣವೆನಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ತ್ರಿಗುಣಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದೀತು. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಚಿದ್ರೂಪವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದೇ ನಮಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾದ ಶಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಶಕ್ತಿಯೇ ಆಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಈ ಮೂರುಗುಣಗಳೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಆಕಾರವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಮಾಯೆ ಎಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಾಕರ್ಷಕವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾಯೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಪರಾಶಕ್ತಿ ಎನಿಸಿದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಪ್ರಕಾಶವಾಗದಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸಿದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ; ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಧರ್ಮಗಳೆನಿಸಿದ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಇರುವುವೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವು ಆ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಆದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಅಡಕೆ ವೀಳೆಯದೆಲೆಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಹಿಂದೆ ಕಾಣದಿದ್ದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವು ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಮೊದಲು ತಾಂಬುಲದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವು ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದದ್ದೇ ಕಂಡುಬರುವುದು ಎಂದು ವಾದಿಸುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವರೋ ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಶಕ್ತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಾಗ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪರಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಕಾಲ ಜೀವ ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಸಹ ನಿಯಮನಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸಾರಥಿಯು ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವಂತೆ, ಜೀವನು ಶರೀರವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾರಣಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಮಕಾರಣನೆನಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಜೀವನೇ ಹೇಗೆ ಕರ್ತನೆನಿಸಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ, ಕಾಲ, ಜೀವ ಮೊದಲಾದವರು ನಡೆಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಕರ್ತನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತಮೇಕನೇಮಿಂ ತ್ರಿವೃತಂ ಷೋಡಶಾಂತಂ
ಶತಾರ್ಧಾರಂ ವಿಂಶತಿಪ್ರತ್ಯರಾಭಿಃ ।
ಅಷ್ಟಾಭಿಃ ಷಡ್ಭಿಃ ವಿಶ್ವರೂಪೈಕಪಾಶಂ
ತ್ರಿಮಾರ್ಗಭೇದಂ ದ್ವಿನಿಮಿತ್ತೈಕಮೋಹಮ್ ॥ ೪ ॥

ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನಾಯಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಚಕ್ರದೊಡನೆ ಆರೋಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವನು ಸಮಸ್ತ ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮಾಯೆ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಅವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಚಕ್ರದ ಪಟ್ಟಿಯಂತೆ ಜಗದ್ರಚನೆಗೆ ಆಧಾರ ವಾಗಿರುವುದು. ನೇಮಿಯೇ ಚಕ್ರದ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಘಟಿಸುವ ಆಧಾರ ವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯೇ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಘಟಕವಾಗಿ ಆಶ್ರಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಚಕ್ರವು ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳೆಂಬ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಐದು ಭೂತಗಳು ಹನ್ನೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಒಟ್ಟು ಈ ಹದಿನಾರು ಅಂಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಚಕ್ರದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮದ ಪರಿಣಾಮವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕೊನೆಗಾಣುತ್ತದೆ. ಐವತ್ತು ವಿಪರ್ಯಯಭೇಧಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದ ಅರಗಳೆನಿಸಿವೆ. ತಮಸ್ಸು, ಮೋಹ, ಮಹಾಮೋಹ, ತಾಮಿಸ್ರ, ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರ ಇವು ಐದು ಜ್ಞಾನ ವಿಪರ್ಯಯಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಶಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟುಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಪುಷ್ಟಿ ಎಂಬುದು ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಎಂಟುಬಗೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿವೆ ? ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಐವತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಬಗೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಮಸ್ಸು ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಚೇತನವೆನಿಸದಿರುವ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನವು ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೋಹವೂ ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅಣಿಮಾದಿಶಕ್ತಿಗಳೇ ಮೋಹ ವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಮಹಾಮೋಹವು ಹತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಐಹಿಕವೂ ಆಮುಷ್ಮಿ ಕವೂ ಆದ ಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ಭೋಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟುವ ಆಗ್ರಹವೇ ಮಹಾಮೋಹವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಮಿಸ್ರವು ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಭೋಜ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಐಶ್ವರ್ಯ ಗಳೊಡನೆ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವವನಿಗೆ ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸದೇ ಇದ್ದಾಗ ಹುಟ್ಟುವ ಕ್ರೋಧವೇ ತಾಮಿಸ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರವೂ ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸು ತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಶೋಕವೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಲೂ, ಅಂತಃಕರಣದ ಒಂಭತ್ತುಬಗೆಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಲೂ, ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಅಶಕ್ತಿಯು ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ, ಉಪಾದಾನ, ಕಾಲ, ಭಾಗ್ಯವೆನಿಸಿದವು ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಪಂಚವಿಷಯಗಳ ಶಮನವೆನಿಸಿದವು ಐದು; ಹೀಗೆ ವಿಪರ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಅಶಕ್ತಿ, ಪುಷ್ಟಿ, ಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬವು ಸೇರಿ ಐವತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದ ಅರಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅವುಗಳ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಡ್ಡವಾದ ಕಂಬಿ ಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಂಟುಬಗೆಯ ಆರು ಗುಂಪುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. "ನೆಲ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ, ಆಕಾಶ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ ಎಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಎಂಟು ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿವೆ. ತ್ವಕ್ಕು, ಚರ್ಮ, ಮಾಂಸ, ರಕ್ತ, ಮೇದಸ್ಸು, ಮೂಳೆ, ಮಜ್ಜೆ, ಶುಕ್ರ ಹೀಗೆ ಎಂಟು ಧಾತುಗಳಿವೆ. ಅಣಿಮ ಮಹಿಮ ಗರಿಮ ಲಘಿಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯ ಈಶತ್ವ ವಶಿತ್ವ ಇವು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು. ಧರ್ಮ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯ ಅಧರ್ಮ ಅಜ್ಞಾನ ಅವೈರಾಗ್ಯ ಅನೈಶ್ವರ್ಯ ಎಂಬ ಎಂಟು ಭಾವಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮ, ಪ್ರಜಾ ಪತಿ, ದೇವ, ಗಂಧರ್ವ, ಯಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸ, ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು, ಪಿಶಾಚಿಗಳು ಎಂಬ ಎಂಟು ದೇವತೆಗಳು. ದಯೆ, ಕ್ಷಾಂತಿ, ಅನಸೂಯೆ, ಶೌಚ, ಅನಾಯಾಸ (ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು), ಮಂಗಳ, ಅಕಾರ್ಪಣ್ಯ(ದೈನ್ಯದಿಂದ ಬೇಡದೆ ಇರುವಿಕೆ), ಅಸ್ಪೃಹ ಎಂದು ಎಂಟು ಆತ್ಮಗುಣಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರವು ಈ ಆರು ಬಗೆಯ ಅಷ್ಟಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಿಂದ ಹೊರ ಟಿರುವ ಕಾಮಪಾಶವು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಐಹಿಕವಾಗಿ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಹೀಗೆ ಕಾಮವೆಂಬ ಒಂದೇ ಪಾಶವು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಚಕ್ರವು ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಲಿದೆ. "ನಾನೇ ಸತ್, ಅಸತ್–ಮೃತ್ಯು, ಅಮೃತ ಎರಡೂ ಆಗಿರುವೆನು" "ನನ್ನಿಂದಲೇ ಜನರಿಗೆ ಅರಿವು ಮರೆವು ನೆನಹು ಉಂಟಾಗುತ್ತಲಿವೆ" ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಚಕ್ರವು ಜನರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಜಾತಿ ಮೊದಲಾದ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರವು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಲಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಜನರು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪಾಪವೆಂದೂ, ಪಾಪವನ್ನು ಪುಣ್ಯವೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಶಿವಯೋಗಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಚಕ್ರಾಕಾರದಿಂದ ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪಂಚಸ್ರೋತೋಽಂಬುಂ ಪಂಚಯೋನ್ಯುಗ್ರವಕ್ರಾಂ
ಪಂಚಪ್ರಾಣೋರ್ಮಿಂ ಪಂಚಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಮೂಲಾಮ್ ।
ಪಂಚಾವರ್ತಾಂ ಪಂಚದುಃಖೌಘವೇಗಾಂ
ಪಂಚಾಶದ್ಭೇದಾಂ ಪಂಚಪರ್ವಾಮಧೀಮಃ ॥ ೫ ॥

ಹೀಗೆ ಚಕ್ರಾಕಾರದಿಂದ ಆರೋಪಿಸಿದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತೆ ನದೀ ರೂಪದಿಂದ ಆರೋಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯು ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. ನೀರು ಹರಿದಂತೆ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶಬ್ದಾದಿವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಹರಿಯುತ್ತಲಿವೆ. ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯು ಭೀಕರವೂ, ಸುಂದರವೂ ಆಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಐದು ಬಗೆಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಅಲೆಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಮನಸ್ಸೇ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ವೆನಿಸಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶರಾದ ಜೀವರು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವರು. ಹಾಗೆ ಈ ಸಂಸಾರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಈಜಾಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸೇ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿ ಭೋಗ್ಯವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಾದಿವಿಷಯಗಳೆಂಬ ಸುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಿಕ್ಕಿ ನರಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವೇ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಸುಳಿಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಗರ್ಭವಾಸ, ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಮುಪ್ಪು, ರೋಗ, ಮರಣವೆಂಬ ದುಃಖಗಳೇ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹವೆನಿಸಿವೆ, ಅವಿದ್ಯೆ, ಅಸ್ಮಿತೆ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಅಭಿನಿವೇಶ ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಯ ಕ್ಲೇಶಗಳೇ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯ ಪರ್ವಗಳೆನಿ ಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನದಿಯು ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸರಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಅವರು ತಿಳಿದರು.

ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವೂ ಅಮೃತವೂ ಆದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಚಕ್ರವೆಂದೂ, ನದಿಯೆಂದೂ ಆರೋಪಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು “ಕಾರ್ಯವೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವನು ? ಇವನು ಇದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬಲ್ಲನು ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಅವರೇ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸರ್ವಜೀವೇ ಸರ್ವಸಂಸ್ಥೇ ಬೃಹಂತೇ
ತಸ್ಮಿನ್ ಹಂಸೋ ಭ್ರಾಮ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರೇ ।

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪೃಥಗಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರೇರಿತಾರಂ ಚ ಮತ್ವಾ
ಜುಷ್ಟಸ್ತತಸ್ತೇನಾಮೃತತ್ವಮೇತಿ ॥ ೬ ॥

ಸಮಸ್ತ ಚರಾಚರಜೀವಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಎಲ್ಲರೂ ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುವರು. "ಎಲ್ಲರೂ ಯಾವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿರುವರೋ, ಯಾವನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿ ಕೊನೆಗೆ ಯಾವನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುವರೋ ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮ ವಸ್ತು" ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರವು ಅನಂತಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪದವು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸೋಽಹಂಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವನಿಗೆ ಹಂಸನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. "ಹಂತಿ ಅಧ್ವಾನಂ ಗಚ್ಛತೀತಿ ಹಂಸಃ." ವಿಶ್ವವೇ ಷಡಧ್ವಮಯವಾಗಿದೆ. ವರ್ಣ, ಪದ, ಮಂತ್ರ, ಭುವನ, ತತ್ತ್ವ, ಕಲೆ ಇವೇ ಆ ಆರು ಅಧ್ವಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಜೀವನು ಹಾಯ್ದುಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಅವನಿಗೆ ಜೀವನಯಾತ್ರೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಆರು ಮಾರ್ಗಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಆವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ಈ ಆರೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಇವುಗಳಿಂದ ಆಚೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಷಡಧ್ವಗಳಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಅಲೆದಾಡದೆ ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಷಡಧ್ವಾತೀತವೂ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪವೂ ಆದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವನು ದೇಹಾಭಿಮಾನದಿಂದಲೂ, ವಿಷಯವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದಲೂ ಷಡಧ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಮರೆತು ಅವುಗಳಿಂದಾಚೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ತಿಳಿಯದೆ, ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದು? ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ತನಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವುದೇ ಅವನ ಈ ಬಗೆಯ ಭ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದೆ. ತಾನು ಶಿವನ ಅಂಶನೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನಮೇಲೆ ಶಿವನಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯತೆಯುಂಟೆಂಬುದನ್ನೇ ಅವನು ಮರೆತಿರುವನು- ತನಗೆ ಶಿವನ ಸ್ಮರಣವೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಶಿವನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವುದೇ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೂ ಮೂಲವೆನಿಸಿತು. ಇವನಿಗೆ ಈ ಭೇದಭಾವನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವುದೇ ಆಣವಮಲವೆನಿಸಿದೆ, ಇವನು ಪರಶಿವನ ಚೇತನಾಂಶನಾದರೂ ಇವನಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಮರೆಯಿಸಿ ಇವನಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಣವಮಲವು ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ತನ್ನೊಡನೆ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಪರಶಿವನ ಕಡೆಗೆ ಇವನ ಗಮನವು ಹರಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆಯೇ ಜೀವಹಂಸವು ಅಹಂಕಾರಾಭಿಮಾನಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪಾಶವೆಂದರೆ ಆಣವಮಲವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ ಮಾಯೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ನೆಂಬ ಮಲಗಳೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಜೀವನು ಶಿವಾಂಶನಾದ್ದರಿಂದ ವಿಭುವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಣವಮಲದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಯೀಯಮಲವು ಇವನ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಿಸಿ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವರನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ತನ್ನವರೆಂದು ಭಾವಿಸುವಷ್ಟು ಸಂಕುಚಿತದೃಷ್ಟಿಯ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ಇವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕಮಲವು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಅದ್ಭುತರಚನಾನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಅಹಂಕಾರದ ದುಷ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗದೆ ಕರ್ಮಿ ಎನಿಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥಿಯೂ ವ್ಯಾಮೋಹಿಯೂ, ಕರ್ಮಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಜೀವನು ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಪಾಶಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಉಪಾಯವೇನಾದರೂ ಇದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಇವನು ವಿಶ್ವದ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಲೂ, ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಲೂ, ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಲೂ ನಿಶ್ಚಿಂತನೂ, ಆತ್ಮಾರಾಮನೂ ಆಗಿ ಬಾಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೆ? ಇವನು ಒಳಗೆ ವಿರಕ್ತನೂ, ಹೊರಗೆ ಆಸಕ್ತನೂ ಆಗಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆಯೆ? ಇವನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಕಾಮನೂ, ಅಕಾಮನೂ ಆಗಿದ್ದು ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿರಭಿಮಾನದಿಂದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆ? ಮಲಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಇವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೆ? ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ವಾಸ್ತವವಾದ ಶಿವಭಾವವನ್ನು ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದರೆ ಅಂತಹ ಅಭೇದಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಅಮೃತನಾಗಬಲ್ಲನು. ಹೀಗೆ ಇವನು ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸದೆ ತನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ತನಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದು ಕುಳಿತಿರುವ ಶಿವನ ನಿತ್ಯಸ್ಮರಣದಿಂದ ಅವನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಅವನ ದಾಸನಾಗಿ ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದೊಂದೇ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಗೆ ಉಳಿದಿರುವ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉಪಾಯ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾನೇ ಮಾಡುವೆನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೂ ಇವನು ಸಿಕ್ಕಬಾರದು; ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿವನೇ ನಿರ್ವಹಿಸುವನೆಂಬ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಿಕ್ಕಬಾರದು. ನಾನೆಂಬುದು ಅಹಂಕಾರವಾದರೆ ನೀನೆಂಬುದು ಅಜ್ಞಾನ. ನಾನು ನೀನು ಎಂಬ ಎರಡು ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಅಂಟದೆ ಜೀವನು ತಾನೇ ತಾನಾಗಿದ್ದು ನಿಶ್ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ನಿಂತರೆ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲೂ, ನಿರಭಿಮಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಶಾಂತನಾಗಿರಬಲ್ಲನು. ಇದೇ ಅವನಿಗೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪಾಶವಿಮೋಚನೆ. ಇದೇ ಅವನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ; ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸ; ಮತ್ತು ಆತ್ಮಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ; ನಿರ್ಮಲತೆ ; ಸಮಾಧಾನ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವನಿಗೆ ಅವಿವೇಕದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ತನಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವಾಗ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯು ಸಹಜವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪಾಶದಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗಿ ಜೀವನು ತನ್ನೊಡನೆಯೇ ಇರುವ ಶಿವನನ್ನು ಮರೆತು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೂ ಶಿವನಿಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಭೇದವಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚವೇ ಜೀವಭಾವವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿತ್ತು. ಆದರೂ ಇವನಿಗೆ ತನ್ನ ದುರ್ವರ್ತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಶಾಂತತೆಯಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂತಾಪವುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಇವನು ತನ್ನ ಅಶಕ್ತತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಶಕ್ತನೂ, ದಯಾಮಯನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಿಸತೊಡಗುವನು. ಈ ಬಗೆಯ ಗಮನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೆಲಸವೇ. ಅವನ ಈ ಕೆಲಸವೇ ಶಕ್ತಿಪಾತ ಅಥವಾ ಅನುಗ್ರಹವೆನಿಸಿದೆ. ಯಾವ ಜೀವನು ತನ್ನ ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವನೋ ಅವನೇ ಈ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದವನು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಮೃತ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆನಂದಮಯನೂ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅಮೃತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಬಲ್ಲನು. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜನರನ್ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಇದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ರಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಂದಲೇ ಜೀವಹಂಸನಿಗೆ ವ್ಯಾಮೋಹದೃಷ್ಟಿಯು ತೊಲಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವೂ, ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವೂ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯಲಿವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಜೀವನು ತನ್ನ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ನಿತ್ಯವೂ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ತಿಳಿದು ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯು ಇವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾರದು; ಆದರೆ ತಿಳಿಯದೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೇ ಇವನಿಗೆ ಬಂಧನದ ಬಾಧೆ ಹೆಚ್ಚಲಿರುವುದು.

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಶಿವೈಕ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಭಯ ಶೋಕ ಮೋಹಗಳು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಹೀಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವರು ಅನೇಕರು ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಉದ್ಗೀತಮೇತತ್ಪರಮಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮ
ತಸ್ಮಿಂಸ್ತ್ರಯಂ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕ್ಷರಂ ಚ ।
ಅತ್ರಾಂತರಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವಿದಿತ್ವಾ
ಲೀನಾಬ್ರಹ್ಮಣಿ ತತ್ಪರಾ ಯೋನಿಮುಕ್ತಾಃ ॥ ೭ ॥

ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸದ್ರೂಪದಿಂದಲೂ,

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಚ್ಚಿದ್ರೂಪದಿಂದಲೂ ನೆಲಸಿರುವುದೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೋಕ್ತೃ, ಭೋಗ್ಯ, ಪ್ರೇರಕ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ. ಶಿವನೇ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಜೀವನೂ, ಶಬ್ದಾದಿ ಭೋಜ್ಯವಸ್ತುವೂ, ಈ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಜೀವರನ್ನು ಅವರವರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುವ ಈಶ್ವರನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನೆನಿಸಿದ್ದು ಅಕ್ಷರ ಅಂದರೆ ನಾಶಾದಿವಿಕಾರರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನೇ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಷರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. " ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ " ಎಂದು ಚರಾಚರಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅವನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ತಮಗೂ ಸಹಜವಾಗಿರುವ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆ ಮೂಲಕ ಅನೇಕರು ಜನ್ಮಜರಾಮರಣರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿಯೇ ಲೀನರಾದರು. ಪುನರ್ಜನ್ಮನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಮುಕ್ತಿ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿರುವರು. ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟದಂತಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮಾನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನ ಅನುಭವ ಒಂದೇ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉಪಾಯವೆನಿಸಿದೆ. ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಾಗಿ ಅವನ ಸೇವೆ ಎಂದು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದೊಂದೇ ಮುಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗ. ಯಾರನ್ನು ಕಂಡರೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನನ್ನೇ ಗಮನಿಸಿ ಆ ಶಿವನ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಅವನ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಎಣಿಸದೆ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಗೌರವಿಸುವುದೇ ಮಾನವನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟದಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉಪಾಯವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರದಂತಹ ಉಪಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪಾಯವೇ ಶಿವನ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಇದರ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ನಡೆಸುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಇವೆರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೇ ಅನೇಕರು ಮುಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಸಮನ್ವಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಬ್ಬ ಶಿವನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೂ, ಭೋಕ್ತೃವೂ ಪ್ರೇರಕೇಶ್ವರನೂ ಆಗಿರುವಾಗ ಈ ಜೀವೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಉಪಾಸಕನೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಉಪಾಸ್ಯನೂ ಆಗಿರುವುದಾಗಿ ಭೇದವು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿತು ? ಈ ಭೇದವು ತೊಲಗುವುದೆಂತು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಯೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಯುಕ್ತಮೇತತ್ ಕ್ಷರಮಕ್ಷರಂ ಚ
ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತಂ ಭರತೇ ವಿಶ್ವಮೀಶಃ |
ಅನೀಶಶ್ಚಾತ್ಮಾ ಬಧ್ಯತೇ ಭೋಕ್ತೃಭಾವಾತ್
ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ ‖೮‖

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamwadi Math, Varanasi
Acc. No. 6527

ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ವ್ಯಕ್ತವೂ, ಅವ್ಯಕ್ತವೂ ಆಗಿರುವ ಈ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಅವನು ಜಗದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಾಗ ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವದಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯವರೆವಿಗೂ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮವು ವ್ಯಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಶಕ್ತಿಯು ಅವ್ಯಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಷರವೆಂದೂ, ಅಕ್ಷರವೆಂದೂ ಅನುಭವಿಗಳು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ 'ಕ್ಷರಾತ್ಮಾನೌ' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷರನ್ನು ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ವ್ಯಕ್ತ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಕ್ಷರವೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತತತ್ತ್ವ. ಅಕ್ಷರವೆಂದರೆ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ತ್ವ. ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷರು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಕೂಡಿಯೇ ಇವೆ. ಈ ವಿಶ್ವವು ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಖಂಡವಿಶ್ವವನ್ನು ಈಶ್ವರನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಕ್ಷರವೆನಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಜೀವನೇ ಅಕ್ಷರನೆನಿಸಿರುವನು. ಇಂತಹ ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪೋಷಕನಾಗಿರುವ ಈಶ್ವರನು ಉತ್ತಮಪುರುಷ, ಪರಮಾತ್ಮ ಎನಿಸಿರುವನು. "ಯಾವ ಈತನೇ ಮೂರುಲೋಕವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ಕೃಷ್ಣಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಬ್ಬರೂ ಚೇತನರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನು ದೇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಬಂಧವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳ್ಳ ಮತ್ತು ರಾಜಭಟ ಇಬ್ಬರೂ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಬಂಧನವು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಚೋರನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅದು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಹಾಗೆ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಬ್ಬರೂ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಜೀವನು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ತಗ್ಗುತ್ತ ಬದ್ಧನಾಗುವನು, ಆದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಸೋಂಕೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಬದ್ಧನಾಗಲಾರನು. ಜೀವಾತ್ಮನು ಅಕ್ಷರನೆನಿಸಿದರೂ ಸಹ ತಾನು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಾಧೀನನೂ, ಅಶಕ್ತನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಮರೆತು ತಾನೇ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಕರ್ಮವೆನಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸೀತು ? ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಪಾಶವು ತೊಲಗುವುದು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವನೊಡನೆ ಹೇಗೆ ನೆಲಸಿರುವನು ? ಶಿರಸ್ಸಿನ ಸಹಸ್ರಾರಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭಾವರೂಪದಿಂದ ಅಂದರೆ ಸನ್ಮಯನಾಗಿಯೂ, ಹೃದಯದ ಎಂಟುದಳದ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಅಂದರೆ ಚಿನ್ಮಯನಾಗಿಯೂ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯನಾಗಿ ಅಂದರೆ ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಇಷ್ಟರೂಪದಿಂದಲೂ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಗಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ರುವನು: ಹೀಗೆ ಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಎಲ್ಲಾ ಪಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವನು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಾಶದಿಂದಲೇ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಬಂಧನವನ್ನು ಪಾಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಮೂರುಬಗೆಯಾದ ಆಣವ, ಮಾಯೀಯ, ಕಾರ್ಮಿಕವೆಂಬ ಮೂಲಗಳು ದೇವಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ತೊಲಗುವುವು. ಜೀವನು ಶಿವಾಂಶನಾದರೂ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಆವರಣದಿಂದ ಅವನ ವಿಶಾಲವೂ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಆದ ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಆಣವ, ಮಾಯೀಯ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಲಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚವೇ ಮಲಪಾಶವೆನಿಸಿದೆ. ಆಣವಮಲವು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಚವೆನಿಸಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವಬುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅವನಿಗೆ ಇತರರಿಂದಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೂ ಭೇದಭಾವನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವರ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಮಾಯೀಯವೆಂಬ ಮೂಲವು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಚವೆನಿಸಿ ಜೀವನ ವಿಶಾಲವಾದ ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನೂ, ಆತ್ಮಾಪಮ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕವಿವೇಚನೆಯನ್ನೂ ತೊರೆಯಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ತನ್ನವರೆಂದು ಮೋಹಿಸುವ ಅನುರಾಗವೆಂಬ ಸಂಕುಚಿತದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಹಿತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಂಟಿಸುವಂತಹ ವ್ಯಾಮೋಹಬುದ್ಧಿಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕವೆಂಬ ಮಲವು ವಿಶ್ವದ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಚವೆನಿಸಿ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಕರ್ತನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಶಾಲವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವು ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಮಲಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವು ಅಸಹ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆಣವಮಲವು ಜೀವನ ಸದ್ರೂಪವಾದ ಸತ್ಯಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮಾಯೀಯಮಲವು ಚಿದ್ರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕಮಲವು ಆನಂದರೂಪವಾದ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಮಲಗಳ ಆವರಣವೇ ಜೀವನಿಗೆ ಬಂಧವೆನಿಸಿದೆ. ಇದು ತೊಲಗಬೇಕಾದರೆ ಜೀವನು ಅವ್ಯಕ್ತವೂ, ಕಾರಣಶರೀರವೂ ಎನಿಸಿದ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಸಹಸ್ರಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾವಲಿಂಗದೊಡನೆ ಬೆರೆಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಬೆರೆಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಯೋಗಾಂಗನೆನಿಸಿರುವನು. ಯೋಗವೆಂದರೆ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಸಾಮರಸ್ಯ. ಇದಾದರೂ ಜೀವನು ನಿರ್ಮಲನಾಗಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ಅರ್ಚಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತವೂ ಅವ್ಯಕ್ತವೂ ಆದ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಚಿನ್ಮಯನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಈಶ್ವರನೊಡನೆ ಭೋಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಶಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಭೋಗಾಂಗನೆನಿಸುವನು. ಜೀವನು ತನ್ನ ಭೋಗವನ್ನು ಪ್ರಾಣಪತಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಭೋಗಿಸುವುದೇ ಜೀವೇಶ್ವರರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಭೋಗವು ಜೀವನಿಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ವ್ಯಕ್ತವೆನಿಸಿದ ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿರಭಿಮಾನದಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ರೆಯೇ ಅವನು ತ್ಯಾಗಾಂಗನೆನಿಸುವನು. ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯ ತ್ಯಾಗದಿಂದಲೇ ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಸಾದಭೋಗವು ಲಭಿಸುವುದು. ಪ್ರಸಾದಭೋಗದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಯೋಗಾನಂದದ ಅನುಭವವಾಗುವುದು. ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತೊರೆದಲ್ಲದೆ ಜೀವಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನವು ಸಿದ್ಧಿಸುವಂತಿಲ್ಲ, ಈ ಉಪಾಸನದ ಮೂಲಕವೇ ಜೀವನು ಶಿವನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಶಿವನ (ಅಂಗ)ಲೀಲಾವಿನೋದ ಭೂಮಿ ಎನಿಸಿರುವನು. ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಹೃದಯದಲ್ಲೂ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶವು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆನಿಸಿ ತ್ಯಾಗಾಂಗನಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ, ಪ್ರಾಣ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿ ಭೋಗಾಂಗನಿಗೆ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಕರುಣಿಸುತ್ತಲೂ, ಭಾವಲಿಂಗನೆನಿಸಿ ಯೋಗಾಂಗನನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ತನ್ನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಮಾನವದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ಮಹಾಪ್ರಕಾಶನೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಆಗಿದ್ದು ಲಿಂಗವೆನಿಸಿರುವನು. ಅರಿ ವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಜೀವನು ಅಲ್ಪಪ್ರಕಾಶನೂ ವಿಕಾರಿಯೂ ಅಜ್ಞನೂ ಆಗಿದ್ದು ಅಂಗನೆನಿಸಿರುವನು. ಅಂಗನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಯೆಯು ಅಪಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಶಕ್ತನಾಗಿರುವನು. ಗುರುವಿನ ಕಟಾಕ್ಷದಿಂದಲೂ, ಅವನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ಪಠಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಅವನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಕ್ರಿಯಾಲಿಂಗವನ್ನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವ ನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಿತ್ಯವೂ ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಜೀವನ ಅಶಕ್ತತೆಯು ಪರಿಹರವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆ ಎಂದು ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನನೆಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ರುವ ಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಗುರುಕೃಪೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಪಡೆದು ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಭಾವನೆಯಿಂದ ಅರ್ಚಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಅರ್ಚನೆಯಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕಪಾಶವು ತೊಲಗಿ ಅಹಂಕಾರ ಮಮ ಕಾರಗಳೂ, ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳೂ ಅಡಗುವುವು. ಹೀಗೆ ಗುರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಣವ ಪಂಚಾಕ್ಷರಮಹಾಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತ ಜೀವನು ಪ್ರಸನ್ನಹೃದಯನಾಗಿ ವಿಶ್ವ ವನ್ನು ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಜಪದಿಂದ ಜೀವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ನಿಗೆ ಮಾಯೇಯಪಾಶವು ತೊಲಗಿ ಅಭಿಮಾನ ವ್ಯಾಮೋಹಗಳು ಅಡಗುವುವು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನೆಯಿಂದ ಅಹಂಕಾರಸ್ಥಿತಿಯೂ, ಮಂತ್ರದ ನಿರಂತರಜಪದಿಂದ ಶಿವದೃಷ್ಟಿಯೂ ಜೀವನಿಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಸದ್ರೂಪನಾದ ಶಿವನನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಿಂದ ದೂರನಾಗಿ ಅಮೃತಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿದ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಅಮೃತನಾಡಿಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಮೃತಸ್ವರೂಪನೂ, ಮಹಾಪ್ರಕಾಶನೂ ಆದ ಆನಂದಮಯಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವನು. ಇದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ತಾನು ಅಣುವೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ತೊಲಗಿ ವಿಭುವೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ನೆಲಸುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಆಣವಮಲಪಾಶದ ವಿಮೋಚನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜೀವನು ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸದಿಂದ ಅದ್ವೈತಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಲಪಾಶವಿಮೋಚನವು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಬ್ಬರೂ ಇರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. "ಒಂದೇ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವರ್ಣದ ಮತ್ತು ಸಮಾನಾಕಾರದ ಪಕ್ಷಿಗಳೆರಡು ನೆಲಸಿರುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಿಹಿ ಕಹಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಲೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನದೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುವುವು." ಇಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಂದರೆ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಬ್ಬರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಲೂ, ಶಿವನು ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನದೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಲೂ ಇರುವನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಒಂದೇ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ನೆಲಸಿ ರೂಪಾದಿವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮೋಹಿಸುತ್ತ ಅಶಕ್ತತೆಯಿಂದ ಅಳುತ್ತಿರುವನು. ಅವನು ತನ್ನೊಡನೆ ತನಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಅವನ ಶೋಕ ಮೋಹಗಳು ತೊಲಗುವುವು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜೀವೇಶ್ವರರೇ ಅಂಗ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಎನಿಸಿ ಉಪಾಸಕೋಪಾಸ್ಯಲೀಲೆಯನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಜೀವನು ವೇಧಾಮನುಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತನಾಗಿ ಮಲದೋಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶುದ್ಧನಾದರೆ ಅಮೃತಮಯವಾದ ಭಾವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸತೊಡಗುವನು. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಆನಂದಾನುಭವವು ಶಿವಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅಂಗನೆನಿಸಿದ ಶುದ್ಧಜೀವನಿಗೆ ದೊರೆಯಲಿರುವುದು.

ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶಾನೀಶಾ
ಅಜಾ ಹ್ಯೇಕಾ ಭೋಕ್ತೃಭೋಗ್ಯಾರ್ಥಯುಕ್ತಾ ।
ಅನಂತಶ್ಚಾತ್ಮಾ ವಿಶ್ವರೂಪೋ ಹ್ಯಕರ್ತಾ
ತ್ರಯಂ ಯದಾ ವಿಂದತೇ ಬ್ರಹ್ಮಮೇತತ್ ॥ ೯ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಜ್ಞಃ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರನು. ಅಜ್ಞ ಎಂದರೆ ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಯದಿರುವ ಜೀವನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಹ ಸನಾತನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇರುವಂತವರು; ಹೀಗೆಯೇ ಸನಾತನವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಒಂದಿದೆ. "ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಅನಾದಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ" ಎಂದು ಗೀತೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಾಗ ಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭೋಕ್ತೃ ಅಂದರೆ ಐಹಿಕಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಜೀವ. ಇವನಿಗೆ ಭೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದ ಶಬ್ದಾದಿವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೆಲಸ. ಹೀಗೆ ಈಶ್ವರ, ಜೀವ, ಪ್ರಕೃತಿ ಈ ಮೂವರೂ ಸನಾತನರೆಂದು ಹೇಳಿಯಾಯಿತು. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಈಶ್ವರನು ಅನಂತಜೀವರಲ್ಲಿ ಅನಂತಾಕಾರಗಳಿಂದ ನೆಲಸಿದ್ದರೂ ಅಣುವೆನಿಸದೆ, ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧೀನನಾಗದೆ, ಅಜ್ಞನಾಗದೆ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆರಡನ್ನೂ ಆಚರಿಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಫಲಗಳು ಅವನಿಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನಾದರೋ ಅಜ್ಞನೂ ಅಣುವೂ ಕರ್ತನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಭೋಕ್ತೃವೆನಿಸಿರುವನು. ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ವಿಭುವೂ ಅಕರ್ತನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಭೋಕ್ತೃವೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ಕಾಣುವನೋ ಆಗಲೇ ಅವನು ಆನಂದಮಯವಾದ ಪರಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಐಕ್ಯಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಜೀವ, ಈಶ್ವರ, ಪ್ರಕೃತಿ ಇವರಿಗೆ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನು ಮತ್ತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

> ಕ್ಷರಂ ಪ್ರಧಾನಮಮೃತಾಕ್ಷರಂ ಹರಃ
> ಕ್ಷರಾತ್ಮಾನಾವೀಶತೇ ದೇವ ಏಕಃ ।
> ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾತ್
> ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ ॥ ೧೦ ॥

ಪ್ರಧಾನ ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಹದು. ಹರ ಅಂದರೆ ಮಲಪಾಶವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಭಾವಪ್ರಾಣೇಷ್ಟರೂಪನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಅಮೃತನೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ ಆಗಿರುವನು; ಜರಾಮರಣಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೂ, ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರನೂ ಆಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ ಈ ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸಿದ ದೇಹವನ್ನೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಜೀವನನ್ನೂ ನಿಯಮನಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವೆನಿಸಿದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಚಿನ್ಮಯನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವೂ ಧ್ಯಾನಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಧರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರದಳದ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಸದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಭಾವಲಿಂಗವೆನಿಸಿರುವ ಪರಮೇಶ್ವರನೊಡನೆ ಜೀವನು ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದರಿಂದಲೂ ಜೀವನಿಗೆ ಮಲಪಾಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೊಲಗುವುವು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನವೂ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನೆಯೂ, ಭಾವಲಿಂಗದೊಡವೆರಸುವಿಕೆಯೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಕಾರಣಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಆಣವ ಮಲವೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಮಾಯೀಯ ಮಲವು ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲವೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರೂ ಸಹ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಮಾಯೀಯಮಲವೂ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲವೂ, ಕೊನೆಗೆ ಭಾವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯನಾಗುವುದರಿಂದ ಆಣವಮಲವೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೊಲಗುವುವು. ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಮಲಗಳನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟಿಸಿದ್ದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಾದರೋ ಶಿವನಿಂದಲೇ ಬಂದು ಅವನ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಜಗದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಲೀನವಾಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಶಿವಾಗಮಗಳು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಇಂತಹ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯು ಜೀವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮೋಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜೀವನು ತನ್ನ ಮೂರು ದೇಹಗಳಲ್ಲೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಅವನ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮಃ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಮಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಆಗ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ್ದ ಚಿತ್ತ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಜೀವನ ಸ್ವಭಾವವೇ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅವನು ಶಿವನೇ ಆಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. "ಯಾರು ತಮಗೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವರೋ ಅಂತಹ ನಿತ್ಯಾಭಿಯುಕ್ತರಿಗೆ ನನ್ನೊಡನೆ ನಿತ್ಯಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ನಾನೇ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು" ಎಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೇರವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾಭಿಯುಕ್ತರೆಂದರೆ ಪರಮೇಶ್ವರನೊಡನೆ ನಿತ್ಯಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ನಿತ್ಯಸಂಪರ್ಕವು ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ಥೂಲಶರೀರವೆನಿಸಿದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಧರಿಸಿ ಅರ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕತ್ವವೇ ಶಿವನ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸಿದೆ. ಆದಾದರೋ ಅವನು ಅಖಂಡ ಜಗದಾಕಾರನೂ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೂ ಆಗಿರುವನೆಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆಂದೂ, ಸ್ಥಲವೆಂದೂ ಅನುಭವಿಗಳು ಕರೆದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಗಮ್ಯ ಮತ್ತು ಅಗೋಚರ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಎನಿಸಿದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲದ್ದ ರಿಂದ ಇದು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಖಂಡಲಿಂಗವು ಮಾನವದೇಹದಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ಸು, ಹೃದಯ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ಈ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವ, ಪ್ರಾಣ, ಇಷ್ಟರೂಪ ದಿಂದ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಗಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅವನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆ ಯಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬಾದರಾಯಣರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾ ತ್ರೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೆಲಸಿರುವುದನ್ನು "ಅರ್ಭಕೌಕಸ್ತ್ವಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರೆಯೇ ಮಾಯಾ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗು ವನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನದ ದ್ವಿತೀಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾಚಕರು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

> ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಸರ್ವಪಾಶಾಪಹಾನಿಃ
> ಕ್ಷೀಣೈಃ ಕ್ಲೇಶೈರ್ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುಪ್ರಹಾಣಿಃ ।
> ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾತ್ತೃತೀಯಂ ದೇಹಭೇದೇ
> ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯಂ ಕೇವಲ ಆಪ್ತಕಾಮಃ ॥ ೧೧ ॥

ದೇವನನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಮಲಪಾಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗುತ್ತವೆ. ದೇವನೆಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ತಿರೋಧಾನ, ಅನುಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಲಿರುವ ಸರ್ವಕಾರಣನಾದ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರ್ಥ. ವಿಶ್ವವನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಗಿಸಿರುವ ಇಂತಹ ಅಖಂಡಲಿಂಗವನ್ನು ಅರ್ಚನೆಯಮೂಲಕ ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವವನಿಗೆ ಬಂಧಹೇತುವೆನಿಸಿದ ಅವಿದ್ಯೆ, ಅಸ್ಮಿತೆ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಅಭಿನಿವೇಶವೆಂದು ಐದುಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಪಾಶವು ತೊಲಗು ವುದು. ಆ ಮೂಲಕ ಕ್ಲೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗಿ ಜನನಮರಣರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಟವು ತೊಲಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಅಲೆದಾಟವು ತಪ್ಪಿದರೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ನಿರಂ ತರವೂ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಅರ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೇಗೆ ಬದಲಾ ವಣೆಯಾಗುವುದು? ಅಂದರೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವೂ, ಪಂಚಾಕ್ಷರೀಮಹಾಮಂತ್ರದ ಜಪದಿಂದ ಪಾವನವೂ ಆದ ಬೇರೊಂದು ದೇಹವೇ ಅವನಿಗೆ ಲಭಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಪ್ರಸಾದಕಾಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆಂಬ ಮೂರನೆಯಫಲವು ಲಭಿಸುವುದು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಮೊದಲನೆಯ ಫಲವು ಪಾಶನಿವೃತ್ತಿ ; ಎರಡನೆಯ ಫಲವು ಜನನಮರಣನಿವೃತ್ತಿ. ಮೂರನೆಯ ಫಲವೆನಿಸಿದ ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನ ವೈಭವಸಮೃದ್ಧಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಯಮನಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ಇದು. "ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸಕನು ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನೇ ಹೊಂದುವನು. "ಯಾವಾಗ ಮಾನವನಿಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಶೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗುತ್ತವೆಯೋ ಆ ಕೂಡಲೇ ಅವನು ಅಮೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ." ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಯಾವನಿಗೆ ಹೃದಯವಿಕಾಸದಿಂದ ಬಯಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಲಯಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಆಗ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಹೊಂದಿದ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವನು ನಿರ್ಮಲನಾಗಿ ಅಮೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಅಮೃತಸ್ಥಿತಿಯೇ ಜೀವನು ಇಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಹೊಂದುವ ಕೊನೆಯ ಫಲ. ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೊಂದಲು ಜೀವನು ಬೇರೊಂದೆಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. "ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಇವನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಅವನಿಗೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ದೀಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಹಿಂದಿನ ದೇಹವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊಸದಾಗಿ ಪಡೆದ ಬೇರೊಂದು ದಿವ್ಯದೇಹದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವನೇ ಅಮೃತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ದೊರಕುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತಹ ಫಲವನ್ನು ದೀಕ್ಷಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವನೇ ಹೊಂದಬಲ್ಲನು. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದದವನಿಗೆ ಇಂತಹ ಅಮೃತಸ್ಥಿತಿಯು ದೊರಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಋಗ್ವೇದವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಂತ್ರದ ಆಶ್ರಯ ಹೀಗಿದೆ. ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯವೈಭವವನ್ನು ಅರಿತ ಮಹರ್ಷಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತರೂಪವು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಪಾವನಗೊಳಿಸಲು ಸಮರ್ಥವೆನಿಸಿ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥನೂ ಪತಿಯೂ ಎನಿಸಿದ ನೀನು ದಯೆಯಿಂದ ಮಾನವರ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಕಾರಣಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಣಭಾವರೂಪದಿಂದ ನೆಲಸಿರುವೆ." ಹೀಗೆ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನೆಲಸಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಯು ಸಂತೋಷ್ಯದಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಇಂತಹ ಲಿಂಗವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅರ್ಚಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಧನನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವದೀಕ್ಷೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯಾವನು ಮೂರುಬಗೆಯ ದೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಮೂರುಬಗೆಯ ಮಲಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಉತ್ತಮಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನೋ ಅವನೇ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಗುರುವಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಪಡೆದು ಪ್ರಾಣಭಾವನೆಯಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಅರ್ಚಿಸಲು ಅರ್ಹನಾಗುವನು. ಹಾಗೆ ದೀಕ್ಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯದೆ ಇರುವ ಅಸಂಸ್ಕೃತಜೀವನು ಆಮನೆನಿಸುವನು. ಅಂತವನಿಗೆ ಲಿಂಗದ ನಿತ್ಯಾಭಿಯೋಗವು ದೊರಕಲಾರದು; ಅವನಿಗೆ ಉಪಾಸನದ ಅಧಿಕಾರವೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತನಾದವನೇ ಪರಿಶುದ್ಧನಾಗಿ ಈ ಪವಿತ್ರದೇಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲನು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದೇಹಭೇದೇ' ಎಂಬ ಪದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವನಾಗುವನೋ ಅವನು ಶಿವನ ದಿವ್ಯವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೆನಿಸುವನು. ಇಂತಹ ದಿವ್ಯವೈಭವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪಡೆದು ಅನುಭವಿಸಲು ಯಾವನು ಇಚ್ಛಿಸುವನೋ ಅಂತವನೇ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲನು. ಇಚ್ಛಿಸಿ ಹುಡುಕುವವನಿಗೇ ಅದು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಅಂತವನಿಗೆ ಪಾಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗುವುದರಿಂದ ಅವನು ಕೇವಲಾತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನೆಲಸಿ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವವನು. ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ರಮಿಸುತ್ತ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನನಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸುವನು. ಯಾವನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕೈವಲ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನೋ ಅಂತವನು ಶರೀರವನ್ನು ತೊರೆದಮೇಲೆಯೂ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ತನ್ನ ಸಹಜಾನಂದದಲ್ಲಿಯೇ ನಿತ್ಯನಾಗಿ ನೆಲಸುವನು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವನು ನಿರಾಕಾರಶಿವನೊಡನೆ ಐಕ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನೋ ಅವನು ಸುಟ್ಟಬಟ್ಟೆಯಂತೆದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೇವಲನಾಗಿ ಇರುತ್ತಲೇ ದೇಹವು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಮೇಲೆಯೂ ಅದೇ ಕೈವಲ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗುವನು. ಇಂತಹ ಸುಖವನ್ನು ಭಕ್ತನು ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಈ ಮಂತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಏತತ್ ಜ್ಞೇಯಂ ನಿತ್ಯಮೇವಾತ್ಮಸಂಸ್ಥಂ
ನಾತಃ ಪರಂ ವೇದಿತವ್ಯಂ ಹಿ ಕಿಂಚಿತ್ ।
ಭೋಕ್ತಾ ಭೋಗ್ಯಂ ಪ್ರೇರಿತಾರಂ ಚ ಮತ್ವಾ
ಸರ್ವಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ತ್ರಿವಿಧಂ ಬ್ರಹ್ಮಮೇತತ್ ॥೧೨॥

ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಪ್ರಭುವೂ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಶಿವನನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಣುವರೇ ಹೊರತು ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೆ ಶಿವನ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಗ್ರಹಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಹಜ ಯಾರು ತನ್ನೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಬಯಸುವರೋ ಅವರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಅಂತವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಅರ್ಚನೆಯ ಫಲವು ಲಭಿಸಿದಂತಾಗುವುದೆಂದು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವರು ತನ್ನೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವ ನಿರಾಕಾರ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಿತ್ಯವೂ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಬೇಕು. "ಬೀಜದೊಳಗೆ ಅಂಕುರವು ಅಡಗಿರುವಂತೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶಿವನು ನೆಲಸಿರುವನು" ಎಂದು ರೇಣುಕರು ಅಗಸ್ತ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಿವನನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಕೊಂಡರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು ಏನೂ ಉಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. "ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದೋ" ಎಂದು ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

"ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು ಏನೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ" ಎಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೇ ಪರಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು ಬೇರೆ ಏನೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶವು ಹೇಗೆ ನಮಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಜೀವನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಭೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದ ಅಚೇತನವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಜೀವನನ್ನು ಅವನ ಕರ್ಮದಂತೆ ಪ್ರೇರಣೆಮಾಡುವ ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಮೂವರನ್ನೂ ಒಬ್ಬ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಶಿವನೇ ಮೂರುಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬೇರೆಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಮಂತ್ರವು ಇದನ್ನೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವಂತಹದು ಇದೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರನೇ." "ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ" ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತೇ ಶಿವಮಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಶಿವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಜೀವನೊಳಗೆ ಇರುವನೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದೀತು ? ಎಲ್ಲ ಜೀವರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಜವಾಗಿರುವ "ನಾನು" ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವೇ ವಿಷಯವೆನಿಸಿದೆ. "ನಾನು" ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಯಾರೂ ಗಮನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಜೀವರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವಹ್ನೇರ್ಯಥಾ ಯೋನಿಗತಸ್ಯ ಮೂರ್ತಿಃ
ನ ದೃಶ್ಯತೇ ನೈವ ಚ ಲಿಂಗನಾಶಃ ।
ಸ ಭೂಯ ಏವೇಂಧನಯೋನಿಗೃಹ್ಯಃ
ತದ್ವೋಭಯಂ ವೈ ಪ್ರಣವೇನ ದೇಹೇ ॥ ೧೩ ॥

ಅರಣಿಯೊಳಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಬೆಂಕಿಯ ಸ್ವರೂಪವು ಹೊರಗೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಣಿಯನ್ನು ಉಜ್ಜುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯೇ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಬೆಂಕಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಅರಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯೇ ಇಲ್ಲ ವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯೇ? ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಬೆಂಕಿ ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಅರಣಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಕಾಣದಂತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ದಾಹವೇ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಇದ್ದರೂ ಸಹ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮತ್ತೊಂದರೊಡನೆ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಹೊರಗೆಬರುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದರೂ ಸಹ ಪ್ರಣವದ ಜಪದಿಂದಲೇ ಅವನು ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗು ವನು. 'ತದ್ವೋಭಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವ ಎಂಬಂತೆ ಸಾದೃಶ್ಯಾರ್ಥ ವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ಮುಂದೆಯಾದರೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ಆದರ ಪ್ರಕಾರ "ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವಪರಮರಿಬ್ಬರ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಣವದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನೊಳಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದರೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪ್ರಣವದ ಜಪದಿಂದ ಅವನು ಇದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವ ನಿಗೆ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗುವನು." ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

'ಪ್ರಣವೇನ ದೇಹೇ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಮುಂದಿನ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸ್ವದೇಹಮರಣಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಣವಂ ಚೋತ್ತರಾರಣಿಂ ।
ಧ್ಯಾನನಿರ್ಮಥನಾಭ್ಯಾಸಾತ್ ದೇವಂ ಪಶ್ಯೇನ್ನಿಗೂಢವತ್ ॥೧೪॥

ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಅಂದರೆ ಅದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಹೃದಯ ಅಥವಾ ಜೀವ ನನ್ನು ಅರಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಮೇಲೆ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಅಗ್ನ್ಯುತ್ಪಾದಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವವನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ಧ್ಯಾನಿಸು ವುದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಬರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿ ಸುತ್ತಲಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಉಜ್ಜುವಾಗ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹೊರಡುವಂತೆ ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಲಿದ್ದರೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಶಿವನು ಜೀವನಿಗೆ ಕಾಣಬರುವನು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತಿಲೇಷು ತೈಲಂ ದಧನೀವ ಸರ್ಪಿಃ
ಆಪಃ ಸ್ರೋತಸ್ಸ್ವರಣೀಷು ಚಾಗ್ನಿಃ ।
ಏವಮಾತ್ಮಾತ್ಮನಿ ಗೃಹ್ಯತೇಽಸೌ
ಸತ್ಯೇನೈನಂ ತಪಸಾ ಯೋಽನುಪಶ್ಯತಿ ॥ ೧೫ ॥

ಎಳ್ಳನ್ನು ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆಯುವುದರಿಂದಲೇ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಎಣ್ಣೆ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ತುಪ್ಪವು ಮಂತಿನಿಂದ ಕಡೆದಾಗಲೇ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನೀರಿರುವ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಅಗೆದರೂ ನೀರು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಅರಣಿಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದಲೇ ಬೆಂಕಿ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗಬಲ್ಲನು. ಅವನು ಹೇಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವನೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಸತ್ಯದಿಂದಲೂ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ನಿಂತರವೂ ತನ್ನೊಳಗೇ ಹುಡುಕುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾಣಬರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಲಿರುವುದೇ ಸತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸೆಂದರೆ ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆ. ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಏಕಾಗ್ರತೆಯೇ ಉತ್ತಮವಾದ ತಪಸ್ಸೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿದುಬರುವ ಆತ್ಮವು ಜೀವನಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇರುವನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪ್ರಕೃತವಿಚಾರವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿನಮಾತ್ಮಾನಂ ಕ್ಷೀರೇ ಸರ್ಪಿರಿವಾರ್ಪಿತಮ್ ।
ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾತಪೋಮೂಲಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷತ್ಪರಂ
ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷತ್ಪರಂ ॥ ೧೬ ॥

ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ತುಪ್ಪದಂತೆ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಗೂ ತಪಸ್ಸಿಗೂ ಮೂಲಾಧಾರವೆನಿಸಿದೆ. "ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾನೇ ನೆಲಸಿದ್ದೇನೆ. "ನನ್ನಿಂದಲೇ ಜನರಿಗೆ ಅರಿವು ಮರವು ನೆನಹು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ." "ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನನ್ನಿಂದಲೇ ಅನೇಕಬಗೆಯ ಭಾವಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ." ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ಮೂಲವೆನಿಸಿದೆ. ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲೂ, ತಪಶ್ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುವ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು ಇವೆರಡು ಯಾವನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ಯಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿವೆಯೋ ಅಂತವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಸುವನು. ಹೀಗಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಜೀವನೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವ ವಸ್ತುವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಶಿವನು ಸತ್ಯದಿಂದಲೂ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಜೀವನಿಗೆ ದೊರಕುವನೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು "ಸತ್ಯೇನ ಲಭ್ಯಸ್ತಪಸಾ ಹ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ" ಎಂದು ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಮಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯ

"ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಅರಣಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅದರೊಳಗೆ ಮಥನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಅರಣಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನವೆಂಬ ಮಥನವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ದೇಹದೊಳಗೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಡಗಿರುವ ಭಾವಲಿಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದು" ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಧ್ಯಾನವೇ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯದೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಧ್ಯಾನವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಸುರಿಯುವಾಗ ಅದು ಒಂದೇಸಮನಾಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ನೆನೆಯುವುದೇ ಧ್ಯಾನವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಧ್ಯಾನವು ಚಂಚಲವಾದ ಚಿತ್ತವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಒಂದೆಡೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಯಾರಿಗೂ ಎಂದಿಗೂ ಲಭಿಸಲಾರದು. ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆಯಾದರೋ ಈ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಿಂದಲೇ ದೊರೆಯಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇವುಗಳ ನಿರೋಧವೇ ಯೋಗವೆಂದು ಪತಂಜಲಿಮಹರ್ಷಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರೇರಕವೆನಿಸಿದ ಪವಿತ್ರಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಯುಂಜಾನಃ ಪ್ರಥಮಂ ಮನಃ ಸತ್ತ್ವಾಯ ಸವಿತಾ ಧಿಯಃ ।
ಅಗ್ನೇರ್ಜ್ಯೋತಿರ್ನಿಚಾಯ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಧ್ಯಾಭರತ್ ॥ ೧ ॥

ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಸಾಧಕನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪಳಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಮನಶ್ಶಬ್ದದಿಂದ ಅದರ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಆ ಬಗೆಯ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನೋ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನೋ ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಧಿಯಃ ಸವಿತಾ = ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ತನ್ನ ಯಥಾರ್ಥತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನೇರ್ಜ್ಯೋತಿಃ—ಅಗ್ನಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ತನ್ನ ಬೆಳಕನ್ನು ಸಾಧಕನು ಕಂಡ್ರು ಅನುಭವಿಸಲೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಈ ಪಾರ್ಥಿವಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಿ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವೂ, ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಸಿಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತನಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊರಡುವ ಈ ಸತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗುವನೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಧ್ಯಾನವನ್ನಾಗಲೀ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಯೋಗವನ್ನಾಗಲೀ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಯುಕ್ತೇನ ಮನಸಾ ವಯಂ ದೇವಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಸವೇ ।
ಸುವರ್ಗೇಯಾಯ ಶಕ್ತ್ಯಾ ॥ ೨ ॥

ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಾವೂ ಸಹ ಅಮೃತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನವೆಂಬ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸೋಣವೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಮುಂದಿನಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಯುಕ್ತ್ವಾಯ ಮನಸಾ ದೇವಾನ್ ಸುವರ್ಯತೋ ಧಿಯಾ ದಿವಃ ।
ಬೃಹಜ್ಜ್ಯೋತಿಃ ಕರಿಷ್ಯತಃ ಸವಿತಾ ಪ್ರಸುವಾತಿ ತಾನ್ ॥ ೩ ॥

ತಾನು ಬೆಳಗುತ್ತಲೇ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಪೂರ್ಣಸುಖವೆನಿಸಿದ ತನ್ನ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಂಗೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂಗನೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲೆಗೆ ವಿನೋದಭೂಮಿ ಎನಿಸಿದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತಶುದ್ಧಜೀವ ಸಂದರ್ಭ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ಚಿಂತಿಸುವ ಜೀವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ತನ್ನವೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ತೊಲಗುವುದು. ಆಗ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನವೆಂದೂ, ತಾನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಡೆಯ ಸೇವಕನೆಂದೂ ಅವನು ಭಾವಿಸತೊಡಗುವನು. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಡನೆ ತಾನೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದಾಗಿ ಭಾವಿಸುವವನು ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನಿ; ಆದರೆ ಸದ್ಭಕ್ತನು ಈ ದೇಹದ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತನ್ನ ಸಾಧನಗಳೆನಿಸಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಸೇವಕನ ಕಡೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಭಾವಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಭೋಗ್ಯವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ನಮಗೆ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವನು. ತನ್ನ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ತನ್ನೊಡನೆ ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಆದಷ್ಟು ಸುಗಮಗೊಳಿಸುವ ನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಆಶಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧಕರ್ಯಾರೂ ತಮ್ಮ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶರಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಯೋಗವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಯುಂಜತೇ ಮನ ಉತ ಯುಜ್ಯತೇ ಧಿಯಃ
ವಿಪ್ರಾ ವಿಪ್ರಸ್ಯ ಬೃಹತೋ ವಿಪಶ್ಚಿತಃ ।
ವಿ ಹೋತ್ರಾ ದಧೇ ವಯುನಾವಿದೇಕ ಇತ್
ಮಹೀ ದೇವಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಪರಿಷ್ಟುತಿಃ ॥ ೪ ॥

ವಿಪ್ರಾಃ—ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಉತ್ಕಟವಾದ ಇಚ್ಛೆ ಯುಳ್ಳವರು ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಪರಶಿವನ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ಅವನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನೆರವೇರು ತ್ತವೆ. ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಮನಸ್ಸು ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಲಿವೆ. ಸಾಧಕನು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅವನಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ ಆದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಆರಾಧನವೇ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಮತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞ; ಅವನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ದಾನಾದಿಕ್ರಿಯೆ ಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿ ಯಲಿಕ್ಕೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಸಮರ್ಥನಿರುವನು. ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆಂದು ಭಾವಿಸದೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಆಗ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಅವನೇ ಯುಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಸಾಧಕನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಸಾದ ವನ್ನು ಕರುಣಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಸಾಧಕನು ಶಿವನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯುಜೇ ವಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ನಮೋಭಿಃ
ವಿಶ್ಲೋಕ ಏತು ಪಥ್ಯೇವ ಸೂರೇಃ ।
ಶೃಣ್ವಂತು ವಿಶ್ವೇ ಅಮೃತಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಃ
ಆ ಯೇ ಧಾಮಾನಿ ದಿವ್ಯಾನಿ ತಸ್ಥುಃ ॥ ೫ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತಕರು ಪರಮಶಿವನನ್ನೇ ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವ್ಯವಹರಿಸುವರು. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಕಾಣುತ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಧೀನರಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತಕರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಗತ್ತೇ ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆನಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಲಿಂಗಕ್ಕೇ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುವೆಂದು ಭಾವಿಸುವವರೇ ಲಿಂಗಾಯತರೆನಿಸುವರು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿವಲಿಂಗದ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ವೀರವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತಕರಿಗೆ ವೀರಶೈವರೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ರಮಿಸುವವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆನಿಸುವಂತೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಸಿದ ಅಖಂಡಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ಆ ಲಿಂಗದ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ವೀರವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡವನು ಲಿಂಗಾಯತ ಅಥವಾ ವೀರಶೈವನೆನಿಸುಸುವನು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಲಿಂಗಾಯಿತ, ವೀರಶೈವ ಈ ಮೂರು ಪದಗಳೂ ಕೇವಲ ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸದೆ ಶಿವನ ಕಡೆಗೆ ಮನೋವರ್ತನೆಯುಳ್ಳವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಶಾಲಭಾವನೆಯನ್ನು “ ವಿಪ್ರಾಸ್ತಂ ಯುಂಜತೇ ” ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಪೂರ್ವ್ಯಂ–ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಕಾರಣವೆನಿಸಿದ್ದು ಮೊದಲು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಕ್ತ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ವಾಂ–ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ–ಶಕ್ತಿಮಂತ ಪರಮಾತ್ಮ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪದದಿಂದಲೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆಯೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪವೆಂದೂ, ಅವನಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅವನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದೂ, ಅದು ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾರೂಪವೆಂದೂ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. “ತದೀಯಾ ಪರಮಾ ಶಕ್ತಿಃ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಾ ” ಎಂದು ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ತಮ್ಮ ನಿಲುವನ್ನು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ ಪರಾಽಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ ” ಎಂದು ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾರೂಪವೆಂದೂ, ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಅನಂತವಿಧವೆಂದೂ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯೊಂದೇ ಅಥವಾ ಶಕ್ತನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನಿಸದೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನಿಸಿರುವ ಅಂಶವು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಪೂರ್ವ್ಯ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಅಂದರೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟವೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನವೆನಿಸಿಯೇ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹ ಲೀಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಪಾಶವಿಮೋ ಚನೆಗಾಗಿಯೂ ನಾವು ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವವನಿಗೆ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಉತ್ತಮಸಾಧಕನಿಗಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯ ವರಿಗೆ ಅಮೃತಫಲವು ಲಭಿಸಲಾರದು. ಮೇಲೆಮೇಲೆ ವ್ಯವರಿಸುವವನಿಗೆ ಯಾವ ಫಲವೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳಹೊಕ್ಕು ಪ್ರವೇಶಿಸುವವನೇ ಭಾಗ್ಯರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯ ಬಲ್ಲನು. ಕವನಮಾಡುವ ಪಂಡಿತನಿಗಲ್ಲದೆ ಮೂರ್ಖನಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ ದೊರಕಲಾರದು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ವಿಜಯವು ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತಕನಿಗಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕನಿಗೆ ಲಭಿಸ ಲಾರದು. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವರಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಬೇರೆಯವರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತಕರಾಗಲೆಂದು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. "ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖಿಗಳಾಗಲಿ" ಎಂಬುದೇ ಪ್ರತಿ ಯೊಬ್ಬನ ದೈನಂದಿನಪ್ರಾರ್ಥಯಾಗಬೇಕಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮಹರ್ಷಿಯು ಲೋಕದ ಮಾನವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತನೆಯಕಡೆಗೆ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. "ದಿವ್ಯವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯುಳ್ಳ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಅಮೃತಸ್ವರೂಪನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಕ್ಕಳೇ ಆಗುವಿರಿ. ಹೀಗೆ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಭಗವಂತನ ಅಂಶವೆನಿಸಿ ಅವನೊಡನೆ ಬೆರೆಯಲು ಯೋಗ್ಯರೇ ಇರುವಿರಿ, ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿರು ವಾಗಲೇ ಅಮೃತಫಲವನ್ನು ಸವಿಯಿರಿ" ಎಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ ಯಾರು ತಮ್ಮ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಯನ್ನು ಬಯಸುವರೋ ಅವರೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವರೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಯಾರಿಗೆ ಇಂತಹ ಇಚ್ಛೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಕೇವಲ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತ ರಾಗಿ ದುಃಖಿಗಳಾಗುವರೆಂದು ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಗ್ನಿರ್ಯತ್ರಾಭಿಮಥ್ಯತೇ ವಾಯುರ್ಯತ್ರಾಧಿರುಧ್ಯತೇ ।
ಸೋಮೋ ಯತ್ರಾತಿರಿಚ್ಯತೇ ತತ್ರ ಸಂಜಾಯತೇ ಮನಃ ॥ ೬ ॥

ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಯಾವಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸದೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆ ಸುಗಮವಾಗು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವುದೋ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದೋ, ಯಾವುದರಿಂದ ಉಮಾಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಭವ ದೊರಕಬಲ್ಲದೋ ಅಂತಹ ಶಿವಯಜ್ಞರೂಪವಾದ ಸತ್ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಮುಕ್ಷುವಿನ ಮನಸ್ಸು ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಬಯಸದವರು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವೇ ಫಲವೆನಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವನೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಾಪೇಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಧಕನು ಸ್ವರ್ಗದ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕು.

ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಬಯಸುವವರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸವಿತ್ರಾ ಪ್ರಸವೇನ ಜುಷೇತ ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ವ್ಯಮ್ ।
ತತ್ರ ಯೋನಿಂ ಕೃಣ್ವಸೇ ನಹಿ ತೇ ಪೂರ್ವಮಕ್ಷಿಪತ್ ॥ ೭ ॥

ಸಾಧಕರು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದೊರಕಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸರ್ವಕಾರಣನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆಯೇ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬೆರೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ಅವರು ಶಿವನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸ್ವರ್ಗಫಲವನ್ನು ಚಿಂತಿಸದೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಡೆಸುವ ಯಜ್ಞಯಾಗಗಳಿಗೂ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಕನ್ನು ಶ್ರೌತಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯಕರ್ಮವೆಂದು ಆಚರಿಸಿದರೂ ಅವು ಅವನನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗದಲ್ಲಿ ಕೆಡಹದೆ ಮಲಪಾಶವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ಸಮರಸಮವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳು ಸಾಧಕನನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾರವು. "ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಸಾಧಕನು ನೂರುವರ್ಷ ಬದುಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬಾಳುವವನಿಗೇ ಕರ್ಮವು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತವನೇ ಕರ್ಮದ ಸಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು" ಎಂದು ಈಶಾವಾಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಶಿವಭಾವನೆಯಿಂದ ಶಿವಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯೋಗಿಯು ಆಚರಿಸಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ಆ ಕರ್ಮದ ಗುಣದೋಷಗಳು ಬಾಧಿಸಲಾರವು." ಹೀಗೆ ಸಾಧಕನು ಆಗಾಗ ಪಡೆಯುವ ಭೋಗ್ಯ ವಿಷಯುಗಳನ್ನು ಆಗಲೇ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಿವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದೇ ಅವನ ಯಜ್ಞವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಯೋಗಿಗಳ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಾದಿಕರ್ಮಗಳು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ರೇಣುಕಗೀತೆಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಶಿವನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕರ್ಮಲೋಪವಿಲ್ಲ. ಹೃದಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಜ್ಞಾನಸೂರ್ಯನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ಮರಿಸುವುದೇ ಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನವೆನಿಸುವುದೆಂದು ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗೆ ಬಹಳ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹಿಂದೆಯೇ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರು. ಅದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಮಗ್ನರಾದ ಯುವ ಯುವತಿಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾಧಕರು ನಡೆಸಲೇಬೇಕು. ಆಗಾಗ ವ್ಯವಹಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನೂ, ಸ್ತುತಿನಿಂದೆಗಳನ್ನೂ ಆಗಲೇ ಸಾಧಕನು ತನ್ನೊಳಗೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಶಿವನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದೇ ಅವನು ನಡೆಸುವ ಹೋಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗವು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂಜ್ಯ ಪಾದರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಹೋಮುವಾದರೋ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಾಕೃತ ಯಜ್ಞವೆನಿಸದೆ ಶಿವಯಜ್ಞವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ರೇಣುಕಗೀತೆ ಎನಿಸಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯಜ್ಞದ ವಿವರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ತಪಸ್ಸು, ಕರ್ಮ, ಜಪ, ಧ್ಯಾನ, ಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಐದುಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ತಪಸ್ಸೆಂದರೆ ಶಿವನಿಗಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಒಣಗಿಸುವುದು. ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೂ ಶಿವಸ್ವರೂಪರಾದ ಗುರುಜಂಗಮರಿಗೂ ಮಾಡುವ ಸೇವೆಯೇ ಕರ್ಮ. ಪ್ರಣವವನ್ನಾಗಲೀ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಲೀ ಶ್ರೀ ರುದ್ರವನ್ನಾಗಲೀ ಜಪಿಸುವುದೇ ಜಪ. ನಿತ್ಯವೂ ಶಿವನನ್ನು ನೆನೆಯುವುದೇ ಧ್ಯಾನ. ಶಿವಾಗಮಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಜ್ಞಾನ. ಈ ಐದುಬಗೆಯ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವವನೇ ಸದ್ಭಕ್ತನೆನಿಸುವನು. ಅವನೇ ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ತೊರೆಯದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶಿವ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

"ಯೋನಿಂ ಕೃಣ್ವಸೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆ ಸಾಧನವೇ ಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಅದರ ರೀತಿಯು ಹೀಗಿದೆ.

ತ್ರಿರುನ್ನತಂ ಸ್ಥಾಪ್ಯ ಸಮಂ ಶರೀರಂ
ಹೃದೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಮನಸಾ ಸನ್ನಿವೇಶ್ಯ ।
ಬ್ರಹ್ಮೋಡುಪೇನ ಪ್ರತರೇತ ವಿದ್ವಾನ್
ಸ್ರೋತಾಂಸಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭಯಾವಹಾನಿ ॥ ೮ ॥

ವಕ್ಷಸ್ಸ್ಥಳ, ಕುತ್ತಿಗೆ, ಶಿರಸ್ಸು ಈ ಮೂರುಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿಸದಂತೆ ದೇಹವನ್ನು ಋಜುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಯೋಗಮಾರ್ಗದ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತು ಸಾಧಕನು ನಿತ್ಯವೂ ಆಚರಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಅವನು ಜನ್ಮಜರಾಮರಣಗಳೆಂಬ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸಂಸಾರಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಣವವೆಂಬ ದೋಣಿಯಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದಾಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಲ್ಲನು. ಬ್ರಹ್ಮೋಡುಪವೆಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಧಕವಾದ ಪ್ರಣವ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. 'ಪ್ರಣವಂ ಚೋತ್ತರಾರಣಿಂ' ಎಂದು ಹಿಂದೆಯೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತಿಳಿಸಿದೆ. ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ಸಾಧಕನು ಪಾರಾಗಲು ಪ್ರಣವವೇ ಸಾಧನವೆನಿಸಿದೆ. ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೂ, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ರಕ್ಷಣೆಗೂ, ಅಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಪಾಶಬಂಧಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಕಾರಣನೆನಿಸಿರುವನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಿಂದ ಮಲಪಾಶವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡವನೇ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಾನ್ ಪ್ರಪೀಡ್ಯೇಹ ಸಂಯುಕ್ತಚೇಷ್ಟಃ
ಕ್ಷೀಣೇ ಪ್ರಾಣೇ ನಾಸಿಕಯೋಚ್ಛ್ವಸೀತ ।
ದುಷ್ಟಾಶ್ವಯುಕ್ತಮಿವ ವಾಹಮೇನಂ
ವಿದ್ವಾನ್ಮನೋ ಧಾರಯೇತಾಪ್ರಮತ್ತಃ ॥ ೯ ॥

"ಆಹಾರವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಿದ್ದು, ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಬಯಸದೆ ಇರುವ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ." ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯ ಬೋಧದಂತೆ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ ನಡೆಸುವ ಸಾಧಕನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ವಿಷಯಗಳಕಡೆಗೆ ಹರಿಯದಂತೆ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಿಂದ ತಡೆಯಬೇಕು. ಇದರ ಮರ್ಮವನ್ನು ಯೋಗಸಿದ್ಧನಾದ ಗುರುವಿನಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಿತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಅವುಗಳ ನಿರೋಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸಂಚಾರದ ವೇಗವು ಕಡಮೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಿಡದೆ ಮೂಗಿನಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೊರಗೆಡಹಬೇಕು. ಪಳಗದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಂಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಯಾಣವು ಸುಗಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಹಾಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಕುದುರೆಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಳಗದೆಇದ್ದರೆ ಅಂತವುಗಳೊಡನೆ ನಡೆಸುವ ವ್ಯವಹಾರವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧಕನು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತನಗೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಮೇ ಶುಚೌ ಶರ್ಕರಾವಹ್ನಿವಾಲುಕಾ-
ವಿವರ್ಜಿತೇ ಶಬ್ದಜಲಾಶ್ರಯಾದಿಭಿಃ ।
ಮನೋಽನುಕೂಲೇ ನತು ಚಕ್ಷುಪೀಡನೇ
ಗುಹಾನಿವಾತಾಶ್ರಯಣೇ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ ॥ ೧೦ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹಳ್ಳದಿಣ್ಣೆಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ, ಸಣ್ಣಕಲ್ಲು ಬೆಂಕಿ ಮರಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ, ಕಲಹ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ, ನೀರಿಗಾಶ್ರಯವಾದ ಕೆರೆಕಾಲುವೆ ಮೊದಲಾದವು ಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ, ವಾಸಮಾಡಲು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮಂಟಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿರುವ ನಿರ್ಜನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡ ಬೇಕು. ಕೆರೆಕಾಲುವೆಗಳಿರುವಕಡೆ ನೀರಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಬರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಂಟಪ ಮೊದಲಾದಕಡೆ ಜನರು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಆತಂಕವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನು ಇಂತಹ ನಿರ್ಜನಪ್ರದೇಶ ವನ್ನೇ ಆರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶವೇ ಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಸ್ಥಳವನ್ನೇ ಸಾಧಕನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸೆಂದರೆ ಅಂತಃಕರಣ. ಅದೊಂದು ಅನುಕೂಲವಾದರೆ ಸಾಲದು; ಆದರೆ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಅಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದು. ಇದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಚಕ್ಷುಪೀಡನೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗಲೋಪವು ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆಯೇ ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲ ದೆಯೂ, ವಸತಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಗವಿ ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶವೂ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಏಕಾಂತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಸಾಧಕನು ಚಿತ್ತವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಬೆರೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗು ವುದು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಧಾನದಿಂದ ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆಯೊಡನೆ ಸಾಧಕನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಯ ಆರಂಭದ ಅನುಭವವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನೀಹಾರಧೂಮಾರ್ಕಾನಿಲಾನಲಾನಾಂ
ಖದ್ಯೋತವಿದ್ಯುತ್ಸ್ಫಟಿಕಾಶಶೀನಾಮ್ ।
ಏತಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಪುರಸ್ಸರಾಣಿ
ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಭಿವ್ಯಕ್ತಿಕರಾಣಿ ಯೋಗೇ ॥೧೧॥

ಶೀತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಬಿಳಿಯಬಣ್ಣದ ಮಂಜಿನ ಹನಿ, ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಹೊಗೆ, ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಸೂರ್ಯ, ಗಾಳಿ, ಮಾಸಲುಗೆಂಪಿನ ಬೆಂಕಿ, ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಹುಳ, ಮಿಂಚು, ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆ, ಚಂದ್ರ ಈ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪಗಳು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗೆ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವೂ ಅನಂತವೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವೂ ಆದ ಆಕಾರ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಒಂಭತ್ತು ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳುಳ್ಳದ್ದೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಈ ಪ್ರಪಂಚ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿರಾಕಾರಪರಶಿವನ ಪರಿಣಾಮವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗೆ ಇವು ಹಾಗೆಯೇ ಅಂದರೆ ಶಿವಮಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚವು ಕಾಣುವ ಬಗೆ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವವನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಮುಂದೆ ಅವನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಮಾನ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪೃಥಿವ್ಯಪ್ತೇಜೋಽನಿಲಖೇ ಸಮುತ್ಥಿತೇ
ಪಂಚಾತ್ಮಕೇ ಯೋಗಗುಣೇ ಪ್ರವೃತ್ತೇ ।
ನ ತಸ್ಯ ರೋಗೋ ನ ಜರಾ ನ ಮೃತ್ಯುಃ
ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಾಗ್ನಿಮಯಂ ಶರೀರಮ್ ॥೧೨॥

ಇಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಅವ್ಯುತ್ಥಿತಸ್ಥಿತಿ. ಆಗ ನೆಲ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ, ಬಯಲು ಈ ಐದು ಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳೆನಿಸಿದ ಗಂಧ, ರಸ, ರೂಪ, ಸ್ಪರ್ಶ, ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯೋಗದ ಪ್ರಭಾವ ದಿಂದ ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಐದು ಗುಣಗಳೂ ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾಗಿಯೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ರೂಪ ರಸ ಸ್ಪರ್ಶಗಂಧಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಪೃಥವಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಯೋಗಿಗೆ ಉಂಟಾದರೂ ಆಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ನೆಲಸಿರುವುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯೋಗಿಯು ಚಿದಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಐದು ಭೂತಗಳೂ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗಸಿದ್ಧನಾದ ಯೋಗಿಗೆ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಏಕಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುವುದ ರಿಂದ ಭೇದದೃಷ್ಟಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ತೊಲಗುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನ ಗಂಧರೂಪರಸ ಸ್ಪರ್ಶಗಳು ಚಿದಾಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಳಗೇ ಇರುವುದಾಗಿ ಅನುಭವ ವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಪಂಚತತ್ತ್ವಮಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಮಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದೆಂಬ ಅದ್ಭುತಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನೆಲಸಿರು ವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ರೋಗವಾಗಲೀ ಮುಪ್ಪಾಗಲೀ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಆಗ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಭಯವೂ ಅವನಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಏಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ ಇದು ಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗವೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವನ ಶರೀರವು ಬೆಂದು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಅಂಟಲಾರವು. ಆದರೆ ಯೋಗಿಗೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪು ಮೊದಲಾದವು ಸಂಭವಿಸುವುದನ್ನೂ, ಕೊನೆಗೆ ಮರಣವು ಸಂಭವಿಸುವುದನ್ನೂ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಎಂದು ಕೆಲವರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಅವರಿಗೂ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳು ಬರುವುದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅವರು ಯೋಗದಿಂದ ಪಡೆದಿರುವ ದಿವ್ಯದೇಹಕ್ಕೆ ಇವು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ವಶನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಅವು ಅಂಟುವುವೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಮಯವಾದ ಯೋಗಿಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅವು ತಗಲುವುದಿಲ್ಲ.

ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಯು ತನ್ನ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಹೃದಯದ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವಸ್ಥಿತಿ ಅವ್ಯುತ್ಥಿತ ಸ್ಥಿತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನು ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿವಮಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವನು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಮತ್ತು ಅಂತಃಕರಣಚತುಷ್ಟಯ ಈ ಒಂಭತ್ತೂ ಸಹ ಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಶಿವನ ವಿಭೂತಿಯಾಗಿಯೇ ಕಾಣಬರುವುವು. ಇದು ಯೋಗಿಯ ವ್ಯುತ್ಥಿತದಶೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚವು ಕಾಣಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಏಕಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಭೇದದೃಷ್ಟಿಯೇ ತೊಲಗುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನ ಗಂಧರೂಪ ರಸಸ್ಪರ್ಶಗಳು ಚಿದಾಕಾಶನೆನಿಸಿದ ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಳಗೇ ಇರುವುದಾಗಿ ಅನುಭವವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ತತ್ತ್ವಮಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಮಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದೆಂಬ ಅದ್ವೈತಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನೆಲಸುವುದು.

ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಯೋಗಸಿದ್ಧನ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಲಘುತ್ವಮಾರೋಗ್ಯಮಲೋಲುಪತ್ವಂ
ವರ್ಣಪ್ರಸಾದಂ ಸ್ವರಸೌಷ್ಠವಂ ಚ ।
ಗಂಧಃ ಶುಭೋ ಮೂತ್ರಪುರೀಷಮಲ್ಪಂ
ಯೋಗಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಪ್ರಥಮಾಂ ವದಂತಿ ॥೧೩॥

ಯೋಗಸಿದ್ಧನಿಗೆ ಶರೀರವು ಲಘುವಾಗಿಯೂ, ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಅವನಿಗೆ ಭೋಜ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಚಾಪಲ್ಯವು ತೊಲಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಶರೀರದ ಬಣ್ಣವು ಇತರರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಅವನ ಕಂಠಧ್ವನಿಯು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ವಾಸನೆಯೂ ಮನೋಹರವಾಗಿರುವುದು. ಮೂತ್ರಪುರೀಷಗಳು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅವನು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಮೆಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಲಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಇದು ಆರೋಗ್ಯವಂತನ ಲಕ್ಷಣ. ಹೀಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಯು ಯೋಗದ ಆರಂಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದವನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಗುರುತುಗಳಿವು. ॥೧೩॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯೋಗದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಕೊನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯಥೈವ ಬಿಂಬಂ ಮೃದಯೋಪಲಿಪ್ತಂ
ತೇಜೋಮಯಂ ಭ್ರಾಜತೇ ತತ್ಸುಧಾಂತಮ್ ।
ತದಾತ್ಮತತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ದೇಹೀ
ಏಕಃ ಕೃತಾರ್ಥೋ ಭವತೇ ವೀತಶೋಕಃ ||೧೪||

ಅರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದು ಸ್ವತಃ ಶುದ್ಧವಾದ ಭಂಗಾರದ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉಜ್ಜುವಾಗ ಅದು ಬಹಳ ಮಲಿನವಾಗಿದ್ದರೂ ಮೆರಗನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶುದ್ಧವಾದ ಪರಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನೇ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿ ಸಾಂಸಾರಿಕಕ್ಲೇಶವನ್ನು ತೊರೆದು ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಧನ್ಯನಾಗಬಲ್ಲನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶನೆನಿಸಿದ ಜೀವನು ಸ್ವತಃ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಾದಿಕರ್ಮದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ತನ್ನನ್ನು ದುಃಖಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಲುಷಿತನಾಗಿರುವನು. ತನ್ನೊಳಗಿನ ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಯಥಾರ್ಥಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಚಯವಾದಮೇಲೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಕರ್ಮದ ವಾಸನೆಯು ತೊಲಗಲು ಆಗ ಯೋಗದಶೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನೊಳಗಿನ ಪರತತ್ತ್ವದ ನಿಜಸ್ಥಿತಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಸ್ವತಃ ಆನಂದಮಯವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಯಾವನು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವನೋ ಅವನೇ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಅಂಟದೆ ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗಬಲ್ಲನು. ತಾನು ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾನವನು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕೊಂಡೇ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯದಾತ್ಮತತ್ತ್ವೇನ ತು ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಂ
ದೀಪೋಪಮೇನೇಹ ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಪಶ್ಯೇತ್ ।
ಅಜಂ ಧ್ರುವಂ ಸರ್ವತತ್ತ್ವೈರ್ವಿಶುದ್ಧಂ
ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ ||೧೫||

ಯೋಗಿಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗಿಯು ಯಾವಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೂಲಕ ತನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಭಾವಪ್ರಾಣೇಷ್ಟರೂಪವಾದ ಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವನೋ ಆಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಪಾಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗುವುವು. ದೇಹದೊಳಗೆ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಹೃದಯದಲ್ಲೂ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿರುವ ಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದಿಲ್ಲ ಆದರೆ; ಅದರ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ದೇವನನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ತಾನೇ ತನ್ನ ಮೂಲಕವೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ದೀಪವು ಹೇಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಜೀವನು ತಾನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿದು ಆ ಮೂಲಕವೇ ತನ್ನೊಳಗಿನ ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವನು ತಿಳಿಯುವ ಶಿವತತ್ತ್ವವಾದರೋ ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಆ ಶಿವನು ಅಜ=ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲದ್ದವನು. ಧ್ರುವಂ=ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಈಗ ಹೀಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವಂತವನು ; ಪಂಚತತ್ತ್ವಮಯವಾದ ಈ ದೇಹದೊಳಗೆ ಇದ್ದರೂ ಅದರ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಂಟದೇ ಇರುವವನು. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಪಂಚತತ್ತ್ವಗಳೊಳಗೆ ಬೆರೆತಿರುವನು; ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೂ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆವನು ಪೂರ್ಣಶುದ್ಧನಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪರಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವನಿಗೇ ಬಂಧನವು ತೊಲಗುವುದು. ಸ್ವಾರ್ಥತೆ, ವ್ಯಾಮೋಹ, ಅಹಂಕಾರಗಳನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಮೂರು ಮಲಗಳೂ ಆಗ ತೊಲಗುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ತತ್ತ್ವಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಸನಾತನರು ಮತ್ತು ಸತ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಅಲ್ಪಪ್ರಕಾಶಕನಾಗಿ ಉಪಾಸಕನೆನಿಸಿರುವನು. ಶಿವನು ಮಹಾಪ್ರಕಾಶನೇ ಆಗಿ ಉಪಾಸ್ಯನೆನಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ ಒಂದಿದೆ. ಇಬ್ಬರೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಕೋಪಾಸ್ಯಲೀಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲವೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅದ್ವೈತವಾದವು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ಜೀವನು ಸಹಜವಾಗಿ ಶಿವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಪಾಶದ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಉಪಾಸನಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಶಿವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ಆಗಿದ್ದು ಮುಕ್ತಿದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ತೊಲಗಿ ಅಭೇದವು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಿಶದಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅಂತಹ ವಿಮೋಚನೆಯು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹ ಒಂದರಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕೃತವಿಷಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಏಷ ಹಿ ದೇವಃ ಪ್ರದಿಶೋ ನು ಸರ್ವಾಃ
ಪೂರ್ವೋ ಹಿ ಜಾತಸ್ಸ ಉ ಗರ್ಭೇ ಅಂತಃ ।
ಸ ಏವ ಜಾತಸ್ಸ ಜನಿಷ್ಯಮಾಣಃ
ಪ್ರತ್ಯಙ ಜನಾಂಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಸರ್ವತೋಮುಖಃ ॥೧೬॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಅವನು ಹೇಗೆ ಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವನೋ ಅವನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ಈ ದಿಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವನೇ ಆಗಿರುವುವು. ಅವನೇ ಮೊದಲನೆಯ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಗಿ ಮೊದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಅವನೊಳಗೆ ಅಂತರ್ನಿಯಾಮಕನಾಗಿಯೂ ನೆಲಸಿದನು. "ನಾನೇ ಎಲ್ಲದರೊಳಗೂ ಬೀಜರೂಪನಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನೆಲಸಿರುವೆನು" ಎಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಮೂಲಕ ಪರಶಿವನೇ ಹೇಳಿಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುವೂ, ಅವನಲ್ಲಿ—ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವವನೂ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬ ಶಿವನೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವನೇ ಸರ್ವತೋಮುಖನಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲಸಿರುವನು.

ಯೋ ದೇವೋ ಅಗ್ನೌ ಯೋ ಅಪ್ಸು ಯೋ ವಿಶ್ವಂ ಭುವನಮಾವಿವೇಶ ।
ಯ ಓಷಧೀಷು ಯೋ ವನಸ್ಪತಿಷು ತಸ್ಮೈ ದೇವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ ॥೧೭॥

ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರಶಿವನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲೂ, ನೀರಿನಲ್ಲೂ, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಗಳಲ್ಲೂ ಅಶ್ವತ್ಥ ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅವನು ವಿಶ್ವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಇಂತಹ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರವು ಸಲ್ಲಲಿ. ನಮೋ ನಮಃ ಎಂದು ದ್ವಿವಚನವು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಗೆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತ್ಯತಿರೇಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯ

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕನೆಂಬುದನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಯಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಇದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸಿತೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಸಮಾಧಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಯ ಏಕೋ ಜಾಲವಾನೀಶತ ಈಶನೀಭಿಃ
ಸರ್ವಾನ್ ಲೋಕಾನೀಶತ ಈಶನೀಭಿಃ ॥
ಯ ಏವೈಕ ಉದ್ಭವೇ ಸಂಭವೇ ಚ
ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾ ಭವಂತಿ ॥೧॥

ಇಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಜಾಲವಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಊರ್ಣನಾಭಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆಹುಳವು ತಿನ್ನುವ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವೇ ಅದರ ಬಾಯಿಂದ ನೂಲಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಅದರ ಗೂಡಿನೊಳಗೆ ತಾನೇ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯೇ ಬಲೆ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಎನಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ಅವನೇ ಜೀವನೆನಿಸಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಹಾಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಜೀವರೊಳಗೆ ಶಿವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎನಿಸಿರುವನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹುಳದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ದಾರವೇ ಹುಳಕ್ಕೆ ಬಲೆಯಾದಂತೆ ಶಿವನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯೇ ಶಿವನಿಗೆ ಜೀವರಾಗಲಿಕ್ಕೂ, ಅವರೊಳಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಲಿಕ್ಕೂ ಬಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಶಿವನು ತನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಪ್ರಭುವೆನಿಸಿರುವನು. ಈರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತ ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಯಲಿಕ್ಕೂ, ಆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಲಿಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನ ಇಂತಹ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರದ ಲೀಲಾವೈಭವಕ್ಕೆ ಅದರೊಳಗೆ ಅವನೇ ಜೀವರಿಗೆ ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲು ಅಂತಾರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವುದನ್ನ ಯಾರು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರೇ ಅಮೃತರಾಗುವರು. ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮರಣಭಯವು ತೊಲಗುವುದು. ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಶಿವನಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಅವನ ವಿಲಾಸರೂಪವಾದ್ದು ಎಂದು ಯಾರು ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಿ ತಿಳಿದು ಮಥಿಸಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರೇ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು.

ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ
ಯ ಇಮಾನ್ ಲೋಕಾನೀಶತ ಈಶನೀಭಿಃ ।
ಪ್ರತ್ಯಙ ಜನಾಂಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಸಂಚುಕೋಪ
ಅಂತಕಾಲೇ ಸಂಸೃಜ್ಯ ವಿಶ್ವಾ ಭುವನಾನಿ ಗೋಪಾಃ ॥ ॥೨॥

ಒಬ್ಬ ಪರಶಿವನೇ ಜೀವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದುಃಖವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನೆನಿಸಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಏಕಪದದಿಂದ ಶಿವನು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವನೇ ಹೊರತು ಇಬ್ಬರಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. "ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಪರವಸ್ತು ತಾನೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವರನ್ನು ಸಂಸಾರದ ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಭು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಜಗದ್ರಕ್ಷಕವಾದ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಂತವನು ಬೇರೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಸ್ಥೆ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ರುದ್ರನು ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರನಿರ್ವಾಹಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವೊಂದು ಸಾಧನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವನು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅವನಿಗೆ ತಾನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೇ "ಉಪಸಂಹಾರದರ್ಶನಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ ಕ್ಷೀರವದ್ಧಿ" "ವಿಕರಣತ್ವಾನ್ನೇತಿ ಚೇತ್ತ-ದುಕ್ತಮ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನು ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುವನೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಯಾವ ರುದ್ರನು ಈ ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನೋ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಸಹಜವಾಗಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನೇ "ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. "ಆ ಈಶ್ವರನೇ ತನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯೂ ನೆಲಸಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ಅವರವರ ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಲಿರುವನು." ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳನ್ನು ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಲೂ, ವಿಷ್ಣುವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೂ, ಕೊನೆಗೆ ರುದ್ರನಾಗಿ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ನಿರಾಕಾರವಾದ ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ್ದು ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಲೀಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು.

ಹೀಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶಿವನೇ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೆಂದುತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶ್ವತಶ್ಚಕ್ಷುರುತ ವಿಶ್ವತೋಮುಖೋ
ವಿಶ್ವತೋ ಬಾಹುರುತ ವಿಶ್ವತಸ್ಪಾತ್ ।
ಸಂ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಧಮತಿ ಸಂಪತತ್ರೈ
ರ್ದ್ಯಾವಾ ಭೂಮೀ ಜನಯನ್ದೇವ ಏಕಃ ॥೩॥

ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನೆಂದರ್ಥ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಬಾಹುಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವನ ಪಾದಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೆಂದೂ, ಸರ್ವತೋಮುಖನೆಂದೂ ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅವನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಅಭಯಹಸ್ತಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅವನು ತನ್ನ ಭುಜಗಳಿಂದಲೇ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉಪಸರ್ಗಬಲದಿಂದ ಧಮ್‌ಧಾತುವು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವನು ಸರ್ವತೋಮುಖನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ತನ್ನ ನೇತ್ರವೆಂಬ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ತಡೆಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ವಿಶ್ವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ ಆತ್ಮರಾಮನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಅವನಿಂದ ಅಚೇತನವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾದ ಚೇತನರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅಂತಹ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಭವಶ್ಚೋದ್ಭವಶ್ಚ
ವಿಶ್ವಾಧಿಪೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ ।
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ಜನಯಾಮಾಸ ಪೂರ್ವಂ
ಸ ನೋ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಶುಭಯಾ ಸಂಯುನಕ್ತು ॥೪॥

ಸಂಸಾರದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತ ರುದ್ರನೆನಿಸಿದ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆನಿಸಿದನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿ ಪ್ರೇರಿಸುವ ಮೂಲಕ ವೈಭವದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಆದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನೆನಿಸಿ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಆಗಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಪಂಚಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಅವನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೊಡಲಿ. ಇಂತಹ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನು. ಅವನಿಗೆ ತಾನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಶಿವನು ಸರ್ವನಾಶಕನಾದ ಯಮನಿಗೂ ನಾಶಕನಾಗಿರುವನು. ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನು; ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ, ತೃಪ್ತಿ, ಅನಾದಿಬೋಧ, ನಿತ್ಯತ್ವ, ಅಲುಪ್ತಶಕ್ತಿಮತ್ವ, ಅನಂತಶಕ್ತಿಮತ್ವ ಎಂಬ ಆರುಗುಣಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವವನು ; ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನು. ಪ್ರಕೃತಿ ಜೀವ ಇವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು; ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನು. "ಜೀವನನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಬಂಧಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಕಾರಣನು." ಹೀಗೆ ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗೀತೆಯಲ್ಲೂ ಸಹ "ಯಾವಾಗಲೂ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವವರಿಗೆ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವೆನು. ಆದರಿಂದ ಅವರು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬೆರೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಗುವುದು." ಹೀಗೆ ತನ್ನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದವರನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಅವನೇ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಯಾದಮೇಲೆ ಮೂರ್ತಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯಾ ತೇ ರುದ್ರ ಶಿವಾ ತನೂರಘೋರಾಪಾಪಕಾಶಿನೀ ।
ತಯಾ ನಸ್ತನುವಾ ಶಂತಮಯಾ ಗಿರಿಶಂತಾಭಿಚಾಕಶೀಹಿ ॥ ॥೫॥

ಹೇ ರುದ್ರ–ಸಂಸಾರಪಾಶವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವ ಭವರೋಗವೈದ್ಯನೇ ನಿನ್ನ ಯಾವ ಪಾವನವಾದ ಶರೀರವುಂಟೋ ಅದು ನಮ್ಮ ಪಾಪವೆಲ್ಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವಂತಹದು. "ನಿರಾಕಾರಪರಶಿವನಿಗೆ ಎರಡು ಶರೀರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಶಾಂತವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಭೀಕರವೂ ಆಗಿವೆ." ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಡೆಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಘೋರಮೂರ್ತಿಯೇ ಕಾಲರುದ್ರನೆಂದೂ, ಅಘೋರ (ಪ್ರಸನ್ನ) ಮೂರ್ತಿಯೇ ನಿರಾಕಾರಶಿವನೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಶಿವರೂಪದಿಂದಲೇ ನೀನು ಕೈಲಾಸವಾಸಿಯಾಗಿರುವೆ. ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ನೋಡಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ನಿನ್ನ ಕ್ರೂರರೂಪವೇ ಕಾಲರುದ್ರನೆನಿಸಿ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಆ ರೂಪದಿಂದ ನೀನು ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಇಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಯಾಮಿಷುಂ ಗಿರಿಶಂತ ಹಸ್ತೇ ಬಿಭರ್ಷ್ಯಸ್ತವೇ
ಶಿವಾಂ ಗಿರಿತ್ರ ತಾಂ ಕುರು ಮಾ ಹಿಂಸೀಃ ಪುರುಷಂ ಜಗತ್ ॥೬॥

"ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸುಖಪಡಿಸುವರುದ್ರನೇ, ದುಷ್ಟರೂ ಭಕ್ತರಲ್ಲದವರೂ ಆದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಬಾಣವನ್ನು ನೀನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವೆಯೋ, ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಭುವೇ, ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಆ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಂಗಳಕರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೋ. ನೀನು ಅದರಿಂದ ಚೇತನರನ್ನೂ ಜಡವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಹಿಂಸಿಸಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಕ್ರೂರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಭಕ್ತರಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸದೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು" ಎಂದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭೀಕರನಾಗಿರುವನೆಂದೂ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಆಶ್ರಿತರಿಗೂ ಅಭಯಹಸ್ತವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ನೀಡುತ್ತಿರುವನೆಂದೂ, ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಅವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತತಃ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಪರಂ ಬೃಹಂತಂ ಯಥಾ
ನಿಕಾಯಂ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಗೂಢಮ್ ।
ವಿಶ್ವಸ್ಯೈಕಂ ಪರಿವೇಷ್ಟಿತಾರಮೀಶಂ
ತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾಽಮೃತಾ ಭವಂತಿ ॥೭॥

ಚೇತನಾಚೇತನರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನೂ, ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರಣನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಪರ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ. ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿರುವ ಈ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಮಾತ್ರವೇ ಅಮೃತರಾಗಬಲ್ಲರು. ಅವನ ದರ್ಶನದಿಂದಲೇ ಜೀವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ದೊರಕುವುದಲ್ಲದೆ ಹೊರಗಿನ ಆಡಂಬರದಿಂದ ಅದು ದೊರಕಲಾರದು.

ವೇದಾಹಮೇತಂ ಪುರುಷಂ ಮಹಾಂತಂ
ಆದಿತ್ಯವರ್ಣಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್ ।
ತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾಽತಿಮೃತ್ಯುಮೇತಿ
ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿದ್ಯತೇಽಯನಾಯ ॥೮॥

ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಇತರರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನೂ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಚೇತನನಿರುವನು. ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನೆನಿಸಿರುವನು. ಕತ್ತಲೆ ಎನಿಸದೆ ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಇರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎನಿಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ತ್ರಿಗುಣಾತೀತನೂ ಚೇತನಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಯು ತಿಳಿದು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಇತರರೂ ತಿಳಿದು ಸಂಸಾರಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಭವಬಂಧದಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. "ಮಾನವನಿಗೆ ಚರ್ಮದಂತೆ ಆಕಾಶವೇ ಹೊದಿಕೆಯಾದರೆ ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಈಶ್ವರನನ್ನು ತಿಳಿಯದೆಯೇ ದುಃಖದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಕಾಶವೇ ಹೊದಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಆಕಾಶದಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಾಗಲೇಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೇತುವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯಸ್ಮಾತ್ಪರಂ ನಾಪರಮಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿದ್ಯಸ್ಮಾ
ನ್ನಾಣೀಯೋ ನ ಜ್ಯಾಯೋಽಸ್ತಿ ಕಶ್ಚಿತ್ ।
ವೃಕ್ಷ ಇವ ಸ್ತಬ್ಧೋ ದಿವಿ ತಿಷ್ಠತ್ಯೇಕ
ಸ್ತೇನೇದಂ ಪೂರ್ಣಂ ಪುರುಷೇಣ ಸರ್ವಮ್ ॥೯॥

ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಚರ–ಅಚರ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಶಿವನಿಂದಲೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕೊನೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವೂ, ರಕ್ಷಕನೂ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಲವೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಲಿಂಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. "ಎಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವವೋ ಹೀಗೆ ಲಯಗಮನಗಳಿಗಾಶ್ರಯ ವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ" ಎಂದೂ "ಈ ಲಿಂಗದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಗಿರು ವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ" ವೆಂದೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಪರಶಿವಮಯವೆನಿಸಿವೆ. ಆದರೂ ಅವನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಎಲ್ಲದರೊಳಗೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಇರುವು ದರಿಂದ ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಸ್ತುವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಚೇತನರಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪದಿಂದಲೂ, ಜಡವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿದಾನಂದಗಳನ್ನು ತಮಸ್ಸು ಮುಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಸದ್ರೂಪದಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನವನೆನಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪರಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ. "ಅವನು ಅಣುವಿಗಿಂತ ಅಣುವೂ ಮಹದ್ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಮಹತ್ತರವೂ ಆಗಿರುವನು" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಅತಿವಿಸ್ತಾರವೂ ಆಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅದರದರ ಅಂತಸ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ವೃಕ್ಷದಂತೆ ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿ ನಿರಾಧಾರವಾದ ಚಿದಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣ ಶಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ನಿರಾಕಾರನೂ ಸಾಕಾರನೂ ಆಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರು ವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಅಮೂರ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಮೂರ್ತರೂಪನೂ ಆಗಿರು ವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಅಖಂಡತೇಜೋಮಯವೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿರುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. "ಅವನು ಪೂರ್ಣ ನಾಗಿದ್ದು ಅವನ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತು ಅವನಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡೇ ಪೂರ್ಣವೆನಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ಣವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಪೂರ್ಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣ ದೊಳಗಿಂದ ಪೂರ್ಣವೇ ಹೊರಬಿದ್ದರೂ ಮೂಲಾಧಾರವೆನಿಸಿದ ಪೂರ್ಣವಸ್ತುವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ" ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣದ ನಿತ್ಯಸಂಪರ್ಕವಿರುವ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತೋ ಯದುತ್ತರತರಂ ತದರೂಪಮನಾಮಯಮ್ ।
ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತ್ಯಥೇತರೇ
ದುಃಖಮೇವಾಪಿ ಯಂತಿ ॥೧೦॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗಿರುವ ಶಿವಮಯವಾದ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೂ ಸರ್ವಕಾರಣವೂ ಸಾಕ್ಷಿಯೂ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೂ ಆದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಿರ್ಮಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ರೂಪವಾಗಲೀ ಆಣವಾದಿಮಲ ಸಂಬಂಧವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರೇ ಅಮೃತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರೇ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಜಯಿಸಬಲ್ಲರು. ಯಾರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಮಗಾಗಿ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾವರೂಪದಿಂದಲೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದಲೂ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟರೂಪದಿಂದಲೂ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರರೋ ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ದುಃಖದಿಂದಲೇ ನರಳುತ್ತಿರುವರು. ಹೀಗೆ ದುಃಖವಿಮೋಚನೆಗೆ ಮಾನವರು ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು.

ಸರ್ವಾನನಶಿರೋಗ್ರೀವಃ ಸರ್ವಭೂತಗುಹಾಶಯಃ ।
ಸರ್ವವ್ಯಾಪೀ ಚ ಭಗವಾನ್ ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಗತಃ ಶಿವಃ ॥೧೧॥

ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸಿರುವ ಮುಖ, ಶಿರಸ್ಸು, ಕಂಠ ಈ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವನಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವಕ್ಕಾಶ್ರಯನಾಗಿಯೂ ಇರುವನು. ಅವನು ಎಲ್ಲರ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಆಗಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲರೊಳಗೆ ಚೇತನನಾಗಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವನು. ಇದು ಅವನ ವಿಚಿತ್ರಶಕ್ತಿಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. "ಅವನೇ ಅದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ, ಅದರೊಳಗೆ ಅವನ ಪ್ರವೇಶವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಮರ್ಥನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಎದೆ ಗುಹೆಯಲ್ಲೂ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗೀತೆಯಲ್ಲೂ ಸಹ "ನಾನೇ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವೆನು" ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಪರಶಿವನು ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಳಕರನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಯಾವಾಗಲೂ ನೆಲಸಿರುವನು. ಅವನಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಇರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. "ಅವನಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯೂ ಅಲ್ಲಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ಪರಶಿವನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ಲಿಪ್ತಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಗೀತೆಯೂ ತಿಳಿದೆ. "ನೀನೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆನಿಸಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವೆನಿಸಿದೆ.

ಮಹಾನ್ ಪ್ರಭುರ್ವೈ ಪುರುಷಃ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯೈಷ ಪ್ರವರ್ತಕಃ ।
ಸುನಿರ್ಮಲಾಮಿಮಾಂ ಶಾಂತಿಂ ಈಶಾನೋ ಜ್ಯೋತಿರವ್ಯಯಃ ॥೧೨॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪರಶಿವನು ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಮಹಾದೇವನೂ ಪ್ರಭುವೂ ಸಮರ್ಥನೂ ಆಗಿ ಪುರುಷನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ವಿಶ್ವದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅವನೇ ಪತಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ಮುಂದೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪರಶಿವನು ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವೆನಿಸಿದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಮೂಲಕ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಲಿರುವನು. ಅಥವಾ ಸತ್ತ್ವವೆನಿಸಿದ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಅವನೇ ಕಾರಣವೆನಿಸಿರುವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. "ಕಿಂಕಾರಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾಗಿರುವಂತೆ ಸಂಹಾರಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ಅವನ ಘೋರರೂಪವೇ ಕಾಲರುದ್ರನೆನಿಸಿದಂತೆ ಅಘೋರರೂಪವೇ ಶಿವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವರ ಬಂಧನಕ್ಕೂ ರಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಗೂ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರಶಿವನನ್ನು ಸತ್ತ್ವಗುಣಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣವೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನ ಘೋರರೂಪವೆನಿಸಿದ ಕಾಲರುದ್ರನಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿ ಇರುವುದರಿಂದ ತಮೋಗುಣದ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಳಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಕಾಲರುದ್ರನು ಯಾವ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅವಸಾನಕಾಲ ಒದಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ಸೇವಕನಾದ ಯಮನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಲರುದ್ರನು ಹೇಗೆ ತಾಮಸನೆನಿಸಿಯಾನು? ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನ ಅಘೋರಮೂರ್ತಿ ಎನಿಸಿ ದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹನೆನಿಸಿದ ಶಿವನನ್ನು ಸತ್ತ್ವಗುಣಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ತಮಸ್ಸಿನ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಕಾಲರುದ್ರನು ಪ್ರಳಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತಾಮಸವೆಂದು ಜನರು ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡಿರುವರು. ಅವನನ್ನೇ ಮೂರ್ತಶಿವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಮೂಢರು ದಿವ್ಯಮೂರ್ತನೆನಿಸಿ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನಲ್ಲಿಯೂ ತಾಮಸಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಏನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಶಿವನು ಹೀಗೆ ಸಾತ್ತ್ವಿಕನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಾವೊಂದು ದೋಷದ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಇಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ದೊರಕಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ವಿಕಾಸದಿಂದ ದೊರಕುವ ಶಾಶ್ವತಶಾಂತಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಫಲವೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವನೇ ಮೋಕ್ಷದಾತನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅವನು ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಶಿವನು ದಿವ್ಯಮೂರ್ತರೂಪದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ ನಮಗೆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವ ಶಿವಲೀಲಾವೈಭವವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಪರಮಶಾಂತಿಯನ್ನು ದಯೆಯಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರಃ ಪುರುಷೋಽಂತರಾತ್ಮಾ
ಸದಾ ಜನಾನಾಂ ಹೃದಯೇ ಸನ್ನಿವಿಷ್ಟಃ ।
ಹೃದಾ ಮನೀಷಾ ಮನಸಾಽಭಿಕ್ಲ್ಪೃಪ್ತೋ
ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ ॥೧೩॥

ಪರಶಿವಲಿಂಗವು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಪರಿಮಿತವಾಯಿತೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ತೊಲಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶದಂತೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದರೂ ಲೋಕರಕ್ಷಕನಾದ ಪ್ರಭುವು ಮಾನವರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವನು. "ಸಮಸ್ತಜಗದಾತ್ಮಾಪಿ ಶಂಕರಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ । ಭಕ್ತಸ್ಯ ಹೃದಯಾಂಭೋಜೇ ವಿಶೇಷೇಣ ವಿರಾಜತೇ ॥" ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಶ್ವಕ್ಕಾಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಅವನು ನೆಲಸಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಮಲಹೃದಯರಾದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗುವನು.

ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾ ಪುರುಷಃ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಸ್ಸಹಸ್ರಪಾತ್ ।
ಸ ಭೂಮಿಂ ವಿಶ್ವತೋ ವೃತ್ವಾಽತ್ಯತಿಷ್ಠದ್ದಶಾಂಗುಲಮ್ ॥೧೪॥

'ವಿಶ್ವತಶ್ಚಕ್ಷುಃ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷ ಮೊದಲಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಸಾವಿರತಲೆಗಳು ಸಾವಿರಕಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಸಾವಿರಪಾದಗಳು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಶಾಲವಾದ ರೂಪವಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆವರಿಸಿದ್ದರೂ ಹತ್ತು ಅಂಗುಲಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವನು.

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನೂ ಆಗಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ "ನೀನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಸರ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವೆನಿಸಿದೆ" ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೂ ಸಹ ಪರಮೇಶ್ವರನ ವಾಕ್ಯವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಅವನ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಮ್ ||
ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ ಯದನ್ನೇನಾತಿರೋಹತಿ ||೧೫||

ಹಿಂದೆ ಕಳೆದದ್ದು, ಮುಂದೆ ಆಗುವಂತಹದು ಹಾಗೆಯೇ ಈಗ ಇರುವಂತಹದು, ಹೀಗೆ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹದೆಲ್ಲವೂ ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆನಿಸಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿರುವುದು. ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವ ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ 'ಪುರುಷ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. "ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭೇದವನ್ನು ಶಿವಗೀತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯ ವಿಯೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. "ನೆಲ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ, ಬಯಲು ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕಾಶದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಲೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾಶವೇ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಾಧಾರವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದದ್ದು ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವಂತಹದು, ಈಗ ಇರುವಂತಹದು ಇದೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರನೆನಿಸಿದೆ" ಎಂದು ಶಿವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರನೆನಿಸಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಮಂಗಳಕರನಾದ ಶಿವನಿಗೂ ಅವನ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತನಗೂ ತನ್ನ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಶರೀರಶರೀರಿಭಾವದಿಂದ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಅಭೇದವೂ ಉಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. "ತರಂಗಾದಿರ್ಯಥಾ ಸಿಂಧೋಃ ಸ್ವರೂಪಾನ್ನಾತಿರಿಚ್ಯತೇ | ತಥಾ ಶಿವಾತ್ಪರಾಕಾಶಾದ್ವಿಶ್ವಮೇತನ್ನ ಭಿದ್ಯತೇ || ಪತ್ರಪುಷ್ಪಫಲಾಶಾದಿರ್ವೃಕ್ಷರೂಪಾನ್ನ ಭಿದ್ಯತೇ | ತಥಾ ಶಿವಾತ್ಪರಾಕಾಶಾಜ್ಜಗತೋ ನಾಸ್ತಿ ಭಿನ್ನತಾ || ಆತ್ಮಶಕ್ತಿವಿಕಾಸೇನ ಶಿವೋ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾ ಸ್ಥಿತಃ | ಕುಟೀಭಾವಾದ್ಯಥಾ ಭಾತಿ ಪಟಃ ಸ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಸಾರಣಾತ್ ||" ಹೀಗೆ ಮಹಾಕಾಶಸ್ಥಲದಲ್ಲೂ ಶಿವಜಗನ್ಮಯಸ್ಥಲದಲ್ಲೂ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಶಿವನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿರುವ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನೊರೆತೆರೆಗಳು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಲಾರವು. ಹಾಗೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶ್ವವು ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾಬಯಲೆನಿಸಿದ ಶಿವನಿಗಿಂತ ಈ ವಿಶ್ವವು ಬೇರೆಯಾಗಲಾರದು. ಮರದ ಎಲೆ ಚಿಗುರು ಹೂವು ಮೊದಲಾದವು ಮರಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಲಾರವು. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವಜಗತ್ತುಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿರಲಾರದು. ಬಟ್ಟೆಯೇ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಬೇರೆ ಎನಿಸುವಂತೆ ಶಿವನೇ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸದಿಂದ ವಿಶ್ವವೆನಿಸಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಶಿವಜಗತ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವೆನಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಭೇದವುಂಟೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿನಿರಸನಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ "ಶರೀರವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಣವೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಪೂರ್ಣಅಭೇದವಾಗಲೀ ಪೂರ್ಣಭೇದವಾಗಲೀ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚವು ಅಚೇತನವೂ ಜ್ಞಾನಹೀನವೂ ಆಗಿದ್ದು ಪರಮೇಶ್ವರನು ಚೇತನನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೂ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ"ವೆಂದು ಅವರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಭೇದವನ್ನಾಗಲೀ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದ್ದರಿಂದ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಪೂರ್ಣಭೇದವು ಹೊಂದದೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚೇತನಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಅವನ ಶರೀರವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಶರೀರಿಶರೀರಭಾವದ ಆಧಾರದಿಂದ "ಇದೆಲ್ಲವೂ ಪುರುಷನೇ" ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಈ ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಶ್ವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ವಿಶ್ವದ ಭೋಗಕ್ಕಾಶ್ರಯನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆನಂದಮಯನೆನಿಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನ ಅನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಖವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಗೀರೆಯಲಾರದು. "ಶಿವನೇ ಜಗತ್ತೆನಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ತನ್ನನ್ನು ಶಿವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಯೋಗಿಯೇ ನಿತ್ಯನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ." ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವಸ್ವರೂಪನಾದ ಯೋಗಿಯು ಜಗತ್ತನ್ನು ಶಿವನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದರ ದೋಷಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರತಿಶಯವಾದ ಸುಖಕ್ಕಾಶ್ರಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಎಲ್ಲರೂ ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವತಃ ಪಾಣಿಪಾದಂ ತತ್ಸರ್ವತೋಽಕ್ಷಿಶಿರೋಮುಖಮ್ ।
ಸರ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಮಲ್ಲೋಕೇ ಸರ್ವಮಾವೃತ್ಯ ತಿಷ್ಠತಿ ॥೧೬॥

ಮತ್ತೆ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹಸ್ತ ಪಾದಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಶಿರಸ್ಸು ನೇತ್ರಮುಖ ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಲಿಂಗ ಸ್ಥಲ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಗಳು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. "ಲೀಯತೇ ಗಮ್ಯತೇ ಯತ್ರ ಜಗದೇತಚ್ಚರಾಚರಮ್ । ತಸ್ಮಾಲ್ಲಿಂಗಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಲಿಂಗಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕೇವಲಮ್ ॥ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲದರ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಖಂಡಲಿಂಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಾದರೋ ನಿರಾಕಾರವೆನಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವೆಲ್ಲವೂ ಅದರ ಅವಯವಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಈ ಲಿಂಗವು ಅಮೂರ್ತ ನೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಮಯವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಕಾಣದು.

ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗುಣಾಭಾಸಂ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯವಿವರ್ಜಿತವ್ |
ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಭುಮೀಶಾನಂ ಸರ್ವಸ್ಯ ಶರಣಂ ಬೃಹತ್ ||೧೭ ||

ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ರೂಪ ಮೊದಲಾದ ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಂಟದೇ ಇರುವ ಚೈತನ್ಯವೇ ಲಿಂಗ ವೆನಿಸಿದೆ. "ಕೈಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುತ್ತ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿಯ ಬಲ್ಲದು" ಎಂದು ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಯಮನಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಶಿವನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಿರಿಯ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಶಿವನು ಸರ್ವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯಾರ್ಹನಾಗಿರುವನು.

ನವದ್ವಾರೇ ಪುರೇ ದೇಹೀ ಹಂಸೋ ಲೇಲಾಯತೇ ಬಹಿಃ |
ವಶೀ ಸರ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಸ್ಥಾವರಸ್ಯ ಚರಸ್ಯ ಚ ||೧೮||

ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳೆರಡು, ಕಿವಿಗಳರಡು, ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳೆರಡು, ಬಾಯಿ ಹೀಗೆ ಏಳು ಬಾಗಿಲುಗಳಿವೆ. ಕೆಳಗೆ ಪಾಯು, ಉಪಸ್ಥ ಎಂಬವು ಎರಡಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಒಂಭತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳಿರುವ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಚೇತನಾಂಶನೇ ಇರುವನು. ಈ ಜೀವನು 'ಅಹಂ ಸಃ' 'ನಾನೂ ಅವನೇ ಇರುವೆನು' ಎಂದು ನಿರಂತರವೂ ಭಾವಿಸುವುದರಿಂದ ಹಂಸನೆನಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನೊಳಗೇ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತಾಗ ಪರಮಹಂಸನಾಗುವನು. ಆದರೆ ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೊರಗೆ ವಿಷ ಯಗಳ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತನಾಗಿ ಒಳಗೆ ಮಹಾವಿಷಯವೆನಿಸಿದ ಶಿವನೊಡನೆ ಬೆರೆಯದೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಸಹಜವಾಗಿ ಶಿವನಿಂದ ಭಿನ್ನನೇ ಆಗಿರುವನು. ಪರಶಿವನ ಕಡೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗಮನಿಸದೇ ಇರುವ ಜೀವನು ದೇಹಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ತಾನು ಶಿವಾಂಶನೆಂಬ ತನ್ನ ವಾಸ್ತವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮರೆತಿರುವನು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಜಾಗ್ರತ್ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಿಯಮಕನೇ ಇರುವನು. ಅಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಕ್ತಿ ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಗುಲಾಮನಾಗಿರುವನು. ಈ ಐದರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು ಈ ಐದಕ್ಕೂ ಅಧೀನನಾಗಿರುವುದು ಶೋಚನೀಯ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಶಕ್ತಿ ಸಂಕೋಚದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ. ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸವಾದರೆ ಅವನು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುವನು ಹೀಗೆ ಶಿವಾಂಶನಾದ ಜೀವನಿಗೂ ಶಿವನಿಗೂ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಕಾಲಭೇದದಿಂದಲೂ, ಅವಸ್ಥಾ ಭೇದದಿಂದಲೂ ಭೇದ ಅಭೇದ ಇವೆರಡೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಾಗ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಜೀವನು ಪರಶಿವನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತಾಗ ಐಕ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು.

ಹೀಗೆ ಶಿವ ಜೀವರಿಬ್ಬರೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಜೀವನು ದೇಹಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ಶಿವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಪಾಣಿಪಾದೋ ಜವನೋ ಗ್ರಹೀತಾ
ಪಶ್ಯತ್ಯಚಕ್ಷುಃ ಸ ಶೃಣೋತ್ಯಕರ್ಣಃ ।
ಸ ವೇತ್ತಿ ವೇದ್ಯಂ ನ ಚ ತಸ್ಯಾಸ್ತಿ ವೇತ್ತಾ
ತಮಾಹುರಗ್ರ್ಯಂ ಪುರುಷಂ ಮಹಾಂತಮ್ ॥೧೯॥

ಹಸ್ತ ಪಾದ ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನು ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಕೈಯಿಂದಾಗುವ ಗ್ರಹಣವನ್ನೂ, ಕಾಲುಗಳಿಂದಾಗುವ ಗಮನವನ್ನೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಸುವನು ; ಹಾಗೆಯೇ ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗಬಲ್ಲನು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಬಲ್ಲನು. ಮಾನವರೆಲ್ಲರ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವನು ; ಕಿವಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವನು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲನು. ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲದೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬೇರೆ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. "ಹಿಂದೆ ಆದದ್ದನ್ನೂ, ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ, ಮುಂದೆ ಆಗಬೇಕಾದ್ದನ್ನೂ ನಾನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲೆನು ; ಆದರೆ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪವು ಯಾರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರದು." ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಅದೃಷ್ಟಂ ದ್ರಷ್ಟೃ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆದಿಕಾರಣನೂ ಹಿರಿಯನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥೧೯॥

ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೇ ಯಾರಿಗೂ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಉಪಾಸನಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಣೋರಣೀಯಾನ್ ಮಹತೋ ಮಹೀಯಾನ್
ಆತ್ಮಾ ಗುಹಾಯಾಂ ನಿಹಿತೋಽಸ್ಯ ಜಂತೋಃ ।
ತಮಕ್ರತುಂ ಪಶ್ಯತಿ ವೀತಶೋಕೋ
ಧಾತುಃ ಪ್ರಸಾದಾನ್ಮಹಿಮಾನಮೀಶಮ್ ॥೨೦॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮನಿರುವನು ; ಹಾಗೆಯೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅಖಂಡಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವ್ಯಾಜಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಯಾವ ಫಲಾಭಿಸಂಧಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಯಾವನು ಕಾಣುವನೋ ಅವನೇ ದುಃಖದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದುವನು. ||೨೦||

ಇಂತಹ ಪರಶಿವನನ್ನು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೇದಾಹಮೇತಮಜರಂ ಪುರಾಣಂ
ಸರ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಸರ್ವಗತಂ ವಿಭುತ್ವಾತ್ |
ಜನ್ಮನಿರೋಧಂ ಪ್ರವದಂತಿ ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ಹಿ ಪ್ರವದಂತಿ ನಿತ್ಯಮ್ ||೨೧||

ಹೀಗೆ ಸನಾತನನೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನೂ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನೆಂಬಲ್ಲಿ ಅವನವನ ಅನುಭವವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಭವಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶಗಳಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅದು ಶಾಶ್ವತಸತ್ಯವೆಂದೂ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞರಾದ ಯೋಗೀಶ್ವರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಶಿವಲಿಂಗದ ಅಖಂಡಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಅನುಭವವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಖಂಡಲಿಂಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಾಧಕರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡುವನೋ ಅವನು ಮಹಾತ್ಮರ ಮಾತನ್ನು ಗೌರವಿಸಬಲ್ಲನು. ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲನು. ಅವನಿಗೇ ಪರಮಶಾಂತಿಯು ದೊರೆತೀತು. ಅವನಿಗೇ ಅಹಂಕಾರಮಮಕಾರಗಳು ತೊಲಗಬಲ್ಲವು. ಅವನೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾಗಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲನು.

ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯ

" ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಂಕಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಕಂಡವನಿಗೆ ದುಃಖವು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೊಲಗುವುದು " ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹ ಹೇಗೆ ದೊರಕುವುದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಮಹಾಮಹಿಮಶಾಲಿಯಾದ ಅವನನ್ನು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸ್ತುತಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದೊಂದೇ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಉಳಿದಿರುವ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉಪಾಯವೆಂದು ತನ್ನ ಆಚರಣದಮೂಲಕ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸ ಏಕೋಽವರ್ಣೋ ಬಹುಧಾ ಶಕ್ತಿಯೋಗಾತ್
ವರ್ಣಾನನೇಕಾನ್ನಿಹಿತಾರ್ಥೋ ದಧಾತಿ ।
ವಿ ಚೈತಿ ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾದೌ ಸ ದೇವಃ
ಸ ನೋ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಶುಭಯಾ ಸಂಯುನಕ್ತು ॥೧॥

'ಅಶಬ್ದಮಸ್ಪರ್ಶಮರೂಪಮವ್ಯಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ಬಗೆಯ ವರ್ಣ ಜಾತಿ ಮೊದಲಾದ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸಮನೆನಿಸಿರುವನು. ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವನು ಅದ್ವಿತೀಯನೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಭುವು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಿಚಿತ್ರವೂ ಅನಂತವೂ ಆದ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಫಲದ ಬಯಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. "ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದನು" ಎಂಬುದಾಗಿಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. "ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯು ಅನೇಕಬಗೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯೇ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಯ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕೊನೆಗೆ ಅವನೇ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ಹೊರೆಯನ್ನೂ ಅವನೇ ಹೊತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಅಂಶ ತಾನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಮಹಾದೇವನು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇಷ್ಟೊಂದು ದಯೆಯುಳ್ಳ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಮಗೆ ತನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವಂತಹ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿ ಇವೆರಡೂ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗುವಂತೆ ಅವನೇ ನಮಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮೊರೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ವಿಶ್ವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಉಪಾದಾನನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನೇ ನೆಲಸಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಅವನ ವಿಶ್ವರೂಪದ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತದೇವಾಗ್ನಿಸ್ತದಾದಿತ್ಯಸ್ತದ್ವಾಯುಸ್ತದು ಚಂದ್ರಮಾಃ ।
ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಾಪಸ್ತತ್ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ॥೨॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸರ್ವಾಧಾರನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಅವನನ್ನು ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ಯಚ್ಛಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ತಚ್ಛಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವನೇ ಚೇತನಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಜಡವಸ್ತುಗಳೂ ಆಗಿರುವ ನೆಂಬ ಅಂಶವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚೇತನವರ್ಗವನ್ನು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ಜಡ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಸುವುದೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಡಿಕೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕಾ ಯಿತು. ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಚ ಬೇಸರ ಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಎಲ್ಲರೊಳಗೂ ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ನೆಲಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸತೊಡಗಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುಭವಿಗಳು ಅವನ ಪರಿಣಾಮ ವನ್ನು ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾಗಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಶಿವ ನೆನಿಸಿದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ಅಗ್ನಿಯಾಗಿಯೂ, ಆದಿತ್ಯನಾಗಿಯೂ, ವಾಯು ವಾಗಿಯೂ, ಚಂದ್ರನಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ವಸ್ತು ಯಾವ್ಯಾವುದೆಯೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಅವನು ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಮುಂದೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಹೀಗೆ ವಿರಾಟ್ರೂಪನೆನಿಸಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು ವಿನೋದಪಡುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಸ್ವತಃ ಅಮೂರ್ತ (ನಿರಾಕಾರ) ನಾಗಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಗಾಗಿ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಮೂರ್ತರೂಪಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿ ಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಚತತ್ತ್ವ ಗಳ ವಿಸ್ತಾರವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚವು ಅವನ ಪ್ರಾಕೃತ (ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ) ಮೂರ್ತರೂಪವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಚೇತನರು ಅವನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತರೂಪದ ಅಂಶರಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ಶಿವನು ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನ ಸಮಗ್ರಮೂರ್ತರೂಪನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗಟ್ಟಿತುಪ್ಪವೇ ಭೋಜನಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಾಗುವಂತೆ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನೇ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನು ಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹಧಾರಿಯಾಗಿ ಶಿವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಮೂರ್ತ ಪರಶಿವನಿಗೂ ಮೂರ್ತಶಿವನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಸಾಕಾರಶಿವನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಉಪಾಸ ನಕ್ಕೆ ದೊರೆತರೆ ನಿರಾಕಾರಶಿವನು ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಗಮ್ಯನಾಗಿ ದೊರಕುವನು. ಸಾಕಾರ ಶಿವನ ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಮಲಪಾಶವನ್ನು ಅಂದರೆ ತನ್ನ ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಾನೂ ನಿರಾಕಾರಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಿರಾಕಾರಪರಮಶಿವನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯಬೇಕು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೈವಲ್ಯ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. "ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲಕಂಠಂ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪ್ರಶಾಂತಂ, ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸಾಕಾರನಿರಾಕಾರಸ್ಥಿತಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುನಿ ಎಂದರೆ ಸಾಧಕನು. ಇವನು ಮೊದಲು ಉಮಾಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನೂ ಪ್ರಶಾಂತನೂ ಆದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆವನನ್ನು ತ್ರಿಲೋಚನ–ನೀಲಕಂಠ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಅವನು ಸರ್ವಜಗತ್ಕಾರಣನೂ, ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಯೂ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನು ಆದ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಯೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಈ ಧ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಜೀವನಿಗೆ ತನ್ನ ಪಾಶದ ವಿಮೋಚನೆಯಾಗಬೇಕು. ಅನಂತರ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ನಿರಾಕಾರಸ್ಥಿತಿಯ ಅನುಭವವುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ನಿರಾಕಾರಪರಮಶಿವನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಯೋಗವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಆಕಾರವು ದೊರೆತಿರುವುದೂ ಸಹ ಸಾಕಾರಶಿವನ ಅರ್ಚನೆಗಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಭೋಗವಿಲಾಸಕ್ಕಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾರದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಜೀವನು ಸಾಕಾರಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿರಾಕಾರಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಅದೇಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಶಿವನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗಬೇಕು. ಇದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟದ ಸ್ಥಿತಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವಣ್ಣನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಹಿಂದಣ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ನಿಜತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾನು ಅರಿತಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಈ ಭವಪಾಶವೇ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಗದಗಲವಾದ ಅಖಂಡಲಿಂಗದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ಈ ಪಾಶವು ಬಂದಿದೆ. ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಹಕಾರದಿಂಲೂ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯ ಮೂರ್ತರೂಪವನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಲೇ ಅಮೂರ್ತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅರಿತಿದ್ದರೆ ಈ ಭವಬೀಜವೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ"ವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಪರೀಕ್ಷೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಲೋಕವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರಾಕಾರನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಸಾಕಾರಶಿವನೆನಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಜೀವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಚತತ್ತ್ವಮಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಂಚೀಪುರದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಿವಲಿಂಗ, ಜಂಬೂಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪ್‌ಲಿಂಗ, ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೆಯಲ್ಲಿ ತೇಜೋಲಿಂಗ, ಕಾಳಹಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಲಿಂಗ, ಚಿದಂಬರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಲಿಂಗ ಹೀಗೆ ಈ ಪಂಚತತ್ತ್ವಗಳೂ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳೆನಿಸಿ ಭಕ್ತರಿಂದ ಉಪಾಸನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪುಂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಂತೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ತಚ್ಛಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಜೀವರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಲೋಕದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀ ತ್ವಂ ಪುಮಾನಸಿ
ತ್ವಂ ಕುಮಾರ ಉತ ವಾ ಕುಮಾರೀ ।
ತ್ವಂ ಜೀರ್ಣೋ ದಂಡೇನ ವಂಚಸಿ ತ್ವಂ
ಜಾತೋ ಭವಸಿ ವಿಶ್ವತೋಮುಖಃ ॥೩॥

ಅಮೂರ್ತಪರಮಶಿವನೇ ಸ್ತ್ರೀ, ಪುರುಷ, ಕುಮಾರ ಮೊದಲಾದ ಜೀವ ವರ್ಗವೆನಿಸಿರುವನು. ಅದೇ ಅಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಭು, ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ನೀನೇಯೇ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಲೂ, ಪುರುಷರೂಪ ದಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ನೀನೆಯೇ ಕುಮಾರನೂ ಕುಮಾರಿಯೂ ಆಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಯುವಕನೂ ವೃದ್ಧನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿರುಗುವವನೂ ನೀನೆ. ದೇಹಪುಷ್ಟಿಯ ಉತ್ಸಾಹದ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುವ ಯುವಕನೂ ನೀನೆ. ವಿಶ್ವರೂಪನೆನಿಸಿದ ನೀನೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜೀವರೆನಿಸಿ ಬಾಳುತ್ತಿರುವೆ. ಹೀಗೆ ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ವಿಚಿತ್ರಶಕ್ತಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಕಾರ ಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದೆಂಬ ಅನುಭವವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನದ ಮೂಲಕ ಮಹರ್ಷಿಯು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನೀಲಃ ಪತಂಗೋ ಹರಿತೋ ಲೋಹಿತಾಕ್ಷಃ
ತಡಿದ್ಗರ್ಭ ಋತವಸ್ಸಮುದ್ರಾಃ ।
ಅನಾದಿಮತ್ತ್ವಂ ವಿಭುತ್ವೇನ ವರ್ತಸೇ
ಯತೋ ಜಾತಾನಿ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ॥೪॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜಗದ್ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೂ ಸಹ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹ ಲೀಲಾವಿನೋದವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಕನಾದ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನೇ, ನೀನೇ ನೀಲವರ್ಣದ ದುಂಬಿಯಾಗಿರುವೆ. ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಗಿಳಿಯೂ ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ. ಮಿಂಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮೇಘವೂ ನೀನೇ. ಆರು ಋತುಗಳಾಗಿರುವವನೂ ನೀನೇ. ಸಮುದ್ರಗಳಾಗಿರು ವವನೂ ನೀನೆಯೇ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಿನಗೆ ಆದಿ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿರು ವುದರಿಂದಲೂ ನೀನು ಯಾರಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟದೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ನೀನು ಅನಾದಿ ಎಂಬುದು ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನೀನು ವಿಭುವೆನಿಸಿರುವೆ. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಮೊದಲೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೀನೂ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಇಂತಹ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಿದೆ. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ನಿನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಸಂಭವಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುವ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. "ಜಗದಗಲ, ಮುಗಿಲಗಲ ಮಿಗೆಯಗಲ ನಿಮ್ಮಗಲ ; ಪಾತಾಳದಿಂದ ಅತ್ತತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀ ಚರಣ ; ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ ಅತ್ತತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮುಕುಟ. ಅಗಮ್ಯ, ಅಪ್ರಮಾಣ ಅಗೋಚರ" ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಮಾಣನೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತವನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಯಾರಿಗೆ ಒಲಿಯುವನೋ ಅವನೇ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಬಲ್ಲನು. ಇತರರಿಗೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು.

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಶಿವನೇ ಉಪಾದಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಪರಶಿವನೇ ಆದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ತರತಮಭಾವವೂ, ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಏತಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸಿದವು ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆಯೇ ಸನಾತನ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ (ಜಡಶಕ್ತಿ)ಯೇ ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ
ಬಹ್ವೀಃ ಪ್ರಜಾಸ್ಸೃಜಮಾನಾಂ ಸರೂಪಾಃ ।
ಅಜೋ ಹ್ಯೇಕೋ ಜುಷಮಾಣೋಽನುಶೇತೇ
ಜಹಾತ್ಯೇನಾಂ ಭುಕ್ತಭೋಗಾಮಜೋಽನ್ಯಃ ॥೫॥

ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು ? ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇನು ? ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಬಣ್ಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶುಕ್ಲಪದದಿಂದ ಸತ್ತ್ವಗುಣವನ್ನೂ, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಲೋಹಿತಪದದಿಂದ ರಜೋಗುಣವನ್ನೂ, ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೃಷ್ಣಪದದಿಂದ ತಮೋಗುಣವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ತನ್ನಂತೆಯೇ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಗದ್ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಾಗ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಕಾರಗಳು ಉಂಟಾದರೂ ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿ ಸನಾತನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಜೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಸಾರಿಜೀವನೊಬ್ಬನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇವನು ಭೋಗಾಸಕ್ತನೂ ಪಾಶಬದ್ಧನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜೀವನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ನಿಸ್ಸಾರವೆಂದು ತೊರೆದಿರುವನು. ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಭೋಗದ ಬಯಕೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವನು ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವಿಷಯಗಳಲ್ಲಾಸಕ್ತರಾದವರು ಭೋಗವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಗುರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಯೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಮೋಹದಿಂದ ಹೊರಳಾಡುತ್ತ ಸಂಸಾರಿಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವಿವೇಕಿಜೀವರು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭೋಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಭೋಗದ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ತೊರೆದಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ, ಭೋಗಾಸಕ್ತರಾದ ಪಶುಜೀವರು, ಭೋಗಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೊರೆದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಕರ್ಷಕವಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಯಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸುತ್ತ ತನಗೆ ಅಧೀನರಾದವರನ್ನು ರೂಪರಸಗಂಧಸ್ಪರ್ಶಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮೋಹಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕಧೀನರಾದ ಬದ್ಧಜೀವರು ಪ್ರಾಕೃತಿಕಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಬುದ್ಧಜೀವರಾದರೋ ಆತ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ರಮಿಸುತ್ತ ತೃಪ್ತರಾಗಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತು ಸಹಜವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜೀವರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಭೋಗಕ್ಕೂ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜೀವರಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಯಾರು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದುಃಖಭಾಗಿಗಳೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭೋಗವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಖಮಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಗೆ ದುಃಖವನ್ನೇ ಕೊಡುವಂತಹದು. "ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿ ಕೇಳಿ ಪಡೆಯುವ ಸುಖಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ದುಃಖವೇ ತೌರೂರೆನಿಸಿದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಮೊದಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸನು ರಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ" ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯು ಪ್ರಾಕೃತಿಕಭೋಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದುಃಖಮೂಲವೆಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಕವಾದರೂ, ಅಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಜೀವಪರಮರಿಬ್ಬರನ್ನು ಪಕ್ಷಿಗಳೆಂದು ರೂಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜೀವೇಶ್ವರರ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನೂ, ಅದು ತೊಲಗಲು ಉಪಾಯವನ್ನೂ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಸಯುಜಾ ಸಖಾಯಾ
ಸಮಾನಂ ವೃಕ್ಷಂ ಪರಿಷಸ್ವಜಾತೇ ।
ತಯೋರನ್ಯಃ ಪಿಪ್ಪಲಂ ಸ್ವಾದ್ವತ್ತ್ಯ—
ನಶ್ನನ್ನನ್ಯೋ ಅಭಿಚಾಕಶೀತಿ ॥೬॥

ಯಾವಾಗಲೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಒಂದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ಎರಡು ಸಮಾನಾಕಾರದ ಜೀವಪರಮರೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಫಲಭೋಗ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಕ್ಕಾಶ್ರಯವಾದ ಶರೀರವೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿವೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಜೀವ ಪಕ್ಷಿಯು ಸಿಹಿ ಕಹಿ ಫಲಗಳೆರಡನ್ನೂ ಭೋಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ದೊರಕುವ ಇಂದ್ರಿಯಸುಖವನ್ನೇ ಭೋಗ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮಪಕ್ಷಿಯಾದರೋ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸದೆಯೇ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ಜೀವನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾದ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿದೆ. 'ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾವಾತ್ಮಾನೌ ಹಿ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವು ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಎದೆಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಜೀವನೂ, ಅವನೊಳಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಈಶ್ವರನೂ ನೆಲಸಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿರುವುದಾದರೆ ಒಬ್ಬನು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಭೋಗಿಸದಿರಲಿಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೇನು? ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಮಾಣವೇನು? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸಮಾನೇ ವೃಕ್ಷೇ ಪುರುಷೋ ನಿಮಗ್ನೋಽನೀಶಯಾ ಶೋಚತಿ ಮುಹ್ಯಮಾನಃ।
ಜುಷ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತ್ಯನ್ಯಮೀಶಮಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನಮಿತಿ ವೀತಶೋಕಃ ॥೭॥

ಶರೀರವೆಂಬ ಒಂದೇ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಜೀವನು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಶರೀರವೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ಭೋಗಾಸಕ್ತನಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಾಧೀನನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಅಶಕ್ತತೆಯಿಂದ ಮೋಹಗೊಂಡು ಶರೀರದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನಪಡುತ್ತಲೂ, ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆಯೂ, ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಗೋಳಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವನು ಸುಖಪಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರೊಡನೆ ಸೆರಿರುವ ದುಃಖವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಆಗಲೂ ದುಃಖಿಯೇ ಆಗಿರುವನು. "ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಸುಖವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ದುಖವೇ ಮೂಲ"ವೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಜೀವತ್ವಂ ದುಃಖಸರ್ವಸ್ವಂ' ಎಂದು "ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಜೀವನ ಲಕ್ಷಣ" ವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವಪರಮರಿಬ್ಬರಿದ್ದರೂ ಜೀವನು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ದುಃಖಪಡುತ್ತಿರುವನೆಂದೂ, ಶಿವನಿಗೆ ಕರ್ಮದ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧದಿಂದುಂಟಾಗುವ ದುಃಖದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ದುಃಖದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೇಗೆ, ಯಾವಾಗ ಆದೀತು ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಜೀವನು ತನ್ನೊಡನೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನೆಲಸಿ ಎಲ್ಲರಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇರಣಮಾಡುತ್ತಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ದಯಾಳುವೂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ಗುರುಒಬ್ಬನು ದೊರೆತು ಕೃಪೆಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದೊರೆತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಯಾವ ಜೀವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುವನೋ ಆಗಲೇ ಇವನಿಗೆ ದುಃಖಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗುತ್ತವೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವಶನಾಗದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು ; ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವನು ಅವನೇ ಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಮೂಲಾಧಾರನೆನಿಸಿರುವನು ; ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲನು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪರಮೇಶ್ವರನ ದಿವ್ಯದರ್ಶನವೆಂದರೆ ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮನದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ದೃಢಭಾವನೆಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಈಶ್ವರದರ್ಶನವು ದೊರೆತು ಅದರಿಂದ ದುಃಖದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು.

ಇದರಿಂದ ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುವಿಕೆ, ವಿಕಾರಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಲವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಆತ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವಿಕೆ ಈ ಬಗೆಯ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಲಾರವು. ಈ ಧರ್ಮಗಳಾದರೋ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷದ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದಲೇ ನೆಲಸಬಲ್ಲವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು "ಸತ್ಯಾತ್ಮ, ಪ್ರಾಣಾರಾಮಂ" ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲಾವೈಭವವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಯೋಗದಿಂದಲೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಯಾವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುವನೋ ಅವನು ದುಃಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ದಯಾಳುವಾದ ಗುರುವಿನಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ಭಕ್ತನು ಆಚರಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುವನು. ಇದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಭಕ್ತನಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದಲ್ಲದೆ ಜೀವನಿಗೆ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಯಾಗಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದನ್ನೇ ಮುಂದೆ "ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದವನೇ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ. ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿಲ್ಲ" ಎಂದು ವಿಶದಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲೂ ಜೀವ ಪರಮರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಯೇ ನೆಲೆಸಿರುವುದನ್ನೂ, ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ ಅಮೂರ್ತಪರಮಾತ್ಮನು ನೆಲೆಸಿರುವುದನ್ನೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. 'ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಷರ, ಅಕ್ಷರ ಎಂಬ ಎರಡು ಚೇತನರಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಸ್ತ ಜೀವರೂ ಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿರ್ಲಿಪ್ತನೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ ಆದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ಚೇತನನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇವನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿ ಪ್ರಭುವೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ಷರ-ಅಕ್ಷರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಂಗ ಲಿಂಗ ಎನಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಆಚಿನ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಮೂರ್ತ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ವೇದವು ಸರ್ವಾಧಾರವೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯು ಅಂಗಲಿಂಗಸ್ವರೂಪರೆನಿಸಿದ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರನ್ನು ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರ ಎಂದೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅಮೂರ್ತಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೂ ಕರೆದಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಳುಗಿ ಸಂಸಾರಚಕ್ರದ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ಜೀವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕ್ಷರ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಅಲೆದಾಟವಿಲ್ಲದೆ, ಮಾಯೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಜೀವರ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಅಕ್ಷರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಲೋಕವನ್ನಾವರಿಸಿದ್ದರೂ ಲೋಕಧರ್ಮಗಳಿಗಂಟದಂತೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಮುಕ್ತಿಗಾಶ್ರಯಸ್ಥಲನೆನಿಸಿ "ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತ್ಯತೀತ ಪರಶಿವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಮೂರ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಅಖಂಡಲಿಂಗ, ಸ್ಥಲ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಇಂತಹ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಅಖಂಡ ಲಿಂಗದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಂಶದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶ್ವದ ಸಮಸ್ತ ಕ್ಷರಜೀವರೂ, ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ ಈಶ್ವರರೂ ಸೇರಿರುವರು. "ಯಸ್ಯೈಕಶಕ್ತಿಶಕಲೇ ಸಕಲಸ್ಸಮಾಪ್ತಃ? ಎಂಬಸ್ಸಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಅಂಗಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅಖಂಡ ಲಿಂಗದ ಅತ್ಯಲ್ಪಾಂಶವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಹದೊಳಗೂ ಹೊರಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವೂ ಅಮೂರ್ತಲಿಂಗದ ಶಕ್ತಿವೈಭವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಸಿವೆಕಾಳಿನಷ್ಟು ಅಂಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಹಿರಿಯರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಲಿಂಗರೂಪದಿಂದ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದ್ದು ಜೀವನ ಕರ್ತವ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ಕರ್ತವ್ಯಲೋಪ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಜೀವದುಃಖವನ್ನು "ನಿರಸ್ಯತೇ ಗುರೋರ್ಭೋಧಾತ್" ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪನಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿದವನೇ ಗುರು. ಅವನ ಬೋಧದಿಂದಲೇ ಜೀವನಿಗೆ ಮಲಪಾಶದ ದುಃಖವು ತೊಲಗಲಿದೆ. ಇವನಿಗೆ ದುಃಖವಾದರೋ ಆಣವಮಲದ ಆವರಣದಿಂದಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದುಂಟಾಗಿದ್ದ ದುಃಖವನ್ನು ಗುರುವೇ ತನ್ನ ದಿವ್ಯೋಪದೇಶದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲನು. ಇದೇ ಅಂಶವನ್ನು ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದ್ದಾನೆ. "ಎನಗೆ ಭವಪಾಶ ಭವಬಂಧ ಬಂದ ಕಾರಣವೇನಯ್ಯ? ಹಿಂದಣ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವ ಮರೆದೆನಾಗಿ, ಹಿಂದಣ ಸಿರಿಯೆಲ್ಲ ಜಂಗಮವ ಜರಿದೆನಾಗಿ ನನಗೀ ಭವಪಾಶ ಬಂದಿಹುದು. ಅರಿದೊಡೆ ಹೊದ್ದಲೀವೆನೆ ಸಂಸಾರವ?" ಹೀಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಲಿಂಗಜ್ಞನಾದ ಜಂಗಮನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಭವಪಾಶ ಬಂದಿತೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿಸಿರುವುದು ತನ್ನ ಆತ್ಮಪರೀಕ್ಷೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಣ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಭವಬೀಜವೇ ಅಂಕುರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ವಿಶ್ವದ ಮಾನವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಭವದಿಂದ ಜೀವನ ದುಃಖವು ಪರಿಹರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯೇ ಅಂತಹ ಬುದ್ಧಜೀವನು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಳುವನೆಂಬುದನ್ನು "ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಃ ಪ್ರಕಾಶತೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್
ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಧಿ ವಿಶ್ವೇ ನಿಷೇದುಃ ।
ಯಸ್ತಂ ನ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ
ಯ ಇತ್ತದ್ವಿದುಸ್ತ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ ॥೮॥

ಮೂರು ವೇದಗಳೂ ಯಾವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅಂತಹ ನಾಶರಹಿತನೂ ಪರಮಾಕಾಶಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸ್ಥಲವೆನಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಲವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಪಂಚಭೂತಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಸೇರಲಿಕ್ಕೂ ಮತ್ತೆ ಹೊರಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೂ ಸದವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲಿಂಗ, ಸ್ಥಲ ಎನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾನವನ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವನೊಡನೆ ಹೃದಯದಲ್ಲೂ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವಾಗ ಅವನನ್ನು ಯಾವನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ವೇದಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಓದಿದರೆ ಆಗುವ ಫಲವಾದರೂ ಏನು? ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವೇ ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತದೆ. "ಹಲವನೋದಿದೊಡೇನು? ಹಲವ ಕೇಳಿದೊಡೇನು? ಹಲವನೆಣಿಸಿದೊಡೇನು? ಹಲವ ಗುಣಿಸಿದೊಡೇನು? ದೆಸೆದೆಸೆಗೆ ಹರಿದು ಹಂಬಲಿಸಿದೊಡೇನು? ಮುಂದು ಹಿಂದೆನ್ನದೆ ಸಂದು ಸಂದೇಹಿಸದೆ ನಂಬು ನಂಬೆಲೆ ಮನವೇ. ನಂಬಿದ ಭಕ್ತಂಗೆ ತನ್ನನಿತ್ತ ಕೂಡಲಸಂಗಯ್ಯ"

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹೀಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಎಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಿದರೂ ಮಾನವನಿಗೆ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಯಾಗದು. "ವೇದವನ್ನು ಓದಿದರೂ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು ಕೊಳಕು ಬಟ್ಟೆಗಳ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವ ಕತ್ತೆಯಂತಾಗುವನು" ಎಂದು ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರೇ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರೆನಿಸಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬಾಳಬಲ್ಲರು.

ಗಾಯಿತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು, ದೇವಯಜ್ಞ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮ ಮೊದಲಾದ ಯಜ್ಞಗಳು, ಚಾಂದ್ರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ವ್ರತಗಳು ಇವಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಅದರಂತೆಯೇ ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಆಚರಿಸಿದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಆಚರಿಸಬಹುದಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಮಾಯಾ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಜನರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವನು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಜೀವನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತ ಮಾಯೆಯು ತಂದೊಡ್ಡುವ ವಿಷಯಸುಖಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮರೆತು ಭೋಗದ ಮಡಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ನರಳುತ್ತಿರುವನು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಮಾಯೆಯ ಮತ್ತು ಮಾಯಾಪತಿ ಎನಿಸಿದ ಮಹೇಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಂ ।
ತಸ್ಯಾವಯವಭೂತೈಸ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್ ॥೧೦॥

ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುವಂತಹ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದ್ಭುತರಚನೆ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿದ್ರವ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದಲೇ ಜಗದ್ರಚನೆಯಾಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಸತ್ತ್ವ ರಜಸ್ಸು ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಾಧನಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಇರಲೇಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಮಾಯೆ ಜಗತ್ತಿನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವೂ ಮಾಯಾಪತಿ ಎನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪತಿ ಇದ್ದರೆ ಹೆಂಡತಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಸಬಲ್ಲಳು. ಪತಿ ಇಲ್ಲದ ವಿಧವೆ ನಿರಾಶಳಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರಳು. ಹಾಗೆ ಮಾಯೆ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪತಿಯ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು. ಆ ಪತಿಯ ಅಂಶರೆನಿಸಿದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಆ ಮೂವರಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತನ್ನ ಅತ್ಯಲ್ಪಾಂಶರೆನಿಸಿದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಅವನ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕೂಡಿಕೊಂಡು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪೂರ್ಣವೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಪೂರ್ಣನೇ ಇದ್ದು ಅವನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತೂ ಪೂರ್ಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಗಡಿಗೆ ಮಾಡುವವನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ, ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದಲೂ ಮಾಡಿದರೆಯೇ ಆ ಗಡಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗಬಲ್ಲದು. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ವೆಲ್ಲವೂ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವುದು. ಶಿವಾಂಶರಾದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾದರೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿವಪೂಜೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದೃಶ್ಯ ರಾಗಿಯಾದರೂ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರೆಯೇ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಮರಸವಾಗಿ ನೆರವೇರಬಲ್ಲವು. ಮಾಡುವವನೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಹೇಗೆ ನಡೆದೀತು? ಹೀಗೆ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಯಜಮಾನ ಇಬ್ಬರೂ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ "ಪೂರ್ಣ ಮದಃ ಪೂರ್ಣಮಿದಂ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಪೂರ್ಣಜಗತ್ತಿ ನಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಮಾಯೆಯ ಹೊರಗಿನ ಆಕರ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗದೆ ಒಳಗೆ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದು ತೃಪ್ತಿ ಶಾಂತಿ ಗಳನ್ನು ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಅವ್ಯಾಜ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನವೆನಿಸಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉಪಾದಾನವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಣಿಕ್ಷಾನುಗ್ರಹಲೀಲಾವೈಭವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

> ಯೋ ಯೋನಿಂ ಯೋನಿಮಧಿತಿಷ್ಠತ್ಯೇಕೋ
> ಯಸ್ಮಿನ್ನಿದಂ ಸ ಚ ವಿ ಚೈತಿ ಸರ್ವಮ್ ।
> ತಮೀಶಾನಂ ವರದಂ ದೇವಮೀಡ್ಯಂ
> ನಿಚಾಯ್ಯೇಮಾಂ ಶಾಂತಿಮತ್ಯಂತಮೇತಿ ॥೧೧॥

ಮಾಯಾಪತಿ ಎನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆನಿ ಸಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವರ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಆಯಾಯ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತ ಅವನೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಲಿರುವನು. 'ಈಶ್ವರಸ್ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಹೃದ್ದೇಶೇಽರ್ಜುನ ತಿಷ್ಠತಿ । ಭ್ರಾಮಯನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಯಂತ್ರಾರೂಢಾನಿ ಮಾಯಯಾ' ಎಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ಮಾಯೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ದೇಹಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವನು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೀಲೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಳಯಗಳೇ ಅವನಿಂದ ಆಗುತ್ತಲಿವೆ ಎಂದಮೇಲೆ ರಕ್ಷಣವೂ ಅವನಿಂದಲೇ ನಡೆದು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಮೊದಲು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು) ಎಂದು ಹೇಳಿತ್ತು. ಈಗ ಅದರ ಬದಲಾಗಿ "ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ಪಶ್ಯತ ಜಾಯಮಾನಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಸದಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜಮಾನನು ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಕ ಮಾಡುವಾಗ, ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಗುರುತರನಾದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸುವಾಗ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೇಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡುವುದರಿಂದ ಇವನಲ್ಲಿರುವ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಚಾತುರ್ಯವು ಬರುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಡೆಯಿಂದ ನಡೆಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಅವನನು ನೋಡಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನೆಂದು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ॥ ೧೨ ॥

ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೂ, ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಆಧಾರನೂ, ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನೂ ಆದ ಶಿವನ ಸೇವೆ ತನಗೆ ದೊರಕಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯೋ ದೇವಾನಾಮಧಿಪೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕಾ ಅಧಿಶ್ರಿತಾಃ ।
ಯ ಈಶೇ ಅಸ್ಯ ದ್ವಿಪದಶ್ಚತುಷ್ಪದಃ ಕಸ್ಮೈ ದೇವಾಯ ಹವಿಷಾ ವಿಧೇಮ ॥

ಯಾವ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಚತುರ್ಮುಖ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಸಿರುವನೋ, ಯಾವನನ್ನು ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆಯೋ, ಯಾವನು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿರುವ ಪಶುಗಳಿಗೂ, ಎರಡು ಪಾದಗಳಿರುವ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವನೋ ಇಂತಹ ಆನಂದಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹವಿಸ್ಸು, ಪತ್ರ, ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವುದು ಮಾನವನ ಕರ್ತವ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಅವನ ಸೇವೆಗೆ ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದೇ ತಪಸ್ಸೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಚನೆ. "ತನು ನಿಮ್ಮ ಪೂಜಿಸುವ ಕೃಪೆಗೆ ಸಂದುದು. ಮನ ನಿಮ್ಮ ನೆನೆವ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಂದುದು." ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಮದೇವನು ಮಾನವನಿಗೆ ತನು ಮನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವ ದಿವ್ಯ ಆದರ್ಶವನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಮಾನವನು ಭೋಗಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತರೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೃಪ್ತಿ ಶಾಂತಿಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ನೆಲಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಇರುವ ರೂಪ, ರುಚಿ, ತೃಪ್ತಿ ಎಂಬುವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಣಭಾವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾನವನು ಪ್ರಸಾದಜೀವಿ ಎನಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಪದಾರ್ಥಜೀವಿಗಳೆನಿಸದೆ ಪ್ರಸಾದಜೀವಿಗಳಾಗಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬಾಳಲೆಂಬುದೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯ ಬಯಕೆಯಾಗಿದೆ. ॥೧೩॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

**ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಕಲಿಲಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸ್ರಷ್ಟಾರಮನೇಕರೂಪಂ ।
ವಿಶ್ವಸ್ಯೈಕಂ ಪರಿವೇಷ್ಟಿತಾರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಿವಂ ಶಾಂತಿಮತ್ಯಂತಮೇತಿ ॥**

ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೇತುವೆಂದು ಮತ್ತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿರುವನು. 'ಅಣೋರಣೀಯಾನ್' ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅವನೇ ಕಾರಣನೂ ಕಾರ್ಯವೂ ಆಗಿರುವನು. ಅದರಂತೆಯೇ ಕಾರಣವು ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಮಧ್ಯದ ಅವಸ್ಥೆಯೂ ಅವನೇ ಆಗಿರುವನು. ಅವನೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ತಾನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ತನಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವನು. 'ಏಕೋ ಹಿ ದೇವಃ ಖಲು ನಾಮ ನಾನಾ' ಎಂದು ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವಣ್ಣನು ಏಕದೇವವಾದವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿರುವನು. 'ಏಕಂ ಸದ್ವಿಪ್ರಾ ಬಹುಧಾ ವದಂತಿ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಇರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಗತ್ತನ್ನಾವರಿಸಿದ್ದರೂ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪದ ಪರಮಶಿವನನ್ನು ಕಂಡವನೇ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟದಂತೆಯೂ, ದುಃಖದ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇರುವ ಶಾಂತಿರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದು ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲನು. ॥ ೧೪ ॥

ಹೀಗೆ ಶಿವನೇ ಕಾರಣವೂ ಕಾರ್ಯವೂ ಮಧ್ಯದ ಅವಸ್ಥೆಯೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅವನೇ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

**ಸ ಏವ ಕಾಲೇ ಭುವನಸ್ಯ ಗೋಪ್ತಾ ವಿಶ್ವಾಧಿಪಃ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಗೂಢಃ।
ಯಸ್ಮಿನ್ಯುಕ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಯೋ ದೇವತಾಶ್ಚ ತಮೇವಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಮೃತ್ಯು-
ಪಾಶಾಂಶ್ಛಿನತ್ತಿ ॥೧೫॥**

ಆಯಾಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪತಿ ಎನಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವನು ಎಂದಿಗೂ ಪತಿ ಎನಿಸಲಾರನು. ಹಾಗೆ ರಕ್ಷಣಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಸಿರುವನು. ಆದರೂ ಅವನು ಯಾರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೋಚರನಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಅವನು ಅನುಭವಗೋಚರನಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸನಕಾದಿಮಹರ್ಷಿಗಳೂ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಯೋಗಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಾವನೆಯಿವದ ಪವಿತ್ರವು ನಿರ್ಮಲವು ಆದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಆಣವ ಮಾಯೇಯ ಕಾರ್ಮಿಕವೆಂಬ ಮಲಪಾಶಗಳು ತೊಲಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಮಾಶಾಲಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮಲಪಾಶವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ವಿಶೇಷವೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಮತವು ತಿರಸ್ಕೃತವಾಯಿತು. ||೧೫||

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದೂ ಆದರೂ ಅವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪಾಶ ವಿಮೋಚನವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಮುಮುಕ್ಷುವಿನ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಘೃತಾತ್ಪರಂ ಮಂಡಮಿವಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಗೂಢಮ್
ವಿಶ್ವಸ್ಯೈಕಂ ಪರಿವೇಷ್ಟಿತಾರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ ||

ತುಪ್ಪದ ಮೇಲಿರುವ ಸಾರದಂತೆ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಇದೊಂದು ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿದವನೇ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವನು. ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅವನು ಮೃತ್ಯುವೆಂಬ ಪಾಶವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಪಾಶವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ "ಭಿನತ್ತಿ" ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಲವೆಂಬ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಶಿವಜ್ಞಾನವೇ ಶಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಅದ್ಭುತವಾದ ತೇಜೋವಿಶೇಷವುಳ್ಳ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮಾನವನ ಅವಿದ್ಯಾರೂಪವಾದ ಮಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೇತುವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯೇ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಚಿತ್ತವೆನಿಸಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಮಲಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತ್ತು. ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಣ ಭಾವಾತ್ಮಕನಾದ ಪರಶಿವನ ನಿತ್ಯಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಈ ಮೂರು ಮಲಗಳೂ ತೊಲಗಿ ಮಾನವನು ಮುಕ್ತನಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ನಿರ್ವಿಶೇಷವೆನಿಸಲಾರದು. ಶಕ್ತಿ ಸಂಕೋಚವು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದೇ ಮಾನವಜೀವನದ ಗುರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಕೋಚವಿಕಾಸಗಳು ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚದಿಂದ ಜೀವನಾಗಿದ್ದು ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮವಾದವು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶಕ್ತಿಯೂ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಎಡೆಬಿಡದಂತೆ ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೂ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ವಿಯೋಗವು ಸಂಭವಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಈ ಶಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದಲೇ ಶಿವನಿಗೂ ಶಿವಾಂಶನಾದ ಜೀವನಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಭೇದವು ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಶಿವನು ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದರೆ ಜೀವನು ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಸಂಬಂಧದಿಂದ ಭಿನ್ನರಾಗಿರುವ ಶಿವ ಜೀವರಿಗೆ ಅದ್ವೈತವು ಹೊಂದುವುದೇ ಹೊರತು ಪೂರ್ತಿ ಭಿನ್ನರಾದವರಿಗೂ, ಪೂರ್ತಿ ಅಭಿನ್ನರಾದವರಿಗೂ ಅದು ಎಂದಿಗೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವ ಜೀವರು ಪೂರ್ತಿ ಅಭಿನ್ನರೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ತಿ ಭಿನ್ನರೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅದ್ವೈತವು ಸಂಭವಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೀವನು ಶಿವನ ಅಂಶವೇ ಆಗಿದ್ದು ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದ ಅವನು ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸದ ಮೂಲಕ ಶಿವನೇ ಆಗುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶಿವಜೀವರಿಗೆ ಭೇದವಿದ್ದು ಆ ಭೇದವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿ ಅಭೇದವುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪರಮಶಿವನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ||೧೬||

ಏಷ ದೇವೋ ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ ಮಹಾತ್ಮಾ ಸದಾ ಜನಾನಾಂ ಹೃದಯೇ ಸನ್ನಿವಿಷ್ಟಃ |
ಹೃದಾ ಮನೀಷಾ ಮನಸಾಭಿಕ್ಲ್ಪ್ತೋ ಯ ಏತದ್ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿರುವನೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನೇ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಳಯಗಳೆಂಬ ಸಮಸ್ತಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ವಿಶ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆನಿಸಿ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವೂ ಅದ್ಭುತವೂ ಆದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಮಹಾದೇವನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಎದೆಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂದರೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲವೂ ಅಗಲದಂತೆ ನೆಲಸಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಸಾರದ ಪಾಶವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಮರ್ಥನೆನಿಸಿ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗಬಲ್ಲನು. ಮನಸ್ಸೇ ಮನುಷ್ಯರ ಬಂಧನಕ್ಕೂ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಗೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಮನಸ್ಸು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಾಸಕ್ತವಾದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಬಂಧನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ನಿರ್ವಿಷಯವೆನಿಸಿದರೆ ಆಗಲೇ ಬಂಧವು ತೊಲಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಇವೆರಡೂ ವಿಷಯಚಿಂತನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅಂತವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಲಭನಾಗುವನು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಕಾಶವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯುವರೋ ಅವರೂ ಸಹ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನವೇ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಅವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಮೃತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಲಹೃದಯರಾದ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಲೆಂಬ ಸದಾಶಯದಿಂದ ಉಪಾಸನ ಮಾರ್ಗದ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಾಧಕರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಹಜವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಲಿಂಗಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರ ಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನೊಡಗೂಡಿ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳಲೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ||೧೭||

ಯದಾ ತಮಸ್ತನ್ನ ದಿವಾ ನ ರಾತ್ರಿರ್ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ
ತದಕ್ಷರಂ ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಂ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಚ ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಸೃತಾ ಪುರಾಣೀ ||

ಜಗತ್ತಿಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆನಿಸಿದ ಅಮೂರ್ತಪರಮೇಶ್ವರನು ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸನಾತನನೆನಿಸಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾವ ವಿಕಾರ ಗಳಿಗೂ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಯಾವೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಆಗದಷ್ಟು ಗಾಢವಾಗಿ ಅಂಧಕಾರವು ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತೋ ಆಗ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳೆಂಬ ಭೇದವಾಗಲೀ, ಸತ್ ಅಸತ್ ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆಯಾಗಲೀ ಉಂಟಾಗಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನೂ ಸಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ಚಲನ ವಲನಗಳಿಗ ಎಡೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗ ತಮಸ್ಸೇ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಮಹಾ ಪ್ರಳಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ವಿಭಾಗವೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸದಸದ್ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅನಂತರವೇ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಯಾವುದೂ ಆಗ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸದಸದ್ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಳವೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿ ನಿತ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಶಾಂತನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಸದಸದ್ವಸ್ತುಗಳೆರಡೂ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗಲೂ ಅವಕ್ಕಾಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವರಿಗೂ ಶಿವ= ಮಂಗಳಕರನೆನಿಸಿದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲೂ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಅದ್ವಿತೀಯನೆನಿಸಿದ್ದು ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸ್ಥಲವೆನಿಸಿದ್ದು ಅವನ ಅವ್ಯಾಜಪ್ರೇಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಪರಮಶಿವನನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಯಾವೊಂದು ಗುರುತಿಗಾಗಲೀ, ಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಲೀ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ, ಯಾವ ವಿಕಲ್ಪ ವಿಕಾರಗಳಿಗೂ ಎಡೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಯಾವ ಬಗೆಯ ಹಾನಿಗೂ ಅಂಟದೆ ನಿರಾಕಾರವೆನಿಸಿ ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪದ ಪರವಸ್ತು ಒಂದಿದೆ. ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಶಿವ, ರುದ್ರ, ಮಹಾದೇವ, ಭವ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಗಳು ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಸನಾತನವೂ ಅದ್ವಿತೀಯವೂ ಆದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಸರ್ವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಧಾರವೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಶಿವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ನಾಶರಹಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೋಟಿಸೂರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಕಾಶವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಅನೇಕ ಸೂರ್ಯರಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಪರಶಿವನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆದರ್ಶವೆನಿಸಿರುವನು. "ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸು, ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಕಾಶ, ಸರ್ವವನ್ನೂ ಸುಡುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನನ್ನದೆಂದು ತಿಳಿ" ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನದೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. "ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರಕಾಶವು ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯರು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದರೆ ಆಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಿರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಕಾಂತಿ ಕೋಟಿ ಚಂದ್ರರ ಕಾಂತಿಗಿಂತಲೂ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು." ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ "ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಂದೆ ಸೂರ್ಯನಾಗಲೀ ಚಂದ್ರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಾಗಲೀ ಶೋಭಿಸುವಂತಿಲ್ಲ- ಅವನೆದುರಿಗೆ ಯಾವ ಮಿಂಚೂ ನಿಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಬೆಂಕಿ ಹೇಗೆ ನಿಂತೀತು ! ಹಾಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಎಲ್ಲವೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ." ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಮಹಾಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಶಿವನಿಂದಲೇ ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗಾಶ್ರಯವಾದ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಕ್ತಿಯು ಮೊದಲಿಗೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಶಿವನಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. "ವಿಶ್ವದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ಚಂದ್ರಿಕೆಯು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲಸಿರವಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ." ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿಯೂ ನೆಲಸಿರುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಅಡಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಯೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ತೊಡಗಿರುವ ಶಿವನಿಗೆ ಸಹಕರಿಸಲು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಕ್ತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಿವನು ಸರ್ವರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೂ ಪ್ರಥಮಗುರುವೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಶಿವನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಉಪದೇಶಕನೂ ದಿವ್ಯೌಷಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ವೈದ್ಯನೂ ಆಗಿರುವನು" ಎಂದು ಶ್ರೀ ರುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಉಪದೇಶಕನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಯಾವನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನೋ ಅವನೇ ಆತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಲೀಲೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು" ಎಂದು ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ನೈನಮೂರ್ಧ್ವಂ ನ ತಿರ್ಯಂಚಂ ನ ಮಧ್ಯಂ ಪರಿಜಗ್ರಭತ್ ।
ನ ತಸ್ಯ ಪ್ರತಿಮಾ ಅಸ್ತಿ ಯಸ್ಯ ನಾಮ ಮಹದ್ಯಶಃ ॥ ೧೯ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ? ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹಾಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ತಿಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥನಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನಾಗಲೀ, ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನಾಗಲೀ ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಈವರಿವಿಗೂ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ತನಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ, ಅನಂತನೂ ಆದ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಮೇಲೆ, ಕೆಳಗೆ, ಹಿಂದೆ, ಮುಂದೆ, ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವ ನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆದ್ಯಂತಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಪರಶಿವನು ಯಾರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯಲಾರನು. " ಹಿಂದೆ ಇದ್ದದ್ದು, ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟು ವುದು ಇದೆಲ್ಲವೂ ಪುರುಷನೇ. ಅವನ ಮಹಿಮೆ ಇಷ್ಟು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ." " ಅವನ ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವೂ ಅಡಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಮೂರು ಪಾದಗಳು ದಿವ್ಯವೂ ಅಮೃತವೂ ಎನಿಸಿವೆ." ಹೀಗೆ ಪರಮಪುರುಷನೆನಿಸಿದ ಶಿವನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಹಾವೈಭವದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿ ಸುತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಶಿವನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೂ ಗ್ರಹಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರೂ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಾದೃಶ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ॥ ೧೯ ॥

ನ ಸಂದೃಶೇ ತಿಷ್ಠತಿ ರೂಪಮಸ್ಯ ನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಪಶ್ಯತಿ ಕಶ್ಚನೈನಮ್ ।
ಹೃದಾ ಹೃದಿಸ್ಥಂ ಮನಸಾ ಯ ಏನಮೇವಂ ವಿದುರಮೃತಾಸ್ತೇ ಭವಂತಿ ॥

ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಹಾಮಹಿಮಶಾಲಿಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ದೊರಕಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಗ್ರಹಿಸಲಾರವು. ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಅವನನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅವನ ಸಾಕ್ಷಾ ತ್ಕಾರ ಹೇಗೆ ದೊರಕೀತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೊರಗಿನ ಸಾಧನ ಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಂತೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಮರ್ಥನೆನಿಸಿದ ಆ ಹೃದಯವನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಅದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಮಲ ವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಯಾರು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರೋ ಅವರೇ ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ನಿತ್ಯಸುಖಿಗಳೂ ಅಮೃತರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೦ ॥

ಅಜಾತ ಇತ್ಯೇವ ಕಶ್ಚಿದ್ಭೀರುಃ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ।
ರುದ್ರ ಯತ್ತೇ ದಕ್ಷಿಣಂ ಮುಖಂ ತೇನ ಮಾಂ ಪಾಹಿಮಾಂ ನಿತ್ಯಮ್ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸಿ ಅನಿಷ್ಟವು ತೊಲಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ ಶಬ್ದವು ಹೇತುವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾರಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟದೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಇರುವವನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಅಮೃತನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಹೆದರಿದವನೊಬ್ಬನು ಮಾತ್ರವೇ ಅವನಿಗೆ ಶರಣಾಗುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಸಂಸಾರದ ಭೋಗಗಳಿಗೆ ದಾಸನಾದವನು ಹಾಗೆ ಶರಣಾಗಲಾರನು. "ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಹುಟ್ಟುವವರೆಲ್ಲರೂ ಮರಣಕ್ಕೆ ವಶರೇ ಆಗುವರು" ಎಂದು ಗೀತೆಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕದೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಮಹಾದೇವನೊಬ್ಬನೇ ರಕ್ಷಕನಾಗಲರ್ಹನಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಮರೆಹೋಗುವುದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. "ಎಲೈ ರುದ್ರನೇ, ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ನಿನ್ನ ಯಾವ ಸುಮುಖವುಂಟೋ ಅದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ರಕ್ಷಿಸು. ಅದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಹಿತಕರವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾವನವೂ ಶಾಂತವೂ ಆಗಿದೆ". ಹೀಗೆ ಭಯಂಕರವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಸೌಮ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೨೧ ॥

ಮಾ ನಸ್ತೋಕೇ ತನಯೇ ಮಾ ನ ಆಯುಷಿ ಮಾ ನೋ ಗೋಷು
ಮಾ ನೋ ಅಶ್ವೇಷು ರೀರಿಷಃ ।
ವೀರಾನ್ಮಾ ನೋ ರುದ್ರ ಭಾಮಿತೋ ವಧೀರ್ಹವಿಷ್ಮಂತಃ ಸದ ಮಿತ್ವಾ
ಹವಾಮಹೇ ॥ ೨೨ ॥

'ಮಾ ರೀರಿಷಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ರೇಷಣ ಎಂದರೆ ಮರಣ. ಇದನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ದೊರಕಿಸಬೇಡ. ರುದ್ರನು ಘೋರ ಮುಖದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭಯವುಂಟಾಗಿ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹಾಗೆ ನೋಡಬೇಡವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. "ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಗೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಗೋವು, ಅಶ್ವ ಮೊದಲಾದ ನಮ್ಮ ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿಗೂ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಡ. ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಬೇಡ. ನೀನು ಕುಪಿತನಾಗಿ ನಮ್ಮ ವೀರರನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬೇಡ. ನೀನು ಭವರೋಗ ನಿವಾರಕನೂ ಮೊದಲನೆಯ ವೈದ್ಯನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡು. ನಾವೂ ಸಹ ನಿನಗೆ ಹಾಲು ತುಪ್ಪ ಮೊಸರು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವೆವು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನೂ, ನಮ್ಮ ಕಡೆಯವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಯಾವತ್ತೂ ಹಿಂಸಿಸದೆ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ಸಾಧಕನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕು. ॥ ೨೨ ॥

* * * *

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯ

ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶದಪಸಲಾಗುವುದು.

ದ್ವೇ ಅಕ್ಷರೇ ಬ್ರಹ್ಮಪರೇ ತ್ವನಂತೇ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೇ ನಿಹಿತೇ ಯತ್ರ ಗೂಢೇ ।
ಕ್ಷರಂ ತ್ವವಿದ್ಯಾ ಹ್ಯಮೃತಂ ತು ವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೇ ಈಶತೇ ಯಸ್ತು
ಸೋಽನ್ಯಃ ॥ ೧ ॥

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೇಶಕಾಲಗಳ ಇತಿ ಮಿತಿಗಳಿಗೊಳಪಡದೆ ನಿರ್ವಿಕಾರವೂ ಅನಂತವೂ ನಾಶರಹಿತವೂ ಆದ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯೆ ಇವೆರಡೂ ಬಹಳ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿವೆಯೋ ಅಂತಹ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅರ್ಹವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಿದ್ಯೆ ಅವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯೇ ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನನ್ನು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದೆಲ್ಲವೂ ಅವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಅಮರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಂತಹದೇ ವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವಂತಹದು ಅವಿದ್ಯೆ ಎಂದೂ, ಸಂಸಾರಪಾಶದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಂತಹದು ವಿದ್ಯೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಜೀವನ ಬಂಧನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಕೇವಲ ವಿಷಯಭೋಗವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿವೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ವಿದ್ಯೆ ಅವಿದ್ಯೆ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. "ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೂ ಆಗಿರುವನು" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಭಗವದಾರಾಧನದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಗವದ್ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಅನುಭವಪೂರ್ಣವಾದ ಪರಿಚಯದಿಂದಲೇ ಮಾನವನು ಶಿವನಾಗಲಿರುವನು. ಇಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವರ ಮಾರು ವರ್ಧಿಷ್ಣುಗಳಾದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆನಿಸಿದೆ. "ತನುವ ತೋಂಟವ ಮಾಡಿ, ಮನವ ಗುದ್ದಲಿಯ ಮಾಡಿ, ಅಗೆದು ಕಳೆದೆನಯ್ಯ. ಭ್ರಾಂತಿಯ ಬೇರ ಒಡೆದು, ಸಂಸಾರದ ಹೆಂಟೆಯ ಬಗಿದು ಬಿತ್ತಿದೆನಯ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬೀಜವ. ಅಖಂಡಮಂಡಲವೆಂಬ ಬಾವಿ, ಪವನವೆ ರಾಟಾಳ, ಸುಷುಮ್ನದಿಂದುದಕವ ತಿದ್ದಿ, ಬಸವಗಳೈವರು ಹಸಗೆಡಿಸಿಹವೆಂದು ಸಮತೆ ಸೈರಣೆ ಎಂಬ ಬೇಲಿಯನಿಕ್ಕಿ ಆವಾಗಳು ಈ ತೋಂಟದಲಿ ಜಾಗರವಿದ್ದು ಸಸಿಯ ಸಲಹಿದೆನು ಕಾಣಾ ಗುಹೇಶ್ವರ." ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ತಾನು ಆಚರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸಿದ್ಧರಾಮನೆಂಬ ಶಿವಯೋಗೀಶ್ವರನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಉದಾಹರಣದಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. “ಶಿವಶಿವಾ, ಶಿವಶಿವಾ, ಶಿವಶಿವಾ ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಶಿವನ ಪೂಜಿಸಿ ಶಿವನಾಗು ಮನವೇ ; ಹರಹರಾ, ಹರಹರಾ, ಹರಹರಾ ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಹರನ ಪೂಜಿಸಿ ಪುರಹರನಾಗು ಮನವೇ ; ಲಿಂಗವೇ, ಲಿಂಗವೇ, ಲಿಂಗವೇ ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಲಿಂಗವ ಪೂಜಿಸಿ ಲಿಂಗವಾಗು ಮನವೇ.” ಹೀಗೆ ಪೂಜ್ಯ ಸಿದ್ಧರಾಮನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮಹಾದೇವನಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವನು ಅಮೃತನೂ, ಅಕ್ಷರನೂ ಆಗುವಂತೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸಿವೆ. ವಿದ್ಯೆ ಅವಿದ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ವಿವೇಚನೆಯು ಆವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ॥ ೧ ॥

ಯೋ ಯೋನಿಂ ಯೋನಿಮಧಿತಿಷ್ಠತ್ಯೇಕೋ ವಿಶ್ವಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಯೋನೀಶ್ಚ ಸರ್ವಾಃ ।
ಋಷಿಂ ಪ್ರಸೂತಂ ಕಪಿಲಂ ಯಸ್ತಮಗ್ರೇ ಜ್ಞಾನೈರ್ಬಿಭರ್ತಿ ಜಾಯಮಾನಂ ಚ ಪಶ್ಯೇತ್ ॥ ೨ ॥

ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು ಯಾರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಪರಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಕಾರಣನೆನಿಸಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನೇಕ ಬಗೆ ಎನಿಸಿ ಒಂದೊಂದೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಣಲು ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಭಜನೆಗೂ ವಿವೇಚನೆಗೂ ಕಪಿಲಮಹರ್ಷಿಯು ಅವತರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅವನನ್ನು ಪರಶಿವನು ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸಿದನು. ಹಾಗೆ ಅವತರಿಸಿದ ಮಹರ್ಷಿಗೆ ತತ್ತ್ವ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಪರಶಿವನೇ ಕರುಣಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನಿಗೂ ಹುಟ್ಟುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಈ ಬಗೆಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗುವರೋ ಅವರು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾಗಿದ್ದು ಐಹಿಕಲಾಭ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗುವುದೆಂದರ್ಥ. ॥ ೨ ॥

ಏಕೈಕಂ ಜಾಲಂ ಬಹುಧಾ ವಿಕುರ್ವನ್ನಸ್ಮಿನ್ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಸಂಹರತ್ಯೇಷ ದೇವಃ ।
ಭೂಯಃ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತಯಸ್ತಥೇಶಃ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯಂ ಕುರುತೇ ಮಹಾತ್ಮಾ ॥

ಈ ಪರಶಿವನು ಜೀವರ ಒಂದೊಂದು ಪಾಶವನ್ನೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತಿರುವನು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆ ಹೋಗಲ್ಕು ಅವರಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಅವನೇ ಮಾಡಿರುವನು. ಯಾರಿಗೆ ಈ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸುವಂತಹ ಮಾಯಾಜಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಒದ್ದಾಡುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಸಾರಚಕ್ರ ದಲ್ಲಿಯೇ ಸುತ್ತುವರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ? ಲೋಕಾಧಿಪತಿ ಗಳೆನಿಸಿದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಪರಶಿವನಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಹೊಂದಿ ಅವನಿಗೇ ಅಧೀನ ರಾಗಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ ಮೇಲೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಸಹ ಬಂಧಕವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ತುಚ್ಛವೆನಿಸಿದಂತಾಯಿತು. "ಮೂರು ವೇದಗಳನ್ನು ಓದಿದವರೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಸೋಮರಸಪಾನದಿಂದ ಪಾಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅನುಭವಿಸಿ ಪುಣ್ಯವು ಕಳೆದೊಡನೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ." ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನೇ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ನಶ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವಣ್ಣನು ಮಾನವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕರ್ಷ ಣೀಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ, ವಿಷ್ಣುಪದವಿಯ ನೊಲ್ಲೆ, ರುದ್ರಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ, ಮತ್ತಾವ ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆನಯ್ಯ। ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ, ನಿಮ್ಮ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಪಾದವನರಿದಪ್ಪ ಮಹಾಪದವಿಯನೆ ಕರುಣಿಸಯ್ಯ" ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಮೃತದ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನುಭವಿಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿ ರುವುದನ್ನು ವರ್ಧಿಷ್ಣುಗಳು ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ॥ ೩ ॥

ಸರ್ವಾ ದಿಶೋ ಊರ್ಧ್ವಮಧಶ್ಚ ತಿರ್ಯಕ್ಪ್ರಕಾಶಯನ್ ಭ್ರಾಜತೇ ಯದ್ವನಡ್ವಾನ್ ।
ಏವಂ ಸ ದೇವೋ ಭಗವಾನ್ವರೇಣ್ಯೋ ಯೋನಿಸ್ವಭಾವಾನ್ಯಧಿತಿಷ್ಠತ್ಯೇಕಃ ॥

ಪರಮಶಿವನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸು ತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನು ಪೂರ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವಂತೆ ಪರಶಿವನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಪೃಥ್ವಿ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಪರಶಿವನ ಈ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಶರಣಗೀತೆ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಎತ್ತೆತ್ತ ನೋಡಿದಡತ್ತತ್ತ ನೀನೆ ದೇವ; ಸಕಲವಿಸ್ತಾರದ ರೂಹು ನೀನೆ ದೇವ; ವಿಶ್ವತೋಬಾಹು ನೀನೆ ದೇವ; ವಿಶ್ವತೋಪಾದ ನೀನೆ ದೇವ;

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ" ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಕಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಅವನಾದರೋ ಅಮೂರ್ತನೂ ಮೂರ್ತನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಮೂರ್ತಸ್ಥಿಯಲ್ಲೂ ದಿವ್ಯ, ಅದಿವ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿರುವನು. ಅವನು ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸವಾಸಿ ಶಿವನೂ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಆಗಿರುವನು. ಉಳಿದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತ್ಯಂಶರೇ ಆಗಿರುವರು. ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚತತ್ತ್ವಗಳೇ ಅವನ ಅದಿವ್ಯಪ್ರಾಕೃತಮೂರ್ತಿಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಇವು ಐದೂ ಸಹ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳೆನಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನ ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅರ್ಚನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವುವು. ಕಾಂಚೀಪುರದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಿವಲಿಂಗವೂ, ಜಂಬೂಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪ್‌ಲಿಂಗವೂ, ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೆಯಲ್ಲಿ ತೇಜೋಲಿಂಗವೂ, ಕಾಳಹಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಲಿಂಗವೂ, ಚಿದಂಬರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಲಿಂಗವೂ ನೆಲಸಿ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ಥಿವಲಿಂಗಗಳೇನೋ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲಸಿವೆ. ಆದರೆ ನೀರೇ ಲಿಂಗಾಕಾರವಾಗಿಯೂ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು ಆಕಾಶ ಇವೇ ಲಿಂಗವಾಗಿಯೂ ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವುದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮುದೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಂಚಭೂತಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳಾಗಿರುವುದು ಅವನ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಯ ಒಂದು ದಿವ್ಯವೈಭವವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಶರಣಗೀತೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. "ಮರ್ತ್ಯಲೋಕವೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟವಯ್ಯ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶರಣರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ "ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಪರಶಿವನ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವೇಕಿಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವಭಾವನೆಯನ್ನೇ ತಾಳಬೇಕೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಅಭಿನಂದನೀಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಯಚ್ಚ ಸ್ವಭಾವಂ ಪಚತಿ ವಿಶ್ವಯೋನಿಃ
ಪಾಚ್ಯಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಾನ್ ಪರಿಣಾಮಯೇದ್ಯಃ|
ಸರ್ವಮೇತದ್ವಿಶ್ವಮಧಿತಿಷ್ಠತ್ಯೇಕೋ
ಗುಣಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಾನ್ ವಿನಿಯೋಜಯೇದ್ಯಃ ॥ ೫ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವೆನಿಸಿದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನಿಸಲು ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷವನ್ನು ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿರುವನು. ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಣಶಕ್ತಿಯೂ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯಾಯನಶಕ್ತಿಯೂ, ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದಾಹಕಶಕ್ತಿಯೂ, ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಚಲನಶಕ್ತಿಯೂ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪನಶಕ್ತಿಯೂ ಹೀಗೆ ಜಗದ್ರಕ್ಷಣೆಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಮೇಶ್ವರನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲಗೊಳಿಸಿರುವನು. ಎಲ್ಲ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದರದರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಅಸಾಧಾರಣಶಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರನಿರ್ವಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಪಂಚಭೂತಗಳೊಳಗೆ ಪರಸ್ಪರಮೇಳನದಿಂದ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಆಐದು ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ನೈಪುಣ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವು ಐದಕ್ಕೂ ಅವನೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವನು. ಅವು ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಪರಶಿವನ ಜಗನ್ನಾಟಕಲೀಲೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಿವನೇ ಜಗತ್ತೆನಿಸಿರುವನು. "ಇಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ"ವೆಂದು ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗೆ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅವನನ್ನೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಶಿವಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿದೆ. ಶಿವನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದನ್ನು ಶರಣರು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. "ನೆಲನೊಂದೇ ಹೊಲಗೇರಿ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ. ಜಲವೊಂದೇ ಶೌಚಾಚಮನಕ್ಕೆ. ಕುಲವೊಂದೆ ತನ್ನ ತಾನರಿದಂಗೆ. ಫಲವೊಂದೇ ಷಡುದರ್ಶನಮುಕ್ತಿಗೆ. ನಿಲವು ಒಂದೇ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ, ನಿಮ್ಮನರಿದವಂಗೆ" ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಸಮದರ್ಶಿತ್ವವನ್ನು ಬಸವಾದಿಶರಣರು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಾನವನು ಬದುಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವನು ಪಂಚತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿ ತನ್ನ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಪಂಚಭೂತಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅವನ ಲೀಲೆಯಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಮೂರು ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅವನು ಆಯಾಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವುದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಶದವಾಗಿ ಶರಣರು ಉದಾಹರಣಗಳೊಡನೆ ತಿಳಿಸಿರುವರು. "ಉರೊಳಗಣ ಬಯಲು, ಊರ ಹೊರಗಣ ಬಯಲು ಎಂದುಂಟೆ? ಊರೊಳಗಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬಯಲು ; ಊರಹೊರಗೆ ಹೊಲೆಬಯಲು ಎಂದುಂಟೆ? ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡೆ ಬಯಲೊಂದೆ, ಭಿತ್ತಿಯಿಂದ ಒಳ ಹೊರಗೆಂಬ ನಾಮವ್ಯೆಸೆ, ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡೆ ಕರೆದಡೆ ಓ ಎಂಬಾತನೇ ದೇವ" ಹೀಗೆ ಶಿವನಿಗ ಒಳ ಹೊರ ಭೇದವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಸಮದರ್ಶಿತ್ವವನ್ನೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಆದರ್ಶವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿ ತನ್ನ ಗುಣಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದು ವಿನೀತರಾಗಿ ಬಾಳಲೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತದ್ವೇದ ಗುಹ್ಯೋಪನಿಷತ್ಸು ಗೂಢಂ
ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ವೇದತೇ ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿಮ್ ।
ಯೇ ಪೂರ್ವದೇವಾ ಋಷಯಶ್ಚ ತದ್ವಿದು-
ಸ್ತೇ ತನ್ಮಯಾ ಅಮೃತಾ ವೈ ಬಭೂವುಃ ॥ ೬ ॥

ಹೀಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮ ರಹಸ್ಯವೆನಿಸಿದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಇದು ಬಸವಣ್ಣನ ಪವಿತ್ರವಾದ ವಚನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. "ಉದಕದೊಳಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟ ಬಯಕೆಯ ಕಿಚ್ಚಿನಂತಿದ್ದಿತ್ತು, ಸಸಿಯೊಳಗಣ ರಸದ ರುಚಿಯಂತಿದ್ದಿತ್ತು, ನನೆಯೊಳಗಣ ಪರಿಮಳದಂತಿದ್ದಿತ್ತು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ! ನಿಮ್ಮ ನಿಲವು ಕನ್ನೆಯ ಸ್ನೇಹದಂತಿದ್ದಿತ್ತು." ಹೀಗೆ ಬಸವಾರ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಣಗಳೊಡನೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದವನು ಯಾವನೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ "ಬುದ್ಧೌ ಶರಣಮನ್ವಿಚ್ಛ" ಎಂದು ಗೀತೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಚತುರ್ಮುಖನು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅವನು ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ರಮಿಸುತ್ತಲೇ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವನು. ಹೀಗೆ ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಮೂರ್ತಿ ಎನಿಸಿದ ಈ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ; ಹಾಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಸಮನ್ವಯಸ್ವರೂಪನೆನಿಸಿದ ಕಾಲರುದ್ರನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಮೂರ್ತಪರಶಿವನನ್ನು ಅವನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತರೆನಿಸಿದ ಶಿವನೂ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೂ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆಯೇ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೂ ವಾಮದೇವ ಮೊದಲಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ತಿಳಿದಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅಖಂಡಲಿಂಗಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಮರಣ ಭಯವಿಲ್ಲದೆಅಮೃತರೆನಿಸಿದರು. "ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗುವನು" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.

ಗುಣಾನ್ವಯೋ ಯಃ ಫಲಕರ್ಮಕರ್ತಾ ಕೃತಸ್ಯ ತಸ್ಯೈವ ಸ ಚೋಪಭುಕ್ತಾ
ಸ ವಿಶ್ವರೂಪಸ್ತ್ರಿಗುಣಸ್ತ್ರಿವರ್ತ್ಮಾ ಪ್ರಾಣಾಧಿಪಃ ಸಂಚರತಿ ಸ್ವಕರ್ಮಭಿಃ ॥೭॥

ಹಿಂದೆ ಆರು ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಈಗ ಆರು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜೀವನು ಸಾತ್ತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಎನಿಸಿ ತನ್ನ ಸತ್, ಚಿತ್, ಆನಂದಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತಿರುವನು. ಅವನ ಸದ್ರೂಪವನ್ನು ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಗುಣವೂ, ಚಿದ್ರೂಪವನ್ನು ರಜೋಗುಣವೂ, ಆನಂದರೂಪವನ್ನು ತಮೋಗುಣವೂ ಬಂಧಿಸಿವೆ. ಗುಣವೆಂದರೆ ಪಾಶ (ಹಗ್ಗ). ಈ ಬಗೆಯ ಮೂರು ಪಾಶಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗಿ ಜೀವನು ಪಶುವೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಮಲಗಳ ಆವರಣವು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಸದ್ರೂಪವನ್ನು ಸತ್ತ್ವಗುಣವು ಮುಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಆಣವಮಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಚಿದ್ರೂಪವು ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಯೀಯಮಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಆನಂದರೂಪವು ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ತ್ರಿಗುಣಬದ್ಧನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಜೀವನು ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತ ಪಶುವಿನಂತೆ ಭೋಗಿಸುತ್ತಲಿರುವನು. ತಾನೇ ತನ್ನದೆಂದು ಅಭಿಮಾನಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಭೋಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಗಧೀನನಾಗುವುದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅನೇಕ ಬಗೆ ಎನಿಸಿರುವನು. ಅವನೇ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಾಗ ತಾಯಿಎಂದೂ, ಹಾಗೆಯೆ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಮನೆಗೆ ತರುವಾಗ ತಂದೆಎಂದೂ, ಹೀಗೆಯೇ ಅಣ್ಣ, ತಮ್ಮ, ಹೆಂಡತಿ, ಮಗ, ಶತ್ರು, ಮಿತ್ರ, ಅತ್ತೆ, ಮಾವ, ಸೊಸೆ ಹೀಗೆ ಅನೇಕರೂಪಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮದಂತೆ ವಹಿಸುವನು. ಈ ಬಗೆಯ ಪರಿಣಾಮವೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಗುಣಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮೂರುಬಗೆಯ ಗುಣಗಳೊಡಗೂಡಿರುವಂತೆಯೇ ಅವನ ಪ್ರಯಾಣವೂ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಸಾತ್ತ್ವಿಕಜೀವರು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೂ, ತಾಮಸರು ಕೆಳಗಿನ ಅಧೋಲೋಕಕ್ಕೂ, ರಾಜಸರು ಮಧ್ಯಮಲೋಕಕ್ಕೂ ಹೋಗುವರೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಜೀವಾತ್ಮನು ಐದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವನು. ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸಹಕಾರವು ಆವಶ್ಯಕ. ಅವನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಶಕ್ತಿ ಎನಿಸಿದ ಚಿತ್ತದ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ನಡೆಯುವಂತಹದು. ಅದನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಅಶಕ್ತನಾಗಿ ಜೀವನು ಕುರುಡನಂತೆ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅವನ ವ್ಯವಹಾರವಿಧಾನವನ್ನು ಶರಣರ ವಚನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. "ಪುಣ್ಯಪಾಪವೆಂಬಿವು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಕಂಡಿರಯ್ಯ, ಅಯ್ಯಾ ಎಂದಡೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಎಲವೋ ಎಂದಡೆ ನರಕ. ದೇವ, ಭಕ್ತಜಯ, ಜೀಯಾ ಎಂಬ ನುಡಿಯೊಳಗೆ ಕೈಲಾಸವಿಹುದು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ" ಎಂದು ಬಸವಾರ್ಯನು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಮಾನವನ ನಡೆನುಡಿಗಳು ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಅವುಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಜೀವನ ಸ್ವಭಾವ ವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಜೀವನನ್ನು ಸಂಸಾರಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ‖೭‖

ಅಂಗುಷ್ಠಮಾತ್ರೋ ರವಿತುಲ್ಯರೂಪಃ ಸಂಕಲ್ಪಾಹಂಕಾರಸಮನ್ವಿತೋ ಯಃ।
ಬುದ್ಧೇರ್ಗುಣೇನಾತ್ಮಗುಣೇನ ಚೈವ ಆರಾಗ್ರಮಾತ್ರೋ ಹ್ಯಪರೋಽಪಿ ದೃಷ್ಟಃ

ಜೀವನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಂದುಕಡೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಅಂಗುಷ್ಠದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ದೇಹದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸಬಲ್ಲನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಅಣುವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಭುವೆನಿಸಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸಬಲ್ಲನು. ಇಷ್ಟು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಸಹ ಜೀವನು ಮಾನಸಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಅಹಂಕಾರದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಮೆರೆ ಯುತ್ತಿರುವನು. ಇವನು ಬುದ್ಧಿಯ ಗುಣವೆನಿಸಿದ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದಲೂ, ಶರೀರದ ಗುಣವೆನಿಸಿದ ಜರಾಮರಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವನು. ಆದರೂ ಇವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಲ್ಪದ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇರುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಜೀವನು ಶರೀರ, ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನೇ ಮರೆತಿರು ವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಭೀಕರವಾದ ಪರಧರ್ಮದಿಂದ ಹೆದರಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಚಿಂತಾ ವ್ಯಸನಗಳನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಅವನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ತೊರೆದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆ ಮೋಹಗೊಂಡು ಗೋಳಾಡುವುದು ಸ್ವಭಾವ. ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಚೇತನಾಂಶನಾಗಿದ್ದು ಚೇತನಧರ್ಮವನ್ನು ಮರೆತು ಪರಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ದುಃಖವು ಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಅರಿಯಲೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ‖೮‖

ವಾಲಾಗ್ರಶತಭಾಗಸ್ಯ ಶತಧಾ ಕಲ್ಪಿತಸ್ಯ ಚ।
ಭಾಗೋ ಜೀವಸ್ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಸ ಚಾನಂತ್ಯಾಯ ಕಲ್ಪತೇ ‖೯‖

ಜೀವನು ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮನಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಾಲದ ತುದಿಯ ನೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಪೇದರೆ ಶರೀರದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೂರುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಭಾಗವಾಗುವುದೋ ಅಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನೆಂದು ಜೀವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿದ್ದರೂ ಜೀವನು ತನ್ನ ಕರ್ಮಪಾಶವು ಮುಗಿದೊಡನೆ ವಿಭುವೆನಿಸಬಲ್ಲನು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಂಸಾರದಶೆಯಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಆಣವ, ಮಾಯೇಯ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಗಳೆಂಬ ಮಲಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪರಿಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯು ಜೀವನ ಆತ್ಮೈಶ್ವ ರ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಸಹಜವಾಗಿ ಅಣುವೆನಿಸಿರುವನು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಇದರಿಂದ ಜೀವನ ಇಚ್ಛೆ, ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇತಿ ಮಿತಿಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಸ್ವಾರ್ಥತೆ, ವ್ಯಾಮೋಹ, ಅಹಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಮಾಯೆಯ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಜೀವನು ಹೀಗೆ ಭಯಗೊಂಡಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಶರಣರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಹುಲಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹುಲ್ಲೆಯಂತೆ, ಸರ್ಪನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಪ್ಪೆಯಂತೆ ಸಕಲಲೋಕಾದಿಲೋಕಂಗಳು ಮಾಯಾಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಸೆರೆಯು ಹೋಗುವುದ ಕಂಡು ನಾನು ಅಂಜಿ ನಿಮ್ಮ ಮೆರೆ ಹೊಕ್ಕನು, ಕಾಯಯ್ಯ ಕಾರುಣ್ಯನಿಧಿಯೇ ಅಖಂಡೇಶ್ವರ" ಹೀಗೆ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಮಾಯಾಪಾಶಬದ್ಧರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಾಯೆಗೆ ದಾಸರಾಗಿ ಅದರ ಆಕರ್ಷಣಗಳೆನಿಸಿದ ರೂಪ ರಸ ಗಂಧ ಸ್ಪರ್ಶ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೋಹಿಸುತ್ತಲಿರುವರು. ಹೀಗೆ ದುಃಖದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರಣಾಗತಿಯೊಂದೇ ವಿಮೋಚನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನು ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಅಮರವಾಣಿಯು ಎಲ್ಲರ ಮನೋ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೆಲಸಲೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ. "ಧನ ಸವೆದಡೆ ತನುವನರ್ಪಿಸುವೆನು. ತನು ಸವೆದರೆ ಮನವನರ್ಪಿಸುವೆನು. ಮನ ಸವೆದರೆ ಭಾವವನರ್ಪಿಸುವೆನು. ಭಾವ ಸವೆದರೆ ನಿರ್ಭಾವವನರ್ಪಿಸುವೆನು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಯ್ಯ. ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನ ತೆತ್ತಿಗನಾದ ಬಳಿಕ ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಅರ್ಪಿಸಿ ಶುದ್ಧನಪ್ಪೆನಯ್ಯ" ಹೀಗೆ ಜೀವನು ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ದೇಹಧರ್ಮ ಗಳಿಗಂಟದಂತೆ ಕೇವಲಾತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವುದೇ ಅವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಆಣವಮಲದ ಪ್ರಭಾವವು ತೊಲಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಇದೇ ಅವನ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಾದರೋ ಅವನಿಗೆ ಆಣವಮಲವು ತೊಲಗಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಮುಕ್ತಿದಶೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹದು. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಣುವೆನಿಸಿದ್ದು ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆ ಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಾದರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಭುವೆನಿಸಿ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸತೊಡಗುವನು. ಇದೇ ಅವನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಎನಿ ಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಯುವಯುವತಿಯರು ಪಡೆಯಲೆಂದು ಆಶಿಸಿದೆ.

ನೈವ ಸ್ತ್ರೀ ನ ಪುಮಾನೇಷಃ ನ ಚೈವಾಯಂ ನಪುಂಸಕಃ ।
ಯದ್ಯಚ್ಛರೀರಮಾದತ್ತೇ ತೇನ ತೇನ ಸ ಶಕ್ಷ್ಯತೇ ॥ ೧೦ ॥

ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಲಿಂಗಭೇದವುಂಟೆ? ಎಂಬು ದನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಜೀವನು ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಪುನ್ನಪುಂ ಸಕ ಭೇದಗಳು ಅವನಿಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ಯಾವ ಶರೀರವನ್ನು ಸ್ವೀಕ ರಿಸುವನೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಭೇದಗಳೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಸ್ತ್ರೀದೇಹದಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಹೆಂಗಸೆಂದೂ, ಪುರುಷದೇಹದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಗಂಡಸೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರೆ ಅವನು ಸಹಜವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲ ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲ; ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಶರಣರು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಹೊಲೆ ಗಂಡಲ್ಲದೆ ಪಿಂಡದ ನೆಲೆಗಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಜಲಬಿಂದುವಿನ ವ್ಯವಹಾರವೊಂದೇ; ಆಶೆಯಾಮಿಷರೋಷಹರುಷವಿಷಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ. ಏನನೋದಿ ಏನ ಕೇಳಿ ಏನು ಫಲ? ಕುಲಜನೆಂಬುದಕ್ಕಾವುದು ದೃಷ್ಟ. ಸಪ್ತಧಾತುಸಮಂ ಪಿಂಡಂ ಸಮಯೋನಿಸಮುದ್ಭವಮ್। ಆತ್ಮಜೀವಸಮುತ್ಪನ್ನಂ ವರ್ಣಾನಾಂ ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮ್॥ ಕಾಸಿ ಕಮ್ಮಾರನಾದ, ಬೀಸಿ ಮಡಿವಾಳನಾದ; ಹಾಸನಿಕ್ಕಿ ಸಾಲಿಗನಾದ; ವೇದವನೋದಿ ಹಾರುವನಾದ। ಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರುಂಟೇ ಜಗಳದೊಳಗೆ? ಇದು ಕಾರಣ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ, ಲಿಂಗಸ್ಥಲವನರಿದವನೆ ಕುಲಜನು." ಎಂದು ಶರಣರು ಸರ್ವದೇಹಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವ ಶಿವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವೇಚನಮಾಡಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಸೋದರಪ್ರೇಮವು ನೆಲಸಲನುಕೂಲವಾಗುವುದು.

ಸಂಕಲ್ಪನಸ್ಪರ್ಶನದೃಷ್ಟಿಮೋಹೈರ್ಗ್ರಾಸಾಂಬುವೃಷ್ಟ್ಯಾ ಚಾತ್ಮವಿವೃದ್ಧಿಜನ್ಮ।
ಕರ್ಮಾನುಗಾನ್ಯನುಕ್ರಮೇಣ ದೇಹೀ ಸ್ಥಾನೇಷು ರೂಪಾಣ್ಯಭಿಸಂಪ್ರಪದ್ಯತೇ

ಜೀವನು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಪಡೆಯುವನು? ಅವನಿಗೆ ಶರೀರವು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೀವನಿಗೆ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಸಂದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ವ್ಯಾಮೋಹವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಇದರಿಂದಲೂ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗುವುದು. ಅನ್ನಪಾನೀಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನದಿಂದಲೂ ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಆಯಾಯ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾದ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವೇ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಸಾಧನವೆನಿಸಿದೆ. ಇದು ವಿಷಯವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಂತಹದು. ಅವನು ಯಾವುದನ್ನು ತನ್ನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಡೆಸುವನೋ ಅದು ಅವನಲ್ಲಿ ಮೋಹದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಾನವನು ತನ್ನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಕಾಯಕಭಾವನೆಯಿಂದಲೇ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಶರಣರು ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. "ಕಂದಿಸಿ, ಕುಂದಿಸಿ, ಬಂಧಿಸಿ, ನೋಯಿಸಿ, ಕಂಡ ಕಂಡವರ ಬೇಡಿ ತಂದು ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಹೆನೆಂಬ ದಂದುಗದ ಮಾಟಕ್ಕೆ ಲಿಂಗನೈವೇದ್ಯ ಸಲ್ಲದು. ತನು ಕರಗಿ, ಮನ ಬಳಲಿ, ಬಂದ ತೆರದನುವನರಿದು, ಸಂದಿಲ್ಲದೆ, ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ದಾಸೋಹವೇ ಮಾಟ. ಕಾರೆಯ ಸೊಪ್ಪಾದರೂ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದುದು ಲಿಂಗಕ್ಕರ್ಪಿತವಲ್ಲದೆ ದುರಾಸೆಯಿಂದ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಬಂದುದು ಅನರ್ಪಿತ: ಇದು ಕಾರಣ, ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದ ನಿತ್ಯದ್ರವ್ಯವಾದರೆ ಚಂದೇಶ್ವರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನೈವೇದ್ಯ ಸಂದಿತ್ತು, ಕೇಳಯ್ಯ" ಹೀಗೆ ಯಾವುದನ್ನು ಶಿವಾರ್ಪಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮಾನವನು ಆಚರಿಸುವನೋ ಅದು ಅವನ ಪವಿತ್ರಕಾಯಕವೆನಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಬಾಧವೂ ಸಂಭವಿಸಲಾರದು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಮಾನವನು ಕರ್ಮಬಂಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಜನ್ಮವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯ ಹಿರಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ತನಗೆ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಬಯಸದೆ ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನವೆಂದು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ಜೀವನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೇ ಕರ್ಮಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಆಚರಿಸಲೆಂಬುದೇ ಮಹರ್ಷಿಯ ಆಶಯವೆನಿಸಿದೆ ||೧೧||

ಸ್ಥೂಲಾನಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣಿ ಬಹೂನಿ ಚೈವ ರೂಪಾಣಿ ದೇಹೀ ಸ್ವಗುಣೈರ್ವೃಣೋತಿ ಕ್ರಿಯಾಗುಣೈರಾತ್ಮಗುಣೈಶ್ಚ ತೇಷಾಂ ಸಂಯೋಗಹೇತುರಪರೋಽಪಿ ದೃಷ್ಟಃ

ಸಂಸಾರದ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವ ಜೀವನು ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಗನು ಗುಣವಾಗಿ ಆನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳನ್ನೂ, ಇರುವೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನ ಗುಣಗಳೇ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವನ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ರಾಜಸ ತಾಮಸಕ್ರಿಯೆಗಳ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ, ಶರೀರದ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ, ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಶರೀರಗಗಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವನೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಮಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ದೇಹವನ್ನು ದೊರಕಿಸದೆ ಇದ್ದರೂ ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಜೀವನೇ ಆಯಾ ದೇಹಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಾರಣವೆನಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಕರ್ಮಫಲದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಕಾಯಕವೆಂದು ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಬಂಧವಳಿಯುವುದು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಶರಣರು ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ ವಿಶದಪಡಿಸಿರುವರು. "ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದೊಡೆ ಗುರುದರ್ಶನವಾದರೂ ಮರೆಯಬೇಕು. ಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯಾದರೂ ಮರೆಯಬೇಕು. ಜಂಗಮ ಮುಂದಿದ್ದಡೆಯೂ ಹಂಗು ಹರಿಯಬೇಕು, ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸವಾದ ಕಾರಣ. ಅಮಳೇಶ್ವರಲಿಂಗವಾಯಿತ್ತಾದರೂ ಕಾಯಕದೊಳಗು." ಗುರುವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ. ಲಿಂಗವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಶಿಲೆಯ ಕುಲ ಹರಿವುದು. ಜಂಗಮವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ವೇಷದ ಪಾಶ ಹರಿವುದು. ಇದು ಚಂದೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ಅರಿವು." ಹೀಗೆ ಶರಣರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿದು ಮಾನವನು ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠನಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಫಲದ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಇರಲಾರದು. ದೇಶದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಜೀವನಿಗೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಅಂಟದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲಸಂಪರ್ಕವೇ ಜೀವನನ್ನು ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಅದರ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯೆಗಳಸಮನ್ವಯಮಾರ್ಗವೇ ಸಂಸಾರಪಾಶದ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುವ ಮಾತು ವರ್ಧಿಷ್ಣುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಅವರ ಅಮರವಾಣಿ ಹೀಗಿದೆ. "ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವಯ್ಯ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ದೇಹವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಾಶ್ರಯವುಂಟೆ ಅಯ್ಯ? ಆ ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಚೈತನ್ಯವುಂಟೆ ಅಯ್ಯಾ? ಕ್ರಿಯೆಇಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಯೆಗಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ಕಾರಣ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯೋಪಚಾರಗಳಿರಬೇಕೆಂದೆನಯ್ಯ ಮಹಾಲಿಂಗ ಗುರುಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪ್ರಭುವೆ" ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ದುಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಯಾವನು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಭವಬಂಧವು ತೊಲಗಬಲ್ಲದು. ಈ ಬಗೆಯ ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿಯುವವನು ತನ್ನ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವನು. ||೧೨||

ಅನಾದ್ಯನಂತಂ ಕಲಿಲಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸ್ರಷ್ಟಾರಮನೇಕರೂಪಂ।
ವಿಶ್ವಸ್ಯೈಕಂ ಪರಿವೇಷ್ಟಿತಾರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ ||

ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಈಗ ಅವನ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನಿಸಿದವುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಾದಿಯೂ ಅನಂತನೂ ಆಗಿರುವನು. ಇಂತಹ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವೂ, ಅನಂತವೂ ಆಗಿರುವ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ಅದ್ಭುತವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕರ್ತನೆನಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯೂ ಆಗಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪರಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿದವನೇ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಪರಶಿವನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಜ್ಞಾನವು ನಿರಂತರೋಪಾಸನದಿಂದಲೇ ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಗುರುವಿನಿಂದ ದೊರೆತ ಲಿಂಗವನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅರ್ಚಿಸುವನೋ ಅವನಿಗೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಅನುಭವವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು. "ಯಾವನನ್ನು ಪರಶಿವನೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಅವನು ದೊರತು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು" ಹೀಗೆ ಕಠೋಪನಿಷತ್ತು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಅರ್ಚನೆಯನ್ನು ಅವನ ಹೃದಯದೊಳಗೇ ಇರುವ ಪರಶಿವನು ಅನುಮೋದಿಸುವನೋ ಅವನಿಗೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದದ ಅನುಭವವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಶರಣರ ಅನುಭವವಾಣಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. "ಅಗ್ಗವಣಿ, ಪತ್ರ, ಪುಷ್ಪ, ಧೂಪ, ದೀಪ, ನಿವಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಏನೆಂದರಿಯರು ಎಂತೆಂದರಿಯರು। ಜನ ಮರುಳೋ ಜಾತ್ರೆ ಮರುಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಪೂಜಿಸಿ ಏನನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಲಯ ಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಹೋದರು ಗುಹೇಶ್ವರ" "ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಕೆಟ್ಟರು ನಿಜವಿಲ್ಲದೆ, ನೀಡಿ ನೀಡಿಕೊಟ್ಟರು ನಿಜವಿಲ್ಲದೆ. ಮಾಡುವ ನೀಡುವ ನಿಜಗುಣವುಳ್ಳವರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿಪ್ಪ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ" ಹೀಗೆ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಏಕಭಾವನೆಯಿಂದ ಅರ್ಚನನೇ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ, ಶಿವನ ಪೂಜೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಯಾವನು ನಡೆಸುವನೋ ಅವನೇ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಅಮೃತನಾಗುವನು. ||೧೩||

ಭಾವಗ್ರಾಹ್ಯಮನೀಡಾಖ್ಯಂ ಭಾವಾಭಾವಕರಂ ಶಿವಮ್ ।
ಕಲಾಸರ್ಗಕರಂ ದೇವಂ ಯೇ ವಿದುಸ್ತೇ ಜಹುಸ್ತನುಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಧಕರು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವನು ಭಾವವಸ್ತುವಾದರೂ ನಿರಾಕಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವಾಸಗೃಹವಿಲ್ಲ. ಮಹಾಕೈಲಾಸವನ್ನು ಶಿವನ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಾದರೂ ಅದು ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಸ್ಥಿತಿಯ ಶಿವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು; ಆದರೆ ಅಮೂರ್ತಪರಮಶಿವನಿಗೆ ವಾಸಗೃಹವಾಗಲೀ, ಶರೀರವಾಗಲೀ ಸಂಬಂಧಿಸಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನು ಜೀವರ ಮುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿರುವನು. ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹದಿನಾರು ಕಳೆಗಳನ್ನು ಪರಮಶಿವನೇ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವನು. ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ತನ್ನ ನಿವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಕಲೆಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪರಮಶಿವನೇ ಕಾರಣನೆನಿಸಿರುವನೆಂದಾದರೂ 'ಕಲಾಸರ್ಗಕರಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಪರಶಿವನೇ ನೆಲಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಕಲೆಗಳು ಆಯಾ ವಸ್ತುವಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಳಕರನೆನಿಸಿದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರೇ ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತೊರೆಯಬಲ್ಲರು. ಅವರು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಅದರೊಳಗಿನ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಅಮೃತರಾಗುವರು. ಹೀಗೆ ಯಾರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಪರಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿಯು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವರೋ ಅವರು ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವೆನಿಸುವರು. ಇಂತಹ ಆಡಂಬರಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಭವಿಗಳು ಮೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಶರಣರ ಮಾತು ಹೀಗಿದೆ. "ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟೋಗರದ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟಿದರೇನು? ಹಸಿವು ಹೋಹುದೇ? ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗ ಸ್ವಾಯತವಾದರೇನು? ಇಟ್ಟ ಕಲ್ಲು ಮೆಳೆಯ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕಿದಡೆ ಆ ಕಲ್ಲು ಲಿಂಗವೆ? ಇಂತಪ್ಪವರ ಕಂಡಡೆ ನಾನು ನಾಚುವೆನಯ್ಯ ಗುಹೇಶ್ವರ" ಹೀಗೆ ಹೊರಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಯಾರಿಗೂ ಒಳಗಿನ ಪ್ರಕಾಶದ ಅರಿವು ದೊರೆಯಲಾರದೆಂದು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇಹದೊಳಗಿನ ಪರಶಿವನ ಪರಿಚಯವು ಯಾರಿಗೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ದೊರಕಲಾರದು. ಅದನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವರು. "ಬೀಜದೊಳಗಿಹ ವೃಕ್ಷ ಫಲವ ಸವಿಯಬಹುದೆ? ಮಳಿವನಿಯೊಳಗಿಪ್ಪ ಹುರಮಂಜಿ ಮುತ್ತುಗಳಂ ಸರಗೊಳಿಸಿ ಕೊರಳೊಳು ಧರಿಸಬಹುದೆ? ಹಾಲೊಳಗಿಪ್ಪ ತುಪ್ಪವು ಅರಸಿದರೆ ಸಿಕ್ಕುವುದೆ? ಕಬ್ಬಿನೊಳಗಿಪ್ಪ ಬೆಲ್ಲವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದೆ? ತನ್ನೊಳಗಿಪ್ಪ ಶಿವತತ್ತ್ವವು ನೆನೆದಾಕ್ಷಣವೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದೆ? ಭಾವಿಸಿ, ತಿಳಿದು, ಮಥಿಸಿ, ಪ್ರಯೋಗಾಂತರದಿಂ ಪ್ರಸನ್ನತ್ವವಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತದನುಭವಸುಖದೊಳೋಲಾಡುವುದು ಅತಿ ಚತುರನಾದ ಶಿವಶರಣಂಗಲ್ಲದೆ ಉಳಿದರ್ಗುಂಟೆ" ಹೀಗೆ ದೇಹದೊಳಗಿರುವ ಶಿವನು ಹೊರಗೆ ಅರ್ಚನವಿಲ್ಲದೆ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗನು. ಹೊರಗೆ ಅರ್ಚನದಿಂದ ಯಾರ ಹೃದಯವು ಕರಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನ ಅರ್ಚನವೇ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. "ಮನ ಕರಗದವರಲ್ಲಿ ನೀನರ್ಚನವನೊಲ್ಲೆಯಯ್ಯ" ಹೀಗೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ತನ್ನ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವಳು. ಹೃದಯಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುವವನು ಅದರ ನಿಜತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರನು. ಅವನು ಧರಿಸಿದ ಲಿಂಗವು ಬಿದಿರುಮೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಕಲ್ಲಿಂಟಿಯಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಅದರಿಂದ ಅರ್ಚಕನಿಗೆ ಯಾವ ಫಲವೂ ಸಿದ್ಧಿಸಲಾರದೆಂದು ಅಂತಹ ಅರ್ಚಕರನ್ನು ನೋಡಿ ಶರಣರು ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಹೃದಯದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ತಿಳಿದು ಹೊರಗಿನ ಅರ್ಚನೆಯಿಂದ ಯಾರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುವರೋ ಅವರು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಮೃತರಾಗುವರು.

—೦—೦—

ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯ

ಸ್ವಭಾವಮೇಕೇ ಕವಯೋ ವದಂತಿ ಕಾಲಂ ತಥಾನ್ಯೇ ಪರಿಮುಹ್ಯಮಾನಾಃ ।
ದೇವಸ್ಯೈಷ ಮಹಿಮಾ ತು ಲೋಕೇ ಯೇನೇದಂ ಭ್ರಾಮ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರಂ ॥

ಹಿಂದೆ 'ಕಲಾಸರ್ಗಕರಂ ದೇವಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಳಯಗಳು ಆಯಾಯ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಶಿವನಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಕಾಲವಾದರೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಜಗತ್ತನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಕಲೆಗಳ ಕರ್ತನೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಶಿವನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗ ಲಾರದೆಂದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಮೇಧಾವಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಳಯಗಳಿಗೆ ಆಯಾಯ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡ ಕೆಲವು ಅವಿವೇಕಿಗಳು ಕಾಲವನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲವೂ ಪರಶಿವನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರನಿರ್ವಾಹವೇ ಅವನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವೆನಿಸಿದೆ. ಅಂತಹ ಪರಶಿವನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಮೊದಲಾದ ಈ ಜೀವ ಪ್ರಪಂಚವು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಶಿವನೇ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಶರಣರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಮರ್ತ್ಯಲೋಕನೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟವಯ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲುವರಯ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದವರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲರಯ್ಯ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅವರು ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಶಿವನ ವಿನೋದಸ್ಥಾನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜಡಪ್ರಪಂಚವೇ ಇರಲಾರದು. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅವನ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೂ ಅವನವನ ಕರ್ಮದಂತೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಹೊರೆಯೂ ಅವನಿಗೇ ಸೇರಿದೆ. ಅದನ್ನು ಈ ವಚನವು ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. "ಧರಣಿಯ ಮೇಲೊಂದು ಅಂಗಡಿಯನಿಕ್ಕಿ ಹರದ ಕುಳ್ಳಿರ್ದ ನಮ್ಮ ಮಹದೇವಶೆಟ್ಟಿ. ಒಮ್ಮನವಾದರೆ ಒಡನೆ ನುಡಿವನು; ಇಮ್ಮನವಾದೊಡೆ ನುಡಿಯ. ಕಾಣಿಯ ಸೋಲ; ಅರ್ಧಕಾಣಿಯ ಗೆಲ್ಲ. ಜಾಣ ನೋಡಾ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ". ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಪರಶಿವನ ಅಂಗಡಿಬೀದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಮಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ, ವ್ಯಾಪಾರಿಯೊಡನೆ ನಿರ್ಮಲಹೃದಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅವನು ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನೆಂದೂ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅವನು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನಾದರೋ ಎರೆದರೆ ನೆನೆಯದೆ, ಮರೆತರೆ ಬಾಡದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಅವನವನಿಂದ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ದುಡಿಸಿಯೇ ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಶಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ॥೧॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಯೇನಾವೃತಂ ನಿತ್ಯಮಿದಂ ಹಿ ಸರ್ವಂ ಜ್ಞಃ ಕಾಲಕಾರೋ ಗುಣೀ ಸರ್ವವಿದ್ಯಃ
ತೇನೇಶಿತಂ ಕರ್ಮ ವಿವರ್ತತೇ ಹ ಪೃಥ್ವ್ಯಾಪ್ಯತೇಜೋಽನಿಲಖಾನಿ ಚಿಂತ್ಯಮ್

ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾದೇವನಿಂದಲೇ ಆವೃತವಾಗಿದೆ; ಯಾತಕ್ಕೆಂದರೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವೆನಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನು ಸರ್ವಾಧಾರವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಅಂಟದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನು ನಿರ್ಮಲನೆನಿಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಪ್ರೇರಣದಿಂದಲೇ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ ಎಂದು ವಿವೇಕಿಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ್ದನ್ನು ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪಂಚೀಕರಣಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯವು ಅವನಿಗೇ ಸೇರಿದೆ. ಅವನ ಪ್ರೇರಣವಿಲ್ಲದೆ ತೃಣವೂ ಚಲಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಆಜ್ಞೆಗೊಳಪಟ್ಟ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರವೆನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿರುವ ಆ ಶಿವನನ್ನು ಜೀವಂತವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಸೇವಿಸುವುದು ಮಾನವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದೆ. ಆ ಶಿವನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಶರಣರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಸಾವು ತಡವಿಲ್ಲ. ನರಕ ದೂರವಿಲ್ಲ. ದೇಹದಿಚ್ಛೆಗೆ ಹರಿದು ಕೆಮ್ಮನೆ ಕೆಡಬೇಡ. ದುರ್ವಿಷಯವ ಬಿಡು ಬೇಗ. ಗುರುಪದವ ನಂಬು. ನಮ್ಮ ಸಮ್ಮುಲಿಗೆಯ ಚನ್ನರಾಮನಲ್ಲಿ ನೀನು ಸುಖಿಯಪ್ಪೆ ಮರುಳೆ" ಹೀಗೆ ಶರೀರರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸದಂತೆಯೂ, ಹೃದಯದ ಕಡೆ ಅವರ ಗಮನವನ್ನು ಹರಿಸುವಂತೆಯೂ ಶರಣರು ಅವ್ಯಾಜಪ್ರೇಮದಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿರುವರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನ ಪರಿಚಯವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನವಾದರೂ ಆಗಲೇಬೇಕು. ಅದು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನೇ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ಬಂದಡಿಲ್ಲ; ಲಕ್ಷ ಗಂಗೆಯ ಮಿಂದಡಿಲ್ಲ, ತುಟ್ಟತುದಿಯ ಮೇರುಗಿರಿಯ ಮೆಟ್ಟಿ ಕೂಗಿದಡಿಲ್ಲ, ನಿತ್ಯನೇಮದಿಂದ ತನುವ ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡಡಿಲ್ಲ. ನಿಚ್ಚಕ್ಕೆ ನಿಚ್ಚ ನೆನೆವ ಮನವ, ಅಂದಂದಿಗೆ ಅತ್ತಲಿತ್ತ ಹರಿವ ಮನವ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ನಿಲಿಸಬಲ್ಲಡೆ ಬಚ್ಚಬರಿಯ ಬೆಳಗು ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗವು" ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಶಿವನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮಾನವರ ದುರ್ವರ್ತನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶರಣರು ಮನಕರಗಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಅಂಗದಿಚ್ಛೆಗೆ ಮದ್ಯಮಾಂಸವ ತಿಂಬರು; ಕಂಗಳಿಚ್ಛೆಗೆ ಪರವಧುವ ನೆನೆವರು; ಲಿಂಗಲಾಂಛನಧಾರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಫಲವೇನೋ; ಲಿಂಗಪಥವ ತಪ್ಪಿ ನಡೆವರು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಜಂಗಮಮುಖದಿಂದೆ ನಿಂದೆ ಬಂದರೆ ಕೊಂಡ ಮಾರಿಂಗೆ ಹೋಹದು ತಪ್ಪದು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ". ಹೀಗೆ ಭಗವತ್ಪೂರ್ಣವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ತೊರೆದು ದೇಹದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಮಧುಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತ ಆಸುರೀಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವರನ್ನು ಕಂಡು ಶರಣರು ಪವಿತ್ರವಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಗುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನರು ಅನುಭವಿಗಳ ವಚನಾಮೃತವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಪಾನಮಾಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವರೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಶ್ಮಲವು ತುಂಬಿ, ಬಾಗಿಲಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆದಿದ್ದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನಿಲ್ಲವೆಂದು ಜನರು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಸನೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರನ ವಾಸಗೃಹವೆನಿಸಿದ ಹೃದಯವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಶುದ್ಧವಿಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಯುವಯುವತಿಯರು ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಬಡತನದ ಅರಿವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶವು ಎಲ್ಲರ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲೂ ಇರಬೇಕಾಗಿದೆ. ॥೨॥

ತತ್ಕರ್ಮ ಕೃತ್ವಾ ವಿನಿವರ್ತ್ಯ ಭೂಯಃ
ತತ್ತ್ವಸ್ಯ ತತ್ತ್ವೇನ ಸಮೇತ್ಯ ಯೋಗಮ್ ।
ಏಕೇನ ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ತ್ರಿಭಿರಷ್ಟಭಿರ್ವಾ
ಕಾಲೇನ ಚೈವಾತ್ಮಗುಣೈಶ್ಚ ಸೂಕ್ಷ್ಮೈಃ ॥ ೩ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವಾಗಲೂ, ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಾಗಲೂ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದರೊಡನೆ ಕೂಡಿಸುವನು. ಇವು ಐದರೊಡನೆ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ ಇವು ಸೇರಿ ಅವನಿಗೆ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಶರೀರವುಂಟೆಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ಎಂಟು ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಇವಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವಗುಣಗಳೆನಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಒಂದು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೇರೊಂದು ತತ್ತ್ವದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅವನೇ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ತಾನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನ ಶರೀರವೆನಿಸಿದ ಅಷ್ಟಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸಂಘಟನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು ಅವನ ಒಂದು ಲೀಲೆ ಎನಿಸಿದೆ. ॥ ೩ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಆರಭ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಗುಣಾನ್ವಿತಾನಿ
ಭಾವಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಾನ್ ವಿನಿಯೋಜಯೇದ್ಯಃ ।
ತೇಷಾಮಭಾವೇ ಕೃತಕರ್ಮನಾಶಃ
ಕರ್ಮಕ್ಷಯೇ ಯಾತಿ ಸ ತತ್ತ್ವತೋಽನ್ಯಃ ॥ ೪ ॥

ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವಾಗ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸೇರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನೇ ಆರಂಭಿಸಿ ಅವೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ಗುಣಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮವೇ ಕಾರಣವೆಂದೂ, ಇದರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ವೈಷಮ್ಯದೋಷವೂ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ "ವೈಷಮ್ಯ ನೈರ್ಘೃಣ್ಯೇ ನ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನವರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಮೇಲೆ ಅವರು ಅಹಂಕಾರಾಭಿಮಾನಗಳಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಅದೇ ಕರ್ಮವೆನಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನು ಅವನ ಸೇವಕನ ಕಡೆಯಿಂದ ಅವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಅವನ ಷಟ್ಸ್ಥಲಲೀಲೆ ಎಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲೀಲೆಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಸಾದ ರೂಪವಾದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವುದೇ ಜೀವನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವರೂ ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರು ದೇಹ, ಮನ, ಬುದ್ಧಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಮ್ಮವೆಂದೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕರ್ತೃವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವರು. ಅವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಅವರನ್ನು ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕರ್ಮವೇ ಪ್ರವಾಹರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕರ್ತೃವನ್ನು ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾರಂಭವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರಾರ್ಪಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಿದರೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಅವನಿಗಂಟದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಚಕ್ರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯುಂಟೆಂದು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅವನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾದರೆ ಜೀವನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬೇರೆಯೇ ಆಗುವನು ; ಅಂದರೆ ಪರಶಿವನಾಗುವನೆಂದರ್ಥ. ಪರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವವನು. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ವಾಸ್ತವವಾದ ಕೇವಲಾತ್ಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಈ ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದಮೇಲೆಯೂ ಅದನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುವನು. ಈ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ವಿಷಯವನ್ನು ಶರಣರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿರುವರು. "ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವಿಚ್ಛಂದವಾಗದಿರಬೇಕು. ನೇಮದ ಕೂಲಿ ಅಂದಿನ ನಿತ್ಯಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಸಂದಿರಬೇಕು. ನೇಮದ ಕೂಲಿಯ ಬಿಟ್ಟು ಹೇಮದಾಸೆಗೆ ಕಾಮಿಸಿ ದ್ರವ್ಯವ ಹಿಡಿದರೆ ತಾ ಮಾಡುವ ಸೇವೆ ನಷ್ಟವಯ್ಯ" ಹೀಗೆ ಈಶ್ವರನ ಸೇವೆ ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಆಚರಿಸುವುದೆಲ್ಲವೂ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೆಂದು ಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಮನಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ದ್ರವ್ಯದ ಬಡತನವಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧನಾಗಿ ಕಾಯಕವ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸದ್ಭಕ್ತಂಗೆ ಎತ್ತ ನೋಡಿದಡತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಾನಾಗಿಪ್ಪಳು, ಮಾರಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮಳೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ಸೇವೆಯುಳ್ಳನ್ನಕ್ಕರ." ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕರು ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಾಗ ಪವಿತ್ರಭಾವನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶರಣರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಿದವನಿಗೆ ಅದರ ಲೇಪನವಾಗದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಜನ್ಮವು ತೊಲಗಿ ದಿವ್ಯಜನ್ಮವು ಲಭಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವೆಂದೂ, ಶಿವೈಕ್ಯವೆಂದೂ, ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯವೆಂದೂ ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಜೀವನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಾದಕಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ ॥ ೪ ॥

ಆದಿಃ ಸ ಸಂಯೋಗನಿಮಿತ್ತಹೇತುಃ
ಪರಸ್ತ್ರಿಕಾಲಾದಕಲೋಽಪಿ ದೃಷ್ಟಃ ।
ತಂ ವಿಶ್ವರೂಪಂ ಭವಭೂತಮೀಡ್ಯಂ
ದೇವಂ ಸ್ವಚಿತ್ತಸ್ಥಮುಪಾಸ್ಯ ಪೂರ್ವಮ್ ॥ ೫ ॥

ಆದಿಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನಿಗೆ ಶರೀರದ ಸಂಯೋಗಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಇವನೇ ಜೀವರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೂ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುವನು" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಜೀವರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧೀನನಾಗಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕಳೆಗಳೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನು ಆ ಕಲೆಗಳಿಗಂಟಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆನಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಂದ್ಯನೆನಿಸಿ ಅವರವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಭುವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಕರ್ಮಪಾಶವು ತೊಲಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಪರಶಿವನ ಉಪಾಸನದಿಂದಲೇ ಪಾಶವು ತೊಲಗುವುದೆಂದೇ ಬಸವಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಉದಾಹರಣದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಬಡಪಶು ಪಂಕದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದೊಡೆ ಕಾಲ ಬಡಿವುದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯುಂಟೆ? ಶಿವಶಿವಾ! ಹೋದಹೆ ಹೋದಹೆನಯ್ಯ! ನಿಮ್ಮ ಮನದತ್ತಲೆನ್ನ ತೆಗೆಯಯ್ಯ, ಪಶುವಾನು! ಪಶುಪತಿ ನೀನು.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತುಡುಗಣಿಯೆಂದು ಎನ್ನ ಹಿಡಿದು ಬಡಿಯದ್ದಮುನ್ನ ಒಡೆಯ, ನಿಮ್ಮ ಬಯ್ಯದಂತೆ ಮಾಡು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ" ಹೀಗೆ ಶರಣರು ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಪಶುಜೀವನಿಗೆ ಶಿವೋಪಾಸನವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾರ್ಗವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಯಜ್ಞರೂಪವಾದಕ್ರಿಯೆಯೇ ಪಾಶವಿಮೋಚನದ ಮಾರ್ಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ ವೃಕ್ಷಕಾಲಾಕೃತಿಭಿಃ ಪರೋಽನ್ಯೋ
ಯಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಪಂಚಃ ಪರಿವರ್ತತೇಽಯಮ್ ।
ಧರ್ಮಾವಹಂ ಪಾಪನುದಂ ಭಗೇಶಂ
ಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ಮಸ್ಥಮಮೃತಂ ವಿಶ್ವಧಾಮ ॥ ೬ ॥

ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹವೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನೊಡನೆ ಇದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಟದಂತಿರುವನು. ಅವನೇ ಕಾಲವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಆಯಾಕಾಲದ ಘಟನೆಗಳಿಗಿಂತ ಅವನು ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿರುವನು. ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಅವನು ಇದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿರುವನು. ಯಾವನಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವು ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಜೀವರೊಳಗೆ ನೆಲಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳಿಲ್ಲದೆ ಅಮೃತಸ್ವರೂಪನೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಕರ್ಮಪಾಶದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವನು. "ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರವು ನೆಲಸಿರುವಂತೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಅಡಗಿರುವನು" ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹವನ್ನೇ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಜೀವನು ತನ್ನೊಳಗಿನ ಶಿವನನ್ನು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಅರ್ಚಿಸಬೇಕು, ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಸಾರವಾದ ವಸ್ತುವೆಂದು ಅನುಭಾವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದೇಹದ ಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಸಿದ ಜೀವನಿಗೂ ಶಿವನೇ ಕಾರಣವೆನಿಸಿರುವನು. ಶಿವನು ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಟರೆ ಶವವೆನಿಸಿದ ದೇಹವನ್ನು ಯಾರೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. "ವ್ಯಾಧನೊಂದು ಮೊಲನ ತಂದರೆ ಸಲುವ ಹಾಗಕ್ಕೆ ಬಿಲಿವರಯ್ಯ ನೆಲನಾಳ್ದನ ಹೆಣನೆಂದರೆ ಒಂದಡಕೆಗೆ ಕೊಂಬವರಿಲ್ಲ ನೋಡಯ್ಯ, ಮೊಲನಿಂದ ಕಡುಕಷ್ಟ ನರನ ಬಾಳುವೆ, ಸಲೆ ನಂಬೋ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನ" ಹೀಗೆ ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವಣ್ಣನು ಶಿವನಿಲ್ಲದ ಮಾನವದೇಹವನ್ನು ಸತ್ತಮೊಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿಕೃಷ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಲ್ಲದೆ ದೇಹವು ಭದ್ರವಾಗಿರುವಾಗಲೇ ತನ್ನೊಳಗಿನ ಶಿವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧಕನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವನನ್ನು ಉಪಾಸನಮಾಡುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ಶರಣರು ಅನುಭವಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯವ ಮಾಡುವರು, ನಾನೇನ ಮಾಡುವೆ? ಬಡವನಯ್ಯಾ, ಎನ್ನ ಕಾಲೇ ಕಂಭ; ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ; ಶಿರವೇ ಹೊನ್ನ ಕಳಸವಯ್ಯಾ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ, ಕೇಳಯ್ಯ. ಸ್ಥಾವರಕ್ಕಳಿವುಂಟು ; ಜಂಗಮಕ್ಕಳಿವಿಲ್ಲ" ಹೀಗೆ ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವಣ್ಣನು ಮಾನವರೆಲ್ಲರ ಗಮನವನ್ನು ಅವರವರ ಹೃದಯದ ಪ್ರಾಣ ಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧಕರು ಹೊರಗೆ ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ ತನ್ನೊಳಗೆ ಹುಡುಕುವುದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಯು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ತಮೀಶ್ವರಾಣಾಂ ಪರಮಂ ಮಹೇಶ್ವರಂ
ತಂ ದೇವತಾನಾಂ ಪರಮಂ ಚ ದೈವತಮ್ ।
ಪತಿಂ ಪತೀನಾಂ ಪರಮಂ ಪರಸ್ತಾತ್
ವಿದಾಮ ದೇವಂ ಭುವನೇಶಮೀಡ್ಯಮ್ ॥ ೭ ॥

ಪರಮೇಶ್ವರನು ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನೆನಿಸಿರುವನು ; ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಣಮಾಡುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿರುವನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಈಶ್ವರನಾಗಲೀ ದೇವನಾಗಲೀ ಪತಿಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದೇ ಮಹರ್ಷಿಯ ಆಶಯ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನವನೆನಿಸಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕೇ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹನೆನಿಸಿದ ಆ ಪರಶಿವನನ್ನು ನಾವು ಇಂದು ತಿಳಿದು ಬದುಕಬೇಕಾಗಿದೆ.

ನ ತಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಂ ಕರಣಂ ಚ ವಿದ್ಯತೇ
ನ ತತ್ಸಮಶ್ಚಾಭ್ಯಧಿಕಶ್ಚ ದೃಶ್ಯತೇ ।
ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ
ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ ॥ ೮ ॥

ಆ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರನಿರ್ವಾಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಶರೀರವಾಗಲೀ ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳಾಗಲೀ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವನು ಇವು ಯಾವನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನವೋ ಅಥವಾ ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೋ ಆದ ವಸ್ತುವೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ದೇವನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದಾದರೋ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವುದು. ಅದನ್ನು ಅವನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಂತೆ, ಪುಷ್ಪದಲ್ಲಿ ಗಂಧದಂತೆ, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಧುರ್ಯದಂತೆ, ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ರುಚಿಯಂತೆ ಶಕ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವಸಂಬಂಧದಿಂದ ನೆಲಸಿರುವುದು. ಅದು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ ; ಅಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡೇ ಅದು ಇರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂಗಡಲೊಳಿಂಪು,

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಬೆಳದಿಂಗಳೊಳು ತಂಪು, ಕುಸುಮಂಗಳೊಳು ಕಂಪು ಬೆರೆದಂತೆ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಅಡಗಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸಮಹಾಕವಿಯು ಶಬ್ದ ಅರ್ಥಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಬ್ದವಾಗಲೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಅರ್ಥವಾಗಲೀ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಶಬ್ದವಿದ್ದೆಡೆ ಅರ್ಥವಿರಲೇಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಶಿವನಿರುವೆಡೆ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದೇ ಇರಬೇಕು. ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆಡೆ ಶಿವನೂ ಇರುವಂತಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ದೊರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಶಿವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರಿಸಿ ಅದು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುವರು. ಇಂತಹ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಅಡಗಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದಾಗ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು. ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಗೆ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯು ಅಂತರ್ಮುಖವು, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯು ಬಹಿರ್ಮುಖವೂ ಆಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಶಿವನಲ್ಲಿರುವ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಗೂ ಶಿವನಿಗೂ ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾರೂಪದಿಂದ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅದ್ವೈತವೇ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅನುಭವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಸಮನ್ವಯಮಾರ್ಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ॥೮॥

ನ ತಸ್ಯ ಕಶ್ಚಿತ್ಪತಿರಸ್ತಿ ಲೋಕೇ ನ ಚೇಶಿತಾ ನೈವ ಚ ತಸ್ಯ ಲಿಂಗಮ್ ।
ಸ ಕಾರಣಂ ಕಾರಣಾಧಿಪಾಧಿಪೋ ನ ಚಾಸ್ಯ ಕಶ್ಚಿಜ್ಜನಿತಾ ನ ಚಾಧಿಪಃ ॥

ಹೀಗೆ ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನವೋ ಅಥವಾ ಅಧಿಕವೋ ಆದ ವಸ್ತುವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ರಕ್ಷಕನೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿಯಾಮಕನೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಚಿಹ್ನಗಳೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಡೆ ಬೆಂಕಿ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹೊಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಬೇರೆ ಯಾವ ಗಮಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣವು ಹೊಂದದಿರುವಂತೆ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೂ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿ ಯಾವ ಜೀವನಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನೆನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆನಿಸಿದ್ದು ಅನ್ವರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಿಗಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಬೇರೊಬ್ಬ ಅಧಿಪತಿಯೋ ಉತ್ಪಾದಕನೋ ಇರುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ॥ ೯ ॥

ಯಸ್ತಂತುನಾಭ ಇವ ತಂತುಭಿಃ ಪ್ರಧಾನಜೈಃ ಸ್ವಭಾವತೋ ದೇವ ಏಕಃ
ಸ್ವಮಾವೃಣೋತ್ । ಸ ನೋ ದಧಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯಯಮ್ ॥೧೦॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಹೀಗೆ ಪರಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಆ ಪರಶಿವನು ತನ್ನ ಬಾಯಿನಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವ ರೇಷ್ಮೆಯದಾರದಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ರೇಷ್ಮೆಹುಳುವಿನಂತೆ ತನ್ನಿಂದ ಹೊರಟ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ತನ್ನನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನು ಹೀಗೆ ತ್ರಿಗುಣಮಯವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಯಾರಿಗೂ ಗೋಚರನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪರಶಿವನು ನಮಗೆ ತನ್ನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ॥೧೦॥

ಏಕೋ ದೇವಃ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಗೂಢಃ
ಸರ್ವವ್ಯಾಪೀ ಸರ್ವಭೂತಾಂತರಾತ್ಮಾ ।
ಕರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷಃ ಸರ್ವಭೂತಾಧಿವಾಸಃ
ಸಾಕ್ಷೀ ಚೇತಾ ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ ॥೧೧॥

ಅಂತಹ ಪರಶಿವನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸ್ವಾಮಿಯು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದರೂ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು. ಎಲ್ಲರೊಳಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿರುವನು. ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳೊಳಗೆ ಅವನು ನೆಲಸಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಂಟದಷ್ಟು ಶುದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಅವನೇ ಜೀವನಾಗಿ ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವ ತಾನು ಅವಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಅವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಮಹಿಮಾವಿಶೇಷ. ಅವನು ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಏಕೋ ವಶೀ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಾಣಾಂ ಬಹೂನಾಮೇಕಂ
ಬೀಜಂ ಬಹುಧಾ ಯಃ ಕರೋತಿ ।
ತಮಾತ್ಮಸ್ಥಂ ಯೇಽನು ಪಶ್ಯಂತಿ ಧೀರಾಸ್ತೇಷಾಂ
ಸುಖಂ ಶಾಶ್ವತಂ ನೇತರೇಷಾಮ್ ॥೧೨॥

ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕರ್ಮಾಧೀನರಾದ ಜೀವರಿಗೆ ಅವರವರ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೀಜದಂತೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವನು. ಈ ಬಗೆಯ ಅವನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರೇರಣದಿಂದಲೇ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ದೇವಾಂಶರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದಿದ್ದರೂ ಅವರವರ ಕರ್ಮದಿಂದ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಭಿನ್ನರಾಗಿರುವರು. ಆದರೂ ಆ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಭು ನೆಲಸಿರುವನು. ಇಂತವನನ್ನು ಯಾವ ಧೀರರು ಅನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರಿಗೇ ಶಾಶ್ವತಸುಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅದು ದೊರಕಲಾರದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವನ ಅನುಭವವೇ ಜೀವರಿಗೆ ಪಾಶವಿಮೋಚನೆಯ ಮಾರ್ಗವೆಂಬುದು ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ॥೧೨॥

ನಿತ್ಯೋ ನಿತ್ಯಾನಾಂ ಚೇತನಶ್ಚೇತನಾನಾಮೇಕೋ
ಬಹೂನಾಂ ಯೋ ವಿದಧಾತಿ ಕಾಮಾನ್ ।
ತತ್ಕಾರಣಂ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾಧಿಗಮ್ಯಂ
ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ ॥೧೩॥

ನಿತ್ಯವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೊಳಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯನೆನಿಸಿರುವನು; ಚೇತನರೊಳಗೆ ಚೇತನನಾಗಿರುವನು. ನಿತ್ಯರೆನಿಸಿದವರನ್ನು ನಿತ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದರ್ಥ. ಹಾಗೆಯೇ ಚೇತನರಿಗೆ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನೂ ಅವನೇ. ಅನೇಕ ಜೀವರೊಳಗೆಲ್ಲಾ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಸೂತ್ರದಂತೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನಯೋಗದಿಂದಲೇ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವನನ್ನು ಕಂಡವನಿಗೇ ಪಾಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೊಲಗುತ್ತವೆ. ತನ್ನೊಳಗೇ ದೇವನನ್ನು ಕಾಣದವನು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಲಾರನು. "ತನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ದೇವರಿಲ್ಲ, ಮಣ್ಣ ಬಿಟ್ಟು ಮಡಕೆಯಿಲ್ಲ, ಹೊನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಒಡವೆಯಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿಯೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ॥೧೩॥

ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ ನ ಚಂದ್ರತಾರಕಂ
ನೇಮಾ ವಿದ್ಯುತೋ ಭಾಂತಿ ಕುತೋಽಯಮಗ್ನಿಃ ।
ತಮೇವ ಭಾಂತಮನುಭಾತಿ ಸರ್ವಂ
ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ ॥೧೪॥

ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅವನೆದುರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶವು ನಿಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯ ಮುಂದೆ ದೀಪದಂತೆ ಕೇವಲಪ್ರಕಾಶವೇ ತಾನಾಗಿರುವ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಂದೆ ಸೂರ್ಯನು ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನಿಷ್ಪ್ರಭನಾಗಿ ಕಾಣುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಚಂದ್ರನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗುವುವು. ಅದರಂತೆಯೇ ಮಿಂಚುಗಳೂ ಸಹ ಅವನೆದುರಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಅವನೆದುರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸೀತು? ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ? ಹೀಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡೇ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾಶಗಳೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುವು. ಅವನ ಪ್ರಕಾಶ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದಿಂದಲೇ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಇವನಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿರುವರು. ॥ ೧೪ ॥

ಏಕೋ ಹಂಸೋ ಭುವನಸ್ಯಾಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಸ ಏವಾಗ್ನಿಸ್ಸಲಿಲೇ ಸನ್ನಿವಿಷ್ಟಃ।
ತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾಽತಿಮೃತ್ಯುಮೇತಿ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿದ್ಯತೇಽಯನಾಯ॥೧೫॥

ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಾಗಿ, ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಯಾರ ಸಹಾಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅವನು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ನಮ್ಮ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುಡುತ್ತಿರುವನು. ಅರಿಯದೆ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳಿಗಾಗಿ ನಾವು ನೊಂದು ಮುಂದೆ ಅಂತಹವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ಮೊರೆ ಇಟ್ಟರೆ ಅವನು ಆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಸುಡುವನು. ನೀರಿನ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸಿದ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಲ್ಲದೆ ಯಾವನೂ ಈ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಲಾರನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಯಲು ಅವನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಮಾನವರು ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದಲ್ಲದೆ ಅವನ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಾರರು. ॥ ೧೫ ॥

ಸ ವಿಶ್ವಕೃದ್ವಿಶ್ವವಿದಾತ್ಮಯೋನಿರ್ಜ್ಞಃ ಕಾಲಕಾರೋ ಗುಣೀ ಸರ್ವವಿದ್ಯಃ।
ಪ್ರಧಾನಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಪತಿರ್ಗುಣೇಶಃ ಸಂಸಾರಮೋಕ್ಷಸ್ಥಿತಿಬಂಧಹೇತುಃ॥೧೬॥

ಅವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವನು. ತಾನು ಚೇತನನಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಕಾರಣನೆನಿಸಿರುವನು ; ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೂ, ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕನೂ ಆಗಿರುವನು ; ಅಪಹತಪಾಪ್ಮಾ = ಪಾಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶುದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಜೀವರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅವನಿದ್ದು ಅವರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಕರ್ಮದ ಫಲವೆನಿಸಿದ ಪಾಪವು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಆಗಿರುವನು-ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವುದೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲೂ ಅನ್ವಯಿಸದೆ ಅವನೊಬ್ಬನಲ್ಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಪತಿ ಎನಿಸಿ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಜೀವರ ಸಂಸಾರಕ್ಕೂ, ಅದರ ಬಿಡುಗಡೆಗೂ, ಇಲ್ಲಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗೂ, ಭವಪಾಶಕ್ಕೂ ಕಾರಣನೆನಿಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದಲ್ಲದೆ ಜೀವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ॥ ೧೬ ॥

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಸ ತನ್ಮಯೋ ಹ್ಯಮೃತ ಈಶಸಂಸ್ಥೋ
ಜ್ಞಸ್ಸರ್ವಗೋ ಭುವನಸ್ಯಾಸ್ಯ ಗೋಪ್ತಾ ।
ಯ ಈಶೇ ಅಸ್ಯ ಜಗತೋ ನಿತ್ಯಮೇವ
ನಾನ್ಯೋ ಹೇತುರ್ವಿದ್ಯತ ಈಶನಾಯ ॥೧೭॥

ಇಂತಹ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜರಾಮರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯ ಸುಂದರನೆನಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನೆನಿಸಿರುವನು; ಹೀಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಕನೂ, ಸರ್ವರಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಭುವೆನಿಸಿ ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ನಿಯಮನವಮಾಡುವವನು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನ ನಿಯಮನವಾದರೋ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಆ ನಿಯಮನಶಕ್ತಿಯೇ ಮಾಯೆ ಎನಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ॥೧೭॥

ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ
ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ ।
ತಂ ಹ ದೇವಮಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಪ್ರಕಾಶಂ
ಮುಮುಕ್ಷುರ್ವೈ ಶರಣಮಹಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥೧೮॥

ಏನನ್ನು ತಿಳಿದರೂ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನನ್ನೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಿಂದೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನೋ ಅಂತಹ ಪ್ರಭುವೇ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದು ಸಂಸಾರಪಾಶದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಲಿ. ಅವನಿಗೆ ನಾವು ಶರಣಾಗತರಾಗೋಣ. ನಾವು ಅವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಯೇ ಏರ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ॥೧೮॥

ನಿಷ್ಕಲಂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಂ ಶಾಂತಂ ನಿರವದ್ಯಂ ನಿರಂಜನಮ್ ।
ಅಮೃತಸ್ಯ ಪರಂ ಸೇತುಂ ದಗ್ಧೇಂಧನಮಿವಾನಲಮ್ ॥೧೯॥

ಅವನಿಗೆ ಅವಯವಗಳಾಗಲೀ, ವಿಭಾಗಗಳಾಗಲೀ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿ ಆತ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ಆದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಶಾಂತನಾಗಿರುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ದೋಷಗಳೂ ಅವನಲ್ಲಿ ತೊಲಗಿರುವುವು. ನಮಗೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವನೇ ಸಾಧನೋಪಾಯವೆನಿಸಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವರಕ್ಷಕನಾದರೂ ಉದಾಸೀನನಂತೆ ಇರುವುದು ಅವನ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಕಟ್ಟಿಗೆಯೆಲ್ಲವೂ ಉರಿದು ಕೆಂಡವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಾಗ ಹೊಗೆ ಹೇಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕಾಶಮಯನಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತನಾದ ಪ್ರಭುವಿನಲ್ಲಿ ಪಾಪವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ತಾನು ಶರಣಾಗುವೆನೆಂದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೧೯ ॥

ಯದಾ ಚರ್ಮವದಾಕಾಶಂ ವೇಷ್ಟಯಿಷ್ಯಂತಿ ಮಾನವಾಃ ।
ತದಾ ಶಿವಮವಿಜ್ಞಾಯ ದುಃಖಸ್ಯಾಂತಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ ॥ ೨೦ ॥

ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಪಾಶದಿಂದ ಪಾರುಗಾಣಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ಚರ್ಮದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಬಯಲನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊದಿಕೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಆಗಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದ ದುಃಖವು ತೊಲಗಲಿರುವುದು. ಆಕಾಶವನ್ನು ಚರ್ಮದಂತೆ ಮೈಗೆ ಹೊದಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದೆಯೇ ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದರ್ಥ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆಂಬುದು ದೃಢವಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ತನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದರೂ ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಚಾರ. ಜೀವನಿಗೂ ಶಿವನಿಗೂ ಚೇತನಸಾಮ್ಯವಿದ್ದರೂ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಶಿವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸೀತು? ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯೇ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಜೊತೆಗೆ ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನವನ್ನೂ ವಿಧಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನವಲಂಭಿಸಿದ ಉಪಾಸನಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಜೀವನು ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತ ಬಂದು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಶಿವನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಮುಟ್ಟುತ್ತ ತನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗೂ ಶಿವನನ್ನೇ ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸುವನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಮಾರ್ಯನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿರುವನು. "ಎತ್ತಣ ಮಾಮರ ಎತ್ತಣ ಕೋಗಿಲೆ? ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯ! ಬೆಟ್ಟದನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಗಣ ಉಪ್ಪು ಇವಕ್ಕೆ ಎತ್ತಣ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯ! ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗಕ್ಕೆಯೂ ಎನಗೂ ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯ!" ಹೀಗೆ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿನ್ನಜಾತಿಯ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೇಗಾದರೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗುವುದನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮಗೂ ಗುಹೇಶ್ವರನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವು ಏಕೆ ಘಟಿಸಬಾರದೆಂದು ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಸಂತೈಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಸೇವೆಯಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಅವನ ಪರಿಚಯದಿಂದ ತಾನೂ ಅವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಮಾನವನು ಅವನೊಳಗೆ ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ.

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ತಪಃಪ್ರಭಾವಾದ್ದೇವಪ್ರಸಾದಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಹ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಽಥ ವಿದ್ವಾನ್
ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಭ್ಯಃ ಪರಮಂ ಪವಿತ್ರಂ ಪ್ರೋವಾಚ ಸಮ್ಯಗೃಷಿಸಂಘಜುಷ್ಟಮ್॥

ಹೀಗೆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಪಸ್ಸಿನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ, ಅದರ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯುವ ಈಶ್ವರಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳೆನಿಸಿದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಈ ಪವಿತ್ರ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. ಇದನ್ನು ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಾಗಿ ಅವನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವೇ ಪೂಜ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಶ್ರುತಿ ಅತ್ಯಂತ ಆದರಣೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ತಿಳಿದು ಅನೇಕರು ಧನ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಆ ಆಶ್ರಮದವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಫಲಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಫಲವನ್ನು ನಾವು ಬಯಸಿ ಸಣ್ಣವರಾಗುತ್ತೇವೆ. ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಲ್ಲದ ಫಲವನ್ನು ನಾವು ಎಷ್ಟು ಬಯಸಿದರೂ ಅದು ಸಿಕ್ಕುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಬಯಸದೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾದ್ದು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ. ಹೀಗಿರುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇಂತವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಗ್ರಾಹ್ಯವೆನಿಸಿದೆ ॥ ೨೧ ॥

ವೇದಾಂತೇ ಪರಮಂ ಗುಹ್ಯಂ ಪುರಾ ಕಲ್ಪೇ ಪ್ರಚೋದಿತಮ್ ।
ನಾಪ್ರಶಾಂತಾಯ ದಾತವ್ಯಂ ನಾಪುತ್ರಾಯಾಶಿಷ್ಯಾಯ ವಾ ಪುನಃ ॥೨೨॥

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಅತ್ಯಂತಗೋಪ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಇದು ಅನಾದಿಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಮಗನಿಗೂ ಶಿಷ್ಯನಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ವಿಷಯಭೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿದಾಡುವ ಮನಸ್ಸಿನವರ್‍ಯಾರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಬಾರದು. ಶೀಲಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರಿಗೂ ಹೃದಯನೈರ್ಮಲ್ಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೂ ಇದು ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭೋಗಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ರುಚಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಹುಟ್ಟಿ ಇದ್ದಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತರಾಗಿ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆ ಇದೆಯೋ ಅಂತವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಇದನ್ನು ಬೋಧಿಸಬೇಕು ॥೨೨॥

ಯಸ್ಯ ದೇವೇ ಪರಾ ಭಕ್ತಿರ್ಯಥಾ ದೇವೇ ತಥಾ ಗುರೌ ।
ತಸ್ಯೈತೇ ಕಥಿತಾ ಹ್ಯರ್ಥಾಃ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ ॥೨೩॥

ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಭಕ್ತಿ ನೆಲಸಿದೆಯೋ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಭಕ್ತಿ ಆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ ಗುರುವಿನಲ್ಲೂ ನೆಲಗೊಂಡಿರುವುದೋ ಅಂತಹ ಉತ್ತಮಪ್ರಕೃತಿಯವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಂತವರಿಗೇ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಗಮ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತಲ್ಲದೆ ತನಗೆ ಸುಖವು ದೊರಕದೆಂದು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಮಾನ್ಯವಾಗುವುದು. ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಇದು ಅರ್ಥವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಜನ್ಮವೋ ಅವರಷ್ಟೇ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲರು. ಹೀಗೆ ಜೀವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪರಿಚಯವುಂಟಾಗಿ ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ಪರಶಿವನ ಅನುಭವ ದೊರಕಲೆಂದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಯಸಿ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೊನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಾದ್ದರಿಂದ " ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ " ಎಂದು ಎರಡು ವೇಳೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಮರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕಂಕಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದೆ. ಮಾನವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಮಾಯೆ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿರುವಳು. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಜೀವನವೇ ಒಂದು ಸೆರೆಮನೆಯ ವಾಸವೆನಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ನಾವು ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಆಗಾಗಲೇ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಇರುವ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿದವರೇ ಅಂದಂದಿನ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಬಲ್ಲರು. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವೇ ಮೂಲವೆನಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದವರು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೂ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ " ಕರಿಯು ಕನ್ನಡಿಯೊಳಗೆ ಅಡಗಿದಂತೆ ನೀನು ನನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುವೆ " ಎಂದು ಶರಣರು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ವರ್ಧಿಷ್ಣುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. " ನಾವು ಏಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವೆವು ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆವು ? ಏತರಿಂದ ಬದುಕಿರುವೆವು ? ಯಾರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವೆವು ? ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಯಾವುದು ? ನಮಗೆ ಸಾರವಾದ ವಸ್ತು ಯಾವುದು ?" ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಅನೇಕರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಅಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜನರು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವು ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯದೆ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ಮಾಡಿ ಜಗತ್ಕಾರಣ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯೇ ನಿದರ್ಶನವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಿವಾನುಭವಿಗಳು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಂದಿ ಇದ್ದರೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪಡೆದರೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಗೆಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ಮಹರ್ಷಿಗಳಾದರೋ ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ದೇವಾತ್ಮಶಕ್ತಿಯೇ ತಮಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಮನಗಂಡರು. "ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ" ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಮಾಯೆ ಎಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಕರೆದಿದೆ. ಇದು ಜಡವಾದರೂ ಈಶ್ವರನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ (ಅದ್ಭುತ ರಚನೆ) ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ಶಿವನು ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಮಾಯಾಕೋಲಾಹಲನೆನಿಸಿದ ಪ್ರಭುವು ಪ್ರಪಂಚದ ಪಂಚಭೂತಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿದ್ದರೂ ಅದ್ವಿತೀಯನೆನಿಸಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಅವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮಹಿಮೆ ಎನಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಅಪಾರಮಹಿಮಾಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಶಿವನು ಮಾನವರ ಮೇಲಿನ ಅವ್ಯಾಜಪ್ರೇಮದಿಂದ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಠಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾವಲಿಂಗವೆಂದೂ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆಂದೂ ಅನುಭವಿಗಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನು ಮೂಗು, ನಾಲಿಗೆ, ಚರ್ಮ, ಕಿವಿ, ಮನಸ್ಸು ಈ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರಲಿಂಗ, ಗುರುಲಿಂಗ, ಶಿವಲಿಂಗ, ಚರಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ, ಮಹಾಲಿಂಗ ಎಂದು ಆರುಬಗೆಯಾಗಿ ನೆಲಸಿರುವನು. ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ತನಗೆ ಗಂಧ, ರಸ, ರೂಪ, ಸ್ಪರ್ಶ, ಶಬ್ದ, ತೃಪ್ತಿ ಈ ಆರು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಅವಷ್ಟನ್ನೂ ಪ್ರಸಾದರೂಪದಿಂದ ಮಿತವಾಗಿಯೂ, ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಜೀವನು ಭಕ್ತ, ಮಾಹೇಶ್ವರ, ಪ್ರಸಾದಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ, ಶರಣ, ಐಕ್ಯ ಎಂದು ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಆರು ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರ ದೇಹದಲ್ಲೂ ಅಂಗಲಿಂಗರ ವ್ಯವಹಾರವು ಸಹಜವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಪ್ರಸಾದಜೀವಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಬದುಕಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೂ, ದೇಹದಲ್ಲೂ ಸಹಜವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಶಿವನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವು

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

ದರಿಂದ ನಾವು ಇಷ್ಟು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾವು ಅಂದಂದಿನ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಆಗಾಗಲೇ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಇರುವ ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಅವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಭೋಗಿಸುತ್ತ ಅಮೃತ ರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಸಾರಸಂದೇಶವೆನಿಸಿದೆ. ಅಮೃತಪುತ್ರರೆನಿಸಿದ ನಾವು ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಮಹರ್ಷಿಯು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಯಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಶ್ರುತಿಯು ವೇದಾಂತಗಳೆನಿಸಿದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ರಹಸ್ಯ ವಾದುದೆಂದೂ, ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದೂ ಮಹರ್ಷಿಯು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅನುಭವಿಸಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಹನವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬುದು "ಪುರಾ ಕಲ್ಪೇ ಪ್ರಚೋದಿತಂ" "ಋಷಿಸಂಘಜುಷ್ಟಂ" ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತು ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಭವಿಗಳು ಕಂಡ ಯಥಾರ್ಥಸತ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆದರಣೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ಮಹರ್ಷಿಯೂ ಸಹ ಇದನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ, ದೇವಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳು ಜಗದ್ವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಯು ಯೋಗನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲೂ, ಈಶ್ವರಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೊರಪಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಕಡಮೆಯೇ. ಹಿಂದೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಶಿವನು ದಿವ್ಯಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹಧಾರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರೋಪನಿಷತ್ತು, ಅಥರ್ವಶಿಖೋಪನಿಷತ್ತು, ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಇವನ್ನು ಪಾರಾಯಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ವ್ಯಾಸರು ಶಿವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣನೆನಿಸಿದ ನಿರಾಕಾರಶಿವನೇ ಸಾಕಾರಶಿವನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರಾಕಾರಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆ ಶಿವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕಾರಶಿವನೆದುರಿಗೆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಶಿವ ಪದವು ನಿರಾಕಾರ ಮತ್ತು ಸಾಕಾರಶಿವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿರಾಕಾರಶಿವನನ್ನೂ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಶ್ವವನ್ನೂ ದೇವಭಾವನೆಯಿಂದ ಗೌರವಿಸುವ ವಿಶಾಲಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾನವನು ಅರಿಯಲೆಂಬುದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಆಶಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದ್ವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by of-IKS

चित्रदुर्गबृहन्मठीयश्रीजगद्गुरुमुरुघराजेन्द्रविद्यापीठ-
ग्रन्थमालायां शीघ्रमेव प्रकटनीया ग्रन्थाः

1. भगवद्गीतावीरशैवभाष्यम् (डा. सिद्धप्पाराध्यविरचितम्)
2. ಭಗವದ್ಗೀತಾವೀರಶೈವಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ,,
3. शरणगीता (ಶರಣಗೀತಾ) (ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯವಿರಚಿತಾ) (ಸಂಸ್ಕೃತಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಶರಣರ ವಚನಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲಭಾಷಾನುವಾದ)
4. ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ (ಶ್ರೀಮಠದ ಪಂಡಿತರ ಅನುವಾದಸಹಿತ)

पूर्वोक्तग्रन्थमालायां उपलभ्यमाना इतरग्रन्थाः

1. ಕನ್ನಡ ರಸಗಂಗಾಧರ (ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯವಿರಚಿತ) (ಕವಿರಾಜಜಗನ್ನಾಥಪಂಡಿತರ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥದ ಅನುವಾದ.)
2. ಕನ್ನಡ ಕ್ರಿಯಾಸಾರ (ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯವಿರಚಿತ) (ವಿಚಾರಭಾಗ) (ನೀಲಕಂಠಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥದ ಅನುವಾದ.)
3. ಶಿವಗೀತಾಮಹತ್ತ್ವ (ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯವಿರಚಿತ)

CC-0. Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi